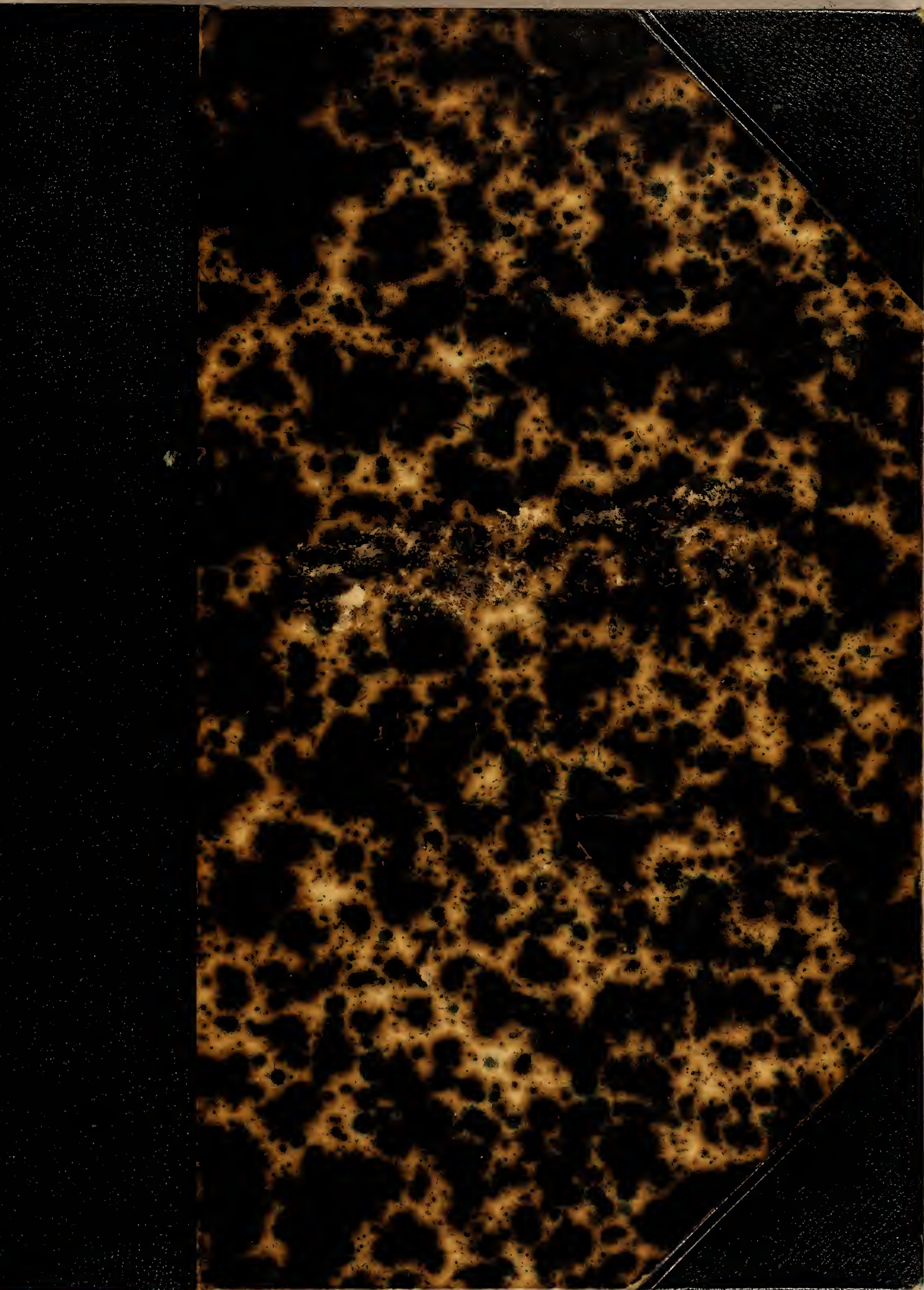
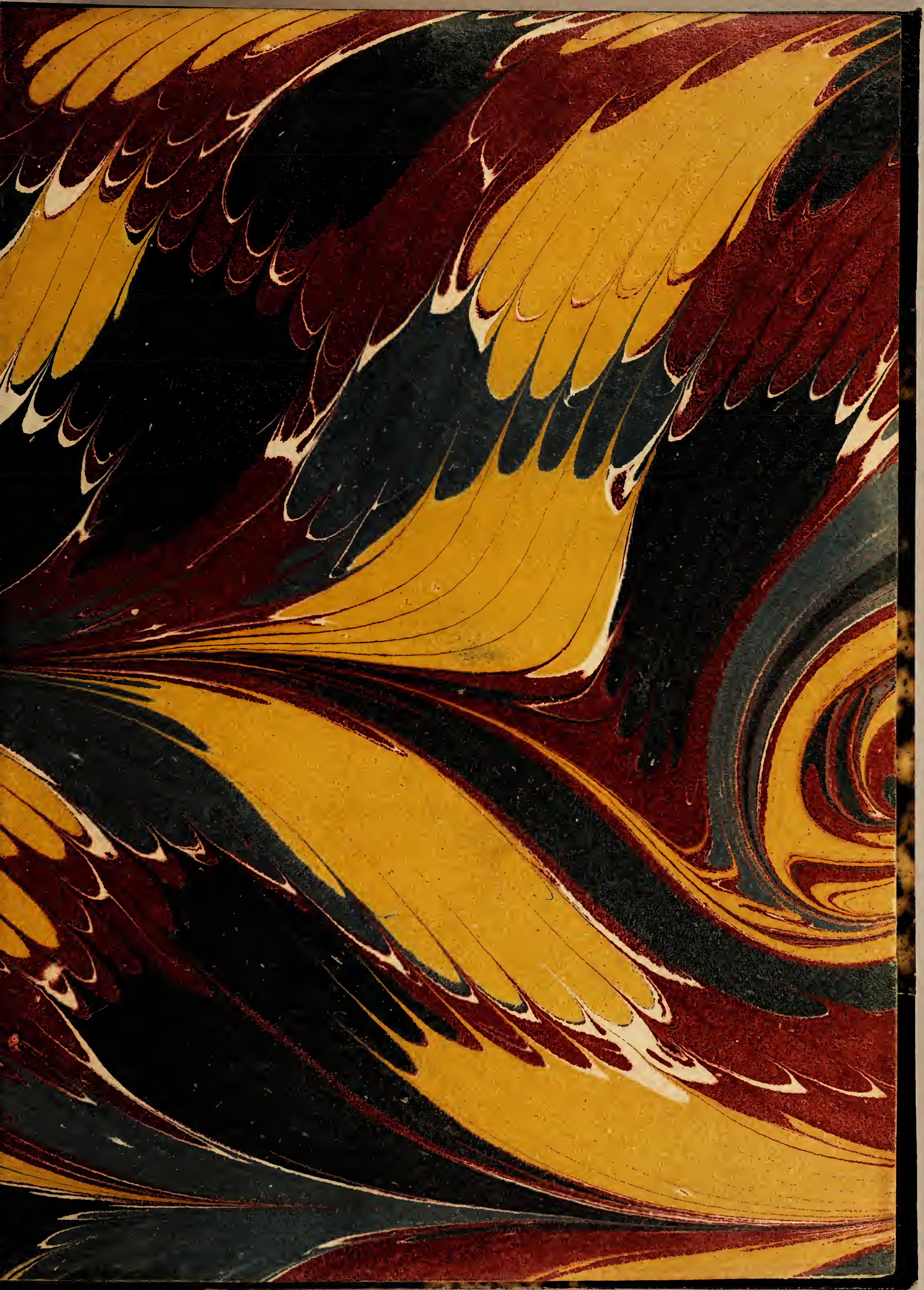

GAUDEO.

JOURNAEL,

Ende

Historische Verhael / van de treffelijcke Reyse / gedaen naer Oost-Indien, ende China, met elf Schepen.

Door den Manhaften Admirael

CORNELIS MATELIEF de JONGE.

Uyt-ghevaren in den Jare 1605. En wat haer in de volghende Jaren 1606. 1607. ende 1608. weder-varen is.

Een seer Vreemde en Wonderlijcke Reyse.

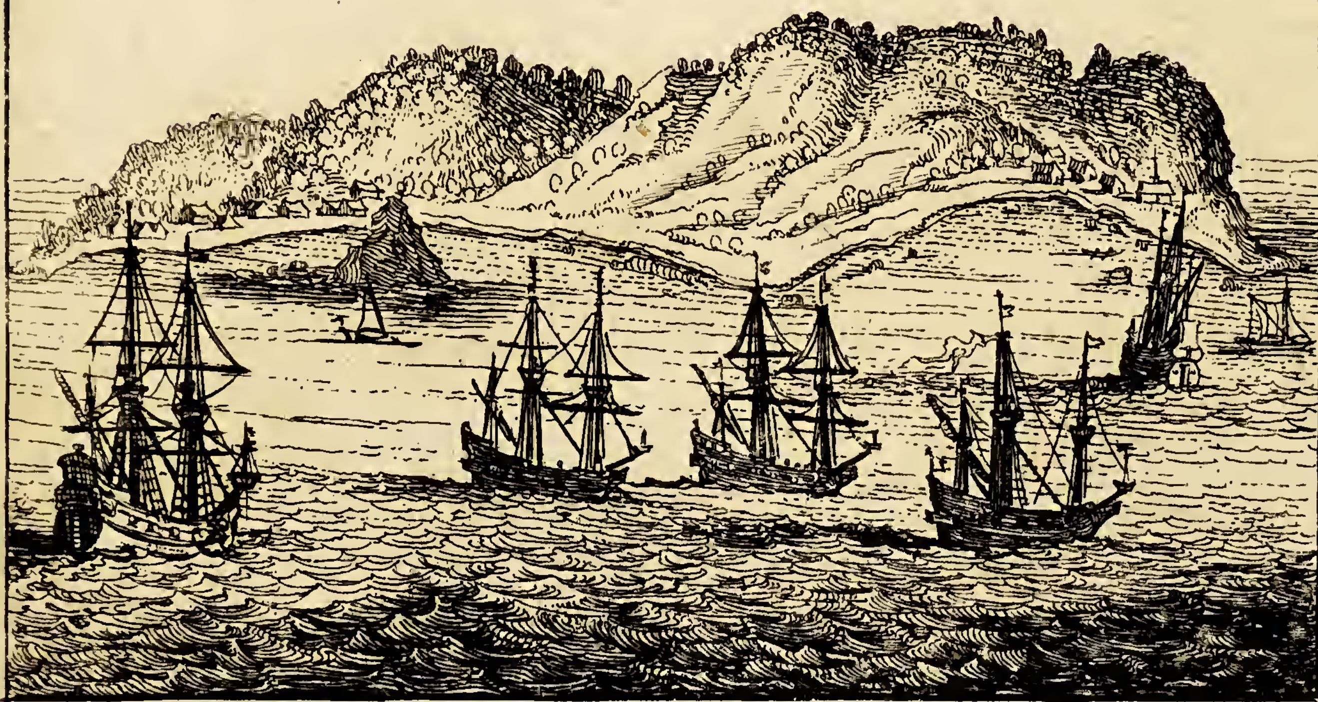

t'AMSTELREDAM,

Voor Joost Hartgers, Boeck-verkooper in de Gasthuys-Steegh/ bezijden het Stadt-huys/ in de Boeck-winckel. 1648.

REYSE GEDAEN *met 11* SCHEPEN *naer* OOSTI

De Reede van Anna-bon Fol. 3

Malacca

Ternata Fol. 67

Gammalama

DIEN en SINA door CORNELES MATELIEF

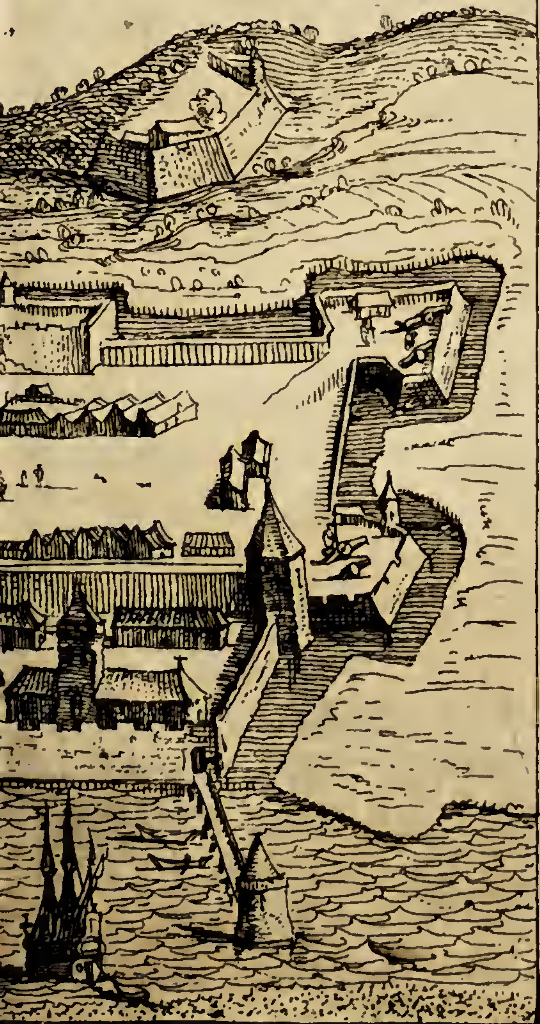
31

Iacatra Fol. 56

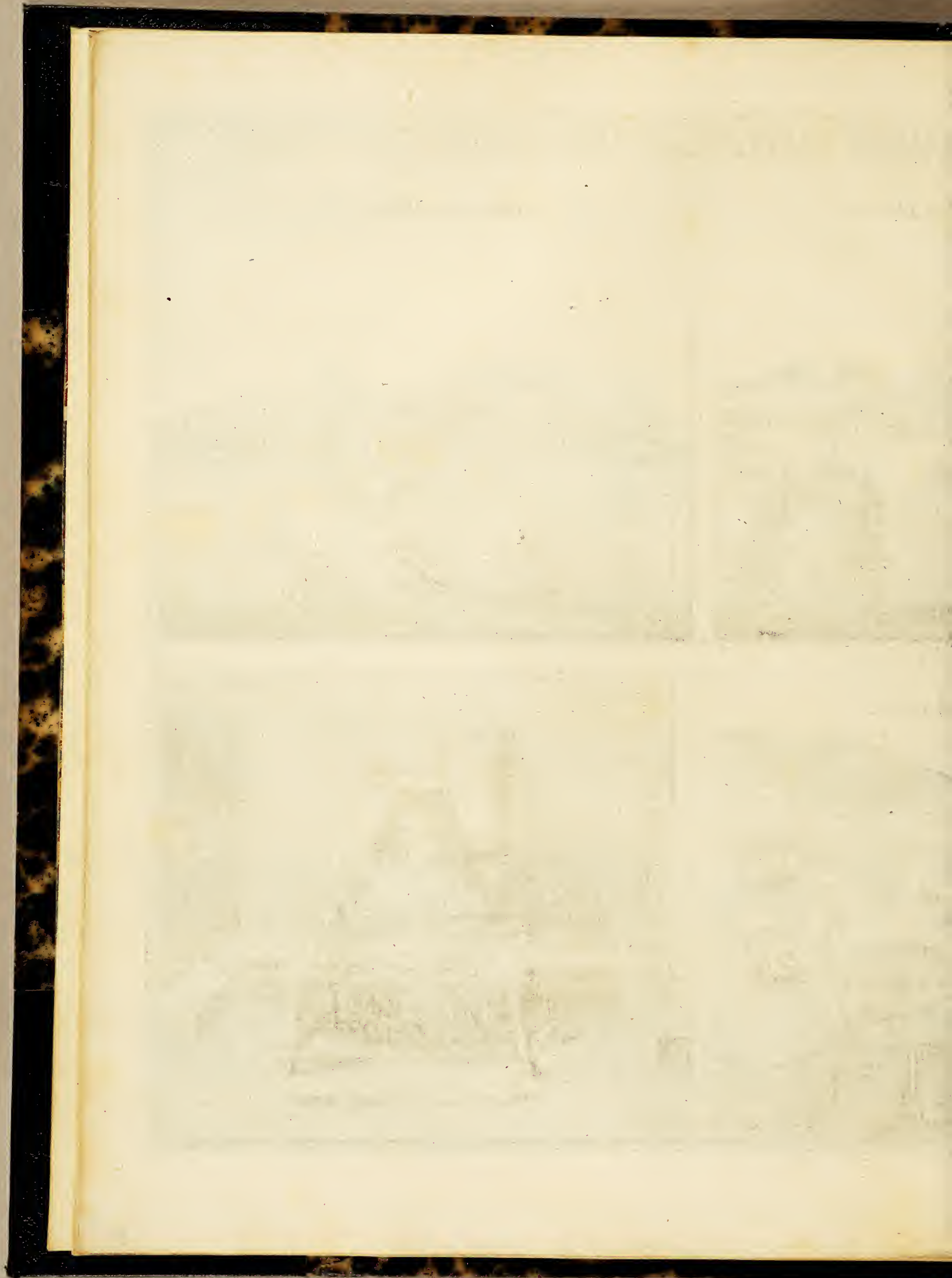

67

Shineesche Afgodinne Fol 84

Historische Verhael/
Van de treffelijcke Reyse, gedaen naer Oost-Indien ende China, met elf Schepen.
Door den Manhaften Admirael
CORNELIS MATELIEF de JONGE.
In den Iare 1605. 1606. 1607. ende 1608.

En 12. May 1605. 's morgens ten 10. uren is de Heer Admirael Matelief uyt Texel vertrocken met seven Schepen van Amsterdam / genaemt ende ghemant als volght: Orangie, groot 350. lasten / met 148. hoofden / ende 15. Swarten / Middelburgh groot 300. lasten / met 124. hoofden / ende 7. Swarten. Mauritius groot 350. lasten / met 144. hoofden. Swarte Leeuw groot 300. lasten / met 127. hoofden. Witte Leeuw, groot 270. lasten / met 104. hoofden. Groote Son, groot 270. lasten / met 156. hoofden / ende Nassauw groot 160. lasten / met 85 hoofden / makende t' samen 868 eters / de 22. Swarten daer in begrepen. Tot dese Vloodt zijn naemaels noch by ghekomen twee Schepen uyt Zeelandt / namelijck Amsterdam 350. lasten / op hebbende 179. hoofden / ende de Kleyne Son groot 110. lasten op hebbende 67. hoofden. Met noch twee andere Schepen uyt de Maes / het een genaemt Erasmus, 270. lasten / ghemant met 143. hoofden / het ander de Provincien, groot 200. lasten / op hebbende 100. hoofden. Soo dat de Schepen in alles elf geweest zijn / ende de hoofden oft eters 1357. Welcke Vloote van uytrusten gekost heeft een Milioen / negen-honderdt twee-en-vijftigh duysendt / twee-hondert negen-en-tachtentigh guldens.

[Margin: 1605. May. Namen van de Schepen / ende hoe veel Eters sy elck op ghehad hebben.]

Den 14. May zijn de 7. Amsterdamsche Schepen door quaet weder in Zeelant in-geloopen / ende van daer op den 24. dito t' zeyl gegaen met de twee Zeeusche Schepen / verstaen hebbende dat de Maes-schepen noch niet wel gereet en waren. Den 4. Julij des nachts zijn sy op de reede van Ilha de Mayo gekomen / ende des anderen daeghs heeft de Heer Admirael ontrent 150. man aen landt ghesonden / om 't selve t' ontdecken. Dese brachten hem den selven dagh een Portu-

[Margin: Julij. Komen op de Reede van Ilha de Mayo.]

1605. Portugees van landt / wesende een oudt man / die aldaer ghebannen was / om een doodt-slagh by hem in Portugael ghedaen / soo hy seyde. Hy presenteerde den onsen breede van weghen de Gouverneur / waer op den Admirael antwoorde / dat hy niemandt misdoen soude / dan alleen sijn noodtdruft / van 't Eylant halen / dan indien sy ghewaer werde / dat sy yemandt van sijn volck beschadigen / soude alsdan het gantsche Eylant verdestrueren / ende alles doodtslaen watter op was. De Portugees verklaerde voorder / datter 20 man van Sant-jago op 't Eylandt gekomen waren voor 8 dagen / met een Barck / die ghenomen was by een Fransman. Daerom den Admirael verboodt datter niemandt van de sijne aen landt gaen soude / dan met het ghewapende volck / dat hy dagheliicx aen landt was sendende tot bescherminge van de waterhaelders ende houthouwers / resolverende voorts aldaer 14 dagen te vertoeven na de Maeslupden / achtervolgende sijn instructie. Heeft oock op 't Eylant des nachts doen maecken 8 vyeren / ende des daeghs daer aen volghende 15 of 16. op dat die van Sant-jago niet weten en souden watter te doen was / noch hoe veel Schepen datter waren. Want die van Ilha de Mayo hebben voor een ghebruyck / dat soo veel Schepen alsser zijn / soo veel vyeren steeckense op / waer nae haer die van Sant-jago reguleren / 't zy om over te komen / of om haer selven op haer lant gereet te maken / by aldien men haer soude willen komen bestoken. Nae dat alle de schepen haer water gehaelt hadden / heeft den Admirael 't volck consent gegeven om Bocken te gaen jagen / doch altijdt daer by sendende 3. troupen gewapende mannen tot haerder bewaringhe. Sy vingender soo veel als sy selfs wilden / ende brachtender naer gissinge wel duysendt aen boort over de heele Vlote / maer was heel mager goet / ende niet besonders om te eten. Doch de Portugees gaf daer reden van / seggende / dat het landt nu al te droogh was / ende dat in 't lest van Augustus de winden aldaer begosten uyt den Zuyden te waeyen met storm en regen / waer door het gras alsdan uytloopende / de Bocken ghenoegh te eten hadden / ende vet waren / soo dat sy die in December aldaer slachten / het vleysch soutende ofte droogende / ende nae Madra sendende / maer de huyden naer Portugael. Als 't een goet jaer is / mogender (seyd' hy) ontrent 12000 geslacht worden.

Julij.

Daer sy haer verversschen van hout en water.

Als oock van Bocken.

Wat diep in 't landt met de bocks ghevaren zijnde / hebben sy ghevonden een Dorpken van ontrent 20 huysen groot / dan hebben daer niemandt in ghesien; maer een weynigh van daer grepen sy twee swarte vrouwen / die hen seyden / dat al het volck / welck doch weynigh was / in 't gebergthe was gevlucht. Dit Eylandt is een van de soute Eylanden / ghelegen op de hooghte van 15 graden 18 minuten by Noorden den Equinoctiael / is tusschen de 6 of 7 mijlen in 't ronde. De Inwoonders zijn meest bandijten van Sant-jago, ontrent 30 in 't getal. Het is klipachtig en rotsigh. Het heeft eenige Koeyen en Stieren die in 't wild loopen. Oock zijnder menighte van velt-hoenderen die men Barbarische hoenderen noemt / ende eenighe wilde paerden. Hier hebbense verversschinghe van water bekomen in 't Oost-eynde van 't Eylandt in een Valeye / alwaer eenighe boomen staen. Ende hier dicht by aende strandt is een plas of staende water / daer de Zee somwijlen in-loopt / in welcke sy ongheloovelijcke menichte van visch / en voornamelijck herder / ghevangen hebben: ende onder anderen oock een soorte van visch twee spannen langh / onse Karpers niet ongheliick / die so vet zijn / dat men een hant-vol reusel haer uyt het lijf haelde. Voorts isser rondsomme dit Eylant noch veel Visch. Aende Noord-zijde leght oock een

Naerder Beschrijvinge.

sout-

sout panne/ daer de Zee van selfs in komt/ ende geeft veel souts dat uyter natu- 1605.
ren seer schoon is. Daer is oock een kleyn Havendtje voor Barken.

Den 18 Julij/ alsoo sy meenden des anderen daeghs t'zeyl te gaen/ heeft den Julii.
Admirael den breeden Raet doen vergaderen/ ende sijne secrete Instructie geo- Gaen
pent/ hun al te samen den eet afnemende deselve secreet te houden/ ende te helpen t'zeyl.
uytvoeren/ het welck sy alle ghezworen hebben te sullen doen/ ende zijn des vol-
genden daeghs t'zeyl gheghaen. Den 22 dito/ is hen de zuyde-windt bejegent
op 11 graden / die men maer op 2. 3. ende 4. graden en bejegent als men
vroegh uyt Hollandt zeylt/ sulcks dat den Admirael begon te vreesen/ dat sy
in de Bocht op Annabon souden vervallen/ ghelijck namaels ghebeurde. Den
3. Augusti zijn sy ten ancker ghekomen op 7. en drie vierde deel graden/ sonder August.
dat sy landt sagen/ dan gisten het te wesen de Baxos van S. Anna. Sy laghen daer Komen
3. of 4. daghen/ ende hadden altijt een top-zeyls/ so dat sy weder 't Zee moesten/ ten Anc-
na datter een ancker of twee blyven staende was van de Vlote/ ende voeren al- ker.
soo 4. oft 5. daghen over en weder/ altijdt vreesende voor de voorsz Baxos ofte
drooghten van S. Anna. Doch den 10. dito/ sagense 't landt van Africa op 6. gra-
den oft daer ontrent/ 't welck teghen de gissinghe van de Stuerluyden was/ die
de voorsz drooghten noch eerst meenden te ontmoeten/ ende doen bevonden/ dat
sy die al waren ghepasseert. Den 25. dito/ zijn sy de Linie Æquinoctiael ghepas- Passeren
seert. Ende den 27. haddense de hooghte van 't Eylandt Annabon; het welcke sy/ de Linie.
hoewel on-geerne/ besloten aen te doen / alsoo daer hoe langher hoe meer teec-
kenen van scheurbuyck in de Schepen begonnen te komen / ende daer oock ee-
nighe Schepen waren / die ranck zijnde ballast moesten hebben. Soo zijn sy Komen
van den sevenden Septembris des avonts spade op de reede van Annabon ghe- op de re-
komen / ende in de bocht van Africa gheraeckt/ daer den Admirael altijdt de van
soo voor ghevreest hadde: die des morghens daer aen sijnen Opper-koopman Anna-
Willem Verhaghen in een Schuytjen nae landt ghesonden heeft / ende daer be- bon.
neffens noch twee boots/ met elck ontrent 20 Musquetten / om te besien hoe het
aen landt stondt/ ende hoe de Inwoonders ghesint waren. Dese wederom
t'scheep komende/ verhaelden / dat die van 't landt al hare goet ende huysraet
uyt het Dorp te landewaert in ghevlucht hadden / met oock haer heylighdom
uyt de Kerck/ende datter op 't landt alleenlijck waren 40. oft 50. swarte Man-
nen wel dispoost / ende twee witte voor Gouverneurs / welcke al t' samen de
beste woorden van de werelt gaven / ende beloofden alles te laten volghen wat
de onse van 't Eylandt mochten van doen hebben / sonder dat sy yemandt in 't
minste souden beschadighen/ ghelijck sy oock baden dat de onse hem gheen scha-
de noch overlast doen en wilden in hare Bananas/ Cattoen-boomen ende huy-
singhen. Den 9. dito/ heeft den Admirael bevolen / dat elck hem ghereet soude Daer sy
maecken om water ende steen te halen / elck Schip-volcks op een dagh twee haer ver-
tochten. Oock drie hondert man met haer wapenen na de water-plaetse ghe- verschen
sonden/ onder 't beleyt van Capiteyn Antoni le Cocq , want hoe wel die van 't ende
landt groote beloften hadden ghedaen van niemandt te beschadighen/ soo en Ballast
wilde hy hen evenwel gheen ghelegentheydt geven om 't selve te moghen doen/ innemen.
al haddense schoon ghewilt. Dede voorts den Oversten van 't landt aenseg-
ghen/ indien hy wilde dat sich de onse by den anderen hielden / ende niet en ver-
spreyden over 't landt / dat hy dan versorghen soude / dat sijn volck soo veel
Orangien-appelen op strandt brachten / als de Schepen van doen hadden.
Het welcke de Gouverneur oock dede / ende de Swartinnen droeghen soo

1605.

Septem.

veel als sy konden. Soo hebben sy dan daer stil gelegen effen acht daghen / namelijck van den 8. tot den 15. Septembris toe. Ende alsoo het den elfden dito Sondagh was / is den Admirael selver aen de water-plaetse ghewéest met dry hondert ghewapende mannen / ende voorts het meeste deel van't volck met haer water vaten / doch daer en is dien dagh geen water ghevult / maer twee mael

Oock Predicatie hooren doen / daer de Swarten mede by komen.

predicatie ghedaen / waer by oock eenighe Swarten ende Mulatten quamen / die haer verwonderden dat het meeste volck met sulcken devotie toe hoorde / ende datter niemandt / soo langhe de Predicatie duerde van der handt was (hoe wel te ghelooven is / dat het voor Matroos kruys ghenoegh was 2 mael daeghs predicatie te hooren / ende soo langh stil te sitten) maer noch meer datse den naem Jesu Christi hoorden / ende in het Gheloove dien van Pontio Pilatus, want sy meenden / ghelijckse daer na tot den Admirael seyden / dat de onse Lutheranen waren / die in den duyvel ghelooofden / ende van Godt noch Christo niet en wisten. Den Admirael hielt des middaeghs twee ofte dry van de principaelste Swarten aen sijn tafel te gast / het welck den Oversten van het Eylandt heel qualijck nam / ghelijck hy dat des anderen daeghs teghen een van de onse seyde / meenende dat sulcks wel tot sijn naedeel soude mogen gedyen / daer by men wel kan vermercken hoe de Portugesen de Swarten in devotie houden / want op dit Eylandt zijn naer gissinge over de 200. soo Swarten als Swartinnen / ende niet meer als alleenlijck twee Portugesen / soo dat men met weynigh moeyte dit Eylandt soude konnen doen rebelleeren / in diender wat aen gelegen ware.

Reede van Ambon.

De Schepen gaen van Annabon t'zeyl.

Den 15. Septembris zijn sy des avondts van't Eylant gescheyden / na dat sy wel ververscht waren / ende na gissinge wel twee hondert duysent Oranjen soo ghegeten als mede ghenomen hadden / met ontrent 76. verckens (die aldaer seer goet vallen) die sy kreghen het stuck voor een hembd dat in Hollandt vijf schellinghen kost / of voor een hoedt van de selve prijs. Den Admirael schonck den Gouverneur een stuck Indiaens fluweel / dat hy in grooten danck nam / ende beloofde alle schepen die daer aen quamen goet tractement te doen / ende hem soo seer niet de querele van den Koningh niet te moeyen / maer selve sien wat te profiteren / waer op hem den Admirael dede seggen / dat hy soo doende meer soude winnen als anders.

Passeeren de Carp.

Den 7. Octobris sagen sy't Eylandt Ascension, Ende den 21. Novembris wierpense gront op't rif van Cabo das Agulhas. De Cabo gepasseert zijnde / hebbense haren cours gestelt na de Komeros, doch de zuyt-ooste winden te vroegh ontmoetende / hebben de selve niet konnen aendoen.

1606.

Januarij.

Komen op de Reede van Mauritius.

Den eersten Januarij 1606. zijn sy des morghens op de reede ghekomen van Mauritius Eylandt aen't west eynde / alwaer sy ghevonden hebben twee Hollantsche Schepen / wesende den Admirael Steven vander Hagen, die ontrent een maendt van Bantam hadde ghewéest / ende hen te verstaen gaf den staet ende gelegentheyt van alle Indische saken / onder andere / dat hy tot Malacca niet en hadde konnen komen / maer hadde het Casteel van Amboyno ende Tydore verovert / Amboyno met ons volck beset ende Tydore verdestrueert / met Banda accoord gemaeckt / als oock met den Samorijn van Calicut, die men te water assisteren soude om Cochin in te nemen / het welcke hy den onsen dan soude in handen gheven. Maer van Malacca gaf hy den Admirael Matelief quaden troost / seggende dat daer Andrè Furtado de Mendoza Capiteyn op was voor ses jaren / ende dat hy

de

de Stadt al over twee jaren hadde begonnen te ſtercken met bolwercken/heb- 1606.
bende in ſijn leſt ghehouden monſteringhe wel acht duyſent mannen ghemon-
ſtert/ met meer andere particulariteyten hier buyten propooſt zijnde/ ende der- Januarij.
halven onnoodigh verhaelt.

Beſchrijvinghe van 't Eylandt Mauritius.

HEt Eylandt Mauritius leght op 20. graden en 22. minuten by zuyden den Equinoctiael; is hoogh ende ſteenachtigh/ ontrent 30. mijlen in 't ronde/ is onbewoont en woeſt/ over al vol geboomte/ tot op 't hooghſte van 't gebergte toe/ maer wildt ſonder eenige vruchten te dragen. Daer zijn uyttermaten veel Palmites boomen/ oock Ebben houdt dat ſeer ſchoon is/ en meeſt alle de andere ſoorten van boomen/ zijn hart en ſwaer hout/ maer laet ſich redelijcken wel bewercken. Men vinter eenighe wilde vijghen/ ende aen de zuyt-ooſt-zijde eenighe Cocos, en eenighe andere kruyden. De onſe hebben in de 7. of 8. Orangje boomtjens geplant/ ende over al veel Corlen ghezaeyt; oock hebbenſe een tuyn by een riviere ghemaeckt/ waer in ſy eenighe Cattoen-boomkens en andere vruchten hebben gheplant; al het welcke daer wel ſal waſſen is 't dat het niet van de rotten/ die daer ſeer veel zijn/ verſlonden en werdt. In 't landt zijn ſeer ſchoone vlacke valeyen van kley-gront/ die/ wanneerſe bebouwt wierden/ ſeer vruchtbaer ſouden zijn. 't Iſſer vol van ghevogelte/ van verſcheyden ſoorten/ als Duyven/ Papegayen/ Indiſche Ravens/ Sperwers/ Valcken/ Lijſters/ Uylen/ Swaeluen/ ende meenighte van andere kleyn ghevogelte/ witte en ſwerte Reygers/ Ganſen/ End-vogels/ en diergelijcke meer water-vogels/ die ſoo tam zijn datmenſe metter handt grijpt. Men vinter oock ſekeren vogel/ die van ſommighe Dodaerſen ghenaemt wort/ van andere Dronten, de eerſte die hier arriveerden hietenſe walgh-voghels/ om datſe andere ghenoegh konden krijghen. Deſe zijn ſoo groot als een Swane/ met kleyne grawe veerkens ſonder vleugelen oft ſtaert/ hebben alleen ter zijde kleyne wiecken/ ende achter vier of vijf veerkens/ wat meer verheven als de andere/ hebben groote dicke voeten/ met een grooten leelijcken beck en ooghen/ ende hebben gemeenlijck in de maghe een ſteen ſoo groot als een vuyſt. Sy zijn redelijck om te eten/ maer 't beſte datter aen is/ is de maegh. Daer zijn oock Vleermuyſen/ ſoo groot ende grooter als een Duyve/ die fel bijten en veel quaets onder 't ghevogelte doen: ghekoockt zijnde is 't goeden koſt. Geen viervoetigh ghedierte iſſer/ dan Ratten alſſer gheſeyt is. d' Onſe hebbender ontrent 24. Bocken en Geyten opgheſet/ met 9. Verckens. Het is ſeer water-rijck/ en heeft veel ſchoone Rivieren die in Zee vallen. Viſch iſſer in grooten overvloet/ ſoo binnen als buyten in Zee/ die men oock daer met een Zegen kan vangen/ door dien datter een banck van Klippen is/ die bynaeſt het heele Eylandt omcingelt/ een ſtuck van de wal leght/ die 't branden belet. Daer is een ſoorte van viſch/ by naeſt als den Steenbraeſſem/ root van couleur/ die ſo fenijnigh en ongheſont is/ dat de geene dieſe eten by naeſt uytſinnigh van pijn worden/ ende dit duert eenighe dagen/ maer dan gaet het weder over. Daer zijn oock ſeer veel ſoo Landt als Zee-Schilt-padden: De Landt-Schilt-padden zijn gantſch onſmakelijck en yſſelijck om aen te ſien: De Zee-Schilt-padden zijn de beſte/ en haer vlees is van goeder ſmaeck; Sy zijn van ongeloovelijcke groote/ ſo datter ſommige zijn die 300 eyeren/ ſoo groot als hoender-eyeren/ in 't lijf hadden/ dieſe op de ſtrant onder 't zant begraven/ en door de hitte der Zonne uytghebroedt worden. Met

1606. dry konde de Kock al ons Scheepsvolck spijsen. Noch zijnder Koe-visschen of Zee-koeyen / die smaken als Kalfs-vleesch / sonder visch te gelijcken / zijn ghemeenlijck 10. 12. of 14. voeten langh/ en by naest soo dick/ hebben een steen in 't hooft; die seer medicinael geacht wort.

Januarij.

Van waer sy weder-om t'zeyl gaen.

Den 27. Januarij/ na gehouden Predicatie ende biddagh/zijn sy ontrent den avondt t'zeyl gegaen / met volle resolutie om met de gheheele Vlote regel-recht tot voor Malacca te loopen ende haer te spoeden soo veel sy konden / om den Koningh van Johor te helpen / die (soo vander Hagen vertelt hadde) van de Portugesen van Malacca belegert was. Den 22. Martij hebben sy 't landt van Sumatra ghesien / namelijck den hoeck van Achem. Den 28. dito/ des namiddaeghs zijn sy op de reede gekomen aen de Zuydt-west-zijde van 't Eylandt van Nicuber, daer sy des anderen daeghs water gevonden hebben ter nootdruft op een kleyn Eylandeken dicht onder 't landt. De Swarte quamen hen oock alle dagen aen-boort met Cocos, hoenderen ende andere verversschinghe / dan haer Cocos en verruyldense niet veel / want d'onse wistense wel op 't landt te vinden/ hoe-wel haer sulcks verboden was.

Martij.

Setten 't onder 't Eylant Nicuber.

April.

Den 3. April/ is de Heer Admirael met al het volck aen landt / aen de water-plaetse gevaren: ende de Breeden Raed aldaer oock gheroepen / ende vergadert zijnde / isser geordineert dat men des daeghs daer aen soude t'zeyl gaen. Ende aengesien sy dagelijcks den vyandt waren nakende / wanneerse achtervolgen soude hare secrete instructie / om / soo 't mogelijck ware / de Stadt Malacca te veroveren: Ende dit niet en konde te wege gebracht worden / of het ghemeene Scheepsvolck moest daer eerst toe bewilligt worden / overmidts sy-luyden niet daer op aenghenomen waren om te lande te dienen / waeromme oock alreede eenighe onwilligheydt onder 't volck was betoont / ende grooter te vreesen stondt / wanneermen eenighe exploit te lande / als by-namen in 't beleghеren van Malacca , soude willen beginnen in 't werck te stellen. Soo isser dan / om het volck willigh en bereydt te maecken / om soo wel te lande als te water ten dienste te staen / geresolveert ende goet ghevonden / Dat hun van den Heer Admirael soude toegheseydt ende belooft worden: eerstelijck / Dat de viere ten honderden / die het volck by den Artijckel-brief voor hare quota van de veroverde goederen worden toeghelegt / te verstaen is van de schepen die de vlote op Zee soude mogen ontmoeten / maer niet van de ghene diese by expres bevel van de Secrete instructie sullen gaen soecken / ende dat men over sulcks niet naeuwe op 't stuck van de plunderinghe en sal sien / maer alles van de goederen / die men soude moghen veroveren / daer onder brenghen / soo verre de eere en eedt konde lijden. Ten 2. Ende by aldien den Stadt van Malacca met fortse aenghetast ende alsoo verovert soude werden / dat van de selfde / volghens Krijghs recht hun-luyden ten roove / ende buyt soude ghegeven worden; of by aldiense met accoordt wierde overgelevert / dat men alsdan sulcken rantsoen soude bedinghen / als de tijdt ende ghelegentheydt soude toelaten / ende dat men hen-luyden daer sulcken portie of gedeelte van soude laten trecken dat een yeder sich daer af soude bedancken : welverstaende / datse van nu af / haer souden subject stellen / alle Krijghs-discipline ende ordinantie die den Admirael ende sijnen Raedt tot uytvoeringhe van de saecke souden maecken. Ende het volck by een vergadert zijnde heeft de Admirael dit selfde met een manhaftighe Krijghs-oratie het volck voor-ghedraghen / die alle te samen met groot ghenoeghen ende contentement / daer Amen

Wort beraet-slaeght hoe men 't ghemeene scheeps-volck sal bewilligen om te lande te vechten.

Daer wordt middel gevonden.

op

1606.

April.

op seyden/ ende haren dienst goetwillighlijcken beloofden. Des naemiddaeghs heeft de Admirael oock op 't versoeck van de Capiteynen/ alle abuysen ende misdaden/ by yemandt begaen/ gheremitteert en vergeven/ ende alle die inde ysers saten/ zijn ontslagen geworden/ het welcke den goeden wille van het volck niet weynigh en vermeerderde.

't Volck wort be-willigt.

Na dat sy nu alle hun water/ ende oock een deel hout in hadden/ alsoo hun docht dat de lucht veranderde/ meenden sy t'zeyl te gaen/ doch wert geheel stil/ soo dat sy eerst 's anderen daeghs t'zeyl gingen.

Van waer sy verzeylt.

Den laetsten dito/ zijn sy op een half mijl aen Malacca gekomen/ dewijl sy door stilte ende tegen-stroom niet verder komen en konden. Den Admirael dede terstont alle de chaloupen ende boots mannen/ ende sondt die na vier schepen die teghen de gront laghen recht onder de stadt. Dese schepen hebben d'onse in brant gesteken/ doch niet oft weynigh daer op ghevonden. In't een was een springer gelept soo datter 3. man doot bleef ende 19. gequest werden van't schip Mauritius, dat nochtans by haer eygen schult toequam/ want sy na haren schipper niet en hoorden/ die haer wel toe riep datse overkomen souden/ doch waren begeerigh na eenigen Arack die daer in was/ waer van sy noch eenighe potten aen den Admiraels boort brachten/ maer die lietse terstont in't water werpen/ vreesende datter vergift in soude mogen wesen. De voorsz Schepen waren al tamelijck groot/ het een van ontrent 200. het ander van 100. ende de resterende twee elck van 80. last. Die van der Stadt schoten vijf scheuten daer na/ doch raeckten niet.

Ende ko-men voor Malac-ca.

Daerse vier Schepen in brandt steken.

Den selven avondt sondt den Admirael twee mannen/ ende neffens haer den Ambassadeur Camar, met een chaloupe aen den Koning van Iohor, om hem te verwittigen van sijn komste/ ende dat sijne Majesteyt terstont met alle sijne macht soude by hem komen. Onse Chaloupen hadde daegs te vooren 3. Baloens ofte Prauwen van Queda genomen/ ende vry wat kleedtjens daer uyt ghehaelt/ maer den Admirael dede dien van Queda al haer goet terstont weder geven/ schrijvende aen haren Koningh/ dat hy sijne Ondersaten niet en soude beschadigen/ maer datse vrylijck de Zee mochten ghebruycken waer 't haer ghelief-de/ uytgenomen alleen na Malacca, 't welck hy nu ging beleggen. Des selven daeghs jaeghden onse chaloupen noch dry ander Baloens na/ welcker twee het ontroeyden/ ende namen haer goet mede uyt de derde/ soo dat de onse inde ledige Prau alleen een deel Rijs vonden/ die onder de Vlote verdeelt wert/ krijgende elck van de neghen Schepen ontrent 3 en een half grove ton. Den Admirael seyde tot die van Queda, dat hy bedroeft was/ dat het volck hare Schepen gerupmt hadden/ ende dat hy haer goet niet en soude genomen hebben/ hadden sy gheen ondersaten van de Portugesen gheweest/ waer op sy antwoorden/ die 't sijn verloopt die is 't quijt/ ende dat sy wel sagen/ na dat met haer gehandelt werdt/ dat den Admirael alleen der Portugesen vyant was/ waer in sy hooghlijck verblijdt waren.

Ende ee-nighe Prau-wen ne-men.

Des avondts ontboot den Admirael den Krijgsraet/ Breeden-raedt/ ende alle Schippers ende Kooplupden/ ende resolveerden dat sy des anderen daegs souden loopen tot op vijf vadem voor de Stadt Malacca, ende alsoo de Stadt gheweldelijck beschieten uyt de Schepen/ meenende dat sy wel dicht by de selve souden konnen komen tot op een musket schoot nae/ doch quamen op 3 en een half vadem met het leeghste water/ ende konden noch geen doel met de halve kartouwen schieten/ so datmen de stucken wat ter vlucht moest setten/ ende sy metten eer-

Belege-rende en-de be-schieten de Stad.

1606. April. sten veel tijdt te kort schoten / dan raeckten altemet lustigh in de huysen / ende oock in des vyandts rondeelen. Die van de Stadt schoten weder / doch daer en raeckte maer eens een gewaterde koegel in de Witte Leeuw, die daer in bleef/ weghende 27 en een half pont Amsterdams / maer en dede gheen schade. Daer werdt oock een schoot door S. Paulus Kerck / wesende der Jesuite Clooster/ gheschoten. Dewijle dat het gheschut vast speelde / dede den Admirael met 4. chaloupen de Noort-zijde van de Stadt besichtigen / ende oock diepen / om te sien of men bequamelijck daer souden moghen landen / ende de voor-stad also innemen / doch vonden over al soo weecken gront/ dat het heel beswaerlijck soude vallen sulcks te doen / ende daer vertoonden haer ontrent 200. man op strandt met roers / spiessen / schilden ende anders. Om de huysen die in de Noorder voor-stad staen/ seyden sy / dat staketsels van buyten tegen aen stonden / soo dat het in aller manieren niet wel en was te landen.

May. Den eersten May / werdender volghens de resolutie daeghs te vooren ghenomen / twee halve kartouwen / schietende 24 pont ysers in een Baterye geset op't Eylandt Pulo Malacca, andersins Ilha das Naos ghenoemt / om te beter op de Stadt te moghen schieten / also het selve veel naerder de Stadt is / als daer de Schepen legghen / ende op dat men met eenighe Chaloupen de selve zijde / wesende het zuydt-eynde van de Stadt/ soude moghen besichtighen / als oock om den vyandt te abuseren / dat hy niet weten soude op welcke plaets hy d'onse te wachten hadde. Dit Eylandt leydt niet wel doelschoots van de Stadt voor een half kartouw / ende is soo groot als twee-mael den Dam tot Amsterdam. Daer werden tot bewaringhe van de selve Baterye dertigh mannen gheset / alsoo sy des anderen daeghs 's morghens meenden te landen aen de Noordt-zijde van de Stadt / overmidts de besichtighers van de Zuydt-zijde rapporteerden / dat niet wel doenlijck en was bezuyden te landen / want het een goet stuck van't landt heel slickigh is / soo datter een man tot de knye toe in sinckt. De twee stucken schoten nae middaeghs / ende maeckten dat uyt de twee Bateryen van 't Zuydt-eynde van de Stadt niet meer en werde gheschoten. Die van de Stadt schoten wel altemet een schoot nae de Schepen / maer niet nae de Baterye / dat wonder was / want 't konde niet missen / dewijle daer veel volcks besich was om de Baterye te maecken. Schoten op't Schip Orangie een verbloghen koeghel / dat hy ontrent 3. vadem te rugghe sprongh / ende maeckte een buyl in de buytenste vueren huyt.

Stellen een Baterye op Ilga das Naos.

Ende alsoo yeder sich bereydt hadde om des anderen daeghs te landen / achtervolghende de resolutie daeghs te voren ghenomen / is nochtans den Breeden Raedt aen boordt gheroepen / in welcken weder op een nieuw in deliberatie is gheleydt of 't geraetsaem ware te landen ofte niet / tot grooter verwonderinghen van by naest den gantschen Raedt / ende zijn hier over pro en contra groote debatten gheballen. De ghene die niet ghelandet wilden hebben / fondeerden haer hier op / dat de Armade van Goa ongetwijffelt gheweldigh soude zijn/ ende dat de onse derhalven alle hare macht wel van nooden souden hebben / om de Armade te wederstaen / dat oock de selve gheslaghen zijnde / de Stadt Malacca weynigh wederstant soude konnen doen / seyden oock alsmen schoon ghelandet ware / ende de Armade quame / dat men dan ghedwongen souden zijn de Stad te verlaten/ alsoder geen apparentie en was de Stad te winnen voor de komste van de Armade/ aengesien die van de Stad haer op des Armades kom-

Wort gedebatteert in den Breeden Raet of men landen sal of niet.

ste

ste verlatende / 't uytterste soude wagen: jae al waer 't saecke dat men de Stadt voor de komste van de Armade in-wonnen (het welcke in allen ghevalle sonder verlies van volck niet soude gheschieden) dat als dan noch beyde de Stadt ende de Schepen in perijckel souden staen / overmidts niet volcks ghenoegh en soude hebben om de Stadt en Schepen te besetten tot wederstandt van sulcken gheweldighen Vlote: Besloten derhalven dat men eerst soude verwachten het advijs van de Koningh van Johor, ende dat men sien soude wat assistentie hy soude doen / die misschien soo groot mochte zijn dat alle vreese van de Armade daer door aen d'een zijde soude ghestelt worden / ende alsoo dan dadelijck ghelandet ende de Stadt bestormt soude worden. De andere die daer dreven dat men immers soude landen / brachten voort / dat wel de komste van de Armade seecker was / maer de tijdt onseecker / soo datse noch wel 4 of 5 maenden konden verbeyden: meenden daerom (aenghesien de Stadt aen d'een zijde niet sonderlinge ghesterckt en was) dat men den vyandt geen tijdt behoorden te geven om hem te versterckén/en van alle noodtlijcke dinghen te voorsien. Ende alsoo de vyandt swack was van Soldaten / ende de Swarten haer op de oorloghe niet en verstonden / achteden sy / wanneer de vyandt haestelijck bespronghe / hy geen sonderlinge tegenweer soude konnen doen / daer hy ter contrarie / door langh vertoeven (nu verbaest zijnde) een nieuwen moet soude grijpen. Ende daer beneffens te sorghen stondt dat ons ghemeen volck daer 't nu ghesont ende tot vechten geanimeert was / onwilligh soude werden. Meynden oock dat de Stadt / alsmense ghewonnen hadde in de aenkomste van de Armade gantsch dienstigh soude zijn / om deselve mede te helpen bevechten: ende overmidts hare Schepen veel dieper ginghen dan de onse / dat de vyandt daerom niet by onse Schepen / als de onse by de hare soude konnen komen: alsoo dat wanneer de onse haerselven overmant ende gheen kansse en souden sien / alsdan / door hulpe der Stadt / haer selven lichtelijck op haer defensijf / in 't vechten / soude houden. Seyden oock datter (achtervolghende 't advijs van den Admirael Verhaghen) gheen sonderlinghe assistentie van de Koningh van Johor te verwachten was / alsoo dat men op soo een krancke hoope den vyandt soo veel voordeel niet en behoorde te laten: soo dat alsmen niet dadelijck soude landen / sy niet gheraden vonden / dat sulcks nimmermeer soude gheschieden: ende dat men terstondt achterwaerts uyt het ghesichte van Malacca soude vertrecken. Meenden oock niet dat / als schoon de Armade gheslaghen ware / de Stadt gheen resistentie soude konnen doen: want sy waren van opinie dat men de Armade nimmermeer soo soude konnen raseren en te niete maecken / (en voornamentlijck soo nae by de handt zijnde) of de vyandt soude noch middel ghenoegh hebben de Stadt met Fusten en Galeyen onderstandt te doen / waer door se middels ghenoegh licht souden bekomen om den onsen wederstant te doen. Andere redenen meer / zijnder ten wederzijden ghevallen / doch zijn dit de voornaemste. Ende de eerste verhaelde redenen van de meeste stemmen opgenomen zijnde / zijn dese leste verworpen. Also dat men niet gelandet / maer den Koningh van Johor, verwacht heeft.

1606. May.

Den 2. May / hebben die van de Stadt altemet een schoot ghesschooten nae de Schepen / doch schooten gheen roy / ende t'elckens datse uyt de Stadt schooten / liet den Admirael twee stucken op haer los gaen / die lustigh in de Stadt raeckten. Die van binnen branden haer voor-stadt aen de zuydt-zijde gantsch af / want de onse met haer Baterye op 't Eylandt hadden / haer de opinie doen krijgen/

De Portugesen branden haer voor-stat.

1606. May. krijghen / dat sy se van die kant wilden aentasten. Des nachts speelden ende beperden sy veel op klocken ende schalmeyen. Den 3. dito werter al te met een schoot uyt de Stad geschooten / ende t'elcken twee daer tegen van 't Eylant / die lustigh raeckten. Den Admirael hadde 4. Chaloupen by noorden de Stadt doen leggen op een badem water / daer sy uyter Stadt nae schooten / doch gheen roy. De onse hadden daeghs te vooren ghesien eenighe Prauwen langhs 't landt derwaerts henen uyt ende in de Stadt varen / doch hier mede was dat belet. Des selven daeghs heeft den Admirael gheordonneert / dat men op 't Eylandt Pulo Sapta, wesende een groot Eylandt / gheleghen twee mijlen van de Stadt / van elck Schip thien man soude senden / om voor elck Schip thien Schans-korven te maecken / die haer in het landen mochten dienen / alsoo die daeghs te vooren om water gheweest hadden rapporteerden / datter rijs ende hout ghenoegh te bekomen was.

Den 4. dito isser niets besonders geschiet / dan dat den Admirael des avonts de roey-Chaloup van de groote Sonne Commandeerde te gaen legghen by de zeyl-Chaloupen / die met haer vieren by noorden de Stadt lagen / om alle uyt ende ingangh van de Stadt te water te beletten. Doch die van de voorsz roey-Chaloupen ginghen niet aen de zeyl-Chaloupen / maer een groot stuck daer van legghen / ende kreghen een Prau, die na de Stadt wilde met volck / daerse met steen-stucken ende musquetten in schoten dat al 't volck over voort raeckte / In de selve Prau waren twee packen / twee metalen bassen / ende twee hellebarden. De onse vonden oock een man drijven die gheschoten was / zijnde een swart / ghenaemt Pedro Furtado, een Visscher / soo hy seyde / ende een vry man. Desen brochten sy aen den Admirael sijn boort / ende hoewel hy door de groote pijn qualijck spreecken konde / so seyde hy nochtans / dat men in de Stad seer bevreest was / ende dat ons gheschut 10. menschen daer binnen ghedoodt hadde / ende eenighe ghequetst / dat men alle daghe de Armade van Goa met den Viceroy ende Aerts-bisschop verwachte om de Moluques weder te gaen winnen / ende den Koningh van Johor te bevechten / datter weynigh victualie in de Stadt was / maer kruyt ende gheschut ghenoegh / datter boven 80. witte menschen niet in en waren / maer wel 3000. soo Slaven als Malayen, dat de voorstadt Campo-clin ledigh was van volck / het welck al naer binnen gheweken was / ende datter in de Stadt veel koopmanschap was. Des morghens daer aen stierf de selve Furtado, ende wert terstont over boort ghewോrpen.

De onse krijghen een Prau / waer door sy vernemen den staet van de belegerde Stadt.

Den 5. dito / werdender eenighe Schanskorven van 't groote Eylandt ghebracht op Pulo Malacca. Ende teghen den avont zijnder in de Vloote gekomen 2. Prauwen van Johor, die de Koningh over vijf daghen van daer ghesonden hadde. Den Oversten was de Sabander van Sincapura, genaemt Seri Raya Nugara. Den Admirael hiet'se wellekom / als komende vanden Koningh van Johor onsen bontghenoot / ende lietse door de Vloote varen / ende de Schepen besien. Seyden hem / dat de Koningh haer ghesonden hadde / om te besien offer Schepen van Hollandt waren / want hy tijdinghe ghekreghen hadde van Pera, datter eenighe Schepen naer Malacca waren ghevaren die sy vermoeden Hollanders te wesen / Onse afghesonden Chaloup seyden sy over 3. daghen ghesien te hebben over gheen zijde van de helft van Johor, ende dat soo haest de Koningh van ons komste soude veradverteert wesen / hy terstont herwaerts soude komen / dat men hem binnen 8. daghen wel mocht verwachten met 20. Galeyen ende 30. Fusten / over sulcks wilden sy terstont wech / gelijck oock geschach

2. Prauwen van Johor komen in de Vloot.

van dien selven avont. Sy wisten oock van de Armade van Goa te spreecken/ ende dat de Viceroy in persoon daer op was. 1606.

Den 6. dito/ quamender 2. Prauwen vol volcks / van by zuyden de Bateryе/ roeyen in de stadt / sonder dat men 't selfde konde beletten. Des namiddaeghs roeyden noch een groote Prau vol volcks uyt de stadt na buyten toe sonder hinder. Om dit vorder te beletten zijnder neffens de boot van de Swarte Leeuw de Chaloupe van de groote Sonne, ende de schuyte van Middelburgh geordineert om op die plaetse te gaen leggen: maer niet te min quamender van buyten ontrent de voorsz wacht 2. kleyne Praukens, ende soo haest als men dese ghewaer was ghewor den / quamender 2. Fusten ende eenighe ander Prauwen vol volcks die naer de stadt roeyden/ doch hoe seer d' onse haer daer teghen stelden/ quamen sy niet te min behouden in de stadt / waer over sy van binnen groote triumphe bedreven overmits sy nu ontset hadden ghekregen. Dese Fusten waren over eenigen tijdt in ambassade uytghesonden na Pahan, om eenige Portugesen/ die daer van een ghebleven schip waren/ te verlossen / so datter nu 80. witte Portugesen ende over de 100 swarten in de stad quamen / waer door se eens soo sterck waren ghewor den als te vooren. May.

Den 13. dito/ is de Chaloup van Johor weder ghekomen tijdingh brengende dat de Koningh binnen 4. daghen soude volghen met soo veel volcks als hy konde / ghelijck hy dan alrede boden over al sijn Landt ghesonden hadde / om volck ende Ammunitie te vergaderen. Den 14. is den Admirael een brief van den Koningh van Johor behandight / by de duytsche aldaer woonende in onse spraeck overgheset/ ende by hem onderteyckent/ luydende als volght:

De Koningh van Johor ghenaemt *Radja Sabrang*, (dat is Koningh van de Over-zyde) wenscht den Admirael geluck ende voorspoet in't gene h y voorghenomen heeft. Ghy te weten de Heer Admirael, die hier van den Koningh van Hollant ghesonden zijt, om onse ende uwer E. aller vyanden te bestryden, onghetwijffelt U E. naem ende faem sal meriteren over de gantsche werelt verbreyt te worden, om reden dat U E. hem niet en ontsiet hier te lande, als mede in U E. landt, hem te stellen teghen de Tyranije van de Portugesen. Ick achte my gheluckigh ghesien te hebben den genen die U E. ghesonden heeft, namelijck *LodeWijck Isackſen*, ende *Hans Van Hagen*, die my van U E. komste voor *Malacca*, veradverteert hebben, ja die ghekomen zijn om ons arme volck uyt de slavernye der Portugesen te redimeren: Den dienst die uwen Koningh my onweerdigh ghedaen heeft sal dese bode recompenseren, naer myn kleyn vermoghen, aen den ghenen die uwe Koningh hier ghesonden heeft. Gheen Koningh op der aerden soude my sodanigen dienst konnen doen, als gherede uwen Koningh al ghedaen heeft. Ick sende U E. *Yntse Amar* met *Yntse Camar*, om U E. mijn komste te adviseren, soo 't God belieft. Ick verwachte myne roeyers, soo wanneer die sullen gekomen wesen, sal niet tarderen te komen ja indien ick 2. Galeyen ghereet hadde, soude terstont selfs komen. Ick verwachte noch vele *Bantins*, sal de selve met den aldereersten senden. U E. Ambassadeurs *LodeWijck Isacksen*, ende *Hans Van Hagen* houde ick by my, sullen met my in myne Galeye treden, ende soo gelijckelijck komen, om de intreprinse soo te helpen effectueren. Syne Excelentie heeft my soo veel eere bewesen, dat ick de seve niet kan recompenseren. Voorts soo ben ick aen U E. ende aen alle die gesonden zijn om ons te verlossen soo verobligeert, dat ick het tot geenen tyde kan verschuldigen, aengesien wy een arm volck zijn.

Brief des Koninck van Johor aen den Admirael.

Den 17. May kreeg den Admirael tijdinge / dat de Koning van Johor alreede hy

De Koning van Johor.

1606.

May.

komt in de Vloot.

by de Schepen was met ſijn Galeyen ende Fuſten, waer op hy in alles mocht hebben ontrent 300 man / meeſt ſlaven. Het was Raya Bonſu, of Raya Zabran, de ſelfde die de Geſanten in Hollandt geſchickt hadde met het preſent aen ſijn Excelentie. Om wiens gelegentheyt te beter te verſtaen/ men weten moet/ dat den ouden Koning van Johor, die een goet krijgſman was/ ende oock dickwils tegen de

Aert ende conditie van de 4 Sonen des ouden Koninck van Johor.

Portugeſen geoorloght heeft/ 4 Sonen heeft nagelaten/ waer van den outſten nu tegenwoordich regeerende van de Malayen genoemt wort Jan de Patuan, het welck nochtans niet ſijn naem maer ſijn tijtel ſchijnt te weſen. Van een ander vrouwe heeft hy gehad Raia Siacai 't welck te ſeggen is Koningh van Siaca, dat een leen is van de Kroon van Johor. Deſe heeft ghetrouwt de Dochter van Patane, zijnde een man van kleynen bedrijve / ende niet met eenighe Koninghlicke deughden verciert / maer een ſlecht bloedt / die hem altijdt houd binnen Siaca, ende weynigh komt tot Johor. De Koningh Jan de Patuan is oock een perſoon van weynigh bedrijfs / ghewoon tot by den middagh te ſlapen / dan te eten en te waſſchen/ ende voorts dronckē te drincken/ ſo dat na den middag met hem niet en is te handelen/ want men moet al mede met hem drincken/ eñ droncke-mans dingen doen. Hy bemoeyt hem geen dingen / maer laet het al op de Edelen ende Raya Zabrang ſtaen / mach van geen ſwarigheyt hooren / ende als men hem aenſpreeckt van yet te doen / als volck op te brenghen oft dierghelijcke/ ſoo ſwijght hy al/ en al vraeghtmen hem 2. oft 3. mael/ het is al 't ſelfde/ In ſomma is nergens min bequaem toe/ als tot Koningh te weſen/ denckt noch op Rijck noch op onderdanen/ als hy ſlechts wijn heeft en vrouwen. Noch heeft de Koning van Johor by ſijn tweede vrouwe gehad Raya Bonſu, die nu wert genoemt Raya Zabrang, dat is Koningh van d'ander zijde/ door dien dat hy over d'ander zijde van de Rivier woont teghen over de Stadt Battuſaber, daer hy oock een ſterckte heeft ende een deel Onderſaten / doch is leen-man van Jan de Patuan, een man van ontrent 35. jaer/ by nae wit / de grootſte niet / maer diſcreet / langhmoedigh/ niet colerijck/ ende verre ſiende/ een vyandt van de Portugeſen/ neerſtich in ſijn ſaken / die hy oock wel hart drijven ſoude / indien hy macht hadde / in ſomma weerdich Koning van Johor ende Malacca te weſen/ by wien ook de hulpe die men aen hem beſteden ſoude/ wel erkent ſoude worden/ ende die ſoo veel men aen hem vermercken konde den onſen heel was toe ghedaen : ſijnen broeder Jan de Patuan, altijdt reſpecteerende/ die oock veel van deſen hout/ doch heymelijck en laetter niet al wat jalouſie by Ian de Patuan te weſen. By ſijn derde vrouwe heeft den Koning van Iohor een ſoone genaemt Raya Land, dat is Koning van der zee/ een man nerghens bequaem toe / als om Taback en Arack te drincken / en Bettele daer op te eten/ jae waerdigh handen en voeten ghebonden ende in Zee ghesoncken te worden/ een grooten dronckaert / dootſlager/ ende hoereerder/ die alles wat aen die 3. puncten dependeert van buyten gheleert heeft. Alle de broeders drincken wijn/ uytgenomen Raya Zabrang, die noyt wijn noch ſtercken dranck geproeft heeft/ ende ghelijck de Heer is/ ſoo zijn oock de Edel-luyden van alle deſe Koningen.

Raya Zabrang Koningh van Johor/ ende den Admirael heeten malkander welkom. Beginnen te ſpreecken van hare ſaken.

Den Admirael is den ſelven Raya Bonſu, oft Zabrangh met chaloupen ende boots te ghemoet ghetoghen / ende heeft hem met ſchieten vereert / waer over ſy voorts malkander wellekom geheeten hebben/ ende ſchonck de voorſchreven Koningh aen den Admirael een gouden Cris met eenighe ſteenen van kleyner weerde daer in. Na gehouden maeltijt binnen Scheeps boort/ begoſten ſy met malkander te ſpreecken van hare ſaken/ want den Admirael en wilde niet

aen

aen landt / sonder eerst te weten op wat voet / ende wat hulp de Koningh tot het belegh soude gheven / om sijn reeckeninghe daer na te moghen maecken. Maer als men begost te spreken van hulp / en konde men van hem niet anders of sekers krijghen / dan dat hy een arm Koningh was / die weynigh macht hadde / doch soude evenwel doen al wat hy mocht / ende daer soude aen ende aen volck komen / wat sijn broeder by brengen soude dat en wist hy niet / in somma hoe den Admirael sprack oft kalde / konde niet weten wat bystant hy tot de aenstaende belegeringe soude geven / altijdt was hy een arm Koningh ende hadde te dier oorsaeck aen den Koningh van Hollandt geschreven om hulp tegen de Portugesen / ende waer 't dat hy alleen machtigh ghenoegh was / soude d' onse niet geroepen hebben / en diergelijcke. Soo dat den Admirael op 't eyndt van sijn hulp moest swijgen / ende voorts van de Articulen spreken tusschen hun beyden. Na lange protestatien wie van beyden eerst sijn eysch doen soude / heeft den Admirael hem noch moeten toegeven / ende sijnen eysch ghedaen / begeerende de Stadt te moghen hebben / om te negotieren / ende sijne goederen daer in te bewaren / als oock de selve met Nederlanders te besetten ; Voorts soude de Koningh 't gheheele Landt hebben / ende sy souden malkanderen helpen als broeders teghens alle vyanden in defensie / ende tegens de Portugesen ende Spaenjaerden in offensie. Hier op heeft de Koningh geantwoort / dat als hy de Stadt niet hebben en soude / waer toe hyse dan uyt der Portugesen handen soude begeeren ghenomen te hebben ? aengaende van 't platte landt / daer en maeckte hy geen werck af / want hadde twintighmael meer landts als hy met sijn ondersaten konde bevolcken. Dat over sulcks dit gheen hulp en mocht heeten / maer alleen veranderingh van quader tot beter ghebueren / 't welck den tijdt oock noch wel anders mocht leeren / indien de onse ghelijck de Portugesen waren / daer hy gheen seeckerheydt van en hadde / soo dat het dan niet heeten mocht dat wy hem / maer hy ons te hulpe quam / om sijn eyghen landt een vreemder te gheven als die 't nu hadde / alleen op hope van beter ghebuerschap / 't welck of het recht ende billick was / dat mochten de onse selfs oordeelen / die den name wilde hebben van niemants goet te begeeren / ende altijdt klaeghden van 't onrecht hun by den Portugesen aenghedaen / daer over sy oock de wapenen teghen haer voerden. Den Admirael vraeghde wederom wat dan het loon van den krijgh voor de onse soude wesen als sy hem gheholpen hadden / waer op hy seyde / dat hy hun plaets wilde geven om een huys te bouwen / daer sy alle hare waren tol-vry souden moghen in brenghen. Sulcks / antwoorde den Admirael 't en ware gheen vryheydt daer men eenigh werck van mocht maecken / want de onse weynigh waren in sijn Landt te brenghen / ende plaets om een huys te bouwen / soude hy sijn vyanden wel geven om negotie in sijn Landt te maecken / ghelijck van de Koninghen van Bantam , Achem ende Ternate den onsen sulcks wel gaven / sonder haer eenighen dienst ghedaen te hebben. Voeghende eyndelijck daer by / dat hy niet van 't sijne begeert en hadde / want de Stadt / ghelijck die nu is / en hadden sijn Voor-ouders niet ghebout / maer was alles der Portugesen werck / soo dat de onse van hem alleen soo veel landts soude ghenieten als de Stadt van Malacca groot is / want datter op staet / hoorde hem noch sijn voor-vaders niet toe. Als hy nu na langhe woorden ende weder-woorden bemerckte dat hy de Stadt niet krijghen mocht / ende niet verder en konde / seyde hy / dat hy te vreden was de Stadt aen den Admirael te laten / midts dat hem de selve een bede vergunnen soude / waer op

1606.
May.

Eysch van den Admirael.

Antwoorde des Koninckx.

Gheblijcke des Admiraels.

1606. May. op den Admirael antwoorde/ indien 't selve in sijner macht waer / ende oock in reden gefondeert/ soo wilde hy hem daer in te wille zijn. Daer op heeft hy den Admirael met den Tolck alleen gheroepen / ende in 't oore ghesept/ dat hy begeerde/ dat men met hem een tocht op Achem doen soude/ om den selven Koningh te verdrijven. Maer den Admirael seyde / dat sulcks niet redelijck en was/ dewijl de onse met die van Achem in vreede stonden / maer wel wilde hy hem beloven / indien die van Achem hem quam bekrijghen / dat de onse hem met alle macht soude helpen beschermen / oft liever hun beste doen om die van Achem met hem te vereenighen. Eyndelijck zijn sy met malkanderen verdraghen/ ende hebben dit naervolgende Contract ghemaeckt/ dat op Duyts ende Maleys wert ghestelt / ende by beyde de Koninghen daer na voor Malacca onderteeckent ende besworen/ luydende als volght.

Accoort ghemaeckt tusschen den Admirael *Cornelis Matelief de Ionge* uyt den name ende van wegen de *Ed: Mog: Heeren Staten* der Vereenighde Nederlanden ter eenre, ende den *Doorluchtighen ende Machtighen Koningh van Iohor* ter ander zijde, desen 17. May 1606. in 't Schip *Orangie* leggende op de reede van *Malacca.*

1. In den eersten belooft den selven Admirael / uyt den name als boven/ ten versoecke van den selven Koningh/ hem te helpen innemen ende overweldighen de Stadt van Malacca uyt handen van de Portugesen haer beyder vyanden/ waer toe elck sijn uyterste vermoghen sal employeren/ om de selve daer uyt te verdrijven. Welck exploit met Godes hulpe volbracht zijnde/ sal de selve bemuerde Stadt / ghelijckse teghenwoordigh is binnen haer wallen ende muren blijven in vryen eyghendomme eeuwelijck / sonder eenighe belastinge nochte Overheyt te erkennen/ aen de Heeren Staten voorsz/ het welcke den voorsz Koninck mits desen tot eenen loon van den krijgh is gevende/ ende sal voorts het geheele Lant onder subjectie van sijne Majesteyt blijven / wel-verstnende/ dat de Heeren Staten voorsz oft haren Capiteyn geoorloft sal wesen/ alsose de Stad meenen te versterchen/ soo veel landts tot de selve te nemen als haer gheraden sal duncken.

2. Sullen de voorschreven Heeren Staten oock vermoghen in alle des Konincks landt hout te halen ende te houwen tot bouwinghe van Schepen ende nootdruftigheyt van de Stadt.

3. Sullen oock alle Vassallen van de Heeren Staten voorsz hare Schepen ende goeden/ 't zy van wat plaetse datse komen/ oock ghehuerde Schepen/ Joncken ende Prauwen in de voorsz Stadt moghen lossen / sonder dat de Koningh daer yet op te seggen sal hebben/ noch eenige tol daer af genieten in noch uyt.

4. Sal de Koningh oock niet toelaten/ datter eenige Hollanders Europische volckeren oft hare nakomelingen/ in eenighe van sijne landen sullen moghen handelen/ of sullen moeten bescheyt hebben van den Gouverneur van Malacca, ende 't selve niet hebbende/ sullen als vyanden vervolght ende gehouden worden.

5. Hier tegen sal sijne Majesteyt de Voor-stadt Campo Clin, die nu afghebrandt is/ peupleren ende regieren/ sonder datter de Heeren Staten yet op te seggen sullen hebben / ende soo 't moghelijck is sijne residentie aldaer nemen / ende de selve doen versterken / waer toe hem de Heeren Staten voorsz met raedt behulpelijck sullen wesen.

6. Sal sijne Majesteyt naer veroveringhe van de Stadt ghenieten alle het ge-

schut datter in gebonden wordt / waer af hy vermogen sal d'eene helft datelijck 1606.
wech te nemen / ende d'ander helft sal ghehouden wesen in de Stadt tot defensie
van deselve te laten/ soo lange tot datse by de Heeren Staten geprovideert wort. May.

7. 't Gene in de Stadt sal gevonden worden van koopmanschap / gelt / waren ende andersins / sal komen de eene helft tot profijt van de Vassalen van de voorsz Heeren Staten deser Vlote/ ende d'ander helft aen sijne Majesteyt voorsz.

8. Alle Koopmanschappen niet toebehoorende de Vassalen van de Heeren Staten voorsz sullen gehouden wesen te lossen onder des Konincks ghebiedt in de Voor-stadt/ alwaer de Vassalen van de Heeren Staten vry sal staen de selve te komen koopen neffens andere/ ende de selve in de Stadt te brengen.

9. Sullen voorts malkanderen by-staen ende helpen met alle macht ende nae uyterste vermoghen / om de Portugesen ende Spaenjaerden harer beyder vyanden alle moghelijcke afbreucke te doen. Ende soo yemandt van de partijen oorloghe aen-nam teghen yemandt anders als Portugesen ende Spaenjaerden / sal d'ander partije niet ghehouden wesen den selven te assisteren / dan alleenlijck in defensie.

10. Sal oock geen van beyde de partijen pays mogen maecken met den Koningh van Spaenjen/ sonder beyder consent.

11. Soo wie eenigh schandael in religions saecken geeft/ sal aengheklaeght ende gestraft worden by sijn Overheyt daer hy onder sorteert/ soo wel van d'eene als van d'ander zijde.

12. Soo eenighe persoonen van d'een of d' ander partije yet op den anderen hadden te seggen / van schult oft andersins / sal de verweerder voor sijne Overheydt gheroepen worden.

13. Soo der yemandt van de Hollanders overliep by de Koninck van Johor, om eenighe quade delicten oft andersins/ oft van des Konincks volck by de Nederlanders / sullen de partijen ghehouden zijn den wech-gheloopenen aen sijne Overheydt in handen te leveren.

Forme van den Eedt daer mede de voorgaende Artijckelen aen weder-zijde besworen zijn.

Wy Jan de Patuan ende Raya Sabrang Koningen tot Iohor, belooben midts desen t' onderhouden dit boven-geschreven Accoordt in alle sijne poincten ende articulen/ sonder daer in eeniger manieren tegen te doen/ So waerlijck moet ons Godt helpen.

Ick Cornelis Matelief de Jonge, uyt den naem van de Ed: Mog: Heeren Staten Generael der Vereenighde Nederlanden/ beloove midts desen alle de boven-ghe-schreben Artijckelen in alle hare deelen naer te komen / sonder daer in eenigher manieren tegen te doen/ Soo waerlijck moet my Godt helpen.

Tweede Accoort tusschen de voorgenoemde twee Partijen ghemaeckt op den 23. Septembris 1606. in de Stadt van Bathasauwer.

In den eersten worden geconfirmeert alle Artijckelen begrepen in 't accoordt tusschen Partijen gemaeckt/ in date den 17. May deses jaers in 't Schip Orangie op de reede voor Malacca:

Doch dewijl dat het Godt de Heer Almachtig niet en heeft belieft/ dat wy de Stadt ende Fortresse van Malacca tot noch toe hebben konnen veroveren / waer deur eenige Artijckelen van weer-zijden niet en konnen worden onderhouden / als namelijck het besitten van de Stadt voor de Heeren Staten, ende van de Voor-stadt / midtsgaders het geheele Landt voor de Koningh van Iohor, willen sulcks

1606. sulcks tot naerder gelegentheyt uytstellen/ dat Godt de gratie sal believen te geven tot veroveringe der selver/ door neerstigheyt van de Heeren Staten ende den Koning van Iohor.

May.

Ende alsoo 't noodigh is/ dat de Heeren Staten voor haer Ondersaten tot bevorderinghe van de negotiatie van de selve in Oost-Indien een verseeckerde ende vaste plaets hebben / om hare goederen / koopmanschappen/ ammunitien/ toerustinghen ende andersins te versamelen ende bewaren/ oock/ des noot zijnde/ ambachts-luyden ende huys-ghesinnen te mogen brengen uyt haer Landt/ Sal sijne Majesteyt de Koninck van Johor aen de Heeren Staten oft haren Kapiteyn geven sulcken plaets als sy sullen begeeren/ 't zy hier aen het vaste landt / oft in eenighe Eylanden onder 't ghebiet van sijne Majesteyt, wesende soo groot oft kleyn als de Heeren Staten ofte haren Capiteyn sal goet duncken/ om aldaer hare huysingen ende wooningen te mogen bouwen/ ende die besitten als Malacca.

Des soo sullen wederom de Heeren Staten ende hare Ondersaten ghehouden wesen te volbrenghen de Artijckelen in 't accoort voor Malacca ghemaeckt begreepen. Aldus ghedaen in Bathasauwer ten daghe ende jare als boven.

Voordere beloften aen den Koningh van Johor ghedaen.

In 't maken van dese Artijckelen begeerde de Koningh / dewijle het alles rontsom de Stadt meest was afgebrandt/ dat als de Stadt soude verovert zijn/ men hem plaets soude geven ende huysinghe om te logeeren binnen de selve Stadt/ ende het Kasteel laten tot sijnen voldoene. Waer op de Admirael antwoorde alles te willen doen wat sijne Majesteyt begeerde/ de selve nochtans biddende niet te willen begeeren sulcke dinghen die haer ende den onsen mochten ghedyen tot schade. Want de Gouverneur/ die den Admirael stellen soude/ most in 't Kasteel woonen/ ende hem 't elckens daer uyt te doen gaen / als sijne Majesteyt quame/ soude veel te beswaerlijck voor hem vallen. Eyndelijck wertter besloten/ dat den Admirael voor des Konincks Persoon soude versorghen sulcken huysinge daer hy in logeeren mochte so dickwils als 't hem beliefde/ vergheselschapt met 15. oft 17. personen van sijnen gevolge/ totter tijdt toe datter bequame wooninge in Campo Clin soude gemaeckt wesen / waer mede de Koningh te vrede was. Den Admirael heeft sijne Majesteyt oock geconsenteert al het geschut/ als mede de helft van den buyt / hoewel hy die te voren aen sijn volck belooft hadde/ indien sy de Stat stormender hant quamen te veroveren/of anders/ het gene sy tot rantsoen souden bedingen. Dat de Heer Admirael de Koning liet volgen de tollen van de vreemde Natien/was/om dat hy sijn rekeninge maeckte/ dat alle die in de Stadt quamen woonen/ die souden vry zijn/ waer door dan veel luyden souden genootsaeckt werden de Stadt te komen populeren/ende souden men metter tijdt so veel volcks uyt het Vaderlandt brengen/dat de onse machtigh genoegh souden zijn hun te defenderen sonder Johor, ende oock alle vaerten met hun eyghen volck te bewaren.

Overleginge van de geschencken zijner Excellentie aen den selven Koningh.

Na dat sy in de conditien verdragen waren/ die noch een wijl tijdts aenliepen eer se geschreven ende by beyde de Koningen onderteeckent wierden/ so hebben de onse gereetschap begost te maken om te landen. Doch heeft den Admirael eerst aen Raya Zabrang overgelevert den brief van sijne Princelijcke Excellentie/ mitsgaders de gheschencken/ wesende een langh roer/ een dobbel pistool met peerlemoer ingeleyt/ twee ander pistolen/ een rijswaert/ ende een pertuisane/ alles seer kostelijck. Daer na oock de geschencken van de Heeren Bewinthebbers / zijnde een harnas/ twee partuisanen/ ende ses witte harnassen. Ende op datter geen jalousie komen en soude tusschen de broeders/ heeft den Admirael tot Raya Zabrang geseyt/

geseyt/dat hy bevel hadde alle de voorsz.geschencken te leveren aen den Koningh van Johor, ende hoe wel hy (Raya Zabrang) syn Ghesanten hadde ghesonden naer Hollant met presenten aen syne Excelentie nochtans dewyle Jan de Patuan regerende Koningh was / dat hy daerom begeerde / Raya Zabrang die wilde hem verklaren of hy wel of qualijck doen soude hem dit alles te geven ? waer op Raya Zabrang geantwoort heeft / den Admirael soude daer in gerust zijn / want wat hy dede / dat soude syn broeder van waerde houden : Waer mede den Admirael te vrede was. 1606. May.

Den 18. May teghen den avont zijn sy gelandt met alle haer volck / zijnde ontrent 700. hoofden / na de ordre voor desen ghenomen. Op strandt komende / vonden aldaer ontrent 400. Portugesen ende Swarten / met roers spiessen ende anders / doch sonder ordre. Dese en dorsten niet een voet weeghs stee houden / waer over de onse oock hare geraemde ordre niet volkomentlijck en hielden / maer drevense terstont tot in de Voor-stadt / die den Admirael meende niet anders als een houten heyning te wesen / maer was een muer van Taipa, dat is van aerde ende kleyne steentjens onder malkanderen ghestampt (als in Portugael /) ende voorts met kalck gheplaestert / ende een vadem dick / soo datter een half kartouw niet wel door konde schieten. Hier hielt hem de vyandt in / ende de onse maecktender een Trenchee oft beschansinge ontrent 150. treden van daen / daer sy twee veldtstucken inbrachten schietende 9. pont ysers. Met dese schoten sy op de poort / makende voorts noch een ander Trenchee 80. schreden nader / daer dien nacht 33. mannen vande haren gequest wierden / ende 6. doot geschoten. De Hollanders landen voor Malacca. Drijven de Portugesen in de voorstadt.

Des middernachts stack de vyandt de gheheele Voor-stadt aen brandt / ende weeck inde Stadt. Hadden de onse den wech geweten (gelijck sy die daer nae wel leerden) souden alle die inde voorstadt waren lichtelijck ghegrepen hebben / het welck de vyandt oock vreesde / ende gaf daerom de voorstat so goet koop. Want achter ten boschwaert was de muer op sommighe plaetsen vervallen / ende maer met verders gestopt als een heyninge. Al het behulp dat de onse die nacht hadden van de Malayen was geen 2. blancken waert / want sy noch tot vechten noch tot arbeydt en dochten. Een roer hoorende los gaen / dochten terstondt datse al doot waren / ende en waren niet voort te krijgen / al hadmense doot willen smijten. Die de vyandt aen brant steeckt.

Den 19. des smorghens / alsoo den Admirael de stadt ging besichtighen / ende sien wat werck sy voor handen hadden / bevondt hy een heel groote Rivier / die niet over te komen en was / ghelijck men hem nochtans voor desen wijs ghemaeckt hadde. De Stadt vont hy mede soo sterck ende wel voorsien van mueren en toorns / dat als de Portugeesen haer poorten maer toehielden / sonder na eenighe voorder teghenweer te sien / als alleen somtijdts een roer van de wallen te schieten / hy gheen moet en hadde de Stadt met syn volck te dwinghen. Want hoe wel hy 700. man aen landt hadde / soo moestender ten eersten by de 150. weder scheep / so gequetste / als die sieckte onder haer leden hadden. Ende met 550. man veel te vechten / ende groote wercken te doen in sulcke heete landen / dat was oock gheen roy. Op de Malayen sach hy wel dat gheen fondament was te maken / want als hy 30. of 40. Slaven begheerde om te arbeyden / moest hy wel een dach te voren spreecken / ende kreeg dan noch maer de helft / behalven dat het soo veel is / als de Zee te willen uytdrincken / met Malayen in perijckel te arbeyden. In voegen dat de sterckheyt van de Stadt / de kleene hulpe van de Malayen,

1606.

May.

leyen, ende de vreeſe van de komſt der Armade hem ſoo weemoedigh maeckten/ dat hy wel hadde ghewenſcht weder in de Schepen te ſtaen met al ſijn volck. Doch daer in weſende/ moeſt hy'er door/ ende heeft derhalven binnen roerſchoot een Baterye doen maken/ niet om brees te ſchieten/ maer om des vyants ſtucken reddeloos te maken/ende altemet door de huyſen te ſchieten. Want brees aen dees zijde te maken is niet wel doenlijck/ ende die al ſchoon hebbende/ ontmoet men de Rivier die ſeer ſnel op en af-loopt/ ende by giſſinghe voor de ſtadt wel 200. voeten wijt is/ ſo datmenſe niet en kan over gaen/ ende de brugh hadde de vyant gebroken. Des niet te min begoſten ſy die nacht te wercken ende brachten 't ſoo verre/ dat men by daghe vry mocht voort-varen. Doen begonden de Maleyen ſoo wat te helpen/ doch waerſe het geweer van de onſe alleen ſaghen/daer hadden ſy't terſtont wech/ ende alſoo 't volck arbeyden moeſt/ konden ſy haer gheweer niet bewaren. Dewijl dat men dus beſich was/ is de groote Koningh Jan de Patuan gekomen van Iohor, den welcken Raya Zabrang te gemoet was ghevaren/ ghelijck oock den Admirael in een Prau alleen dede/ tot aen ſijn Galeye toe/ hem wellekom hetende/ ende ſegghende/ hoe dat hy ſijn broeder den brief ende preſenten van ſijne Excelentie ghegeven/ als oock een accoort met hem gemaeckt hadde. Waer op hy ſeyde/ al wat ſijnen broeder ghedaen hadde/ dat hielt hy van ſulcker waerde als of 't by hem ſelven ghedaen hadde geweeſt. Den Admirael hadde weynigh propooſten meer met hem/ alſoo hy nuchteren zijnde niet veel woorden over hem en heeft. Hy quam des anderen daeghs met ſijn Galeyen ende Prauwen benoorden de Stad op het ſlijck legghen/ ende Raya Zabrang logeerde dicht by den Admirael buyten de poort van de voor-ſtadt.

De Hollanders maecken een Baterye voor Malacca;

Soo haeſt als de Baterije ghemaeckt was/ heeſter den Admirael 2. halve kartouwen op doen brenghen/ met 2. yſere Stucken ſchietende 17. pont yſers/ die de Stadts gheſchut haeſt onbruyckelijck maeckten. Den Admirael heeft oock Raya Zabrang beginnen voor te houden/ dat hy alle ſijn volck ſoude deelen in 3. hopen/om neffens elck van ſijne 3. Capiteynen een partije daer van te voegen/ neffens de ſelve te waken/ op de wacht te trecken/ende te arbeyden/ ſonder van de wacht te trecken voor dat de ſijne daer van trocken/ op datſe in allen nootval gereet mochten weſen/ende de ſchanſſen mitſgaders de redouten altijt vol volcx; want anders/ alſſer des nachts 50. op de wacht ſouden trecken/ moeſter den Admirael ſelf preſent weſen/ ende dan was het by na middernacht eer ſe gereet waren/ende als men der meende 60. te hebbē/quamender qualijck 30. die waeckten dan ſoo een weynigh tijts/ ende met dat de dagh aen-quam/ liep elck ſijns weeghs. Oock moeſt het des nachts heel ſtil weſen/ ſoudenſe waken/ want ſoder een muys hem verroerde/ liepenſe alle wegh/ende riepen/ De Portugeſen komen uyt. Men konde oock geen corps de Guarde van Maleyen alleen maken/daer moeſt een Hollander by weſen/ anders dochtenſe datſe niet genoegh bewaert en waren: Maer om het goet uyt de voor-ſtadt te plunderen/ ende na haer Prauwen te dragen/ de huyſen aller weghen af te breecken ende te branden om de ſpijckers daer van de krijghen/boomen om te houwen/ ende alſoo te maken dat die van de Stad/de onſe ſien konden/daer toe warenſe mans genoegh/ende de Admirael en koſte ſo veel niet te wege brengen dat ſy dat wilden laten/of hy ſchoon 100 mael 't ſelve aen den Koningh klaegde/ ſoo dat hy in 't leſte beval de gene die ſulcks deden te ſlaen/ maer daer mede hadde hy het heel verkerft/ want d'een was een Orankay, d'ander een Oranbaie, ende altijt hadmen een verkeer-

Daer ſy gheſchut op brengen.

Maleyē ende haren aert.

den

den gheslagen die gheen schuldt en hadde.

1606. May.

Met dit spel was den Admirael wel 14. daghen besich / dan wat hoope hebbende / dan weder niet. Raya Zabrang seyde / dat sijn volck eerst vergaderen moest / ende dat het met hem niet en was als met den Admirael / die sijn volck kost en loon gaf / daerom sy oock doen moesten al wat hy geboodt / Maer hier moest yegheljck Orankay of Edelman seker ghetal van volck by brenghen / ende elck vreesde sijn slaven / 't welck haren eenighen rijckdom is / te verliesen. Dese propoosten ende andere meer voerde den Admirael / doch te vergheefs ende sonder eenighe vrucht te doen met Raya Zabrang; want met den grooten Koningh en handelde hy niet / alsoo de selve hem belast hadde met sijn broeder alles te handelen. Oock was hy wel een quartier uurs van de Stadt ghelogeert / ende dan sliep hy / dan at hy / dan was hy droncken / soo dat het haest nimmermeer te pas en quam met hem te spreecken. Den Admirael en was niet wijser dan hem de ghesanten / die met hem uyt Hollant gekomen waren / hadden ghemaeckt / namelijck dat Raya Zabrang alles dede / ende dat sich de groote Koningh niet anders dan met vrouwen ende drincken en bekommerde / het welck hy metter daet alsoo bevondt / daerom hy hem selven oock gherust hielt. Doch daer na begost hy te vreesen / of'er oock wel eenighe heymelijcke jalousie tusschen dese twee ghebroeders soude moghen wesen / ende daer op lettende heeft het selve bevonden waer te zijn / waer uyt hy merckte tot noch toe voor een onrechte deure geklopt te hebben / ende waer het schorte dat hy geen volck en kreegh na sijnen wille. Heeft derhalven dit sijn vermoeden aen Raya Zabrang geopenbaert / doch alsoo dat hy de schult niet en leyde op den Koningh sijn broeder / maer op de Edellujden / seggende voorts dat hy niet meer soo ghemeensaem met hem wesen en soude / om alle suspitie te weeren / het welcke Raya Zabrang verklaerde hem wel te behagen. Soo heeft dan den Admirael begonnen den grooten Koningh te besoecken / 't welck hy merckte dat hem aengenaem was / dewijl hy van doe af beter volck tot wercken kreegh / als voor henen geschiet was. Dan wat was het? sy en wilden haer volck niet alle daghe neffens de onse doen optrecken. Den eenen dagh was het yet / den anderen weder niet met allen.

Handelinge des Admiraels met Raya Zabrang.

Heymelijcke jalousie tusschen de 2. Koningen van Johor.

Den Admirael dan siende / dat hy de stad met gewelt niet doen konde / noch hulpe krijgen van de Maleyen, heeft den 27. May sijn volk aen boort gesonden / alleen 300. man in de wapenen houdende / ende 60. oft 70. so Commisen als Kocx eñ andere / daer hy hem sterck genoeg mede kende / sijn schansse te bewaré. Heeft ook de 2. halve kartouwen ende yseren stucken t'scheep doen brengen / om / of de Armade quam / te minder goet aen landt te hebben / als oock om den Koningh te porren dat hy sijn volck neffens de onse mocht doen waken. De Koningh Jan de Patuan was hier in seer verwondert / hoewel het den Admirael gedaen hadde met advijs van Raya Zabrang, ende derhalven tot den Koningh seyde / dat sijn volck moede wert van alleen alle schanssen te bewaren / oock sieck wierden / door dien sy die heete landen niet en konde verdragen / ende sich gantschelijck niet en genoeghden / door dien'se sagen dat de Maleyen anders niet en deden als spanceeren gaen / ende in geen schanssen en waeckten / met meer andere diergelijcke propoosten. De Koningh antwoorde / dat sijn volck voortaen beter op de wacht soude passen / Maer 'twas al 't oude deuntjen / de Orankays wilden haer slaven niet avontueren. Ja de Bendahara vervorderde hem tot den Admirael te segghen in presentie van den Koningh sittende in sijnen Raedt / dat de onse Ternate ende Amboyna wel hadden inghenomen / sonder de hulpe van de Inwoonders

Den Admirael doet sijn volck meestendeel t' scheep gaen.

Harde woorden tusschen den Bendahara ende den Admirael.

1606. May. woonders / ende datse derhalven sulcks hier mede behoorden te doen / want hy niet ghekomen was om te vechten/ maer om 't ghevecht te bekijcken. Waer op den Admirael antwoorde/ ick ben hier gecomen als dienaer van den Koning Jan de Patuan, wiens krijg dit was/ende wilt gy sijn dienaer niet wesen/noch hem eenighen dienst doen/ dat mooght ghy segghen / dan sal ick sulcke luyden/ indien 't my Koningh Jan de Patuan ghebiet/ wel doen van hier gaen. De Koningh dit hoorende/ was op den Bendahara gestoort/ ende het behaegde velen uyt den Adel wel dat den Admirael den selven alsoo toe sprack/ overmits hy een hooveerighe nar ende botte beest was / die beter Portugees als Hollantsch gesint scheen te wesen. Sijn officie was als Stadt-houder van den Koning.

Overloopers uyt de Belegerde Stadt. Daer quamen dagelijcks veel Swarten uyt de Stadt loopen/ die seyden/ dat den Rijs daer begost op te slaen/ soo dat den Admirael wel merckte/ dat het op een upthongeren wilde aenkomen/ indien de Armade niet op de hant en quam. Hier-en-tusschen grepen die van binnen moet/ siende dat de onse haer gheschut t' scheep was/ ende schooten soo fel/ dat den Admirael ghenootsaeckt wert/ boven een stuck schietende negen pont ysers/ dat aen lant noch ghebleven was / de twee ysere stucken weder aen landt te doen brenghen. Voorts is hy by den Koningh ghegaen / ende na dat hy hem afghevraeght hadde hoe veel volcks sijne Majest. tot het beleg doen soude/ isser eyndelijck beslooten/dat de Koningh 1200. man soude geven/ 't welck meest Slaven waren/ hebbende asagayen/ sommige oock schilden/ ende ontrent 100. roers. Dit mocht de Koningh nu des te lichter doen/ overmits daer 400. mannen ghekomen waren/ die de Koningh van Pajan tot hulp van 't belegh gesonden hadde. Als nu dit volck alsoo verdeelt was/ datter 400. aen dees zijde Campo Clin souden blijven/ 400. in 't Pannen-huys/ ende 400. op 't Klooster/ heeft den Admirael geresolveert met 300. man van sijn eygen volck ende 800. Maleyen de Revier te passeren/ ende voor eerst het Pannenhuys versterckt/daer na een brugge over de Revier geslagen/ende 't Klooster ingenomen / doch eer hy het soo verre bracht datter Maleyen over quamen/ soudemen wel een Stadt ingenomen hebben/ ende eer men een man aen 't werck konde krijgen/moest men wel seven Orankays aenspreken. Ende dat noch 't beste van allen was/terwijl sy in haren raedt veel dagen besich waren om dese 1200. Slaven op te brengen/en wistense geen raet om een Overste daer over te stellen/want waren alle jalours op malkanderen/ niet durvende sulcken grooten macht onder een man alleen betrouwen. Sy wilden het Raya Zabrang opleggen (meer om 't welstaens wille/ als uyt goeder meeninghe) maer hy wilde den last niet aenvaerden/ daer over den Admirael hem oock bestrafte/ maer hy gaf voor antwoorde/dat hyse veel te wel kende/ende dat sy haer woort niet en souden houden/ gelijck het oock gebeurde. Want van de 1200. beloofde Maleyen en heefter den Admirael geen 200. op een tijt tot sijn dienst konnen krijghen. Als men arbeyders van doen hadde/ selfs buyten perijckel/ so waren 't meest Orankays, oft ten minsten Oranbaicx, en alsser te vechten was/konde mense gantschelijck niet voor den dagh krijgen. Quamender somtijts na veel moeyten 30. of 40. in 't werck/ soo moest d' een helft d' ander haer asagayen houden/ ende soo haest en begosteyse niet te arbeyden/ de helft en was wel wech/ voornemelijck by nachte/ alsser yet te doen was dat by daghe niet uytghevoert konde worden/ want dan liepen selfs de gheene die noch bleven/ achter de boomen t' schuyl/ soo dat men gheen werck van haer ghedaen konde krijghen. Al het voordeel datse den onsen voor Malacca ghedaen hebben / is gheweest / datse by daghe soo wel als by nachte

Den Admirael passeert de Revier voor Malacca.

dapper wacht gehouden hebben/ om Swarten (die uyt de Stadt quamen kruy- 1606.
den plucken) te grijpen / ende die dan te verkoopen voor een Capel het stuck/
daer warense neerstig by / soo datter niemandt een hooft uyt de Stadt dorst ste- May.
ken/ of hy was ghevangen/ Maer alsser een Witte of twee met eenighe Swar-
ten uyt quam/ dan stelden sy 't stracx op een loopen. Daer over quamen de onse
dan op de been/ die drevense weder in/ ende al watse dan achter af kreghen/ dat
was buyt. Hier door was de bosschagie heel vry/ ende men mocht die veylich-
lijck ghebruycken/ het welcke sonder de hulpe der Maleyen niet en hadde konnen
gheschieden/ want de Swarten zijn den onsen veel te kloeck in 't loopen/ soo dat
syse met haer roers ende gheweer niet en souden hebben konnen volghen noch
buyten de trencheen gaen/ sonder groot perijckel.

Den 4 Junij heeft den Admirael alle sijn devoir beginnen aen te leggen/ om de Junij.
Stadt uyt te hongeren/ overmits hy met ghewelt geen raet sach. Socht derhal- Den Admirael soeckt de beleger-de Stadt uyt te hongeren.
ven alle wegen te besluyten / op datter gheen uytloopers meer eenighe kruyden
halen souden/ ende heeft eerst twee Bassen/ daer na een Velt-stuck van 9. pont
ysers op 't Clooster doen brengen/ om den vyant te doen verstaen/ dat hy alle da-
ge nader en nader quam/ door dien Don Andreo Furtado sijn volck altijt daer me-
de troostede/ dat de onse niet overkomen souden. Den Admirael begost oock de
Armade wat uyt den sin te setten/ niet dat hy geloofde/ dat sy niet komen soude/
maer door dien hy nu soo ghepreparereert was/ dat hy 't Schip den Witten Leeuw
ende een Jacht hadde ligghen by Pulo Parcelar, waer door hy altijt advijs van de
komste der Armade konde bekomen / ende dan terstont al sijn volck emberque-
ren. Heeft daerom een brugge bestaen te maken van 't Clooster na 't strant toe/
zijnde een goede Musket-schoot weegs / ende dat over een moeras/ al met Pijn-
boomen dicht aen malkanderen dwars over den wech / waer over hy oock het
gheschut heeft doen halen/ ende alsoo op 't strant gekomen is/ daer hy achter een
deel boomen een Fort heeft doen maken/ dat wel vry was van 't Musket der be-
legerde/ doch met haer grof geschut schoten sy daer over/ maer was blint van de
boomen. Dit Fort wert begost op den 18 dito / om alles aldaer van de schepen
te moghen brenghen / want het anders al te moeyelijck was alle victalie van
d'ander zijde te halen / ende men daer oock niet aenkomen mocht dan met veyl
hoogh water. Het wert met sijne flanckeringen van aerde ende hout gemaeckt/
ende beyde de Koninghen quamen van d'ander zijde daer in logheren / het selve
door hare Slaven soo wel versorghende / datse daer schoot-vry in waren. Soo
haest dit Fort gemaeckt was (het welcke oock den onsen tot een vertreck-plaets
dienen kost wanneer sy hen embarqueerden) heeft den Admirael overleydt (de-
wijlder daghelijcks veel overloopers uyt de Stadt quamen / welcke sey-
den / dat den Rijs begost te willighen) dat het goet ware niemandt meer uyt
de Stadt ghevangen te nemen/ maer de overloopers al weder ter Stadt-waert
in te jaghen/ ende die men buyten vont doodt te slaen/ om die van binnen so veel
te eer ende meer te benauwen. Hier over heeft hy de Koninghen aenghesproken/
ende Jan de Patuan beloofde/ dat hy alle sijn Orankays belasten soude sulcx te doen/
maer Raya Zabrangh sprack de waerheyt / segghende/ wy en gheven ons volck
gheen loon/ ende watse dus van Slaven krijghen dat is haer buyt/ daerom
en sie ick dit niet te weghe te brenghen / ghelijck dan den Admirael daer na oock
bevondt / dat de Maleyen het volck even dapper vatteden / ende daerom sulcks
klaegden aen Jan de Patuan , die daer anders niet toe en dede dan een swij-
ghert. Daer-en-tusschen opende Furtado alle daegh een Stadts-poorte/

1606. ende dede sijne dooden buyten begraven. Oock visschten de Visschers met laegh water onder de Stadts-mueren / 't welck den Admirael qualijck konde beletten / want al wertter altemet een oft twee doodt-gheschoten / soo en lieten sy daerom het visschen niet nae / loopende tot de middelen toe in 't water / door dien haer de noodt daer toe dwongh. Dit konde alleen met Prauwen van die van Johor belet worden / maer qualijck en wasser te 14. dage eens een Prau van haer te krijgen/ ende daer-en-tusschen lieten sy by ooch-luyckinge veel Swarten / jae al die wilden / uytloopen / om de Stadt te ontlasten. Het welck den Admirael merckende/ heeft een ander remedie by hem selven bedocht/ om oock ten deele sijn eyghen volck te contenteren / ende de Stadt by nacht beginnen te approcheren met houten trencheen / want men om 't waters wil in de aerde niet konde komen. Hier door begost Furtado achterdencken te krijgen/ dat de onse de Stad beschieten ende daer op stormen wilden/ ende dat hy over sulcks sijn volck wel van doen hebben soude / daerom hy oock de Swarten van doen af soo niet meer en liet uytloopen. In dese trencheen hebben de Maleyen tamelijck gheholpen met hout-dragen ende schans-korven te maecken/ doch moesten de onse eerst het spits af-bijten / ende maecken datse bevrijt waren van 't geschut. Dit approcheren heeft vry wat moeyte ingehad/ want de vyant siende datter t'elckens des nachts wat nieuws gemaeckt werdt / begost uyt de bolwercken S. Domingo, Madre de Dios, S. Jago, ende uyt het Clooster S. Paulo (daerse geschut op 't Kerck-hof ghestelt hadden) des morgens daer op te schieten/ soo dat de wercken op eenen nacht schut-vry moesten wesen / of men konder des morghens niet in dueren. De eerste beschanssingh werdt op 't water ghemaeckt / ende ghenaemt de Vyerpot, om dat de vyandt des nachts met 200. man uyt-quam / als sy ghemaeckt wert/ mede-brengende veel Vyerpotten / ende alsoo een aenval daer op doende / maer werden lustigh te rugge gheslagen / met verlies van eenige uyt den haren / ende een man van de onse. De Palissaden deden den onsen die nacht groote deught/ want soo de vyandt meende met laegh water bezijden de schans om de komen / wert hem sulcks door de Palissaden met spijckers / die hy daer ontmoete/ belet. De vyandt hadde daer by groot voordeel/ dat hy van 't Clooster S. Paulo altijdt konde sien in onse trencheen/ oft moesten heel hoogh wesen/ het welck dan te veel houts ende arbeydts soude gekost hebben / so dat de onse daer in niet vry en stonden/ of moesten blinden maken ende sich alsoo beschermen.

Den Admirael heeft twee halve Kartouwen in de batterije op Zee doen brengen/ ende daer mede geschoten op 't bolwerck de elf duysendt Maeghden, dat haest reddeloos werdt / waer door het den onsen nu gemackelijcker viel hare trencheen dicht onder de Stadt te maecken / doch van 't gheschut van S. Paulo warense seer onvry. Den 26. Junij werdender noch vier halve Kartouwen aen landt gebracht / twee van 't Eylandt / die daer geen profijt en deden / ende twee uyt de Schepen/ die eerst ghevoert werden in de Boeren-Kermis aen de voet van den bergh des Cloosters / maer korts daer aen naderde Stadt in de battery genaemt Kost-verloven. Den Admirael dede oock eenighe Bocken maecken / in elcke Battery een / met sijn tros daer by / ende op de strandt benoorden ende bezuyden de Stadt mede elck een / op dat / indien hem de Armade overviel/ daer gheen dingh ghebreck en ware / want de vreese was dat sy hun met een doodt-stroom soude moghen betrapen/ ende dat de boots niet aen strandt souden konnen komen om 't geschut te schepen/ gelijck oock gebeurde.

Daer waren den 4. deser 2. Galeotten uyt de Molucas komende in Zee gesien/ die

Marginalia: Junij. — Approcheert de selve met houten trencheen. — Maer met sonder groote moeyte. — Doet meer geschut aen landt brengen. — Eñ eenige Bockē makē/ om niet onversiens overvallē te worden van d'Armade. — 2. Galeotten raet-

die eerst wech liepen/maer raeckte daer na onder Cabo Rachado, daer Furtado be- 1606.
val de Galeotten aen brant te steken/ en 't volck (dat gantsch weynig was/ hoewel
daer nochtans 80. Baar Nagelen in waren) na de Stad te komen/ doch de Por- Junij.
tugesen sonden de Fregatten na Queda met 6. Witte en sommige Swarten/ ende ken in de
sy gingen na de Stad met 42. man/ daerder den Admirael 16. van kreeg/ de 20. Stadt.
geraeckten binnen/ en de rest sturf onder wege. Oock warender twee Galeotten
van Pahan komende in de Stad geraeckt met 60. witten/ eer de onse gelant waré.

Ontrent dese tijt hadde den Admirael veel sieck volcks/ want sy moesten om Veel sieg-
den anderen nacht waken/ ende het regende dickwils also/ dat de trencheen on- ken in de
der water stonden. De Maleyen die hielden haer buyten schoot/ ende en waren in Vloot.
de trencheen niet te krijghen/ waer door den Admirael dagheliicks volck nae
boort moest senden/ ende weder versch volck in haer plaets doen komen/ sulcks
datter schepen waren/ die 25. 30. ja 35. siecken en gequetsten hadden. Liet men
dan ergens sijn geweer liggen/ de Maleyen hadden het wech/ ende daer was geen
ordre op te stellen/ want het volck moest dan waken / dan weder arbeyden / ende
wat den Admirael over de Maleyen klaeghde/ de man was nimmermeer te vin-
den. 't Is wel te gissen datter oock menigh roer ende sabel in den Arack ghevlo-
gen zy/ maer men konde 't volck evenwel over sulcks niet straffen/ want sy sey-
den altijt/ datse haer gestolen waren terwijle dat sy arbeyden. Het Arack drinc- Groot
ken gingh so schrickelijck onder haer in swange/ dat het gheen mensch en soude mis-
gelooven. Nimmermeer en quam den Admirael over wech/ of vont droncken bruyck
volck/ soo dat hy dickwils des nachts moest op staen / om nuchter volck in de in 't
trencheen te brenghen / daer altemet gheen 10. nuchtere personen in en waren/ Arack-
't welck indien de vyandt geweten hadde/ soude haer somtijts als honden gesla- drincken.
gen hebben. Evenwel en wasser geen ordre in te stellen/ noch remedie toe te vin-
den. Den Admirael dede een Commijs met een Koninckx Orankay alle daghe
de Prauwen besoecken/ die versch aen quamen/ maer 't was al te vergeefs / sy
brachten den Arack te boschwaert in/ daerse Matroos dan wel wist te vinden.
De Koningh op 't versoeck des Admiraels deed' oock sijn beste om al den Arack
op te koopen/ maer Matroos wist duyvels raet / ende maeckten 't op 't lest soo
grof/ dat den Admirael door de vingeren sien most/ of het onderste soude wel bo-
ven ghekomen hebben/ want met het belegh dus langh duerde / sloofden sy alle
haer kleederen af/ ende daer en viel geen buyt/ en dan haddense altijt dat spreeck-
woort in de mont/ Wy en zijnder niet op aengenomen/ wat wy doen/ dat doen
wy uyt liefde. Daer was uyt seeckere twee scheepkens van Solor ende ander
Joncken/ die sy genomen hadden/ soo veel buyts bekomen / dat de selve 2200.
guldens verkocht wert/ Op de reyse geldt/ oock liepender eenige stucken gouts
ende gouden keten onder / alle het welcke den Admirael haer heeft ghegeven/
behoudende voor de Bewinthebbers alleen 't Sandalen-hout ende de Tartaru-
gen. In somma den Admirael dede hun soo veel voordeels als hy immermeer
mocht/ ende en dorstse niet hart vallen/ overmits sy grooten arbeyt deden/ ende
geen buyt en bequamen. De Maleyen liepen uyt de weegh/ alsser te vechten oft
noodelijck te arbeyden was / ende alle de swarigheydt quam op de Hollanders
aen. De vyant dede eens by nachte een uytval op 't Pannenhuys/ ende met dat
de Sentinel alarm riep/ was elck in sijn wapenen. Maer de Maleyen opghe-
roepen zijnde / gaven tot antwoort / de Maleyen vechten by nacht niet. Den
Admirael / niet wel nemende dat men dus met de krijgh geckte / vertelde
het Raya Zabrang, die daerom lachte / waer over den Admirael tot hem
 seyde/

1606. Junij. seyde / dat syn volck wel daer aen deden datse niet neerstigh en waren tot den krijgh/ dewijl haer ontbraken twee dingen/ die een goet Soldaet maken/ namelijck straffe voor 't quaet/ ende belooninge voor het goet/ want een slaef/ al avontuert hy syn lijf/ en wort daerom niet vry van syn Heer. Raya Zabrang seyde / dat het de waerheydt was/ maer daer en quam anders niet van.

Oorsaken van de sieckte des volcks. De sieckte die 't volck bevangen hadde/ was meestendeel bloetgangh oft root Melisoen/ want veel Aracx te drincken/ veel fruyten te eten/ ende als 't lichaem door den Arack verhit was/ dan veel waters daer op te drincken / moest nootsakelijck ten quaden gedyen/ende dan lagender veel onder den blaeuwen Hemel op d' aerde neder/ want eer yemant een planck / dieder ghenoegh lagen/ onder hem soude ghenomen hebben/soude lieber in 't water hebben gelegen. Den Admirael hadde oock wel zeylen in de Corps de garde ghesonden/ dan Matroos verbrandese oft sneetse lieber in stucken/ dan hy een hout (dat daer genoegh by de handt was/ aengereyckt soude hebben/ om een tent te maken) oock en wilde niemant voor den anderen soo veel als een stroo verlegghen / ende als men daer volck toe ordineerde/ soo wierden die mede sieck: Daer-en-boven quelden de Mugghen het volck soo jammerlijck/ dat sy'er uyt saghen als offe melaets gheweest hadden/ ja bynaest gheen menschen meer en geleken.

Julij. De Vloot wort met 2. Schepen versterckt. De saken aldus staende/ zijn de twee Schepen uyt de Maes / namelijck De geunieerde Provintien ende Erasmus, op den 14. Julij voor Malacca ghekomen/ daer de Vloot vry wat mede gestijft wert/ want brachten terstont 145. kloecke mannen in de wapenen aen lant/ ende mitsdien d' andere Schepen twee maenden voor haer waren doende gheweest/ wilden sy des te meerder neerstigheydt doen/om haer achterstel in te halen. De ander Maets kregen door de komste van dese twee Schepen weder een nieu hart in 't lijf/ ende hielden de Stadt genoeghsaem hare te wesen/ sooder geen machtighe Armade op de hant en quam. Maer de Maleyen, soo haest sy de selve vernamen/ wierden heel verbaest/ meenende dat het de Armade van de Portugesen was / ende wilden op de loop/ doch beter onderrecht zijnde bedaerden haer/ ende bleven op 't lant.

De Vyant doet een uytval op de Hollanders. Den 18. Julij dede de vyant een uytval over het water op de zijde van Campo Clin, by de verdroncken vaterye/ daer hy met Prauwen over quam/ ende alsoo de Maleyen by daghe niet en waeckten/ en werden de onse hen niet ghewaer / voor datter wel 150. oft 200. over waren. Doch werden van de onse ontrent 14. in 't getal zijnde te rugge gedreven/ ende beliepen in 't afwijcken een van onse Schiltwachten/ die men acht dat droncken was / want soude sich anders wel ghesalveert hebben/ Sy gaben hem neghen dootlijcke steken/ en over elcken arm een houw/ waer mede noch niet te vreden wesende/ sloeghen hem 't hooft met beyde syn handen af/ende namen die mede na de Stad. Dit docht den onsen een wreet stuck te wesen/ dat niet en behoorde getolereet te werden/ te meer/ also de vyant voor desen/ doen sy tot onder de Stadt waren/ noch een man/ die doot gheschooten was/ het hooft afgehouwen/ langhs de Stadt omgedragen/ ende eyndelijck op een lancie gestelt hadde. Maer over de Krijghs-raet vergadert zijnde/ heeft begeert/ dat/ om 't volck te contenteren/ men terstont dry van de ghevanghen Portugesen op hangen soude. Het welcke dewijl het den Admirael docht te veel te wesen/ soo heeft hy het daer toe ghebracht/ dat hy aen Andrea Furtado in substantie schreef als volght. Dat hy (Furtado) een uytval gedaen/ ende syn Sentinelle verrascht hadde/ daer hadde hy aen gedaen als een krijghs-man/ maer den selven soo leelijck mishandelt te hebben / het welck hy voor-henen den anderen mede

mede gedaen hadde / dat was onredelijck / daerom soude hy den hantdadigen maken over te senden / oft soo niet / den Admirael soude 's morgens daer aen een van de gevangen Portugesen doen hangen / ende soo Furtado noch evenwel opstinaet bleef / soudender noch 2. daeghs daer na gehangen worden. Oock en dede de selve Furtado daer aen niet wel / dat hy 40. pont op elck hooft van de Hollanders settende. Dese brief wert hem gedragen door een gevangen Chinees doch en wilde se niet ontfangen / maer de Chinees, deed' hem mondeling de bootschap / waer op hy antwoorde / dat hy sulcx niet geheeten / noch gelt op der Hollanderen hooft geset en hadde / ende wilde den Admirael sijn gevangenen Portugesen hangen / dat mocht hy doen. Den Admirael dit verstaen hebbende / dede de Portugesen 's anderdaeghs loten / ende 't lot viel op eenen genaemt Domingus Jonsalvo die oock des selven daegs wert gehangen dicht by de Stadt / na dat hy een wijl tijts met die van de Stadt gesproken hadde / om hen tot medelijden te bewegen / maer kreegh in 't eynde noch schelt woorden tot troost / ghelijck dan die van de Stadt ghewoon waren / doorgaens veel vileynigheden van de mueren de onse toe te roepen / waer tegen den Admirael sijn volck beval altijt wel te spreecken en geen schimp met schimp te betalen.

1606. Julij. Waer tegen een Portugees wordt gehangen.

Den 4. Augustij / dede de vyant met dry oft vier hondert man weder een uytval op Campo Clin, alwaer hy twee van sijn Japonsche Capiteynen liet / met noch eenighe andere. Van de onse werdender seven doodt gheschoten ende 14. gequetst. De vyant wierp sterck met Vyerpotten / waer door het middelste Fort / daer de Maleyen meest inne waren / aen brandt raeckte / het welck de Maleyen siende / liepen wegh / ende daer en was niet een van haer die plaets hielt. Dit Fort soude ons de vyant af handig gemaeckt hebben / door dien oock onse maets die aldaer de wacht hadden droncken en sat waren: Doch de gene / die noch nuchter waren / weerden haer mannelijck; maer dit soude noch al niet hebben konnen helpen / indien niet de Heer Admirael metten Capiteyn Anthonij de Coed, die den alarm uyt haer plaetsen gewaer wierden haer hadden te hulpe gekomen / ende hen mannelijcken by gestaen met eenigh volck welck sy met haer brachten.

Augusti. De Vyant valt weder uyt.

Een dagh of twee daer na heeft den Admirael begonnen te spreecken met den ouden Koning / wat ordre datmen houden soude / by aldien de Portugesche Armade op hant quam / waer op hy niet veel antwoort en gaf / alsoo het avondt was / en 't lijf vol Aracx hadde / doch sont des morgens dry van sijn Edelluyden aen den Admirael met name Aga Raya, Inch Bezar ende Seripadun, de welcke den Admirael af gevraeght hebbende wat hem best geraden docht / gaf hy tot antwoort / dat soo haest men sekerlijck wist dat de Armade na by was / hy terstont al het geschut soude doen aen boort brengen / ende datter gheen Hollanders noch Maleyen en moesten van landt gaen / voor dat al het geschut t'scheep was / dat oock de Koning selve soo langh aen landt moest blijven anders souden de Maleyen gaen loopen / ende datmen dan met ordre soude t'scheep gaen / ende 't lant verlaten / naedemael de Koningh hem selven niet suffisant en kende een eenigh Fort op 't landt te bewaren / daer men hem nochtans voor desen 100. Hollanders toe belooft hadde. Voorts soude den Admirael d'Armade teghen trecken / ende met haer slaen / Ende de Koningh soude met sijn gantsche Armade op Zee blijven / om te verhinderen datter gheen victualie in de stadt gebracht en werde. De Edelluyden seyden sulckx den Koningh te sullen aendienen / ende des anderen daeghs bescheyt te brengen / doch dat sy daer swarigheydt inne vonden / want by aldien datter maer een Ionck quam daer veertien oft vijftien Portugesen in

Propoosten tusschen den Koningh van Johor ende den Admirael.

waren /

1606. Augusti.

waren / soo en souden sy haer niet mans ghenoegh kennen de selve aen te tasten/ ende te belooven het geene sy niet en souden konnen doen/ dat soude haer van den Admirael qualijck afgenomen worden. Des anderen daegs nochtans verklaerde de Koningh aen den Admirael / wel te vreede te wesen in alle de voorgeslagen conditien/mits datmen een Schip by hem laten soude/waer op hy tot antwoort kreegh/ indien de Armade heel machtich waer/dat de onse dan al hare Schepen wel van doen hebben souden/maer ware die niet al te sterck/ soo soude men hem wel een Schip mogen laten.

Tot desen tijt toe hadden de Hollanders altijt alleen in de trencheen ghelegen/ sonder de Maleyen,die al buyten schoots bleven/het welck den Admirael begost te verdrieten/ want de belegerde quetsten dagelijcks uyt Sant Paulo veel volcks met haer Haken ende Roers/ ende de onse/eerse uyt den wech souden gaen/oft eenige blinden maken/ het welck oock niet wel te doen was/ hadden liever geschoten te werden. Daerom begeerde den Admirael van den Koning / dat voortaen de Maleyen nessens sijn volck souden komen leggen/makende sijn Rekeninge/datse dan wel sorg souden dragen om haer te fortificeren / waer toe de Koning eerst scheen wel ghesint te wesen/ maer daer na swarigheydt maeckte. Ontrent dese tijdt begost men te mercken dat het de belegherde Stadt niet langh houden en konde/ want een Gantan Rijs golder 2 Ducaten / ende daer storven daghelijcks 35 oft 40 menschen / soo dat / indien het de onse noch een maent daer voor hadden moghen harden / sy souden ghewonnen spel ghehadt hebben / 't welck den Admirael moet gaf in sijn droefheydt. Die uyt de stadt quamen/ saghen als doode menschen / ende de stanck ende vuylighedt was binnen soo groot / datmen der qualijck konde dueren. Het scheen oock dat Furtado licentie hadde ghegeven aen alle vrouwen om over te loopen/ om also de victalie te doen strecken/ het welcke de Admirael gheerne belet hadde ; doch konde sulcks niet te weghe brenghen/ overmidts de Maleyen onwilligh souden worden als haer 't profijt ontbreecken soude/ welcke sy deden met de gevangenen te verkoopen.

Groote benautheydt in de Stadt.

Den 11. Augusti heeft den Admirael de Breeden-Raedt ende Krijgs-Raedt doen vergaderen/ende hun voorgehouden/ aengesien sy dagelijcks so veel siecken ende ghequetsten kreghen / datter een van dryen moest ghedaen wesen/ namelijck bressen gheschooten ende ghestormt / oft de Forten te rugghe ghetrocken ende de Armade verwacht om die dan te slaen / oft eyndelijck t'scheep ghegaen ende de Armade ghesocht. Te stormen en was de meeste hoop niet ghesint / overmidts sy gheen 400. man aen de storm konde brenghen / ende het oock niet seecker en was of men bres soude konnen schieten / ghelijck sy dan oock gheen kruyt ende koegels noch lont en mochten ontberen/door dien de Armade op de handt was / noch sich op de hulpe van de Maleyen verlaten / die sy doch niet en konden op de wacht krijghen. Van de Stadt te trecken vonden sy oock niet raedtsaem/ ende noch veel min terstondt t'Scheep te gaen/ eer men seeckerheydt hadde van de Armade. Soo werter dan besloten / dat den Admirael by den Koningh gaen soude/om hem finalijck af te vraghen/ hoe veel volcks hy tot den storm doen wilde/ daer soude men sich alsdan nae reguleeren.

Middel by den Admirael voorgeslagen.

Maer by de meeste stemmen verworpen.

Daer was oock des selven daegs een overlooper uyt de Stadt gekomen/ die seyde/dat hy door hongers-noot over quam met sijn vrouwe/de welcke(so hy seyde) in 't overkomen van de onse gheschooten was / doende voorts daer by/ dat die van de Stadt met 2. Prauwen onder Pulo Sambilan hadden ghenomen een kleyn Prauken , daer alleen 3. mannen in waren / die de Koningh van

Een overlooper uyt de Stadt/ ende sijn belijdenisse van den staet der selve.

van Achem af hadde ghevee rdigt na den Koningh van Johor, om hem aen te dienen/dat de Armade te Achem hadde aen lant geweest/aldaer een Bolwerck ingenomen/ende 2. Stucken gheschuts verovert/doch was al over meer dan een maent van daer vertrocken / overmidts datter 2. Prauwen van Malacca waren/ die haer verwittight hadden van 't belegh der selver Stadt / waer door sy terstondt t' zeyl ginghen/ sullende anders Achem wel ghekreghen hebben. Waren sterck 20. zeylen onder kleyn en groot / ende de 3. mannen van Achem, seyde hy/ waren ten huyse van sijn meester Antonio Andrea, alwaer hy die selve ghesproken hadde. Den Admirael kreegh quaet vermoeden op hem/so om dat hy te goet Portugees sprack/als om dat hy seyde sijn vrouwe verloren te hebben/ende ondertusschen gheen teken van rouwe daer over en toonde. Dede derhalven hem pijnigen/ met belofte van hem sijn leven te salveren / indien hy de waerheydt wilde bekennen. In 't eerst en wilde hy niet hooren / doch door pijn begost hy op 't laetst te segghen / dat hy uytghesonden was om de Baterye van le Cocq te bespieden / ende dat de vyandt dan langs de ruyghte/ daer 't maer een knie diep was/ het Fort soude komen bespringhen / het welck sy dan ghenootsaeckt waren alsoo te doen/ mitsdien haer den honger daer toe drong. Segghende voorder dat al 't gheen hy ghesepdt hadde van de Prau van Achem, maer gheschiedt was om de Maleyen vervaert te maken/op dat sy van lant souden loopen. Datter door de Soldaten noch tamelijcke provisie van Rijs binnen de Stat was / maer dat sy wanhoopten van de komste der Armade tot op de kleyne Monson, dat is/ tot de maendt October toe. 1606. August.

Volghens de resolutie hier vooren ghenomen/ is den Admirael desselven avonts by den Koningh ghegaen / den welcken hy afghevraeght heeft / hoe veel volcks hy tot den storm soude opbrenghen. Daer op de Koningh na verscheyden onderlinghe propoosten antwoorde / dat al sijn volck komen soude tot een man toe/ jae dat hy selfs mede in persoon soude verschijnen. Den Admirael seyde wederom / dat sijne Majesteydt behoorde t'huys te blijven / ende alleen sijn volck te senden / welcker ghetal hy nootelijck weten moest / om sijn reeckeninghe daer na te maken / dewijl hy met sijn volck alleen sulcks niet uytrechten konde / alsooder veel volcks in de Stadt was / ende hy onder de sijne veel siecken hadde. Ick sal dan / sprack den Koningh ten langhen lesten / 100. man derwaert senden / waer over den Admirael bestondt te lacchen / wel merckende dat hy 't lijf vol Aracx hadde / ende daerom tot hem segghende / dat hy sich met sijn Orankays soude beraden/ hy wilde des morghens weder tot hem komen/ 't welck de Koningh beloofde te doen. Dien volghende quamen de Orankays 's morghens daer aen by den Admirael/ende seyden / het was qualijck verstaen van de 100. mannen/des volcks was veel meer/sy souden des Admiraels klachten ende versoeck den Koningh aen-dienen / ende hem des selven daeghs bescheyt daer op komen segghen / doch quamen eerst 's anderen daeghs / ende verklaerde / dat de Koningh 800. man tot den storm soude leveren. Maer des selven daeghs quamender eenighe Orankays by den Vice Admirael/ met namen de Heer van Aru ende Orankay Lasamana, welck tot hem seyden / hy soude den Admirael aensegghen / dat hy sich op de Maleyen niet seer en hadde te verlaten / want als de Koningh de 800. man by een soude brenghen / soudender wel 700. Slaven onder zijn / ende maer een hondert Soldaten / die alle van een enckel Musquet-schoot souden gaen loopen/ dat meer was / eer de Koning noch so veel soude konnen te wege brenghen/ soude hy alle de plaetsen / als Campo Clin, Handelinge tusschen den Koningh van Johor ende den Admirael.

het

1606. het Pannenhuys, het Clooster, de Boere-kermis ende andere van volck moeten ontblooten. Dit verstaende den Admirael / heeft echter in particulier noch daer van ghesproocken met eenighe Edel-luyden / die hem altemael flauwe antwoordt gaven / van haer eygen volck niet met allen houdende / jae de Heer van Aru seyde recht uyt / indien den Admirael de Malayen voor aen sette / soo souden die sijn volck in disordre brenghen / sette hyse achter / soo soudense al tot een toe gaen loopen. Hier op ginck den Admirael wederom by den Koningh / ende vraeghde hem / of het volck dat hy leveren soude Orankbays, dat is / vrye luyden waren / oft Slaven / de Koningh antwoorde rondelijck / datter over de 600. Slaven onder wesen souden / ende dan moest hy noch al sijn volck by den anderen hebben. Wijders gevraeght zijnde / of hy sijn volck oock wel betroude te stormen / seyde jae / doch beneffens de Hollanders. Wel aen sprack den Admirael / de Hollanders sullen den eersten storm wel doen / maer of sy afgheslagen worden / salmen dan u volck wel alleen aen 't stormen konnen brengen / terwijl haer de afgheslagen Hollanders herschicken ? hier en hadde de Koningh geen moet toe / maer neffens de Hollanders vertrouwde hy dat de sijne haer beste wel souden doen. Waer uyt wel te verstaen was / dat men van de Malayen niet meer behulps hebben soude als voor desen ; ende dan wasser noch dese swarigheydt / dat men vreesde met drie oft vier honderdt schoten gheen ghenoeghsame bresse te sullen konnen schieten / ende sy niet veel kruydt en koegels en mochten missen / overmidts de Armade op de handt was. Daer waren doen binnen de Stadt / na dat men uyt de overloopers verstaen konste / ontrent drie honderdt vijftigh Portugesen / sestien honderdt oft twee duysent Inghesetenen / ende veel Slaven / soo datter wel drie duysendt man in mocht wesen in alles. Evenwel hadde den Admirael opinie / indien hy met vier honderdt man van de sijne hadde mogen stormen / ende acht honderdt Malayen tot een vertooningh hebben / dat sy na geschoten bresse de Stadt wel in noodt gebracht souden hebben. Maer desselven avonts (namelijck den veerthienden dito) quamder tijdinge van d'Armade / door een Prau afgesonden van het Jacht de Kleyne Son, op de wacht liggende onder Cabo Rachado.

August.

De komste van de Portugesche Armade doet de Hollanders opbreecken voor Malacca.

Soo haest als den Admirael tijdinge hadde van d'Armade / heeft hy 't gheschut dat op Campo Clin lach t'scheep doen brenghen / ende 't volck van de selve plaetse ghelogeert ten deele op 't Clooster / ten deele in 't Pannenhuys / om den vyandt alle uytvallen te beletten. Ende werde den 15. dito alle bagagie t'scheep ghedaen / uytghenomen dat het gheschut op het strandt bleef staende onder het Gheschut van de Stadt / doch haelden wat groene tacken ende Cocos bladeren daer voor. Den 16. na dat meest al het geschut ende bagagie t'scheep was werden sy de Portugesche Armade siende van uyt de Schepen / ende begeerden derhalven al te gelijck dat den Admirael met dat voorgety wilde t'Scheep gaen / het welck niet doenlijck was / of men moest 4. Afuyten verbranden / gelijck op 't aenhouden van den Scheeps-raet geschiet is.

Den Admirael hadde 5. of 6. daghen te vooren bevonden / dat hy noch hadde ontrent 1200. Eters / soo oudt als jongh / waer onder 32. gequetste ende 162. siecken waren. Hy hadde oock de ghevangen Arabers (want van de Malayen en was soo veel niet te krijgen /) van langhsamer handt een brughe doen maecken een stuck in Zee / die hun doemaels wel te passe quam / want wesende altemael t'scheep op ontrent 120. man nae / quam de vyandt seer gheweldigh aen / meenende hun het afschepen te beletten / doch werdt soo dapper met musketten ge-

1606.

Augußt.

gegroet/ dat hy'er geen liedtjen van en sal dichten. Den Admirael sach selve ontrent hem 6. oft 7. dooden / ende sommige seydender 52. getelt te hebben. Immers de onse raeckten altemael t'scheep/ sonder een eenigh man te verliesen.

Ende na de Armade toe zeylen.

Den 17. des morgens gingen sy t' zeyl / quamen ontrent de middagh by de Vloodt / ende schoten daer teghen tot in den donckeren avondt. Sy bestont uyt 16. groote Galeoenen / 4. Galeyen / 1. Carveel / ende 13. oft 14. Fusten. Den 18. geraeckte een van des vyandts Schepen het Schip Nassou aen boort / eer hy syn ancker op hadde / ende de Schepen Orangien ende Middelburgh, overmidts sy heel onbeniert waren / loopende om Nassou te ontsetten/ geraeckten malkanderen aen boordt / waer op terstondt volghde de Viceadmirael van de Portugesen Alvaro Carvalho, die Middelburgh aen boordt klampte. 't Galeoen van Don Enrique de Norinha raeckte 't Schip Orangjen van d'een zijde aen boordt / ende van d'ander zijde quam hem voor den boegh het Galeoen van Don Duarte de Guerra, dat het meeste volck op hadde. Dit siende Mauritius quam terstondt aen op Don Duarte, ende daer werdt aldus langhe ghevochten. De Portugesen weerden haer dapper met vyer-potten onder de onse te werpen / de onse met fel te schieten. Ten lesten schoot Mauritius den brandt in Don Duarte, ende raeckte selve daer van / doch Middelburgh met Alvaro Carualho ende Duarte de Guerra bleven aen malkanderen vast / sonder dat sich Middelburgh van haer konde ontslaen / ende verbranden alsoo alle drye / doch 't volck van Middelburgh werdt werdt meest gesalveert. Alvaro Carvalho rocht in de sloep van Middelburgh met ontrent 40. oft 50. man / welcke van 't Schip Orangien altemael doodt gheslagen werden / ghelijck mede Carvalho selfs / 't welck den Admirael niet en konde beletten. Don Enrique de Norinha bleef aen 't Schip Orangien, ende wert van den Admirael (die oock 2. Vanen van syn Schip nam) bevolen syn Vlagge te strijcken / ende hem selven gevangen te geven / daer hy wel yets op antwoorde/ maer en konde door 't geroep niet verstaen worden. Daer na als het Ancker van den Admirael quam te houwen / gheraeckte hy met een set van 't Schip op het alderonvoorsienste / niet teghenstaende dat den Admirael een Cabeltjen achter aen syn besaens-mast hadde doen vast maecken/daer hy hem mede op zijde meende te korten/ jae de saecke soo verre ghebracht hadde / dat hy ander voor-by loopende Schepen beval niet te schieten / als de victorie seecker houdende / door dien syn Vlagge neder was / ende sy het opgaven / soo datter oock een Maetjen uyt des Admiraels Schip in den Portugees liep / ende den Schipper het siflet van syn borst rockte / 't welck hem den Admirael dede weder gheven / om dat hy het ghedaen hadde sonder syn bevel. Den Admirael hadde hem oock alreede bevolen syn Ancker te laten vallen / 't welck hy dede een weynigh achter des Admiraels Schip/ doch ging al dreggende achter uyt drijven / ende by 't Schip Mauritius komende liet een witte Vlagghe waeyen / ende stack de handen op. Mauritius gaf hem een chargie / maer 't en was gheen raedt met sulcken gaenden ebbe ancker te lichten / ende beneden alle de Portugesche schepen te drijven / het welcke Don Enriques gheluck was / want zijnde beneden Mauritius, quamen de Galeyen / ende roeyde hem nae de Vloodt / ende alsoo raeckte hy den onsen uyt hare handen. Hy was dapper doorschoten / want de onse en deden anders niet dan lossen en laden met de zy-stucken / ende en konden niet missen / soo dat hy veel dooden hadde / ende het nauw mogelijck scheen dat een Schip so veel schoten konde verdragen als hy dede / ende dat noch meest alle langs scheeps. Hadden de onse hem dus deerlijck niet verloren

Daer sy teghenstaen.

gehad/,

1606. gehad/ het ſoude de Portugeſen den moet dapper hebben doen ſincken / dan het ſchijnt dat de krijgh met volle verſekerthept niet ghedaen en wil weſen/ ende die het alderſeeckerſt mepnt te hebben/ dat die het dickwils alder onſekerſt krijght. 't Schip Naſſou wert van de twee Portugeſen die het aenboort hadde/ in brandt geſteken/ doch het volck wert geberght op 6 man na/ die in de batalie doodt bleven. De Portugeſen raeckten der af door de Galepen/ ſullende anders mede verbrandt hebben. In ſomma de onſe verlooren in deſe ſlagh/gheſchiet onder Cabo Rachado 2 Schepen/ maer niet boven de 24 man/ dan datter veel gequetſte waren. De Portugeſen verloren mede 2 Schepen ende na giſſinghe wel 300 a 500 man/ waer onder deſe naervolgende/ ſoo Edellupden als Officieren: Alvaro de Carvalho, Vice-admirael. Fernanda Silva ſijn maeghſchap. Duarte da Guerra Capitepn van een Galeoen. Diego Ortiz da Tavora. Don Manuel Maſcarenhas. Manuel d' Alburquerque. Sebaſtiaen de Maranda. Antonio de Silveira. Don Enrique de Caſtro. Manuel de Mello, ende noch 2 Spaenſche Dons op den Vicerop.

Auguſt.

Met verlies van 2. Schepen. Ende groote afbreucke der Portugeſen.

Sp hadden een groot gerief van haer Galepen ende Fuſten/ want die konnen op ſtilte hare Schepen brengen daerſe willen/ waer op de Portugeſen haer oock verlaten/ wetende/ datſe ſeeckerlijck ſullen ontſet worden 't zp met ſtilte of wint/ dat met de onſe ſo niet en is. Dit voordeel is des te grooter/ door dien men dickwils ſtilten heeft in die heete landen. De Portugeſen waren op deſe Vlote ghemonſtert drp dupſent ſeven hondert vier-en-vijftigh witte mannen/ ende wel tweemael ſoo veel Swarten ende Indiaenſche boots-gheſellen. Hadden voorghenomen eerſt Achem, daer na Malacca, Johor, Pahan, Patane, Bantam, Amboyna te vermeeſteren/ ende alles te vernielen dat met den Hollanders handelde. In Achem haddenſe alreede geweeſt/ ende de Vicerop ghenaemt Don Martin Alfonſo de Caſtro hadde den Koningh aldaer ontboden/ dat hp ghekomen was om hem te ſtraffen/ overmits hp met de Hollanders ghehandelt hadde/ begeerende over ſulcks/ dat hp betalen ſoude wat de Armade ghekoſt hadde / ende hem plaetſe geven om een Caſteel te bouwen/ dat hp hem alle de Hollanders met haer goet ſoude in handen leveren/ ende daer-en-boven noch een Scheeps-ladinghe peper doen hebben. Waer op die van Achem niet veel en antwoorde/dan dat hp den brief niet en konde leſen. Daer over nam de Portugees een trenchee in / met twee Stucken gheſchuts / doch moeſt alles weder verlaten/ met verlies van ontrent 300 dooden.

Reſolveerden de Armade weder-om aen te vallen.

Den 19 dito hebben de onſe gereſolveert/ dat men op den ſelven dagh ſich ſoo veel ghereet ſoude maecken als 't mogelijck ware/ om op den naeſtvolgende dag te ſien wat Godt ſoude willen geven: wantſe nu upt ſeecker jongh-man van Vliſſingen/ (die van de Portugeſen ghevanghen was gheweeſt/ ende doodelijck ghequetſt zijnde/ over was komen loopen) ghenoeghſaem de gelegenthept van de geheele Vloote hadden konnen verſtaen: alſo datſe hun genoegh van de victorie verſekerden/ wanneerſe haer ſlechts van 't abborderen konde wachten.

Den 20. de Admirael en andere Schepen haer ſchade wat ghebetert hebbende/ gingen weder t' zepl/ in meninghe zijnde de Armade aen te taſten/ maer alſo de vloet verlopen was/ moeſten 't ſetten boven de Armade / reſolverende voorts des anderen daeghs de Schepen in 2 hopen te deelen / ende alſo aen te taſten des vpants Schepen die bupten af van de Vloote lagen/ maer de beſtemde tijdt gekomen zijnde hebben 't ſelfde van ſtroom en wint niet konnen te wege brengen/ doch ſetten 't ſoo dicht bp de Vloot datſe malkander konden beſchieten.

De 2 Vlooten komen weder bp malkanderen.

Den 22 dito/ zijn de 2. Vlooten bp malkanderen gekomen/ ende hebben dapper

per ter wederzijde gheschoten: maer de vyant liep al ruym voor heen. Mauritius, de witte Leeuw, swarten Leeuw, Erasmus, en de groote Zon, zijn aenghevallen 't selfde Schip/ welck de Admirael in de voorgaende slagh aen boort ghe- weest hadde: Ende dit Schip moest noch heel reddeloos zijn door dien 't in de batallie maer 3 schooten en loste. Voorts en konden d' onse niet veel meer uyt- rechten. Den 24. is de Portugeesche Armade den onsen seer subijt op 't lijf ge- komen/ het welcke in onse vloote grooten commotie verweckte/ ende eenighe wierden genootsaeckt hare touwen te kerven/ dit quam in der nacht door dien 't seer duyster wiert/ waer door oock onse Vloote seer verspreyde datse als 't dagh geworden was de Schepen niet konden sien; doch een wijl daer na qua- mense weder by malkanderen/ ende liepen al voor de wint van den vyandt heen/ die ten lesten na Malacca liep. 1606. August.

Den 24. Augusti/ 's morgens voor den dage zijn de onse/ achtervolgens de re- solutie by hun daeghs te vooren genomen/ vertrocken na Johor, ende raeckten den 25. de Portugeesche Armade (die haren cours na Malacca nam) uyt het ge- sicht. Den 13. Septembris zijn sy in de revier van Johor gekomen/ de Koningh haer in Zee te ghemoet komende/ ende wellekom heetende in sijn landt. Den 18. dito is den Admirael na Batusauwer gevaren/ om te bevorderen/ eerst, dat de Koningh de selve sijne Stadt soude sterck maken/ ten tweeden, dat hy ordre sou- de stellen datter victalie aen de Schepen mocht ghebracht worden / ten derden, om te besien offer eenigh polver/ daer sy groot gebreck van hadden/ te bekomen ware/ ende ten vierden, dat de Konigh twee Prauwen naer Malacca senden wil- de/ ende een naer Achem, om te besien of aldaer / soo de sprake gingh / vier Hol- lantsche Schepen aenghekomen waren/ het welcke als doen gheen kleyne saeck en soude gheweest hebben voor onsen staet in Oost-Indien. Op dit versoeck schickte de Koningh een Prau na Malacca, in plaets van de begeerde twee. De Prau naer Achem mocht niet volgen. Polver wasser niet te bekomen/ dan on- trent voor 10. Tayel/ ende golt vier Maes de 10. Gantans/ zijnde daer-en-bo- ven noch meel-kruyt/ dat niet veel en deught. Daer waer wel een Kruyt-molen te stellen/ ende dat met kleyne kosten / dewijl men der overvloedigh veel houts ende af-loopende waters heeft/ ende soo wel salpeter als swavel ghenoegh te be- komen is/ maer 't en schort maer aen menschen die 't ordineren ende bewercken. Den Admirael heeft met sijn Capiteynen de Stadt besichtight / die wel sterck te maken was tegen al 't gewelt van de Portugesen/ dan de Maleyen willen niet arbeyden. Hy maeckte hen een besteck hoe sy de Stadt stercken souden / 't welck sy beloofden te volgen/ maer soo haest en was hy niet na de schepen ghekeert / of sy staken tegen den arbeyt. In somma hadden de Hollanders Batusauwer self willen sterck komen maecken/ dat en hadde in der Maleyen sin niet quaet gheweest. Van een Prau te krijghen om nae Achem te senden/ was 't oude deuntjen/ men verwachtese van Bantam, doch sy quam niet voor den dagh. Van victalie hadde de Koningh sijn volck last ghegeven / maer daer quam niet aen de Schepen. Arack en kondense voor geen gelt te koop krijghen/ ende haer wijn ginck temet vast uyt. Daer over voer den Admirael nae de Schepen/ ende sont sijnen Vice-Admirael terstont nae Batusauwer , om des Koninckx meeninghe te verstaen/ ende daer op dan te resolveren. Daer waren veel swarigheden die hem quelden. Want indien sy van daer vertrocken nae Bantam oft Amboyna, soo stont te beduchten / dat de Portugesen Batusauwer terstont soude komen beleggen/ ende oock wel vermeesteren. Weder teghen de Vloot te

Stadt Malacca. De Schepen varen na Johor Septem.

1606. ſlaen met ſoo weynigh kruyt en koegels / was periculeus / ende kruyt en waſſer niet te bekomen / als in Achem, dat verre van der hant was / ende oock ſoude den

Septem. tijdt verloopen om de Schepen Amſterdam ende Witte Leeuw na Bantam, ende voorts na't Vaderlant toe te ſenden. De Vloot in haer geheel te laten / ende alſoo van daer te trecken was tot nadeel van alle de omleggende Koninghen / die veel te lijden hebben ſouden / behalven dat de onſe ſelfs wel mochten uyt dien hoeck ghejaeght werden / die haer ſoo noodigh is voor den handel op China.

Beſchrijvinge van de Stadt Batuſauwer. De Stadt Batuſauwer leydt op de Revier van Iohor, ontrent vijf oft ſes mijlen van der Zee. De Revier is ſeer ſchoon / breet ende diep / vloeyende tot voor de Stad toe op ende neder / doch voor de Stadt is ſy verſch. Het iſſer meeſt al laegh lant. Het volck woont meeſt langhs de Revier. De huyſen ſtaender op ſtaken. Dat men de Fortreſſe heet / is tweederley / het een Batuſauwer, het ander / leggende op d'ander zijd van de Revier / heet Cotta Zabrang. Batuſauwer is ontrent 1300. treden in 't ront / een vierkante plaetſe / met hooghe Paliſſaden van 40. voet langh dicht by den anderen gevoecht / hebbende eenige flanckeringen / doch niet wel ghemaeckt. Leyt op een effen velt / dicht by de Revier. De naeſte bergen leggender een quartier mijls van daen. Men konde de Revier daer lichtelijck rondom brengen. Binnen is ſy heel dicht bewoont met ſtroo-huyſen / behalven dat van den Koningh ende die van eenighe Edelluyden / welcke van hout zijn. Daer zijn by giſſinge ſoo in Batuſauwer als Cotta Zabrang wel tuſſchen de dry ende vier duyſent weerbare mannen / doch buyten de ſterckte woont het meeſte volck / de welcke / alſſer noot is / hare huyſen altemael afbranden / ende loopen na de ſterckte / want konnen haeſt weder een huys maken elck met ſijn Slaven. Het lant hoort alle den Koningh toe / ende is weynigh / of niet geacht / ſoo dat wie 't maer van hem eyſcht / Landts ghenoegh kan krijgen. Nochtans ſchijnt het heel vruchtbaer te weſen / want ſtaet vol gheboomte / ende men gaeter tot den buyck tot in het gras / doch wort niet bearbeyt / want indienſe haer tot landtbouwinghe begaven / ſouden van alles overvloedigh hebben / daer ſy nu veler dingen gebreck lijden. De Koningh / die den Admirael dickmaels preſenten van ververſchinge ſchanck / gaf hem een reys onder andere dinghen dry ſuycker rieden / die achtien voet langh waren / ende ſeven duymen dick / waer in den Admirael / als noyt van diergelijcke gehoort hebbende / ſeer verwondert was. Cotta Zabrang mach ontrent vier of vijf honderdt treden in 't rondt hebben / ende is mede vierkant. Daer en woont niet veel volcx in / ende aen de zijde van de Revier daer ſy woonen / is 't oock met Paliſſaden beſet. Het landt is laegh / ende loopt met alle ſpringh-vloeden onder / ſoo dat men der geen geſchut voor kan brengen. Den Admirael ordineerde haer in 't eerſte dry bolwercken / om alſoo langhs de mueren te flancqueren / het welck haer wel behaeghde / maer ontſaghen den arbeydt.

Verbaeſtheyt binnen Malacca / als de Hollanders opbraken. Den 28. September / quamender eenige Maleyen by den Admirael / die voor Malacca een Viſſcher genomen hadde / welcke ſeyde dat in den laetſten uytval die de vyant op den onſen dede in 't embarqueren waren doot gebleven behalven de ghequeſte / ende die hy niet geſien en hadde ſes Witten / ende 50. ſoo naturale van Malacca als Iaponen, ende datter ſulcken vreeſe inde Stad was / datſe de vluchtighe niet ter poorten in lieten / maer met koorden over de mueren haelden / verklarende voorts / dat het de Stadt niet lange en ſoude ghehouden hebben.

Raya Zabrang Den 29. dito / is Raya Zabrang met ſijn echte vrouwe / de dochter van Jan de Patuan,

1606.

Septem.

tuan, ende noch eenige van ſijn Concubijnen/ mitſgaders ſijn Moeder ende ſoontjen in des Admiraels Schip ghekomen/ 't welck ſy ſeyden dat de grootſte eere was die hy yemanden konde doen / ende noch Portugees / noch yemandt anders noyt ghedaen en hadde. Hy wilde oock grooten danck daer van hebben/ ſeggende dat hy daer mede de groote vriendtſchap die hy den Admirael toe droeg betoonde. Den Admirael hadde liever ghesien/ dat hy hem een Prau beſtelt hadde/ om naer Achem te ſenden / maer toonde nochtans groote blijſchap / ende bedanckte hem van de eere.

Komt den Admirael in ſijn Schip beſoecken.

Een dagh dry oft vier daer nae quam Raya Zabrang weder beneden met de Bendahara, dat is ſoo veel te ſegghen als Gouverneur. Sy hadden haer in Batuſauwer lange beraetſlaeght op het gene den Admirael begeerde/ namelijck/ alſoo het contract voor Malacca gemaeckt niet en konde volbracht worden/ ſo veel aenging het beſitten van de ſelve Stadt voor de Heeren Staten , ende van 't Landt voor den Koningh / dat over ſulcks de Koningh den onſen ſoude vergunnen ſulcken ende ſoo groote plaets als den Admirael ſoude begheeren / het ware dan in eenighe van de Eylanden / als Linga, Bintam , Caryman , ofte op 't vaſte Landt in de Revier van Johor, daer het ſelve bequaem ſoude moghen bevonden worden/ om daer op te moghen timmeren Woon-plaetſen / Pack-huyſen/ Wapen-huyſen/ Timmer-werven tot Schepen/ ende anders/ daer in dan huyſgeſinnen ſouden ghebracht worden uyt Hollandt / om allerley hantwercken ende neeringhen daer te lande te moghen hebben / waer door ſijne Majeſteyts landen verbetert ende van alle nootſaeckelijckheden verſien ſouden konnen werden. Blijvende voorts alle ander articulen in haer gheheel/ tot dat Godt de Heere gratie ſoude geven/ om de ſaeck van Malacca met beter fondament te mogen aengrijpē.

Verſoeck van den Admirael op die van Johor.

Hier op brachten ſy mede eenighe dinghen in die ſy op den Admirael begheerden / Ten eerſten : dat hy ghehouden ſoude weſen den Koning te leenen / als hy het van doen hebben ſoude/ dry/ vier/ hondert / dat tot duyſent Realen van achten toe / welcke de Koning weder betalen ſoude in ſulcke waren als de Factoor ſoude begeeren / ende en ſoude de Koning niet mogen weder yet te leen begeeren/ voor en al eer de eerſte leeninghe betaelt ſoude weſen. Ten tweeden : dat de Heeren Staten hem ſouden helpen met al haer macht tegen alle ſijne vyanden / ſonder yemant uyt te ſonderen/ ſo wel offenſivelijck als defenſivelijck. Ten derden : dat de ſelve Heeren Staten hem ſouden tot ſijnen verſoecke aſſiſteren met volck uyt de Schepen / gheſchut / amunitie / ende wat hy meer gebreck ſoude moghen hebben/ jae ſoo daer eenighe van hare Schepen ontrent Johor waren / dat hy die ſoude moghen ontbieden tot ſijnen dienſt. Begherende voorts/ dat den Admirael daer ſoude blijven legghen met de Schepen / tot datter ander uyt Hollandt quamen / want ſoo langhe de Hollanders daer laghen / ſoo en hadde het volck van Batuſabar noch de Koning gheen vreeſe/ maer ſoo haeſt ſy vertrocken / meende hy / dat de Portugheſen terſtont daer ſouden komen / ende dan waer de Koning met de ſijne verloren. Ghelijck dan oock Raya Zabrang tot den Admirael ſecretelijck ſeyde : dat de Edelen ende Borgers van Batuſabar meeſt geſint waren wech te loopen de Revier opwaerts/ ende tot hem geſeyt hadden/ wilde hy tegen de Portugeſen vechten / dat mocht hy met de Hollanders doen/ &c. Als hem dit ſijn verſoeck toegeſtaen werde/ ſo wilde hy den onſen in plaetſe geven van 30 vadem/ dat is 120 vadem in 't vierkant.

Antwoorde ende weder verſoeck des Koninck van Johor aen den Admirael.

Hier op heeft den Admirael tot antwoort gegeven aen Raya Zabrang ende den Bendahara, de Heeren Staten en waren ſulcke luyden niet/ dat men uyt haren name in

Weder antwoorde van den Admirael.

1606. in eenigh verdragh vermaen behoefde te maecken van 500. of 1000. Realen: Septem. maer indien de Hollanders hare negotie in ſijn landt quamen te drijven/ ghelijck ſy verhoopten/ daer ſouden wel daghen komen dat hy 1000. Realen voor ſijn deel aen proffijt ſoude trecken. Daerom en begeerde den Admirael ſulcx in 't accoord niet te ſtellen/maer hy/ hoe-wel maer een prive perſoon zijnde/ wilde den Koningh/ ſoo hy in der Hollanders vriendtſchap bleve/ uyt ſijn eyghen kaſſe wel 1000. Realen ſchencken/ ende die in Hollandt voor ſijne Majeſteyt beſteden aen roers/ ſweerden/ ende anders wat hy ſoude moghen begeeren. Was derhalven verwondert/ dat hy der Hollanderen alliancie ſoo weynigh achte/ want ſoude hy gheen meerder proffijt daer uyt verhopen als hy uyterlijck toonde/ ſoo en waer het hem niet geraden met den onſen teghen de Portugeſen in te binden. Daer op bleef dit eerſte point ſteken/ ende de Maleyen en ſpraken daer van niet meer. Op het tweede point antwoorde den Admirael/ dat de Heeren Staten niet geſint en waren yemant onrechtveerdige oorloge aen te doen/ noch haer onderſaten op een quade oft onbekende ſaecke te hazarderen/ dat ſy daerom wel defenſive oorloge voor hem wilden aen-nemen/ maer geen offenſive/ dan alleen teghen de Portugeſen/ die ſy alreede voor vyanden verklaert hadden. Daer op vraegde Raya Zabrang, ſoo de Koningh van Bantam, daer de onſe haer huys ende factorie hebben/ hem quame beoorlogen/ of ſy hem oock ſouden helpen? Waer op den Admirael ſeyde/ ſy wilden hem geerne tegen alle de werelt helpen/ na haer vermogen/ indien yemant hem quame bevechten/ maer van vrienden vyanden te maken tot yemants contemblatie/ dat en waren de Heeren Staten van geenen ſinne/ oft moeſten eerſt geinformeert weſen hoe de ſaken waren gelegen. Met welcke antwoorde/ als de ſelve recht ende billick achtende/ ſy haer lieten contenteren. Op het derde point was niet noodigh te repliceren/ want als de onſe daer waren met hare Schepen/ ſouden ſy altijt in defenſie tot ſijnen beſten weſen/ ende dan konden ſy haer volck ende geſchut beter tot ſijnen dienſt beſteden als de Maleyen, ende ſoude door haer ſijne Majeſteyt beter dienſt geſchieden/ als anders/ 't welck ſy mede alſoo verſtonden. Dat hy den Admirael preſenteerde een plaetſe van 30. vadem langh/ daer in was hy verwondert/ want indien de onſe haren ſtapel daer ſouden houden/ ſoo behoefden ſy wel ſes-mael grooter plaetſe tot de equippage van hare Scheepen. Dat hy daerom niet en begeerde 30. vadem/ maer ſo veel als hy van doen ſoude mogen hebben/ ſonder perck ofte mate/ want hoe dat de plaetſe grooter ware/ hoe oock den handel meerder ſoude weſen/ behalven dat het lant aldaer niets weerdt en is/ noch geacht wordt. Den Admirael preſimeerde hy na/ waerom dat ſy hem een ſeker mate voorſtelden/ het daer voor houdende/ datſe de onſe achten den Portugeſen ghelijck te weſen/ die eerſt maer plaets begeeren om een huys op te bouwen/ daer na wort het een Caſteel/ ende ſy maken alſoo ten leſten de luyden tot ſlaven. Derhalven ſeyde hy tot hem/ de Koningh behoorde ſijne Ambaſſadeurs/ die in Hollant gheweeſt waren/ wel ſcherpelijck te ondervragen na des landts regeeringe aldaer/ ſoo ſoude hy bevinden/ dat de ſelve niet toe en liet niemants landt te incorporeren/ maer alleen te negotieren. Ja hy verſekerde haer/ indien ſijne Majeſt. begeerde het Eylandt Amboyna, 't welck de onſe den Portugeſen hadde af-ghenomen/ dat de Heeren Staten hem 't ſelve wel ſouden in-ruymen/ midts dat ſy verſekert mochten weſen/ dat hy het wel bewaren/ ende niemandt aldaer negotieren laten ſoude als de onſe/ dien het alleen om den handel te doen was/ ende niet om landt/ Raya Zabrang gaf tot

antwoorde/

antwoorde/dat hy onse Natie alles goedts toe betroude/ende van haer sulck ver- 1606.
moeden niet en hadde / maer verstaen hadde / dat de onse haer plaets begeerden
binnen de fortresse van Bathusabar, daer de plaets kleyn was / ende meest by den Octob.
Adel oft andere bewoont / maer wilde den Admirael landt daer buyten hebben/
hy wilde hem des soo veel gheven als hy behoefde. Dit en was maer een uyt-
vlucht/ overmidts sy haer beschaemt vonden in haeren eysch / doch moet men
haer alles ten besten af-nemen/ende hem selven op haer/ ende hare macht so ver-
re verlaten / als men siet proffijt daer uyt te trecken / Alsoo bleef het teyckenen
voor dat mael na / maer met den monde beloofde hy den onsen soo veel lants
te geven als sy souden mogen van doen hebben/ ende dat op al sulcken plaetse als
sy selve souden begeeren. Op 't gene hy versocht dat den Admirael daer soude
blijven leggen / tot datter andere Schepen uyt Hollant quamen / wert ghe-
antwoort / dat sulcx niet wel en konde wesen / want daer moesten in December
twee Schepen na Hollandt gaen / oft anders noch een gheheel jaer vertoeven /
ende dan en soudense niet bequaem zijn / oock haer victalie verteert / zeylen /
kabels ende anders versleten hebben. Dan tot December toe soude het den
Admirael wel konnen houden ontrent Malacca, ende soo langh als dat duerde
en souden de Portugesen daer niet durven komen. Dat ghevièl Raya Zabrang
wel / welcke seyde/ dat hy 't selve sijn broeder aendienen soude / ende gingh daer
mede weder na boven. Ontrent dese tijdt warender inde Vloot noch 1034. eters.

Den 6. October ontrent den avondt is den Admirael te Batusabar ghekomen/ Gesprek tusschen Raya Zabrang ende den Admirael.
alwaer hy met Raya Zabrang gesproken heeft van het tweede Contract te on-
derteyckenen / het welck hy te vooren den Vice-Admirael gheweygert hadde te
doen / willende (soo ghesept is) yet meer daer op bedingen. Den Admirael
vermaende hem / by aldien sy het Contract voor Malacca gemaeckt niet en wil-
den houden/ dat sy het maer hadden te segghen/ want hy stelde haer op haer vrye
voeten: Wilden sy oock de saeck van Mallacca niet hervatten/ hy soude 't selve nu
wel alleen doen / als gelegentheyts ghenoegh daer toe wetende/ oft konde hy het
alleen niet doen / soude de omligghende Koninghen / als die van Achem, Queda,
Siam oft Pegu tot hulp nemen/ ende met haer een verbont maken. Daer by
voeghende / dat de Heeren Staten nimmermeer vrede en soude maken met de
Portugesen / sonder alle hare bont-genooten daer in te begrijpen / Raya Zabrang
gaf tot antwoort / dat sy het Contract voor Malacca van waerden hielden / ende
daer by blijven wilden. Daer op is den Admirael by den Koningh gegaen / die Het tweede Contract wort onderteeckent.
al het gene by sijn broeder gehandelt was geadvoueert heeft / ende het tweede
Contract doen schrijven / ende onderteeckent. Hy seyde oock / indien den Ad-
mirael(volgens sijn belofte)te wege bracht/dat de Portugesen in 2.maenden niet
derwaerts en quamen/soo soude hy ondertusschen sijne Stadt ghenoegh konnen
sterck maken / want sijn volck was nu alle daghe op handen te komen van alle
de omlegghende Eylanden / om aen de selve te arbeyden. Gelijcke genegentheyt
ende resolutie toonden oock verscheyden persoonen van den Adel / als de Heer
van Delli, Sermachi, Regelela (een verstandigh man) de Tomon-gon, oft Ad-
mirael/ ende Seragaraya, die den Admirael baden / dat hy het den Koningh wel
hertelijck wilde seggen/ende sterck daer op aenhouden/ja hem dreygen/ so verre
hy sijn Stadt niet sterck en maeckte / terstont van daer te vertrecken/ het welcke
sy selve wel doen souden/ maer vreesden hem te verstoren / als wesende een man/
die seer moeyelijck wert/als men hem spreeckt van saken van state/maer wel acht
dagen lang drincken en goet cier maken konde/ sonder moede te werden. Daer-

1606. Octob.

om oock Seragaraya, alleen by den Admirael weſende/ famiaerlijck tot hem ſeyde/ by ſoo verre hy de Hollanders wilde ſenden/ om aen de ſterckte te arbeyden/ dat den Koningh daer aen grooten dienſt ſoude geſchieden: maer den Admirael antwoorde/ dat ſulcx buyten alle reden was/ ja groote ſchande voor al de wereldt weſen ſoude/ dat Krijghſluyden/ die't geweer wel ghebruycken/ ende noyt den rugge voor den vyant gekeert en hadden/ ſouden arbeyden/ ende dat Slaven/ die niet weerdigh en waren by de minſte van ſijn volck gheleken te werden/ daer op ſouden ſtaen ſien/ voornemelijck als het noch tot beſcherminge van de Slaven haer eygen lant was/ dat oock de Koningh ſelve ſulck volck als de Hollanders waren/ die tot ſijnen dienſte quamen/ niet en ſoude willen tot ſulcx gebruycken/ doch dat ſy evenwel tot alles bereyt waren. Hier over wert Seragaraya beſchaemt/ ende ſeyde/ hy en hadde't gene voorſeyt is maer al boertende geſproken/ ende daer voor behoorde het den Admirael oock te houden. Den Adel en ſcheen oock gantſch niet geneghen te weſen tot pays met de Portugeſen/ gelijck haer dan oock den Admirael in't beſonder genoegh onderrecht hadde van der Portugeſen looſheyt/ die anders niet in den ſin en hadden/ als haer te bedrieghen/ ende de Hollanders van haer af te ſnijden/ om dan met haer te leven gelijck ſy wilden/ het welcke de Johoranen, oock wel verſtonden.

Den 7. dito/ is den Admirael na den Koningh gegaen/ om ſijn affſcheyt te nemen/ ende terwijl hy vaſt wachte na gelegentheydt om met hem te ſpreken/ heeft Raya Zabrang tot hem gheſeyt/ datter 7. of 8. gebangens van Malacca tot Muar gebracht waren/ de welcke verklaerden/ dat de Portugeſen ſouden die van Iohor aenſoecken om vrede/ ende geen moyte daer om te ſparen/ want de gene die nu voor Gouverneur van Malacca quam/ weſende Don Antonio de Meneſes, Sone van Don Duarte de Meneſes, eertijts Viceroy van Indien/ hadde verklaert/ by aldien de tegenwoordige Viceroy gheen vrede met de Koningh van Iohor en maeckte/ dat hy het Gouverneurſchap van Malacca niet en begeerden te aenvaerden. Waer over de voorſz Raya Zabrang op den Admirael begeerde/ hy ſoude de Koningh ſijn meeninge daer van af vragen/ want ſoo verre die tot den vrede genegen ware/ ſo was hy gereſolveert met de Hollanders te vertrecken/ ende na 't Eylant Linga te gaen/ het welck hy met hulpe van de Hollanders wel verhoopte teghen de Portugeſen te defendeeren. Doch den Admirael by den Koningh komende (vont den ſelven ſoo wel t' ſijn waert gheaffectioneert/ dat hy het onnoodigh achte daer van breet met hem te ſpreken/ maer wel van de voorſz gevangenen/ ende de reſolutie der Portugeſen. Daer op de Koningh antwoorde/ dat hy geen vrede en begeerde/ als geen vaſtigheyt in haer vindende/ maer niet dan bedrogh.

De Portugeſen ſoecken vrede te maecken met die van Johor.

Den 9. dito/ is den Admirael aen boort gevaren/ daer hem de Koningh op den 11. is komen beſoecken/ ſeggende/ tijdinge te hebben/ dat twee van der Portugeſen Schepen met dry Galeyen/ ende ettelijcke Fuſten/ haer hielden by Pulo Carymaon, om te convoyeren de Joncken die van Macaſſar ende Iava met koopmanſchap ende victualie na Malacca quamen/ ende datter noch 7. ſchepen waren noordwaerts gegaen/ 't zy wederom na Achem willende/ ofte om het Schip van Coromandel oft van Sant Thomé te convoyeren. Over ſulcks docht het alle den onſen gheraden terſtondt te vertrecken/ ende dan te beſien wat haer voorder te doen ſtondt/ ſoo dat de Galeye reet ghemaeckt werdt om naer Amboyna te gaen met twintigh oft vijf-en-twintigh Soldaten/ vijfthien oft twintigh bootſgheſellen/ ende veertigh Swarten/ die ſy voor Malacca ghekreghen ende

Tijdinge van de Portugeeſche Armade.

Waer over de Hollanders vertrecken.

noch

noch over ghehouden hadden / ende wert voorts gheresolveert met de Schepen 1606.
door Sincapura voor Malacca te loopen/ om/ soo de ghelegentheydt presenteerden/
den vyant aen te vallen. Octob.

Doch hier toe moest het geemeen scheeps-volck eerst toe verwillight worden/ daer men al groot spel mede hadde eer men de selve daer toe konde krijgen/ overmits sy dry poincten voorwenden. 1. Aengesien elck achtervolgende den artijckel brief/ maer gehypotijckeert was op sijn schip/ dat ingevalle eenig schip quame te verongelucken/ 't volck niet te min haer maenden soude hebben/ ende versekert zijn op de heele Vloot. Ten 2. Ingheballe yemant in 't vechten quame verminckt of verlamt te worden/ dat hem sulcks soude vergoedet worden. Ten 3. Wierpen sy oock yets voort vande maniere diemen soude houden in den buyt te deelen. Doch na lange sperteling e/ zijnse met schoone woorden ende beloften in stilte ende tot goedtwilligheyt ghebracht. 't scheeps-volck is onwillig/ doch wort ghestilt.

Den 18. dito/ hadden sy by na de lenghte van Malacca, doch so verre t' zee/ dat sy noch Stadt noch Schepen en konden sien / dan uyt de mars. Maer den 20. na dat sy geresolveert hadden de Schepen op de rede aen te grijpen/ ende datter dry van de hare/ namelijck Orangien, de Groote Son, ende de Vereenighde Provintien, een van den vyandt souden aen boort smijten/ ende d' ander ses de selve van de ander vyanden beschermen/ quamen sy/ hoe-wel het heel stil was/ soo verre/ dat sy alle des vyandts schepen konden tellen / wesende seven in ghetale/ ses groote/ ende een kleyn/ waer van datter twee met de stengen doorgeschooten ofte om laegh lagen. Het schip van de Viceroy/ genaemt la Conception, daer Capiteyn op was Don Manoel de Mascarenhas, lach laeghst voor ebbe/ ende was het machtighste van allen. Het tweede was 't Galeoen St. Nicolaes, op hebbende 19 metalen ende 5 ysere stucken/ daer Capiteyn op was Don Fernando de Mascarenhas, by hem hebbende sijn broeder Don Pedro. Het derde was 't Schip Sant Simaon, daer Capiteyn op was Don Francisco de Sotomayor, die geschooten wiert/ ende in sijn plaetse quam André Pesoa. Het vierde ghenaemt Todos os Santos, hadde tot Capiteyn Don Francisco de Norinha. Op het vijfde/ genaemt Santa Cruz, was Vice-Admirael Sebastiaen Soares. Van de twee die met de stenghen dooorgheschooten laghen/ hadden 't een tot Capiteyn Don Paulo de Portugal, ende was 't grootste van allen/ het ander genaemt / Sant Antonio, was wat kleynder/ ende hadde tot Capiteyn Antonio de Sousa Falcaon. Krijgen de Portugesche Schepen in 't ghesicht.

Den 21. teghen den avont heeft den Admirael sijn twee mede-maggers/ die met hem borderen souden/ aen boort ontboden / ende wert beslooten des nachts ten 2 uren met de staert van de vloet/ ende 't opgaen van de maen/ den alderzuydelijckisten/ wesende de Vice-Admirael/ te borderen/ in plaets van de Viceroy/ die met de Vloet de opperste soude wesen/ doch des middernachts/ als den Admirael nu al gereet was/ ende sijn maggers weder tot hem geroepen hadde/ seyden sy beyde/ dat het niet geraden was de genomene resolutie t' achtervolgen/ alsoo daer geen wint was / ende sy perijckel liepen van beneden alle de schepen te geraken/ datmen daerom den dagh behoorde te verwachten.

Den 22. dito/ des morghens na 't ghebedt/ heeft den Admirael het volck/ die haer nu alle blijtigh ende wel gemoet vertoonden/ tot kloeckheyt vermaent/ de anckers doen lichten/ ende met de steert van de ebbe na 't Eylant Ilha das Naos gewent/ in meeninghe het Galeon Santa Cruz, dat doen beneden alle de schepen lagh/ te borderen / doch ghewaer werdende de drochte die van 't Eylant uytsteeckt/ heeft het ghewent/ ende doen begost de vloet in te breken/ en de wint te scher- Slach op de Reede van Malacca,

1606. ſcherpen / ſoo dat hy in 't wenden 't voorſz Schip niet en konde bezeylen / noch
Octob. oock geen van al d'andere / dan het noordelijckſte / weſende St. Nicolaes, het machtighſte Schip na dat van den Viceroy. Tenhalven van de Vloot komende / is ſijn Schipper Simon Mau by hem ghekomen welcke ſeyde / dat het goet ware noch een gangh te wenden / om alſoo met ghemack aen boordt te leggen / het welck oock de Stuerman confirmeerde. Maer den Admirael / wel ſiende / indien ſy gewent hadden / dat de couragie van ſijn volck ſoude hebben geſoncken / oock vreeſende dat het mocht ſtil werden / ende hy over ſulcx niet en ſoude uytrechten / heeft geantwoort / dat hy niet en begeerde te wenden / noch te keeren / noch eenige innovatie te maken / maer alleen het Galeoen Sant Nicolaes aen boordt te legghen / daer over hy oock by den man te roer gingh / tot hem ſeggende / dat hy tot ſijnen vermane ghereet ſoude weſen het roer aen ly te leggen / het welck hy beloofde te doen. De lenghte van 't Galeoen hebbende / wert het roer aen ly geleyt / ende de Dregghen tot de kluyſen in-gehaelt / ſoo dat ſy vaſt lagen. Doch eer den Admirael daer aen quam / deed' hy de boeg-ſtucken van 24. pont / de hals-ſtucken van 18. pont / ende die in 't voor-kaſteel ſtonden / op hem loſſen / dat wel raeckte / Teghen al de ander Schepen en ſchoot hy in 't voor-by zeylen niet / maer uyt het Schip vande Viceroy quam een koegel die hem 2. mannen wech-nam. Soo haeſt ſy vaſt lagen / deed' hy de muſketten ſpelen / 40. man teffens / ſoo veel als ſy konden / ende 4. Granaden uyt de groote mars werpen / met noch ander vyerwerck. Te loefwaert van hem en hadd' hy niet konnen komen / maer leyde hem aen back-boordt aen / wel ſoo achterlijck als voorlijck. De Grooten Son leyde hem aen ſtuer-boort aen te loefwaert / ende 't Schip der Vereenighde Provintien, leyde hem achter aen. Hier nu deed' elck ſijn beſte / ende den Admirael dede terſtont de kraecks anckers afhouwen / ende hy met het Cabel-tou dat hy aen den Viceroy hadde / korte de onſe alle dry dicht by den ſelven / doch het touw wert af-gehouwen / ende de onſe dreven met haer 3. Schepen na Zee / alſoo de wint uyt de lande was. D'ander Schepen van onſe Vloodt deden elck haer beſt om wat te raecken / dat oock paſſelijck toe ging / want ſy waren niet verre van de man. Den Admirael hadde alle de Conſtapels belaſt datſe al na de hoogte ſouden ſchieten / ende liever te hoog als te laeg / want het volck moet men raken / de Schepen konnen op dit water / alſoo der geen holle Zee gaet / qualijck in de gront geſchoten worden / gelijck de voorgaende ervaringe in de voorgaende Batalie genoegh geleert hadde aen 't Schip van Don Henrique de Norinha, daer ſoo menighe ſchoot langhs Scheeps op-gegaen was / ſonder yet te bedrijven. Dat de onſe dus dede de Galeoenen aen boordt legghen / was dat ſy ghebreck van kruyt hadden / daer om den Admirael liever hadde ſijn leven in perijckel te ſtellen met ſijn volck / als den vyandt niet te borderen / want met ſchieten en ſagh hy de Armade niet te verwinnen / of daer moeſt meer kruyt weſen / ende de Armade moeſt vernielt weſen / of de onſe en konden gheen vrede in Indien hebben / de Koningh van Iohor bleef altijt in vreeſe / ende de Hollanders gediſcrediteert. Na dat nu de onſe t' Zee dreven / begeerde des Admiraels volck de Portugeſen / die nu van wegen de muſketten ende Granaten uyt de mars / niet langher boven dorſten blijven / te enteren / 't welck den Admirael niet toelaten wilde / ſeggende / dat het noch wat te vroegh was: maer daer was gheen ghehoor / ſy liepen toe met een dolle kop / ende die van de Provintien enterden over haer boegh-ſpriet / die van Orangien ende de Groote Son met louter ghewelt ende

macht /

macht/ Daer gingh 't op een houwen en steken / ende sommighe van de onse 1606.
werden wel gequest/maer daer bleef niemant doot/de Portugesen sprongen veel
over boort/ ende werden also doot gesteken/behalven eenige/die den Admirael in Octob.
't Schip Orangien, als oock de Fiscael Martinus Apius in de Provintien berghde/
immers daer en bleven maer 7. oft 8. mannen op 't Portugeesche Galeoen in 't
leven/ die onder op den ballast gheloopen waren. Dit ginck alles soo knap in 't
werck / ende de onse hadden haer soo manlijck/ dat den Admirael die anders
matroos wel veel toe betrouwde/ haer even-wel soo veel niet toe betrout en had-
de als hy dien dagh sagh dat sy konden doen / want Sant Nicolaes hadde 265.
Soldaten op/ behalven de Swarten. Als de Viceroy sag dat de onse 't Galeoen
wech sleepten / maeckten de ander 4. schepen zeyl / ende wildense volghen / als
niet boven een roer schoot van haer zijnde. Daer over seyden de Schipper
Simon Mau ende Stuerman tot den Admirael/ sy moesten haer nu van den man
schaveelen/ of souden alle aen malkanderen raken / haddender nu niet meer aen
te doen / dewijl het volck met haeren Capiteyn Don Fernando de Mascarenhas,
ende sijn broeder Don Pedro, doot waren. Doch den Admirael antwoorde/ dat
hy daer niet af en wilde/ ende datse hem daer nu niet weder af en souden praten/
ofte 't Galeoen doen verliesen / ghelijck dat van Don Henrique de Norinha. Ten
laetsten riep de Schipper van de Son, Gerrit Hendricksz Roobol, men soude van
den man afleggen / hy soude hem wel bewaren/ ende 't waer beter t' Zee te drij-
ven/ om de rest van de vyants Schepen af te locken na Zee. Dit vont den Ad-
mirael wel gheraden / maer vreesde 't schip wederom te verliesen/ belaste daer-
om den voorsz Schipper/ als hy sage 't selve niet langer te konnen houden/ dat
hy dan den brand daer in steken soude/ het welck hy beloofde te doen/ ende alsoo
maeckte den Admirael sijn dregghe los / ende raeckten van den Portugees/ in
meninge den Viceroy aen boort te leggen. Soo haest hy daer af was/ raeckten-
der een ander van de vyant aen boort van Roobol, doch schaveelden terstont we-
der aen malkanderen. Ondertusschen quam den Admirael weder ontrent Roo-
bol, ende sagh/ dat hy St. Nicolaes maer met de Kraeck focke-bras hadde vast ge-
maeckt/dat een out licht trosken was/ en Roobol hadde al sijn zeylen by ghevelt/
waer over den Admirael tot hem riep dat hy 't Galeoen soude aen brant steken/
doch niet betrouwende dat hy het doen soude / sont 2. mannen tot hem met een
Prauken, hem wel expresselijck belastende/dat hy tot 25 plaetsen den brant daer in
soude steken / want de bras brekende / was 't Schip terstont achter uyt boven
wint/ende de Galeyen warender by/om te bergen. Roobol antwoorde de 2 man-
nen/ dat hy 't Schip wel bewaren soude/ ende wilde het den Admirael in brandt
gesteken hebben/ dat mocht hy selven komen doen. Daer over brack terstont de
bras/ ende vry was 't Schip/ 't welck siende Roobol, liep met alle sijn zeylen soo
verre uyt de vloot als hy konde/wel een mijl of ander-half. Middeler tijt raeckte
de Vice-Admirael een Portugees namelijck 't Galeoen St. Simaon, aen boort/en-
de terstont noch een ander aen d' ander zijde / waer tegens weder quam de Swar-
te Leeuw; die den Portugees chargeerde/ ende daer op smeet Mauritius den Por-
tugees mede aen boort/ so dat sy t' samen den brant daer in kregen/ ende hy ver-
brande met volck met al. Erasmus raeckte het Galeoen Santa Cruz aen boort / en-
de schooten tegen malkanderen/ doch raeckten weder van een: Doen riep den
Admirael tot Erasmus, hy soude 't Galeoen aen stuer-boort weder aen legghen/
't welck hy dede / ende den Admirael selve meende hem aen back-boort aen
te legghen / maer konde sulcks niet te weghe brenghen / overmidts de stil-

1606. Octob.

te/ doch dicht by hem henen loopende chargeerde so veel hy mochte. De Portugees raeckte andermael van Erasmus, met ontrent 100 dooden / dan Mauritius raeckte hem na aen boort / waer op den Admirael ende noch eenighe volghden/ soo dat hy hem sonder slagh sonder stoot overgaf / de Capiteyn seer ghequetst zijnde. Dit Galeoen hadde op 11. metalen ende 4. ysere stucken. De Viceroy raeckte met de stilte / ende daer met een kaeck gheboeght by een windt uytter Zee/ een stuck van onse Vloot.

Hier mede wert het avont/ende de Galeyen sleepten het Galeoen Sant Nicolaes wech. De onse waren seer vermoeyt/ te meer door dien het heet weder was. De naemen van de principaelste Edelluyden in desen slagh voor Malacca, ghebleven zijn desen: Don Fernando de Mascarenhas Capiteyn op 't Galeoen Sant Nicolaes, ende sijn broeder Don Pedro, beyde sonen van Don Nunho de Mascarenhas, Don Francisco de Norinha Capiteyn van 't Galeoen Totos Sanctos. Bartholomè de Fonseca. Jorge Galvan, ende Don Pedro de Mascarenhas, sone van Don Gironimo de Mascarenhas. Aengaende nu 't getal van de ghemeene dooden/ den Admirael heeft op den 24. November voor Queda afghewórpen een brief van den Viceroy aen Don Alvaro de Meneses, Capiteyn Major van de Armade onder Pulo Boton, daer by oock een Portugees / genaemt Antonio de Prado d' Almeda, schrijft aen een van sijn vrienden/ met name Francisco de Lima, wesende op de selve Armade/ datter in desen slagh ghestorven zijn 521. witte Soldaten/ waer onder vele van sijn bekende. De Viceroy belast oock de selve Armade tegen de onse/ so sy by malkanderen waren / niet te slaen. Een ander Portugees schrijft/datter soo veel dooden zijn/ dat hy wel gheluckigh sal wesen die met het leven na Indien raeckt. Dese brieven waren van den 12 November/ gheschreven uyt Malacca.

Edelen in den slagh voor Malacca gebleven.

Andere dooden.

Den 23 October/ 's morghens liepen de onse na 't schip van den Viceroy toe/ dat een stuck voor uyt na 't landt was. Sy en konden hem niet bezeylen/ doch sagen het Galeoen Sant Simon te lywaert / daer den Admirael na toe liep / hem ghereet makende om 't selve te abborderen / doch daer by komende/ gaven de Portugesen haer op sonder slagh ofte stoot / niet boven de 20. menschen sterck zijnde/ maer hadden wel 45. dooden over boort ghesmeten. Den Admirael dede uyt dit Galeoen metten eerste lossen 14 metalen ende 2 ysere stucken/ met ontrent 3000 pont kruyts/ ende een deel wijn/ vleesch ende visch. Alsoo is desen Scheep-strijt afgeloopen/ waer in de onse verovert hebben 4 Galeoenen/ sonder verlies van volck dat de pijne waert zy te schrijven/ 't welck voorwaer een heerlijcke victorie was/ doch de onse hebbense self bloedigh gemaeckt/ want de Witte ende Swarte Leeuw, de Vice-Admirael, ende 't Schip de Geunieerde Provintien, hebben haer boots ghesonden met 75 man / waer onder oock eenighe van de meeste waren / als, Claes Jansz Melcknap Schipper van de Witte Leeuw, Jaques de Colenaer Opper-Koopman/ ende Hans van Haghen Onder-Koopman op de Swarte Leeuw, om het volck dat uyt het brandende Galeoen Santa Cruz quam te plunderen / maer zijn met het selve altemael opghesprongen / ende jammerlijck om-ghekomen. Godt de Heere wil 't haer vergeven/ die oorsaeck zijn van dit verlies.

Verove- ringe van noch een Galeoen.

De vyant hadde noch 3. schepen op 't drooge op den modder geanckert/ dese soude de Admirael gaerne mede vermaent hebben/wert derhalven geresolveert/ dat men des anderen daegs den 31 October soude gaen setten een steenworp van die Schepen/ soo om niet beschadight te worden / indien de vyant daer eenigh vuer-

vuerwerck hadde ingeleydt / als om van soo na by alle middelen aen te wenden om den brant in de Schepen te krijgen. Doch ontrent der Sonnen ondergangh / zijnder springers in de Schepen aen-gegaen / ende terstont volgde daer de brant op / soo dat de onse nu van de moeyten ontslagen waren. Waer uyt te speuren was hoe vol vreese de vyant was / datse niemant hadde konnen krijgen / die deselve Schepen soude bewaren. 1606. Octob.

Naerder beschrijvinge van de Portugeesche Armade.

De Koninck van Spanjen siende / dat de Hollanders dagelijcx stercker negotierende in Oost-Indien / ende by sommighe Koningen / die sijn tyrannye moede waren / wel ontfangen / heeft de sake ter herten genomen / ende 't voorleden jaer 1605. naer Indien gesonden een nieuwen Viceroy / die lange in 't hof tot Valladolid verkeert / oock een huysvrouw daer van daen gekregen hadde / ende wel in des Konincks gratie stont / met name Don Martin Alfonso de Castro, jonghste sone van Don Antonio de Caxcais, met 9. schepen / meest Galeoenen wesende / ende een goede partije volcks / waer van de 4. gedestineert waren recht van Portugael na Malacca te gaen / doch te Goa zijn aengekomen. Daer zijnde / heeft de Viceroy begost preparatie te maken / om alle Hollanders uyt Indien te verdrijven / ende principael om te straffen de Koningen die met de Hollanders genegotieert hadden / want dat de selve eenige Kasteelen daer te lande souden ingenomen hebben / daer en wist hy noch niet van / oft en konde hem selven sulcx niet inbeelden / tot dat Pater André Pereira, wesende een van de principaelste Jesuyten van Amboyna, te Goa komende / hem verklaerde ende in 't langhe verhaelde het in-nemen van dat selve Eylandt / als oock van Tydore, door den Admirael Steven van der Hagen gedaen. Waer over de Viceroy hem seer gehaest heeft / ende van Goa vertrocken is in 't beginsel van May / wesende de tijdt van 't groot Mousson, anders soude moeten vertoeven / hebben tot in Sept. Voor sijn vertreck van Goa, liet hy uyt des Konincx naem publiceren / dat alle Edelluyden / op verbeurte van hare mercedes, dat is / van de Capiteynschappen der Fortressen daer sy over ghestelt waren / haer met hem souden enbarqueren / op desen tocht. Lichte oock al des Konincks geldt uyt alle plaetsen in Indien / ende dede alle Kooplupden contribueren na / jae boven haer vermoghen / tastende daer beneffens aen alle publijcke huysen / ende brengende alsoo te wege dese groote Armade / welcke bestont uyt 18 Galeoenen / 4 Galeyen / 1 Carveel / ende 23 Fusten / op hebbende 3700 witte mannen / te weten 2934 gemonsterde Soldaten / ende 780 witte bootsgesellen / len / behalven de swarten / die noch wel soo veel waren. In-voegen dat de staet van Indien noyt soo grooten Armade en heeft opghebracht / ghelijck sy dan oock gantsch niet en twijffelden / of souden het geheele zuyder quartier van Indien alsoo suyveren / dat daer voortaen niemandt meer met de Hollanders en souden durven handelen / want hadden hare macht soo na by den anderen ghebracht / datter niet een schip in gantsch Indien overgebleven was / soo dat indien der doenmaels eenighe schepen uyt Hollandt in Indien aenghekomen hadden / souden al mogen doen hebben wat sy gewilt hadden / sonder eenigen tegenstant te vinden / op de gantsche kuste van Malabar.

1 Het Schip van den Viceroy / genaemt Nossa Senhora da Concepcion, groot 500. last stijf / daer Capiteyn op was Manoel Mascarenhas hadde op 24. metale stucken / ende 180 witte ghemonsterde Soldaten / behalven sijn swarte ende witte bootsgesellen / die noch wel soo veel waren. Dit Galeoen is den 29. October

1606. „ tover door den Viceroy voor Malacca verbrant/ uyt vreese van den Hollanders in
„ handen te vallen.

Octo. „ 2. Sant Salvador Vice-Admirael/ groot 450 last/ daer Capiteyn op was Alva-
„ ro de Carvalho, hadde op 18 stucken/ ende 180. witte Soldaten/ behalven boots-
„ gesellen ende Swarten. Dit Galeoen is door den Admirael Matelief op den 18.
„ Augusti by Cabo Rachado verbrandt.

„ 3. Sant Nicolaes, groot 400. Last/ daer Capiteyn op was Don Fernando Masca-
„ renhas, hadde op 19. metale ende 3. yseren stucken/ met 160 witte Soldaten.
„ Dit Galeoen is by den Admirael Matelief op den 22. October voor Malacca
„ geabbordeert/ overwonnen (so datter maer 8. persoonen van te lijf en bleven) en-
„ de den 29. dito door den Viceroy verbrant.

„ 4. 't Galeoen van Don Henrique de Norinha groot 450. last/ op hebbende 14.
„ metale stucken / ende 160. Soldaten / is by den Admirael Matelief op den 18.
„ Augusti voor Cabo Rachado overwonnen.

„ 5. Santa Cruz, groot 300. last/ daer Capiteyn op was Sebastiaen Soarez, op heb-
„ bende 80. witte Soldaten/ ende 10. metale stucken/ is by den Admirael Matelief
„ op den 22 October voor Malacca verovert/ geplundert ende verbrant.

„ 6. Sant Simaon, groot 450 last/ daer Capiteyn op was Don Francisco de Sotte-
„ mayor, op hebbende 160. witte Soldaten/ 16. metalen ende 2. ysere Stucken/
„ is den 23. October voor Malacca overwonnen/ gheplundert ende verbrant.

„ 7. Todos os Santos, groot vier hondert last/ daer Capiteyn op was Don Fran-
„ cisco de Norinha, op hebbende 130 Soldaten/ is den 22. October voor Malacca in
„ den brant geschoten/ sonder yet te salveeren.

„ 8. 't Schip van Duarte de Guerra, groot 300. last / op hebbende 160 witte
„ Sold/ten/ ende 15. metale stucken/ is by Cabo Rachado op den 18. Augusti ver-
„ branta sonder yet te salveeren.

„ 9. Nossa Senhora do Socorro, Capiteyn Gutierre de Monroy, groot 400. last/
„ op hebbende 140. witte Soldaten/ ende 15. metalen stucken.

„ 10. 't Galeoen Sanct Antonio, groot 120. last/ Capiteyn Antonio de Sousa Fal-
„ caon, op hebbende 47. witte Soldaten / ende 10. metalen stucken/ is den 29.
„ October voor Malacca in de gront geraeckt.

„ 11. Nossa Senhora das Mercés, groot 400. last/ Capiteyn Don Alvaro de Mene-
„ ses, op hebbende 120. witte Soldaten ende 14. metale stucken.

„ 12. 't Galeoen van Jacomo de Morais Sermento, groot 400. last/ op hebbende
„ 80. witte Soldaten/ ende 14. metalen stucken.

„ 13. 't Galeoen van Jan Pinto de Morais, groot 400. last / op hebbende 140.
„ witte Soldaten/ ende 15. metalen stucken.

„ 14. 't Galeoen van Jeronymo Botelho, groot 250. last/ op hebbende 100. witte
„ Soldaten / ende 12. metalen stucken.

„ 15. 't Galeoen van Manoel Baretto, groot 250. last/ op hebbende 100. witte
„ Soldaten/ ende 12. metalen stucken.

„ 16. Sant Martinho, groot 400. last / Capiteyn Don Luis Lobo, op hebbende
„ 150. witte Soldaten / ende 22. metalen stucken / is by Manar op 't Eylandt
„ Ceylon gebleven.

„ 17. 't Galeoen daer Capiteyn op was Don Paulo de Portugal, groot 600.
„ last/ op hebbende/ 12. metalen stucken/ maer geen gemonsterde Soldaten / dan
„ wel veel Koop-luyden ende andere Passagiers / was ghedestineert te gaen
„ nae China, maer is den 29. October door den Viceroy voor Malacca

in

in brant gesteken / uyt vreese van den Hollanders in handen te vallen. 1606.

18. 't Galeoen van Capiteyn Don Antonio de Meneses, tegenwoordigh Gouverneur van Malacca, hadde gheen gemonsterde Soldaten op / maer wel veel Octo. Koop-luyden ende Passagiers / mede zijnde ghedestineert naer China, doch is by Cabo de Comorin gebleven.

Van de vier groote Koninghlijcke Galeyen isser een schadeloos gheraeckt by Cabo Rachado. Op dese vier ende de dry-en-twintigh Fusten waren 854. ghemonsterde Soldaten / behalven de Boots-ghesellen / Roeyers ende ander ghespuys.

Met dese groote macht was de Viceroy van meeninge voor eerst te gaen naer Achem, aldaer een Fortresse te maken op het strandt / daer de Koningh van Achem de sijne heeft/ende den selven Koningh te verdrijven/oft onder contributie te brengen. Van daer na Johor te gaen / ende den selven Koningh uyt te roeyen / Pahan ende Patane te destrueren / als oock de Eylanden van Amboyna ende Ternate. Als nu dese Armade tot Achem niet uyt en rechte / gingh hy voort na Malacca ende komende by Pulo, Pinaon, hoorden daer eerst dat de onse voor Malacca laghen / ende meenden over sulcx datse het al ghewonnen hadden / want verhoopten de onse op het landt te betrapen / eerse t' Scheepe souden konnen gheraken / immers hadden gantsch gheen opinie / dat de onse voor Malacca gemartelt zijnde/ende haer kruyt verschoten hebbende/ noch even-wel den Viceroy souden durven bejegenen. Haer opset was alleen terstondt te borderen / Schip teghen Schip te waghen / ende alles aen brandt te steken / want als sy twee Scheepen verliesen teghen den onsen een / dunckt haer datse noch winnen / overmidts de Koningh niet en vraeght noch na Schepen noch na kosten / als hy maer de Hallanders uyt het vaer-water houden mach. Sy hadden haer oock beroemt met dit ghewelt den staet van Indien in volle versekertheyt te stellen / ende na der Portugesen seggen en was Indien niet machtigh sulcken Armade weder op te brenghen in 6. jaren / te min overmidts de winninghen oock seer sober vielen / ende de Koop-luyden niet meer soo en konden contribueren / als sy voor henen gedaen hadden. Andre Furtado hadde aen den Viceroy geschreven/ datter in 't zuyder quartier in de 30. Hollantsche Schepen waren / des niet teghenstaende waren de Portugesen soo verwaent / datse meenden het moest al wijcken wat haer teghen quam / niet eens droomende dat hem yemandt teghen den Viceroy ende de heele macht van Indien soude durven setten.

Beschrijvinge van de Stadt Malacca.

De Stadt Malacca is gheleghen aen de Malaysche kusten / in de enghte die 't landt van Sumatra met de selve kusten maeckt / op 2. en een half Graden benoorden de linie Equinoctiael / op een vlack velt / hebbende eenen bergh alleen in 't midden van de Stadt/wiens voet by na de geheele Stadt beslaet/ behalven datter een weynigh pleyns is aen de Noord-Oost-zijde. De kuste streckt Zuyt-Oost ende Noord-West. Aen de Noord-West-zijde loopt een revier neffens de Stadt in Zee / die met laegh water versch / met hoogh water sout is / wijt wesende wel 100. voet / daer een stercke stroom uyt en in vloeyt. Het Landt over de Rivier is tamelijck hoogh / ende de Rivier heeft een houten Brugghe. Aen de zuyd-oost zijde is 't al Morassigh Landt / soo dat men der met geen spade in d' aerde steken kan/of daer is water/ ja leyt op sommighe plaetsen onder water/

voor

1606. „ voornamelijck als 't yet regent/ want dan leyt deselve zijde meest onder/ behalven
„ de Strandt/ die mach als dan een knye boven water staen. Daer is een uyt-
Octob. „ wateringh dicht by de Stadt/ waer in sy het water uyt de velden losen/ ende
„ over de selve leyt een steenen brugghe. Rondtsom de Stadt is 't vol Hoven ende
„ Cocos boomen/ seer ghenoeghlijck om sien/ principael aen de Noort-West-zij-
„ de/ daer voor 't belegh veel schoone tuynen ende speel-plaetsen stonden. Het re-
„ genter ghemeenlijck 't gheheele Jaer deur 2 of 3 mael de weecke/ uytgheno-
„ men in Januario/ Februario ende Maert. De Stadt/ naer gissinghe/ heeft
„ in 't ommegaen ontrent 1800 treden/ waer van de 600 stijf teghen de Zee
„ met een stercke muer beset zijn/ de ander 600 of niet wel soo veel strecken
„ langhs de Rivier/ ende stijf 600 aen de Oost-zijde langhs 't Landt. Langhs
„ de Rivier is een stercke steenen muer/ ende in 't Noort-Oost eynde een sterck
„ steenen Bolwerck/ ghenaemt Sant Domingos. Van daer tot weder aen 't wa-
„ ter is de muer van Taypa, tot een sterck Rondeel toe/ ghenaemt Sant Jago,
„ aen de voet van de Zee/ aen de Zuydt-Oost zijde/ doch onderweghen ontmoet-
„ men twee bolwercken/ een van Taypa, ghenaemt Sant Antonio, oft Madre de
„ Deos, legghende ten halven tusschen 't bolwerck Sant Domingos ende 't Ron-
„ deel Sant Jago, ende een vierkant is binnen twee oft dry Jaren herwaert
„ ghemaeckt van steen ende kalck/ ghenaemt As onze mil virgenes, tusschen
„ Madre de Deos ende Sant Jago. Oock is 't van Sant Jago tot Madre de Deos met
„ steeckaden 18. voet hoogh beset twee vadem van de wal nae buyten/ ende
„ van Madre de Deos tot Sant Domingos is een nieuw ghegraven gracht/
„ doch niet wijdt. Boven op de Stadt in de Stadt staet het Jesuyten Kloo-
„ ster Sant Paulo, van daer kanmen rondtsom de Stadt uytsien/ ende alle het
„ velt rondtsom met geschut bevrijden. De naeste berghen aen de Stadt zijn die
„ daer het Minne-broeders Klooster op staet/ ghenaemt Madre de Deos, het
„ welck men met een gotelingh van 1500 qualijck kan toeschieten/ anders en
„ zijnder gheen berghen ontrent. Aen de Zeekant is 't over al verre vlack/ ende
„ met leegh water valt het wel twee roer schooten droogh/ altemael weecke slijck-
„ grondt/ soo datter met leegh water niet aen te komen is/ ende met een daghe-
„ lijcks ghety seer qualijck. Daer legghen twee Eylanden ontrent de Stadt/
„ een aen de Zuydt-Oost zijde/ ghenaemt Ilha das Naos, 't welck van de Stadt
„ mach beschoten worden/ het ander aen de Noort-West-zijde/ heet Ilha de Pe-
„ dra, daer men steen tot het ghebouw van de huysen haelt/ dat men niet be-
„ schieten en kan. De Schepen Kraecken ende Galeoenen legghen tusschen de
„ selve twee Eylanden op vier oft vijf vadem/ ende en konnen van de Stadt
„ niet beschoten worden/ doch van Ilha das Naos in 't wilde. De kleyne Schepen
„ legghen in de Revier/ ende die wat grooter zijn tusschen Ilha das Naos ende 't
„ vaste landt/ daer een kil is/ setten 't oock wel teghen de strandt aen/ want kon-
„ nen gheen quaet doen/ door dien het over al weeck is. Doen den Admirael
„ Matelief voor de Stadt quam/ mochtender wesen/ soo binnen de selve/
„ als in de voor-steden behalven de vreemdelinghen die daghelijcks ginghen en
„ quamen/ ghelijck hem een ghevanghen Monnick verklaerde/ sulcks by de
„ rol van de kercken te weten/ ontrent 12000. zielen/ waer onder by de 3000.
„ weerbare mannen. In de voorsteden (seyde hy) waren 5. Prochien/ waer van
„ het volck altemael in de Stadt ghevlucht was: De eerste Prochie hiet Sant
„ Thome staende in Campo Clin aen de Noordt-West zijde van de Stadt/ onder
„ dese woonden. 2000. zielen.

De

1606. Octob.

De Prochie dicht op de revier behelsde.	1800 zielen.
San Lorenzo aen de zuyt-zijde.	2000 zielen.
Nossa Senhora da Peidade aen de zuyt-oost zijde op strant.	2000 zielen.
Nossa Senhora de Guadalupe vijf mijlen de Revier op.	600 zielen.
De Stadt Malacca, binnen haer mueren over de	3000 zielen.
Somma witten en swarten	11400 zielen.

In dese somme mochten wesen ontrent 300. Witten/ de reste waren Half-slachten/ Inboorlingen/ ende Swarten/ soo slaven als vrye. Men hadde den Admirael altijt veel wijs gemaeckt van de groote ongesontheydt van Malacca, doch heeft na neerstich ondervraghen heel anders bevonden / kan oock niet bedencken van waer de onghesontheydt haren oorspronghi soude hebben. Want de Stadt leydt op de Zeekandt / ende steeeckt met een punct in Zee/ is meestendeel bergh / met een klare Revier daer neffens / heeft schoone wateren om te drincken / ende voornemelijck staeter een put aen de voet van het Klooster Madre de Deos, die 't beste water heeft van de Weereldt. De Landouwe is mede gheheel frisch / ende tot alle ghewas bequaem/ wanneerse maer wel bebouwet werde / ghelijck men der dan naest dry of vier jaren herwaerdts heeft begonnen Rijs te zaeyen/ die daer seer abondant wast/ ende de beste is die men daer ontrent vint. Indien de Portugesen curieus waeren/ men souder by maniere van spreken een aertsch Paradijs af maken/ ende de Revier met weynigh kosten rontom de Stadt leyden. Het wijtste dat de Portugesen van daer bewoonen/ is Nossa Senhora de Gaudalupe, legghende ontrent 5. mijlen de Revier op. Dan volghter een volck ghenaemt Mauancambos, die onder den Koningh van Johor ghehooren / doch meest vrede hadden met Malacca, daer sy Betel, Arack ende fruyten te koop brachten/ doch met dit belegh warense vyant gheworden. Aen de zuyt-oost-zijde / ses mijlen van Malacca vloeyt de Revier Muar, daer het volck mede onder den Koningh van Johor staet/ die aldaer oock een Sabandar heeft: Aen de Noordt-West-zijde weet men niet / dat de Portugesen eenighe wooninghen verre van de Stadt hebben. De Stadt is wonder wel gheleghen tot den handel op China, de Molucas, ende alle de omlegghende plaetsen. Indien den handel vry ware/ 't soude een groote Stadt worden/ doch door de tyrannye van de Capiteynen / die alle dry jaren verandert worden / soeckende elck twee hondert duysendt Croonen / binnen den selven tijdt te veroveren / ende gheen sorghe dragende voor den welstandt van de Stadt/ maer de vreemdelinghen quellende/ soo veel sy moghen / om haer besonder profijt/ en woonender niet veel heel rijcke luyden / behalven noch dat de Inwoonders doorgaens heel milde zijn in 't verteeren / houdende groot huys alleen op haer dagelijckse winninghe / die by na seecker gingh/ eer de Hollanders in 't zuyden begosten te komen/ waer door sy nu seer ophoudt / ja soo seer / dat Malacca vergaen moet/ indien de Hollanders continueren in 't zuyder quartier te varen/ al en belegghense oock de Stadt met gheen macht van volck. Oock en maecken de Portugesen selve gheen staet de Stadt te moghen bewaren / want alsser gheen handel is / soo en is de Stadt / overmidts de dierte der lijftocht/ niet met allen. In 't belegh by den Admirael Matelief ghedaen / zijn soo ghestorven ende gheschoten / als verslaghen ende wech gheloopen / achtervolgens de Kercken rolle/ ontrent de ses duysent menschen / ende de Jonghe Palm-boomen alsoo ghedestineert/

dat

1606. „ dat de Stad in 16. jaren tijts niet tot haren voorigen ſtaet en ſal konnen geraken.

Octob. *Continuatie van 't Journael ofte Dagh-regiſter van den Admirael C. Matelief.*

Wat de Hollanders na den ſlach voor Malacca gedaen hebben.

Nae den Scheep-ſtrijdt voor Malacca, heeft den Admirael het gheſchut uyt de veroverde Galeoenen doen loſſen/ zijnde in alles 22. metalen ende 2. yſere ſtucken/ waer onder een metalen ſtuck van 4300. pont/ een van 4000. twee van 2300. twee van 2200. drie van 2000. twee van 1700. twee van 1600. twee van 1400. een van 800. twee van 700. twee van 600. twee van 500. De Galeoenen/ die dapper doorgenaeyt waren van ſchieten/ werden in brandt ghesteken. De Hollandtſche Schepen hadden oock niet al vry ghegaen / ende met namen hadde 't Schip Orangien op de boegh neffens 't water een ſteenen koegel gekregen/ die/ hadde hy van yſer gheweeſt / wel 100. pont ſwaer ſoude gheweeſt hebben/ ſoo dat ſy ſoo leck waren/ dat ſy niet konde doen/ te min/ om datſe door de landelijcke winden ende ſtilten veel daghen beſich waren / ſonder aen de wal te konnen raecken. Ondertuſſchen heeft den Admirael geſocht de ghequetſte ende gevangene Portugeſen/ weſende ontrent 200. ſoo Soldaten en Boots-volck als Koop-luyden/ na landt te ſenden. Hy ontboot den Viceroy/ dat hy hem alle de Hollanders ſenden ſoude die hy hadde/ ſo in de Armade als binnen Malacca ende elders in Indien/ daer teghen wilde hy hem wederom ſenden alle de Portugeſche ſoo wel ghequetſte als gheſonde Soldaten die in ſijner macht waren/ maer de Capiteynen ende luyden van middelen ſouden hem een ſeeckere recognitie betalen voor haer vryheydt / ſulcke nu warender maer vier oft vijf/ die elck vijf oft ſes hondert Kroonen konde geven. De Viceroy antwoorde/ dat hy wel alle de Hollanders ſoude ſenden die teghenwoordigh op de Armade ende in Indien waren/ maer in den eyſch van de recognitie voor de libertey van d' ander perſoonen was hy verwondert/ als weſende een ſaecke die in Indien niet ghebruyckt en wort/ begeerde daerom dat niet alleen de Soldaten/ maer oock de Capiteynen en Koop-luyden hem ſouden gheſonden worden. Hier op ſchreef den Admirael wederom / dat de Viceroy de geck met hem niet en ſoude ſcheeren/ dewijl hy by na 200. Portugeſen hadde/ ende de Viceroy maer 4. oft 5. Hollanders/ daerom hy oock geen reden hadde den Admirael ſoo een onbillijcken eyſch voor te houden / doch ſoude hem wel tot reden brenghen/ want indien hy de Hollanders van dien nacht/ weſende den 28. October/ niet en ſont/ ſoude des morgens vroegh alle Portugeſche Soldaten doen over boort werpen / ende alſoo een exempel ſtatueren / op dat de Portugeſen de Hollanders niet langher voor ſotten mochten houden / maer vernemen datſe met mannen te doen hadden/ die haer wel konden verwinnen / ende oock de vruchten van hare victorie ghenieten. Seyde wijders/ dat die den Viceroy gheen dienſt en dede / die hem ſulcks was radende / ende het leven van 200. perſoonen ſoo weynigh achte (die hy giſte André Furtado de Mendonca te weſen) om alſoo dees Viceroys regeeringe voor de werelt hatelijck te maken.

Gevangen Portugeſen op rantſoen ghestelt.

Daer was oock by den breeden Scheeps-Raet gereſolveert/ dat de twee Capiteynen van de Galeoenen André Peſoa ende Sebaſtiaen Soarez, met twee jongmans neven van den ſelven Soarez, Joan Bravo, Capiteyn op 't Galeoen van Don Antonio de Meneſes, aenkomende Gouverneur van Malacca, een Koopman ghenaemt Fernando del Mercado, ende een Paep/ tot recognitie van hare libertey / ſoude betalen 6000. Malayſche Ducaten voor het ghemeen Scheeps-volck/

volck / om 't selve te willigher te maecken tot slaen tegen de resterende seven 1606.
Schepen van de Armade / want Matroos was vry wat onwilligh / met Octob.
dat hy gheen buydt in de veroverde Galeoenen en vondt / daer hy met soo
grooten perijckel om gevochten hadde. Dese resolutie was den Admirael tegen
de borst / die ongeerne den naem hadde van d'eerste te wesen die het rantsoneren
in Indien opbracht / doch volgde de meeste stemmen / ende 't ghelt werdt met
groote moeyte ghekreghen / waer van elck man hooft voor hooft tot sijn deel
kreeg ontrent vijf stucken van achten / want waren doen ter tijdt noch in ghetale
951. hoofden / onder kleyn en groot.

Den 28. October / alsoo den Admirael 's morghens niemant van landt en
vernam / was hy ghesint alle de Portugeessche Soldaten over-boort te smijten /
dewijl de gevangenen Hollanders niet aen en quamen / dede derhalven het ghe-
woonlijcke teycken om den breeden Raet aen boort te roepen / die terstont quam.
Doch alsoo sy met malcanderen besich waren / quamender twee Prauwen van lant /
mede brengende dry Hollanders / die verklaerden / datter aldaer niet meer en wa-
ren / maer wel noch vier oft vijf in de Armade by Nicobar, ende sy alsoo de
gherantsoende Portugesen den eersten November naer landt ghevaren / den
Admirael een memorie mede ghevende aen Rodrigo d'Acosta af-ghesonden van
den Viceroy / dat hy soude procureren / dat alle de ghevangen Hollanders in
de Armade wesende / als oock in Indien mochten ghesonden worden na Johor,
tot recognitie van het welcke hy oock een paspoort kreeg / van een jaer lang te
moghen varen daer 't hem beliefde / sonder van de Hollanders ghemolesteert te
moghen worden / immers niet op twee duysendt Ducaten na aen goedt /
dat hy voor hem selven souden moghen salveren / maer wat men meer by hem
vondt / dat soude verbeurt zijn. Dit was Acosta seer aenghenaem / ende maeckte
hem te neerstiger om de gebangen Hollanders na Johor te schicken.

Andere tegen Hollanders uytgelaten.

Den 2. 3. ende 4. November 1606. waren de Hollanders besich met het Novem.
Scheepken Santjago (dat sy genomen hadden komende van Negapatan) te lossen /
Van den Rijs / die heet ende verbroeyt was / wierpense so veel over boort / dat het
ballast scheeps bleef. Daer waren in 37. balen met kleetjens / waer van de breeden
Raet resolveerde datter 17. souden gedeelt worden onder het volck / alles om haer
willig te maken tegen de rest van de Armade te gaen slaen. D'Ander 20. balen
werden met het selve Scheepjen naer Amboyna gesonden / dat in Macassar soude
aenloopen / ende aldaer goeden Rijs koopen / om Amboyna te versien. Daer wert
oock wat kruyts mede gesonden / met 20. Bootsgesellen / 20. Soldaten / ende 40.
Swarten / die aldaer souden arbeyden aen de fortificatie / totter tijdt toe dat
den Admirael selve daer quame / 't welck na gissinghe wesen soude op 't lest van
December.

Een Scheepjen genomen by de Hollanders.

Na dat het voorsz Scheepjen op Amboyna was afgevaerdigt / hebben de Hol-
landers haer beste gedaen om de resterende seven Schepen van de Portugeessche
Armade te verbolgen / ende zijn den 12. November ghekomen by Pulo Pinaon.
Den Admirael sondt het Schip de Groote Son in Zee / om wacht te houden / of
men yet konde vernemen / ende de Kleyne Son nae Queda, met den
Ambassadeur die den Koning van Queda aen die van Johor gesonden hadde / om
den Admirael te bidden / dat hy by hem quame / met presentatie dat hy al de
Portugesen te lande soude aengrijpen / ende den Admirael te water. Hadde oock
aen den Admirael selve gheschreven dat hy met de Hollanders socht te han-
delen / ende dat men hem een Jacht soude senden / ende wat in de Por-

Die t'zeyl gaen nae Queda.

1606. tugeeſſche Schepen gebonden wierdt / dat ſoude voor de Hollanders weſen / wat men aen landt veroberde / voor den Koningh. Was (ſoo de voorſz Ambaſſadeur

Novem. ſeyde) dapper op de Portugeſen ghebeten / om dat ſy hem in ſijn jonckheyt ghevanghen hebbende / hondert Bahar peper tot rantſoen hadden doen gheven / Hierom ſocht hy by alle middelen ſijn leedt te wreecken / doch vreesde ſulcx alleen te beginnen / ſeggende / indien ick ſchoon die doodt ſmijt die aen landt zijn / ſoo houdenſe doch hare meeſte goederen in de Schepen / ende loopender mede wech. Niet teghenſtaende deſen haet / ſoo ontſiet hy evenwel de Portugeſen / want als de Viceroy voor by Queda na Malacca voer / heeft hy hem door ſijnen Ambaſſadeur wellekom geheeten / ende den brief ghesonden / die den Admirael aen hem gheſchreven hadde. In ſomma ſoo veel macht als de Hollanders oft Portugeſen hebben / ſoo veel vrienden hebben ſy aen deſe Mahometiſche Koningen / die doch alle den Chriſtelijcken name zijn hatende. Den Admirael vondt nochtans geraden vriendtſchap met hem te maken / om hem met de Portugeſen in vyandtſchap te helpen. Sont derhalven neffens den voorſz Ambaſſadeur den Opper-koopman van 't Schip Amſterdam genaemt Jaſper Ianſz, ende een Aſſiſtent / ſoo om den Koningh te begroeten / als om hem aen te ſeggen / dat hy aldaer gekomen was tot ſijnen dienſte / om de Portugeſen te helpen verdrijven.

Daer ſy aenkomen / ende van 's Koninckx weghe beſocht worden.

Den 19. dito / zijn ſy voor Queda gekomen / alwaer den 22. by haer gekomen zijn de twee perſoonen die den Admirael voor henen derwaerts geſonden hadde / met twee van des Koninckx Edelluyden / mede brengende brieven van credentie. Tot deſe ſeyde den Admirael / dat hy daer gekomen was door begeerte van haren Koning / de welcke / indien hy vrientſchap met de Hollanders begeerde te hebben / hem als nu mocht verklaren vyandt van de Portugeſen / ſoo wilde hy hem de ſelve helpen verdelgen. Ten 2. dat men hem ververſſchinge ſoude doen hebben voor ſijn geldt. Ten 3. indiender ladinghe waer te bekomen / dat hy daer wel een Schip begeerde te laden / doch ſulckx moeſt in aller haeſt gheſchiede[n] want hy ghedwongen was de Portugeſen te vervolghen / dat ſy hem niet en ontquamen. De Edelluyden gaven tot antwoorde / doen de Koningh ſulcx aen die van Johor ende aen den Admirael ſchreef / doen warender veel Portugeſen in Queda, maer nu weynigh / derhalven / als hy nu ſulcx dede / ſoo mochten de Portugeſen lichtelijck komen / ende ſijn landt verderven. Maer wilde den Admirael beloven daer te blijven / ende hem te beſchermen / ſoo wilde hy doen al wat men op hem begeerde. Van ververſſchinghe ſouden ſy de Schepen ſoo verre verſien als van noode ware / ghelijck dan de Koningh ſijn volck alreede ghebooden hadde van alles aen de Schepen te brenghen. Hoe wel men nu hier uyt ghenoegh ſien konde / wat de Malayen voor luyden zijn / ſoo ſimuleerde nochtans den Admirael / ende gaffe de beſte woorden / die hy konde / ſendende wederom twee mannen aen den Koningh / met inſtructie hoe ſy aldaer ſouden handelen. Deſe wederom t' Scheep komende brachten den Admirael een ſchenckagie mede van een van de vier opperſte Raden des Koninckx / weſende een Peguaen, die hem in 't ſecreet dede aenſeggen / hy en ſoude niet aen landt komen / voor en aleer hy volkomelijck met den Koningh ware geaccordeert / want hy des Koninckx hert niet en kende / hoewel hy uyterlijck ſcheen een vyandt te zijn van de Portugeſen. Dit badt hy dat men doch ſecreet houden wilde / anders ſoude het hem ſijn leven koſten. Den Admirael dit hoorende / wiſt niet of hy lacchen of ſchreyen ſoude / doch gheloofde van de waerſchouwinghe ſoo veel als hem dienſtigh was / vermoedende dat de Peguaen wel mocht van de Portu-

Portugesen op-gemaeckt zijn / om de Hollanders van den Koning afkeerigh te maken/ want het was te veel vertrout soo grooten secreet aen een vreemdelingh te openbaren/tegen sijn eygen Heer ende Koning. Immers de luyden aldaer verstaen haer op de Florentijnsche Compassen wel/ al en hebben sy met Machiavel noyt ghevaren. 1606. Novem.

Den 24. November/ ontbood de Koningh aen den Admirael door twee Edel-luyden/ die op de mont van de Revier wacht hielden/ datter twee kleyne Prauwen in de Revier lagen/ daer in 8. Portugesen ende 32. Swarten/ welcke wegh wilden/ dat hy daerom sien soude de selve in te houden/ ghelijck dan de selve Koningh den voorsz Edelluyden al voor desen belast hadde den Admirael te waerschouwen/ soo wanneerder eenige Portugesen uyt de Revier wilde vertrecken. Den Admirael heeft het Jacht en de Galeye daer na toe gesonden/ die den selven dagh ende nacht in de mont van de Revier souden blijven de wacht houden/ nae dat hy sulcks den breeden Raet hadde gecommuniceert/ die alsdoen oock besloot/ alle de Swarten die in 't Scheepjen van Negapatan geweest hadden/ Slaven zijnde/ aen den Koningh van Queda te geven. Den selven nacht quam de Commandeur van de voorsz Hollantsche Galeye Pieter van der Dussen, ende bracht den Admirael vijf Portugesen/ die van de Maleyen quamen ghevloden/ hebben 13. daghen van Mallacca gheweest/ met twee Prauwen ende brieven mede ghebracht aen den Koningh ende Sabandaer van Queda, als oock aen de Portugeessche Armade/ diese vinden souden onder Pulo Boton oft Taranga maer de brieven (seyden sy) waren haer van de Maleyen ontnomen/ waer door den Admirael terstont om de selve na landt heeft ghesonden. Twee Edelluyden van Queda gesonden aen den Admirael. Vijf Portugesen ghevangen.

Den 25. dito/ heeft den Admirael naerder bescheyt bekomen op sijn voor-ghe-slagen begeerte. Het was al Maleyen werck. Hy en dorst de Portugesen gheen quaet doen / uyt vreese datse sijn landt souden afloopen/ dan wilde den Admirael immers hebben dat hyse doode/ hy soude het doen/ maer haer Scheepjen en dorst hy niet aen brandt steecken/ voor en aleer hy de Portugesen om ghebracht hadde. Kort-om hy socht het futsel-boeck/ want om gints en weder te gaen hadden de onse vier daghen werck/ en elcke reyse wasser wat nieuws. Hy ontboodt den Admirael/ wilde hy hem komen helpen het Portugees Scheepjen aen brandt steecken/ dat hy het dan wel wilde doen/ op dat het op des Admiraels naem mocht gheschieden/ den welcken hy quansuys uyt vreese ware ghenootsaeckt te helpen. Den Admirael/ met advijs van sijnen breeden Raedt/ verstont de saeck alsoo/ dat hy den selven avondt sondt dry Koey-sloepen ende twee Zeyl-jachten wel ghemant/ om 't Scheepjen met de twee Fusten aen brandt te steecken/ sonder den Koningh yet daer van te kennen te gheven/ waer in oock des Konincks Ambassadeur seer graegh consenteerde/ segghende dat sulcx den Koningh aenghenaem wesen soude. De uyt-ghesondene dan zijn des nachts de Revier op-ghevaren/ ende teghen den dagh ghekomen by het Portugees Scheepjen/ dat ontrent van 90. last was/ ende by de twee Fusten of Galeotten. Daer komende liep al het volck daer uyt/ alleen quam daer een Malay, dat een Orankay scheen te wesen/ van 't landt in 't Schip/ die vraeghde den onsen/ wat sy doen wilden? Daer op Schipper Klaes Gerritsz als Commandeur neffens Lodewijck Isaacsz seyde dat hy daer ghekomen was met des Konincks consent/ om de dry Scheepen aen brandt te steecken. Dat daerom de Maleyen vry mochten rooven soo veel als sy konden/ want het moest doch branden: Den Orankay antwoorde/ dat het wel was/ ende Antwoort des Konincks van Queda op 't versoeck des Admiraels. Een Portugees Schip ende twee Fusten aen brandt gesteken.

1606. ende stracks vielen de Maleyen dapper aen 't plunderen / terwijl de onse den brandt stichteden / want den Admirael hadde haer expresselijck belast niets te

Novem. rooven / noch oock een voedt op landt te setten. Teghen den abondt quamen sy weder aen boort / mede brenghende een kleyn packjen oft twee met groove kleetjens / ende twee kisten met kleederen / die den Admirael haer tot buydt gaf / alsoo de Schipper verklaerde dat het selve verkregen was sonder perijckel.

4. Portugesche Galeotten komen in de Haven van Queda. Den selven avont zijnder vier zeyltjens onder 't landt komende ghesien / waer teghen die van 't Jacht ende Galeye soo wat schoten / doch konde by haer niet komen / soo datse de Haven van Queda kreghen. Den Admirael dit verstaende / heeft des morgens / wesende den 26. dito de Jachten ontboden / om t'zeyl te gaen / ende de Armade te gaen soecken / want dit waren de vier Galeotten / daer de brieven van den Viceroy aen de Armade ende den Capiteyn / midtsgaders Don Alvaro de Meneses van vermaenden / op hebben hondert en twintich witte Mannen / ende veel Swarten / oock eenigh kruydt ende lonten. Sy hadden ordre om den onsen het landt te verbieden / ende tusschen onse Schepen ende 't landt te gaen legghen / oock terstondt hare Armade te adviseren dat de onse daer laghen. Den Admirael soude noch wel wat voor Queda ghebleven hebben / alsoo hy des selven daeghs tijdinghe kreeg / dat de Koningh alle de Portugesen hadde vast doen houden ende in bewaringhe ghestelt / doch de Armade lagh hem te seer in 't hooft / ende die gheslagen zijnde / was het (zijns beduynckens) al ghewonnen / het welck hy oock den Koningh ontboodt.

De Schepen gaen van Queda t'zeyl. Den 27. dito / zijn de Schepen t'zeyl ghegaen nae Lanckevy, daer sy des anderen daeghs ghekomen zijn / ende aen landt ghesetet hebben het volck van 't Scheepjen Negapatan, wesende voor eerst hondert en acht Swarte Slaven / daer de Koningh van Queda sijn gheliefte mede mocht doen / dry en tnegentig vrye Swarten / ende 101. Lascares ondermans / vrouwen en kinderen / wesende moorsche bootsgesellen / dese en mocht de Koning geen leet oft hinder doen / want hadden paspoort van den Admirael. Daer nae warender noch 32. witte Portugesen / die oock paspoort hadden / om te moghen gaen waer 't haer beliefde / ende den Admirael hielt noch acht witte persoonen t'scheep / met een Edelman genaemt Don Luis Lobo, die ses duysent Ducaten belooft hadde voor sijn rantsoen / ende sijn neef Don Blas Lobo, met den Perior van den Augustijnen naer Queda gesonden heeft / om het selve gelt te furneren.

Decem. Komen by Pulo Boton / daer sy de Armade sien leggen. Den eersten December / 's morgens quamen sy by Pulo Boton, ende sagen de Portugeessche Armade aen de Noort-zijde van 't Eylant / tusschen twee Eylanden door / doch konden niet tellen hoe veel schepen die sterck was. Besloten evenwel de selve aen te grijpen / eñ niet meer dry / maer alleen twee op een te vallen / also sy verstaen hadden / die niet wel met volck versien te wesen. Den 7. liepense tusschen de Eylanden van Pulo Boton, ende saghen der Portugesen seven Schepen met dry Galeotten / legghende achter malkanderen boven windt ende stroom / in een hoeck / daer men niet wel by mocht / elck met een touw voor en achter uyt / ende al haer geschut op een zijde. Den 8. dito / is by den Admirael ende den gemeenen Scheeps-Raet geresolveert hare Galeot tot een brander te maecken / ende met ses mannen te besetten / verwilligt uyt alle de Schepen die men elck 20 Realen van achten geven soude / indiense den brander voor den bouch van de Portugeessche Schepen brachten. Dit wert des volgenden nachts in 't

in 't werck gestelt/ doch heeft niet gewrocht / maer de schult en was by de aenvoerders niet/ want quam wel voor de boegh/ maer de Portugesen met stocken ende ander gereetschap douden 't af/ ende roeyden 't daer na met twee boots aen Zee. Oock en was het niet wel ghemaeckt / want vatte te haest vyer / soo dat de aenvoerders van 't vyer in de Galeotte niet konden dueren. Sy kregen des niettemin haer volle gelt / hoewel het in gheval van quaet succes anders was besprooken. 1606. Decem.

Den 9. dito/ heeft den Admirael sijnen Opper-koopman Abraham vander Beets met een oredency brief in een Prauken ghesonden na de Portugesche Schepen. Sijn bootschap was de ghevangen Hollanders / die in de Armade waren/ achtervolgende het Contract voor Malacca te eysschen/ doch geschiede meest om d' Armade te besichtigen/ ende onder de Portugesen sijne bekende te hooren/ wat moet sy al hadden. Ontrent de Schepen komende met een witte vaen/ quam hem een Prauken teghen dat den oredency-brief niet en begeerde te aenvaerden/ sonder consent van den Generael/ ende daer nae weder komende / seyde/ dat de Capiteyn Major niet en wilde eenighe brieven ontfanghen van de Hollanders/ nochte geen bootschap hooren/ maer wilde den Admirael yet hebben/ dat soude hy met de wapenen komen halen/ want hy op hem lagh en wachte. Den Admirael/ siende dat de Portugesen van daer niet te krijgen waren/ sonder groot verlies van volck / ende perijckel van sijn Schepen / en dorst de selve in haer voordeel/ dat menigerley was / niet aengrijpen. Want voor eerst/ Pulo Boton heeft veel Eylanden / ende voornemelijck twee groote / welcker tusschen beyden loopende doorgangh zuyden en noorden streckt. Aen 't oost Eylandt van den selven door-gangh is een sant-Bay/ die een grooten inwijck maeckt / doch het noordteynde van de Bay is grooter inwijck / als het zuydt-eynde / hebben daer-en-boven een uytstekende punt van steenen en klippen/ sulcks dat die in de Baye legghen/ vry zijn van den Noorden ende Noordt-oosten windt / die het daer continuerelijcken waeyt/ ende van alle de stroomen/ die door dese Eylanden so seltsaem ende verkeerdelijck vallen/ datter geen rekeningh op en is te maken. Daer nae gaeter in de selve Bay alleenlijck eenighen weer-stroom / ende als men met een stercke Noorde windt komt van daer d' onse geanckert lagen/ ende den vyant in de selve Bay wil aengrijpen/ soo haest men om den hoeck komt by de voorsz uytstekende klippen/ wordt het door de hooghte van den hoeck heel stil / daer drijft men dan henen/ also men sijn schip niet in sijn ghewelt kan hebben / daer het de dwarlstroom hebben wil/ ende komt men wat dieper in den inham ofte Bay/ so krijght men terstont de wint uyt de wal van een valleye/ soo dat die daer op sijn voordeel dicht aen landt leydt / te loefwaert blijft / ende komende met 8. oft 9. Schepen (als de onse doen waren) kan elck wel dencken / hoe het daer ghestelt is/ met malkanderen voor de boegh te drijven/ ende elck tot sijn wil niet te konnen zeylen. Dese plaets nu hadden de Portugesen over langh al verspiet/ want hadden twee of dry mael advijs van Malacca ghekreghen / soo haest de onse/ de tweede reyse daer voor quamen. Daerom / met dat sy haer by Pulo Boton ghewaer wierden / liepen sy stracks daer na toe / ende leyden sich op een rye/ met een ancker voor ende een ancker achter t' Zeewaert/ ende met een kabel voor/ en een kabel achter aen landt/ soo datse aen vier touwen laghen / ende hadden noch elck een kabeltouw aen malkanderen vast/ om den anderen te ontsetten / konnende hare Schepen nae haren wil korten / om haer gheschut te ghebruycken / dat sy al op een zijde t' Zeewaert ghestelt hadden / hebbende

Besendinge aen de Portugesche Armade.

Hare trotse antwoort.

Gefondeert op 't voordeel daer sy in lagen.

1606. Decem. oock schanssen van boomen in de Schepen ghemaeckt / ende pijpen met sandt gevolt/om schoot-vry te wesen/daer-en-boven hare Schepen also toegemaeckt/ indien de onse aen boort quamen de selve in brandt te steecken / dat sy dan oock de Hollantsche Schepen konden doen verbernen/ gelijck den Admirael door een Duytschen overlooper verstondt. Wist oock wel dat alle haer Capiteynen ordre hadden het brandtstichten te avontueren / al waer het oock met verlies van 2. schepen tegen een/ want maken haer rekeninge dat onse Schepen Koop-luyden schepen zijn/ ende als sy die verliesen/ dat sy dan haer negotie verliesen/ maer de hare zijn Konincks Schepen / die na 't verlies der selve niet en vraeght / als hy maer sijn voornemen te wege mach brengen: Soo en wasser dan met abordeeren geen kans: Tegen haer te schieten/was noch minder raet/want behalven dat de ammunitie/die de onse op hadden/ sulcx niet wilde toelaten/ dewijle sy noch een groote reys te doen hadden/soo en kondense oock des vyants Schepen niet in de gront schieten / hadden geen tijdt om haer eygen Schepen mede vast te leggen/ ende waren door de dwarl-stroomen malkanderen dapper in de wech: Nu een brander (gelijcker geresolveert was) tegen haer aen te brengen/hadde mede sijn swarigheyt/ want daer laghen altijdt dry Fusten gereet/ die den selven/ soo haest hy aenghekomen hadde / beneden onse Schepen geroept / ende alsoo voor-by hare Schepen ghedreven hebben souden / soo dat men met alle de Schepen neffens den vyandt hadden moeten legghen / om onder 't faveur van 't gheschut den brander aen te brenghen / en dan moest men noch windt en stroom tot sijn voordeel ghehadt hebben / dat selden over een komt / ende soo het dan met stilte mis hadde ghedreven / soude de brander onder ons eyghen Schepen ghedreven hebben / waer uyt wat een disordre datter ontstaen hebben soude/ wanneer men gheen windt ghehadt en hadde om t' ontzeylen/ kan een yeghelijck oordeelen. Dat men oock het Schip de Kleyne Son daer aen soude ghewaeght hebben / dat was al mede met groot perijckel gemenght / want indien het qualijck ghesuccedeert hadde / de onse hadden altijdt een Schip te min ghehadt / ende dan en konde het sonder by-wesen van de ander Schepen niet toegegaen hebben/ waer op de voorgaende swarigheydt mede mochte ghetrocken worden. Over sulcks heeft de gheheele Scheeps-raedt goet ghevonden/ teghen den avont stil na Zee te loopen / ende den cours te stellen als of sy nae Achem ghewilt hadden/ maer den selven/ soo haest het doncker ware / te veranderen na Pulo Lankevy, om alsoo den vyandt uyt sijn voordeel te locken / behalven noch dat de onse daer niet langher en konden blijven/ overmits sy dagelijcks eenige anckers verloren.

't Welck de Hollanders doet veranderen van resolutie.

Onderwijle doch d' onse hier lagen/ hebben sy alle middelen gepractiseert om den vyandt te beschadigen: Ende is andermael het Jacht van den Vice-Admirael tot een brander geordineert/ en voorts seeckere ordere gestelt om den vyant met gheschut ende andersins aen te tasten: doch heeft men alles door ghebreck van gelegentheyt der plaetse/ als oock van wint en stroom niet soo haest en ghelijckelijck konnen volbrenghen als wel ghewenscht wierde: nochtans op den 13 dito / de windt redelijcken dienende / hebben onse Sheepen haer Anckers ghelicht / ende zijn nae des vyandts Armade ghezeylt. De Witte Leeuw, settede dicht by een van des vyandts Schepen / daer by de Kleyne Sonne, ende volghden also voorts de Admirael/ Vice-Admirael/ met de andere Schepen/ die al te samen in een halve-maen laghen. Maer de vyandt hadde groote avontagie door dien hy met de gheheele zijde van sijn Schepen in de onse konde schie-

1606. Decem.

ſchieten: Ende Overmidts ſy te landewaert laghen/ konden d'onſe door de ſchaduwe van 't lant hare Schepen ſoo wel niet ſien / als ſy d'onſe / door dien onſe Schepen t'zee-waert lagen. Den brander en konde oock door gebreck van koelte niet aengevoert worden/ te min/ om dat de vyandt oock eenighe Fregatten hadde die op de Branders paſten/ om deſelve vande Armade af te roepen. Hier werden ter weder zijde wel over de 750 ſchoten gheloſt/ waer van d'onſe wel 400 gheloſt hadden/ ende dat meeſt uyt 5 Schepen. Alſmen dus 4 of 5 uren tegen malkanderen hadde doende geweeſt/ ende onſe Schepen ſeer ontrampeneert waren / ende eenigh volck doot en gequetſt hadden / zijn onſe Schepen afgetrocken ſonder yet byſonders uytgherecht te hebben.

Den 20. dito / nae dat ſy daegs te voren onder Pulo Lanckevy waren ghekomen/ heeft den Admirael met advijs van den breeden Raet goet ghevonden het Schip den Witten Leeuw na Queda te ſenden/ ende ſelfs mede te varen met het Schip Orangien, om te beſien/ oft men daer eenighe ladinge voor 't ſelve Schip mocht bekomen/ ende voorts de reſt innemen tot Achem, want daer diende nootſaeckelijck tijdinge van de Vloot te weſen in Hollandt. D'ander ſeven Schepen ſouden blijven / om den vyandt waer te nemen. Men hadde advijs datter wel 400. Bahar Peper te Queda was/ ende 30. Bahar Nagelen / oock ging het teghen 't nieuwe ghewas/ want in 't laetſte van Januario begint men den Peper te oogſten. Maer daer ghekomen zijnde/ hebben niets konnen uytrechten/ overmidts datter twee Guzaratſche Schepen / die wel 200. Bahar peper in hadden/ al gereet lagen om te vertrecken/ ſoo dat deſe reyſe te vergeefs is geweeſt. Daerom ſy den 30. dito gereſolveert hebben/ dewijl der in Queda geen peper was / ende de vyandt niet en wilde komen uyt ſijn voordeel/ de Monſon nu voor handen zijnde/ dat den Admirael met vijf Schepen nae de Molucas ſoude gaen/ ende de Vice-Admirael met ſijn Schip Amſterdam, midtſgaders de Witte Leeuw ende Groote Son naer Achem, alwaer ſy beſien ſouden den Witten Leeuw af te laden/ ende na 't Vaderlant te ſenden. Dat ghedaen zijnde / ſouden de Groote Son ende Amſterdam na de kuſte van Coromandel gaen/ ende ſoo ſy daer ladinge kregen/ mede naer huys trecken/ ſoo niet / terſtondt nae Bantam gaen/ ende ondertuſſchen een accoordt ſien te maecken met die van Achem, op den voet van Johor, voornemelijck bedinghende / dat gheen ander volck om de Caep komende daer en ſoude vermogen te handelen. Om nu den vyandt te abuſeren / op dat hy niet weten ſoude waer ſy waren / wert goet ghevonden nae Pulo Pinaon te gaen / ende van daer des nachts geſamender hant te vertrecken/ de ſes haren cours innewaerts doende/ de dry naer Achem.

Ende twee Schepen na Queda ſenden/ om ladinge te bekomen.

Maer te vergeefs.

Daerom ſy haer verdeelen.

1607. Januar.

Den eerſten Januarij 1607. zijnſe onder Pulo Pinaon ghekomen/ ende hebben daer alles veerdig ghemaeckt wat tot haer voorghenomen reyſe dienſtig was. Daer werden doen op de neghen Schepen bevonden onder oudt en jong/ kreupel en lam 857 Eters / waer van datter op de ſes Schepen die voort zeylden ghelaten wierden 589. alteſamen redelijck gheſont / de reſt bleef op de dry Schepen die ghedeſtineert waren nae 't Vaderlant. Den 6. dito / zijn ſy van Pulo Pinaon t'zeyl ghegaen / ende midtſdien de Maets niet wel en hadden konnen ſwijghen/ maer tot de Maleyen, die van Queda aen de Schepen quamen ſoetelen / gheſeydt hadden / datter eenighe Schepen van de Vloot naer Achem ſouden gaen/ 't welck de Vyandt wel ſoude hebben konnen vernemen / alſoo de Malayen ſeyden datter tuſſchen Queda ende Pulo Pinaon twee Portugeeſche Galeotten lagen/ ſo heeft hem den Admirael laten verhoren/ of hy met alle de ſchepē

Komen onder Pulo Pinaon.

1607. na Malacca wilde/ maer is des nachts aen de 3 Schepen/ die naer huys wilden/ gegaen/ ende heeft haer ghesept/ dat sy haer cours naer Achem souden vorderen/ 't welck sy deden/ ende waren des morghens uyt het gesicht.

Januarij. Gaende drp van de Schepen na 't Vaderlandt. Ende ses na de Molucas.

Den 18. dito / quam den Admirael met de ses Schepen nae de Molucas ghedestineert ontrent Cabo Rachado. Hy hadde doen noch in sijn Schip Don Luis Lobo, die 6000. Ducaten tot rantsoen belooft hadde / ende eenige andere Portugesen/ die geerne te Malacca aen lant geweest ende 't rantsoen betaelt hadden/ doch den Admirael maeckte daer in swarigheyt / want nadien de voorghenoemde drp Schepen naer Achem waren / vreesde hy dat de voorsz Don den Vicerop mocht persuaderen sijne Armade / die onder Pulo Boton lach/ nae de Rede van Achem te senden / ende den onsen haren handel aldaer te turberen. Den Don hadde hy geerne aen lant geset/ als die groote schade daer by lijden soude dat men met hem voor by voer/ ende daer en boven van het geslacht was der genen die om de party van Don Antonio in Portugael meest hadde gheleden/ zijnde sijn Vader te Lisbona door last van den Cardinael/ ende sijn Groot-vaders broeder te Cascays door bevel van Duc d'Alba onthalst/ doch om sijnen 't wille in de vreese te staen van soo apparenten schade/ was ongeraden/ ende moest derhalven Don Luis voor dat mael patientie hebben/ ende den tijt nemen soo hy quam.

Welcke ses haren cours stellen na Bantam.

Den 29. dito/ zijn sy door de droogten tusschen Sumatra, Saban ende 't Eylandt Bancka geraeckt/ ende hebben haren cours na Bantam gestelt/ daer sy heel noodich hadden te wesen/ want soo langhe sy in Indien waren geweest/ en haddense haer noyt volkomentlijck konnen verversschen/ waer door de ghevangen Portugesen boven maten verwondert waren/ dat sy het soo lange op zee hadden konnen herden/ jae hielden het voor onmogelijck soo lange sonder rust op zee te wesen. Den laetsten dito zijn sy op de Reede voor Bantam gekomen/ alwaer den Opper-Koopman ende andere van 't Comtoor haer terstont aen boort quamen besoecken/ seggende / dat over drp dagen het Schip Delft, komende van Maselipatan, naer Amboyna vertrocken was met de Gesanten des Koninck van Ternata, die gekomen waren om bystant te versoecken tegen de Spanjaerde/ meenende 't selve Eylant lichtelijck weder te krijghen. Den Admirael verstondt oock datter behalven 't voorsz Schip Delft noch twee Jachten in de Molucas waren/ namelijck Medenblick ende het Duyfken, als mede dat de Bandanesen voortvoeren in haren moetwille/ ende dagelijcks machnieerden om de onse niet alleen in haren handel/ maer oock in hare persoonen te krencken. Gelijck dan oock de Konninghen van Macassar ende Tuban daer op toeleyden/ datse 't Eylandt van Banda mochten onder hare gehoorsaemheydt brengen/ doch den Hollanders/ soo sy seyden/ de preferentie wilden geven.

Daer sy arriveren.

Ende haer versien van verversschinge

Den Admirael heeft terstont getracht om sijn Vloot te versien van Arack ende alderhande verversschinge/ ende geordineert/ datter alle dage een quartier volcks aen landt gaen soude / om haer te verversschen / die des avonts weder t' scheep moesten komen/ op verbeurte van niet meer aen landt te mogen gaen/ ende daeren-boven noch ghestraft te worden/ na gelegentheydt der misdaet. Maer so haest sy 't lant onder de voeten hadden en warense niet weder t' scheep te krijghen/ wat middelen men daer toe ghebruyckte. Speelden over al de beest / drinckende 't lijf vol Arack met Suycker/ Eyeren / ende maeckten het soo/ datter dagelijcks klachten quamen van den overlast die sy alle man deden / sonder dat het selve eenichsins was te beteren. Den Admirael liep selve 't een kuf uyt / 't ander in/ maer de menichte was soo groot/ dat als hyse uyt het eene huys smeet/ sy terstont weder

weder in 't ander liepen / sonder dat hy haer daerom dorst straffen / als vreesende haer in de Molucas wederom van doen te sullen hebben / ende dat sy dan / wanneer het op een vechten gaen soude / terstondt souden haren ghewoonlijcken sang singen / Wy en zijnder niet op aenghenomen, al het welcke de Heeren Bewinthebbers in 't aennemen met een woordt wel hadden konnen ghebeteren. De droncken boeven en vreesden noch Schippers noch Koopluyden / voor den Admirael haddense noch een weynich vreese / maer sijn stock raeckte al mede aen stucken / ende moest simuleren / wilde hy anders eenighen dienst van haer trecken. Hy gingh by den Koningh zijnde een jonghelinck van 12. jaeren oudt / dien hy den brief van sijn Excellentie overleverde / met ettelijcke presenten / soo voor hem / als den Gouverneur / Tomongon ende Sabander, haer sijnen dienst aenbiedende / of sy misschien sijne Vloot erghens en mochten van doen hebben / ende verhalende / dat hy dus langhe voor Malacca ende daer ontrent hadde gheweest / ende des vyandts groote Armade / daer mede hy haer altemael dreyghde / verstropt hadde. Daer op sy antwoorden / van de oorloghe op Malacca wel ghehoort te hebben / ende seer verblijdt te wesen / dat die vreesselijcke Armade alsoo verslaghen was / verklarende voorts / altijdt goet vriendt met den Koning van Hollandt te willen blijven / ende nimmermeer vrede met de Portugesen te maecken / met veel andere schooone woorden meer. Maer wat is 't ? het zijn boeven / ende hadden noch korts voor de aenkomste des Admiraels een Fust ghenomen van de onse / diese met schoone woorden waren aen boordt gheraeckt / doch gavense naemaels weder / als sy de tijdinghe hoorden van des Admiraels komste. Den Opper-Koopman aldaer seyde oock / indien de Portugesche Armade niet en hadde overwonnen ghewozden / dat de onse vry veel vyanden souden ghehadt hebben / want de Javanen hoorende van de selve Armade / maeckten wel eenige reetschap tot wederstant / maer en toonden den onsen geen goet gelaet. Doch nu was het alles wederom goet / ende sal oock wel goet blijven / soo lang 't Hollantsche mes wel snijt.

1607. Januarij. Den Koning beschenckende.

Tot Bantam heeft den Admirael Don Luis Lobo ghelaten met alle de gevangene Portugesen op dat hy sijn rantsoen / wesende ses duysendt Realen van achten mocht ontbieden. Don Blas Lobo, sijn Broeders Soon / nam den Admirael met hem / tot versekeringe / op of Don Luis wech liepe / den selve als borghe te straffen / daer hy ghewilliglijck in consenteerde. Ende alsoo de voorsz. Don Luis gherantsoneert was tot profijt van 't volck / heeft den Admirael de Hoogbootsluyden by hem ontbonden / ende gevraegt / of sy daer mede te vreden waren / waer op sy antwoorden jae / doch begeerden dat den Admirael de ses duysendt Realen van achten tot behoef van 't volck wilde verschieten / het welck hy haer niet en dorst af-slaen / noch oock toe-segghen / want af-slaende / soude groote onwillighevdt veroorsaeckt hebben onder 't volck / daerom seyde hy haer / datse nu daer niet van spreecken souden / dewijl sy gheen geldt van doen hadden / maer in de Molucas komende / konden dan haer ghebreck segghen. Dit deed' hy / op of sy in de Molucas hadden willen muytineren / dat hy haer dan dit geldt / daerse anders hoope toe hadden / soude moghen weygheren / ende alsoo in devotie houden. Het Scheepken dat den Admirael van Malacca naer Amboyna ghesonden hadde / verstont men / in de Straet van Saban op het Eylant Duri ghebleven te wesen / doch al het goet ende gheldt was ghesalveert in dry Prauwen, daer van de twee na Bantam, de derde na Johor vertrocken was / ende waren die van Bantam wederom met het Schip Delft naer Amboyna ghereyst /

Ghevangene Portugesen ontslagen.

Februa.

1607. gereyſt / ſullende die van Johor oock derwaerts trecken.

Februa. Den 7. Februarij / zijn de Schepen van Bantam gheſcheyden na Jaccatra, om Arack te bekomen / ende den 11. dito aldaer op de rede ghekomen.

De Schepen verzeylen na Jaccatra. Den 12. dito gingh den Admirael den ſelven Koningh beſoecken / die verwondert was / dat hy gheen brief en ontfingh van ſijne Excellentie / aen wien hy ſeyde gheſchreven ende eenige preſenten geſonden te hebben met den Admirael Wolfaert Harmenſz. Den Admirael / die ſijn meeninge wel verſtondt / welcke was wat te hebben / gaf hem twee metalen baſſen / die hy verovert hadde / met ſes Balen Dadelen / ende drie oft vier kleetjens hem gegeven op 't Comptoor te Bantam. Deſe Koningh ſcheen een fray man te weſen / vraghende curieuſelijck na alle gelegentheyt in Hollant / maeckte ſelve roers / ende groot gheſchut.

Daer ſy den Koningh beſchencken.

Beſchrijvinghe van Jaccatra. De Schepen kreghen hier ontrent 17. leggers Arack. De Stadt Jaccatra is op ſijn Javaens betimmert met ſtroo-huyſen / ende beſet met een houten heyninge / doch lagh wildt en woeſt / ende ſcheen de Koningh alſdoen een ſteenen muer daer om te willen trecken. Door de Stadt loopt een ſchoone Revier / daer is goedt water / ende een aengename friſſche locht. Het lant daer rontſom is laegh / maer ſeer fray ende luſtigh. De Koningh mach binnen de Stadt hebben ontrent 4000. Mannen. Sijn Paleys is ſchoon ende heeft veel door ganghen / maer is alles gemaeckt van gheſpouwen riet. Den Admirael ſagh oock drie oft vier van ſijn Galeyen / leggende elck in een beſonder dock / doch al onder een dack / waren op ſijn Javaens gemaeckt / onder roeyers / ende boven krijghſ-volck. Hy en mach jaerlijcx niet boven de 300. ſacken peper uytleveren / maer plant alle dage meer aen.

Gaende van daer weder t'zeyl. Komen by Celebres. Den 13. dito zijn ſy van Jaccatra t'zeyl gegaen / ende hebben den eerſten Maert 's morgens het Zuyt-eynde van Celebres geſien. Den 2. wat om de zuyt geraeckt zijnde / liepenſe nae 't landt / ende raeckten op een reede recht zuyden van den hoogen Bergh. Den Admirael ſondt terſtondt volck aen landt / dan die wiſten gheen beſcheyt te krijghen. De Inwoonders die ſy vernamen waren al Boeren en Viſſchers / ende ghevraeght zijnde na de Stadt Tello, weſen Noordewaerts op. Des anderen daeghs gingher weder volck aen landt / die ſpraken met een Orankaya ende een Malay, de welcke ſy oock aen boordt brachte. Deſe ſeyden / de rechte n Orankaya, was na Tello gereyſt / ende gevraeght zijnde / hoe wijdt Tello van daer was / antwoorden / datſe ſes oft ſeven dagen moeſten hebben om gints en weder te reyſen. Seyden oock / daer waren een groot ende een kleyn Hollantſch Schip gheweeſt / die over 10. dagen naer Amboyno vertrocken waren. Het Dorp daer de Schepen alſdoen voor lagen / was genaemt Rakeka, ende 't landt van Macaſſar van buyten aen te ſien ſcheen het vruchtbaerſte ende playſanſte te weſen van alle die ſy noch geſien hadden / weſende vlack / ſchoon ende groen / niet ſo vol geboomte als andere Indiaenſche quartieren / oock ſeer volckrijck ende dicht bewoont.

Maert. Den 28. Maert zijn ſy voor de Haven van Amboyna ghekomen / ende des anderen daeghs voor 't Kaſteel / daer de Gouverneur Frederick Houtman den Admirael terſtondt quam beſoecken / ſeggende dat het alles wel ende payſibelijck ſtondt daer te lande. Sy vonden der oock een Schip van de Compagnie van Steven Verhagen, genaemt Enckhuyſen, dat ontrent 400. Bahar Nagelen in hadde / ende ſtondt om metten eerſten te vertrecken naer Bantam. Het Schip Delft was daeghs te vooren nae Banda ghezeylt / alſooſe van des Admiraels komſte wanhoopten / ende het ſoo laet op 't jaer liep. Den Admirael heeft hier oock gevonden

Ende komende voor Amboyna.

vonden

vonden de Gesanten van Ternate, die te Bantam geweest waren / om hulpe aen de Hollanders te versoecken tegen de Castilianen, die 't Eylant van Ternate ingenomen hadden. De selve versochten aen hem / dat hy haer doch in desen noot niet en wilde verlaten: waer op hy antwoorde / seer genegen te wesen om haer te helpen / maer moest eerst sijn middelen oversien / ende weten wat macht sijn Ternatanen souden konnen by brengen/ als mede hoe sterck de vyant daer te lande mocht wesen. Sy seyden / daer waren 300. Spanjaerts in Ternate, die de Fortresse / soo lange sy daer geweest waren/ ghesterckt hadden. Waer over den Admirael t'samen geroepen heeft sijnen breeden Raet/ de welcke goet vont / dat men den Ternatanen sulcken hulp soude toeseggen / als de tegenwoordige macht ende gelegentheydt toeliet/ het welck hy oock gedaen heeft/ met conditie / dat de Ternatanen twee duysendt mannen moesten opbrengen/ ofte/ soo daer een eenigh man quame te ontbreecken / dat hy alsdan door-varen soude/ sonder yet tot haerder hulpe te doen. Dit hebben sy toegestaen/ ende belooft te volbrenghen/ van de voorder conditien soude men met haren Koning selve spreken. De Gouverneur Frederick Houtman in de vergaderinge ontboden zijnde / was mede van opinie / dat men de Ternatanen behoorde te helpen/ ende 't beste voor haer te doen. Zijnde dan geresolveert na Ternate te gaen / heeft den Admirael terstont het Schip de Provintien, alsoo 't selve minst teghen het varen mocht / naer Banda ghesonden/ ende belast 't Schip Delft naer Amboyna te schicken / om hem de voorghenomen reyse te vergeselschappen / sullende die van de Provintien selve hare ladinghe te Banda in-nemen / ende voorts naer huys toe zeylen. Alsoo isser oock op den 12. April geresolveert / het Schip den Swarten Leeuw naer huys te senden / in plaets van 't Schip Enckhuysen, 't welck de Vloot accompagneren soude na Ternate.

1607. Maert. Daer sy besluyten de Ternatanen tegen de Spaenjaerts te helpen. April.

De 23. April is de Gouverneur Frederick Houtman weder ghekomen van de omliggende Eylanden/ die hy hadde wesen besoecken/ overmidts eenige beroerten aldaer gheresen / van wegen dat de gene die onder Ternate staen schenen den jongen Koningh niet te willen erkennen seggende / onse Koningh is wech / wy willen onder een Republijck leven/ als die van Banda, welcke doen al wat sy willen/ ende hebben wel Hollanders doot gesmeten / sonder datter eenige straffe op is ghevolght. De Gouverneur bracht mede twee van de Hoofden van 't Eylandt / wesende Swarten / die de toervincken ende ophitsers van al d'andere waren geweest / ende verdroegh met die van Cambelou ende Logo, dat sy de Nagelen leveren souden tot 50. Realen van achten de Bahaar, ende dat men haer de kleetjens soo goet koop geven soude als de Javanen ende Maleyen.

Beroerten in de Molucken.

In Amboyna wesende sagh den Admirael de ongeregeltheydt van de Hollantsche Soldaten aldaer in garnisoen liggende/ so in 't droncken drincken/ als oock daer in dat elck by-na een by-sit heeft / 't welck den Inwoonders groote ergernisse geeft / ende maeckt datse geen treck oft affectie tot de Nederlandtsche Natie konnen krijgen / want daerse met de Portugesen plachten te trouwen ende vermaeghschappen / daer seggense nu tot de onse / hoe souden wy liefde tot u krijghen / ghy en trouwt onder ons niet / maer alsser Schepen komen / gaen die gene / daer wy alreede aen ghewent waren / van ons wech / door dien ghy noch lust noch verlof en hebt om te trouwen? Om deser oorsaken wille/ als oock om dat de Heeren Bewinthebbers van meeninge waren Nederlandtsche Huysgesinnen daer in 't landt te brenghen / heeft den Admirael / met advijs van sijnen Raedt ende den Gouverneur / den ghenen die op Amboyna blijven souden

Ongeregeltheyt van de Hollanders in Amboyna.

1607. April. ſouden gheconſenteert te moghen trouwen. Hy overleyde wel / dat om daer te trouwen / de onſe noch wel wat vaſter dienden te weſen / doch en moeſt men (ſijns oordeels) de ſake niet langer in twijffel trecken/maer of met ernſt meenen/ oft t'eenemael laten varen/ ende nadien hy ſich tegen de machtige Armade van den Viceroy hadden durven abonturen / ſoo mocht Matroos hem ſelven daer oock wel wagen/ want eer 't noch een jaer of twee verder ware/ ſoude dat Caſteel wel een belegh konnen weder-ſtaen/ende middeler tijdt moeſt men daer witte Inwoonders brenghen/ de Swarte neffens de ſelve alſoo ghewennende / dat ſy op de omleggende Eylanden mochten varen/ ende haren handel drijven/ want hoewel hy daer niet heel overvloedigh en valt / ſoo is hy'er nochtans goet / ende wort ten minſten hondert met hondert ghewonnen/ ſoo datter de koſt rijckelijck is te krijgen. Ende 't is voorwaer een wonderlijck dingh / dat dit Eylant Amboyna geen ander landen van doen heeft om victualie/ overmits daer by na heele boſſchen vol Sagu-boomen waſſen/ van welcker pit ſy haer broot maken. Deſen Boom is van ſulcker dickte / dat hem een man niet wel kan ombademen/ ende heel hoogh. De bladen zijn die van den Cocos-boom ghelijck / doch wat grooter. Buyten heeft hy alleen een baſt om omtrent een duym dick/ende voorts is de reſte van binnen altemael pit/ 't welck ſiet als vermolſemt hout/ doch is gheheel wit. Men kan het ter noot ſoo uyt de handt oock wel eten / dan heeft ſekere houtachtighe aderen. Den Amboynees gaet met ſijn mes in 't boſch / hout den boom (die weeck is) om/ klooft hem recht langhs door 't midden/ maeckt een diſſel van Bambu, oft Riet/ ſo wat kromachtigh / gelijck een diſſel daer men de goten mede uytholt / ende daer mede kapt hy het pit/ dat het ſchijnt ghemaien te weſen/ gelijck de Sumac van Spanjen/ dan dat deſe geel / maer de Sagu geheel wit is. Daer na neemt hy een bladt van den ſelven boom/ ende kant het tegen den boom aen/ dat is ſijn Baly of tobbe/daer hy 't enden aen het ruyghe van den boom naeyt met Rottang, dat is ſijn zeef / ende werpt dan een deel Sagu daer in/ dat hy telckens begiet met water/ ſoo datter melckachtigh water uyt komt/ dat door de zeef loopt/ ende de houtachtighe aderen blijvender in/ die hy / na dat het wel uytgewaſſchen is/ wech werpt. Het witte oft melckachtige water loopt in een Baly/ die hy van twee bladeren aen malkanderen maeckt. Dan ſinckt de wittigheydt op de gront / ende het klare water loopt boven door een gootjen wech. Dat onder op de gront blijft/ is de Sagu, die naemaels ghedrooght wort/ ende is dan gelijck meel. Als ſy hem nu backen willen / hebbenſe een vierkante vorm van aerde ghebacken/ daer vijf of ſes groeven in zijn / elck drie vingeren diep / een ſpan langh / ende ſoo wijt datter de kleynſte vinger in mach. Deſen ſteen makenſe heet/ werpen het meel in de groeven/ 't welck dan aen malkanderen kleeft/ ende is terſtont gaer/ ſoo dat een man alleen voor hondert perſoonen ende meer dagelijcks ſoude konnen backen.

Vruchtbaerheyt van Amboyna.

Sagu-boom.

Tuack. Haren dranck dienſe Tuack noemen / tappenſe boven uyt de Cocos Boomen, elcken boom geeft twee kannen daeghs. Het volck kander dapper droncken in drincken/ende de Gouverneur met meer andere door gewoonte/dronckent geerne/ ja liever als beveragie van Spaenſchen wijn / maer den Admirael en konder geen ſmaeck in vinden. Uyt de jonghe bladeren van den Sagu-boom wetenſe een ſeker ſoorte van Vlas ofte Cattoen te krijgen / daerſe kleederen van weven/ dieſe dan verſcheydentlijck verwen/ doch ſijn niet ſeer ſterck. Met de oude bladeren deckenſe hare huyſen/ dieſe weten dubbelt aen een ſtockxken te nayen / ende is goet dack. Het middelſte van 't blat/ 't welck ontrent ſoo dick is als ſchaers het

dunſte

dunste van een mans arm/ dient haer om haer huysen te bouwen/ in plaetse van sparren of latten/ zijnde 10. oft 12. voeten lanck. Van 't garen der bladen makense oock hare zeylen.

1607. April.

Daer is noch eenen anderen Boom/ die de Portugesen Sagueiro noemen/ hebbende oock wel Sagu van binnen/ doch is soo goet niet als de voorgaende/ noch kan oock soo langh niet dueren. De Amboynesen noemen hem Nava, ende den Sagu-boom Lepia. Sijne bladeren deugen niet tot dack/ noch het middelste van 't bladt om te timmeren/ maer heeft weder andere deughden/ want 't geeft een seker Hennip/ oft stoffe om touwen af te maecken/ welck tusschen de bladen ende den boom in wast/ gelijck peerts hayr; Sy noemen 't Gomuti, ende den Admirael heefter kabels van gesien/ die goet waren/ ja beter als de vijgert van de Cocos. Als hy oudt wordt/ halense oock dranck daer uyt/ soo bitter als haringh bier/ want dan krijght hy een vrucht soo groot als een vuyst/ die dry of vier korlen in heeft/ maer niet en dooght om t' eten/ dese vrucht snijdense af/ ende hangen aen de steel een riet/ 't welck telckens vol loopt/ gelijck het oock met de Cocos boomen toegaet/ maer deser een geeft wel drymael soo veel als een Cocos boom. Hy werdt gheheten het manneken/ ende de Sagu-boom het wijfken. Van sijnen wijn maeckt men oock asijn ende brandewijn oft Arack, gelijck van de Cocos wijn. Men mach de Sagu van desen boom niet raeuw eten/ gelijck wel die van den Sagu-boom, doch sy en zijn niet langh verleghen met backen/ maer konnen metter haest vyer ende potten hebben in 't bosch/ want nemen een stuck riet oft Bambu, dat sy in tween klooven/ groevende het eene stuck uyt tot dat het door is/ dan schrapense van 't buytenste van den Bambu, ghelijck of het vlas oft werck ware/ ende legghen dat binnen in 't Bambu teghen het uytgheholde. Daer na nemense 't ander stuck riets/ ende saghen daer mede wel stijf over het ronde van 't uyt-gegroefde stuck/ soo datter vyer uyt komt/ het welcke sy seer behendighlijck weten te doen. Dan nemense een ander Bambu tot haren pot/ stoken daer vyer onder ende draeyen het altemet eens om/ tot dat het gaer is. Den Admirael heeft haer so in Amboyna als Ternate de versche zode wel daer in sien koken/ het welcke/ selfs niet gesien hebbende/ hy niet en soude hebben konnen glooven.

Sagueiro.

Den Admirael heeft voor sijn vertreck de Oversten van Amboyna doen vergaderen/ ende haer voor eerst veel geluck gewenscht onder de regeringhe van de Heeren Staten, daer na bedanckt van datse haer altijdt willigh toonden tot dienst van haer Overigheydt in den arbeyt aen het Casteel/ ende voorts vermaent wat gheduldigh te wesen/ dewijl het gheene datter ghedaen werdt/ streckt tot haer bewaernis/ ende men haer van den arbeydt wat verlichten soude/ soo haest het werck in defensie soude wesen. Beloovende daer-en-boven/ dat men haer in justitie onderhouden/ ende tegen allen overlast van de Mooren/ als oock ongeregeltheydt van de Soldaten beschermen soude: daer by voeghende/ soo daer voor desen yet ware geschiet/ dat souden sy de ombequaemheydt der tijden toegeven/ dewijle doch in de beginselen gheen dinghen altijdt even recht toegaen. Hy was daer ghekomen om ordre op alles te stellen/ daerom soo sy van den Gouverneur oft Soldaten eenighen overlast leden/ dat soude sy hem seggen/ hy wildese te recht helpen/ ende contenteren. Hier op antwoorden sy alle ghelijck/ datse den Gouverneur bedanckten/ ende over hem niet en hadden te klagen/ nochte oock over de Soldaten/ die metten eersten wel wat wildt gheweest hadden/ doch het gingh nu wel toe. Verklaerden oock/ dat

Aenspraeke des Admiraels tot de Overste van Amboyna.

Hare Antwoort.

1607. April. dat de Hollandtſche regeeringe haer veel verdraeghelijcker was / als de Portugeeſſche / ende datſe nu niet geforceert en wierden / maer elck meeſter was van ſijn goet. Dit alleen hadden ſy te beklagen / datſe niet geleert en wierden / maer leefden als beeſten. Waer over den Admirael haer beloofde / datter ordre ghe-ſtelt ſoude worden om te predicken / ende de jonge Jeught te leeren. Het volck is goetaerdigh / ſy ſeyden / indien ons de Portugeſen qualijck geleert hebben / leert ghy ons beter / wy ſullen u geerne hooren. Het behaeghde haer oock wel / dat den Admirael de Nederlanders verlof ghegeven hadde om te trouwen / ende dat hy haer terſtont dede vergelden de ſchade die ſy van de droncken bootſgeſellen leden. Ghelijck hy dan oock by provifie / ende tot naerder ordre uyt het Vaderlandt / eenen Doctor ghenaemt Johannes Wogma, die by den Admirael Verhagen op 't Kaſteel gelaten was / belaſt heeft twee uren voor ende twee nae middagh ſchool te houden / ende de kinderen te leeren bidden / leſen ende ſchrijven / met beloſte van achtien gulden ter maendt / ſoo hy ſijn ampt wel bediende / maer ſoo niet / ſoude de Gouverneur hem moghen af-ſetten / ende ſonder gagie laten loopen. Gaf voorder den Gouverneur een memorie / dat hy de Soldaten die hy van ſijn Vloot in 't Kaſteel liet / weſende vijf mannen / binnen dry maenden elck een kleedt gheven ſoude weerdigh vier tot vijf Realen van achten / ende dat in minderinghe van haer aenpart in 't rantſoen van Don Luis, oft van haer maent-gelden / ſoo dat ſelve niet en quame: Nam eyndelijck met hem in ſijn Schip naer het Vaderlant dry Jongens / elck van 10. ofe 12. jaren oudt / te weten / een die de jonckſte was van de twee ſonen des Capiteyns Hitto, noch onbeſneden / voor wiens matelotage de Vader hem gaf twee Bahar, dat is 1000. pont Nagelen / met 142. ſtucken van achten. Deſe jongen was de ſoon van den genen die den onſen beſt toegedaen was. D' ander twee waren de ſonen van haer hartſte vyanden / die de Portugeſen meeſt toe ghedaen waren / namelijck d' een (genaemt Laurens) van Don Marcos, Hooft van 't Geſlachte Alteyves, d'ander (genaemt Martinho) van Antonio, Hooft van 't Gheſlachte Tavires; welcke twee geſlachten / weſende Chriſtenen / den Portugeſen altijdt ghetrou zijn gheweeſt / ende en hebben de Mooren / noch de Mooren haer noyt moghen luchten of ſien / doch begoſten nu onderlinge beter kenniſſe te maken. Den eerſten van deſe dry nam den Admirael mede / om ons landt te beſien / onſe manieren te leeren / ende ſoo hy t'avondt oft morghen in de regeeringe quame / tot voortplantinghe van de religie aldaer te moghen dienen: d' ander twee / om de ouders te verſekeren op onſe zijde / ende haer te toonen / dat onſe landen ſoo Barbariſch niet en zijn / als de Portugeſen haer wel hadden wijs ghemaeckt. Dat waren arme caliſſen / niet t' Scheepe brenghende als haer bloote lijf. Don Marcos, de Vader van den eenen / was tot Goa gheweeſt / ende van den Vice-roy ſoo vereert geworden / dat hy neffens hem te peerde reedt / alſoo weten de Portugeſen de Hoofden te winnen / daer de onſe mede haer beſte toe moeten doen.

Wat den Admirael voorder op Amboyna ghedaen heeft.

Beſchrijvinge van 't Eylandt Amboyna.

Het Eylant Amboyna leyt op vier graden ſchaers be-zuyden den Equinoctiael / ontrent twee mijlen nae 't zuyden van 't groot Eylandt Ceiram, 't welck den Koning van Ternate meeſt toebehoort / doch de Inwoonders zijn veel noch wilt ende heydenſch / oock menſchen eters / ende die alles rooven wat ſy konden bekomen / uyt ghenomen de gene die dicht by Amboyna woonen / zijnde Mahometiſten, als met name die van Cambalou ende Lougo, daer veel Nagelen vallen. Amboyna ende

Banda

Banda leggen Zuyt-Oost ende Noort-West van malkanderen verscheyden ontrent 24. mijlen. Amboyna heeft noch verscheyden Eylanden onder hem / als Burro in 't westen / daer het 8. of 9. mijlen van daen leydt / Manipa Liliboy, in 't noorden / ende meer andere / die alle den Koningh van Ternate toebehooren. Is by gissinge 20. oft 24. mijlen groot in 't ronde / ende ten naesten by in twee Eylanden verdeelt / want aen de west-zijde loopt een wijde haven wel 6. mijlen diep te lande-waert in / daer men soo veel Schepen mach bergen als men wil / dese is meestendeel sonder gront tot ontrent het Kasteel / ende heeft van daer voort oock seer goeden gront / zijnde op sommighe plaetsen twee / op andere een mijl breedt. Aen de Oost-zijde heeft het oock eenen grooten inham / responderende teghen de voorsz haven / soo datter tusschen beyden maer een plaets is van 80. roeden laegh ende santachtigh landt. Men behoefde maer een mans lenghde diep te graven / om de zee tusschen beyden door te doen loopen / want de Prauwen ende Corcorren die van beoosten komen / ende aen 't Kasteel willen / om de moeyte niet te doen van 't Eylandt om te zeylen / worden daer over ghehaelt / 't welck sy in een paer uren al beschickt hebben. Het Kasteel leyt aen de zuyt-zijde van de haven / ende al 't volck dat op die zijde woont zijn Christenen / maer alle die aen de noort-zijde / oft op 't noorder Eylandt woonen / zijn Mahometanen. Het Eylandt heeft veel geslachten / ende elck geslachte heeft sijn besonder Dorp. By 't Kasteel woonen de geslachten Areyves, Tavires, Halon, Baguale, Puta, Rossanives ende meer andere / die elck haren besonderen Oversten ende quartier hebben. 't Lant is ghesont / ende rijck van excellent water / 't en behoeft geen broot van buyten / want heeft Sagu ghenoegh. Daer zijn oock goede fruyten / ende tamelijck wel visch. Den Rijs waster mede / doch dewijl sy altijdt onder malkanderen hebben geoorloght / isser veel lants gedestrueert. Daer vallen / met hulp van Cambelou, ende Lugo (dat meest geeft) 600. baar Nagelen stijf. Noten beginnender oock te wassen / ende aerdender wonder wel / maer 't volck en willense niet plucken / (ghelijck die van Banda oock de Nagelen niet en willen doen) seggende / Godt soude haer plagen / indiense haer bemoeyden met 't gene dat andere menschen haer onderwinden / dewijl sy aen de Nagelen genoegh te doen hebben. Indien 't lant in vrede blijven mocht / men soude konnen maken / datter alle jare metter tijdt duysent ja twaelf hondert baar Nagelen souden vallen / het welck genoegh ware om een Schip van meer als 300. last te laden / want elcke bar is 600. pont Hollandts. 't Landt is meest woest / ende men souder ghenoegh Nagel-boomen mogen planten / dan daer moesten Slaven wesen diese pluckten / ende dat soude de kosten te swaer doen vallen. Amboyna is wonderlijck wel ghelegen om alle de omleggende Eylanden te bewaren / daer en ghebreeckt gheen hout om Schepen te bouwen / de Cordage soude men metter tijdt oock van Cocos mogen maken. 1607. April.

Naerder verhael van het Eylandt ende Kasteel van Amboyna, beschreven door Frederick Houtman, Gouverneur daer van wesende, in May. 1607.

Dit Eylant gedeelt zijnde in twee deelen / of Eylanden / alsoo het maer 80 roeden landts verschilt of het zijn twee Eylanden / so zijn op het kleyn Eylandt / ofte daer het Kasteel op staet twintigh Stedekens / die uytbrengen 2000. weerbare mannen / alle den naem van Christenen hebbende / waer van ick achte ons toegedaen te zijn 1000. mannen. Op 't groot Ambon zijn 4 hooft-Steden / die onder haer hebben yder seven kleyne / is 28. Stedekens / de welcke alt' samen uytbrengen ontrent

1607. April. trent 1500 mannen / meeſt Mooren of Mahometiſten, die alle onder den naem van Hitto zijn/ welcke Hitto met alle ſijn principalen onder 't ghebiet van 't Caſteel ſtaen/ ende Vaſſalen van de Hooghmoogende Heeren Staten ende ſijne Princelijcke Excellentie zijn.

Wat nut het Caſteel ons doet/ is hier uyt af te nemen. Eer ſtelijcken/ dat men niet alleen het omliggende landt van Amboyne daer mede in dwangh hout/ maer oock de omliggende landen ende Eylanden/ oock die van Banda ſelve met haren aenhangh. Ten ware door de vreeſe van dit Caſteel/ men ſoude in deſe Eylanden geenen handel konnen drijven / noch veel min Comptoren houden om den voorkoop van de Specerijen te doen/ overmits Andrea Furtado met de Portugeſen alreede geheel Ambon onder 't ghebiet van den Koningh van Spanjen ghebrocht hadde/ waer over die van Banda mede in groote vreeſe zijn. Oock zijn de Bandaneſen een ſeer ſchelmachtigh volck/ als ſy genoegh aen onſe Duytſche natie betoont hebben/ 't welcke nu niet beter/ maer veel arger ſoude zijn/ 't en ware ſy het Caſteel van Ambon ende onſe macht vreeſden.

Ten anderen/ dat onſe Natie nu hier in geene plaetſen tol of eenige gerechtigheyt geven/ die ſy te voren betaelden/ maer nu by wy afghebracht is / ſo op Ambon, als Luho ende Cambelo, 't welcke zijn plaetſen teghen over ofte by noorden Ambon aen het vaſte landt/ ſtreckende tot Ceiram ende Banda toe/ in welcke plaetſen de meeſte Nagelen vallen/ alſo dat wy daer twee huyſen moeten houden om de negotie aldaer te doen.

Onder het Caſteel ſtaen noch dry Eylanden/ die genaemt werden de Eylanden van Uliaſer, in de welcke veel Sagu valt/ die de Bandaneſen ende andere komen verhandelen om kleeden. De ſwarten alhier voeren meeſt de naem van Chriſtenen/ doch eten wel menſchen vleeſch/ als ſy hare vyanden vangen/ Deſe ſwarten moeten ende zijn gehouden ten gebiede van den Gouverneur des Caſteels/ met al hare macht van Coracoren by 't Caſteel te komen ten dienſte/ als andere Vaſſalen.

Alle deſe Landen zijn in partyſchappen gedeelt/ gelijck Hoecx ende Cabeljaus. De eene heeten Oliſivas, d' ander Olilimas. De Mooren zijn meeſt Olilimas, doch daer zijn oock/ wel Oliſivas onder. Alſſe geen oorloge van buyten hadden/ ſouden malkander bekrijgen/ 't en ware ſy in dwangh gehouden wierden/ 't welck oock de Portugeſen daer eerſt in 't lant heeft gebracht/ zijnde van de Oliſivas geroepen.

May. Dient hier noch van by zijts by te voegen 't gene wy uyt een ander Journael hebben getrocken, overmits het mede deſe ſelfde Vlote is betreffende.

„ Jaques l' Hermite geordineert zijnde om met het ſchip Medenblick weder te kee-
„ ren na Bantam om aldaer voor Opper-koopman te leggen / is 't ſelfde ſchip van
„ Amboyna den 3 May 1607 t' zeyl ghegaen/ ende hebben den 13 dito/ het Eylandt
„ Celebes in 't gheſicht; ghekregen/ ende zijn den 15 by de Stadt Tello ghekomen/
„ daer d' onſe een loghe hebben / ende des anderen daeghs hebbenſe aen den Ko-
„ ninck van Tello eenighe kleyne gheſchencken van weghen den Admirael/ be-
„ handight/ die hem ſchenen aengenaem te zijn.

„ Den 25 dito/ hebben ſy hare anckers gelicht ende haren cours geſet na Grece,
Junij. „ daer ſy ghekomen zijn den 1. Junij / ende den 3 dito na Sorbaya, daerſe den Ko-
„ ningh/ van wegen den Admirael geſchencken hebben ghepreſenteert/ ende met
„ eenen verſocht dat hy ſijne onderſaten ſoude verbieden/ den Portugeſen eenighe
„ victalie ende Moluckſche ſpeceryen toe te voeren/ aengeſien ſy onſe vyanden zijn-
„ de / daer door anders ſeer teghens ons gheſterckt worden. Waerſchouwden

oock

oock den Koningh met eenen/dat d'onse voorgenomen hadden voortaen alle toe- „ 1607.
voer op Malacca te beletten / waer door / indien sijn volck even-wel wilden met „
de Portugesen handelen / sy licht in schade soude moghen gheraecken. Doch „ May.
heeft de Koningh hier op geantwoordt dat hy 't niet ghebeteren en konde dat „
d'onse vyandtschap met de Portugesen hadden / ende dat hy met niemandt „
vyandtschap hebben wilde / dat hy oock sijn volck de handelinghe niet en kon- „
de verbieden / naedien sy haer selven daer mede moesten geneeren. Doch op dat „
den Admirael sijn goede affectie en ghenegentheydt mochte sien / was te vrede „
dat hy sijn ondersaten 't selfde voor een jaer soude verbieden / sonder vorder daer „
in gehouden te willen zijn. Anders niet hebben sy by hem konnen uytrechten / „
ende zijn alsoo den 4 van hem scheydende wederom nae Grece ghevaren / daer- „
se den selfden dagh ghekomen zijn : Hier hebben sy verstaen van de moordt „
die de Koningh van Bengarmassin aen ons volck hadde begaen / welck der- „
waerts door Jan Willemsz Verschoor ghesonden was om te handelen. Men „
konde anders niet verstaen of dese moordt was ghedaen om het Cargasoen „
datse by haer hadden. Die van Succadana hadde mede gheschreven datse in groo- „
te vreese saten / alsoo sy een goede partye gesteenten/ by haer hadden / waer over „
sy versochten dat men met den eersten een schip of chaloup soude af-senden om „
van daer te mogen geraken. „

Den 19. dito / zijn sy voor Bantam op de Reede gekomen / daer se verstonden „
dat het kostelijck geladen schip West-Vrieslandt op 't Eylandt Mauritius veron- „
gheluckt was. De schepen Amsterdam ende de Witte Leeuw, waren daer van „
Achin gearriveert / sonder eenige ladinghe daer bekomen te hebben/ waeromme „
sy tot Bantam geladen hebbende / in 't begin van Majus nae 't Vaderlandt ver- „
trocken zijn. Daer is oock tijdinghe ghekomen dat het schip d' Eendracht (dat „
men langhe te vooren verloren gheschickt hadde) in Sumatra, op een plaetse „
Samanca ghenaemt/ was aen-gekomen / seer miserabel ghestelt / alsoo het sijn „
roer in Zee was afghesworpen / en alle de officiers / met by naest alle het volck/ „
was af-ghestorven / uytgenomen 11. of 12. eters / daerder maer 2. of 3. ghe- „
sont van waren. Op dese tijdinghe heeft men d' Eendracht hulpe toe-gheson- „
den ende is met grooter moeyte den 13. Julij op de Reede van Bantam ge- „
arriveert. „

Insgelijcks zijn de voorgemelde uyt Succadana met een chaloupe voor Bantam „
voor de Reede gekomen / by haer hebbende ettelijcke gesteenten / achter-latende „
een man die daer gebleven was/ om eenige kleyne schulden te innen: die sy oock „
aen den Koningh aldaer getransporteert hadden / die hem selven verobligeerde „
die penningen te innen / ende het procedido tot Bantam te bestellen / alsoo dat het „
te achten was dat d'onse aldaer goeden handel voortaen sullen konnen „
doen. „

Den 27. Augustij / is tot Bantam aen-gekomen het Schip de Groote Son- „
ne, komende van de kuste van Coromandel, hebbende in 't gints varen verovert „
twee Portugeessche Schepen/het grootste quam van Bengala geladen met Rijs/ „
Suycker/ eenige Kleederen en andere Bengalaensche waren / die gelost wierden/ „
ende 't Schip wierd in brandt gesteken. Het andere quam van Malacca, geladen „
met Noten/Nagelen/Foelie/Sandelhout/ende veelderhande Chineesche waren. „

Den 30. dito / is tot Bantam op de Reede gearriveert het Schip de Swarte „
Leeuw komende van Amboyna vol-laden met Nagelen/ Foelie/Cattoenen garen „
dat het in Grece hadde in-genomen. „

1607. May. Den 5. Augusti is 't Schip de Provintien voor Bantam ghekomen uyt Banda vol-laden met Foelie / Noten en Nagelen. Ende den 14. October / is 't met den Swarten Leeuw na 't Vaderlandt vertrocken.

" Den 6. November / is het Jacht 't Duyfken van Bantam na Ternate vertrocken in hebbende ontrent 10. last Rijs / ende 7. leggers Arack met ordere om in Grece aen te loopen om aldaer sijn volle last van Rijs en Boonen in te nemen / ende soo met aller haest sijn reyse naer de Molucken te vorderen.

Volght nu des *Admiraels* Journael.

De Schepen vertrecken na Ternate. Den 3. May / is den Admirael naer Ternate vertrocken met acht Schepen / namelijck Orangie, Mauritius, Erasmus, Enckhuysen, Delft, De kleyne Son, het Duyfken ende 't Jacht, op hebbende in alles 481. Witte / soo groot als kleyn / ende vijftigh Swarte / dat is 531. eters. Sijn voornemen was de Ternatanen te helpen / ende een Fort op Tydore te bekomen. Den 10. quamen sy voor Bachian, alwaer den Admirael het geweer begost uyt te deelen onder 't volck / ende oock Officieren / als Capiteynen / Luytenanten ende Sergeanten te kiesen / Ordineerde voorts 250. man / om / des noot zijnde / aen landt te gaen / ende 't volck vermanende / hare officieren te gehoorsamen. Die van 't Schip Orangie toonden kleyne couragie in 't landen te hebben / maer op d'ander Schepen warense meest / soo men den Admirael seyde / gewilligh. Den 11. zijnse voor Machian gekomen / welck Eylandt hem mede onder den Spanjaert begeven hadde / zijnde d'een zijde Tydoors, d'ander Ternaets. Den 13. quamense voor Ternate, ende den Admirael sondt terstondt een Ternataen, die mede van Amboyna ghekomen was / met een Prauken nae Gilolo, om den Koningh te adviseren van sijn komste / ende hem te seggen dat hy terstont weder-komen soude / Hier op quam den 15. antwoordt / dat de Koningh op morgen soude volghen / doch hadde maer vier Corcoren ende eenighe Prauwen, soo dat hy qualijck raet wist om 't volck over te krijgen. Daeghs te vooren / soo sy op de Reede van Talingama gekomen waren / kregen sy een Swart van Ternate aen boordt / welcke seyde / datter op dat Eylandt 600. Witte menschen waren / waer onder veel siecke / doch op Tydore en warender niet boven dertigh. De onse resolveerden terstondt na Tydore te gaen met alle de Schepen / ende 's daeghs daer aen te besien of sy de Ternatanen aen landt souden verwachten / want sonder hen-luyden was het qualijck te landen / als die dan terstont moesten arbeyden om haer selven sterck te maecken.

Daer sy arriveeren. Zeylende voorts na Tydore. Soo zijn sy van den 16. dito / des middaeghs voor Tydore gekomen / ende gaen legghen voor de Stadt / welcke leydt op de Zee-kandt / aen de oost-zijde van 't Eylandt / ende is rontom soo met bosschagien becingelt / dat men maer een roer-schoot van daer leggende / boven dry of vier huysen niet sien en magh. Teghen 't water heeft sy een trenche of bolwerck van opgheleyde key-steenen / een mans lenghde hoog / ende ontrent een paer musket-schoten langh / streckende zuyden en noorden langs de zee-kant heen. Aen 't zuydt eynde van de selve staet een ronden bergh / tamelijck hoogh / daer van buyten ende van binnen qualijck op te komen is. Hier schenen sy dry stucken op te hebben / met ettelijcke Spanjaerts / dieder op waeckten / ende is in 't noorden beschanst. Een groote gotelincks schoot van daer leyt het oude Portugeessche Kasteel / soo met ruygte bewassen / dat men 't uyt de Schepen niet sienen mocht. Voor de Stadt leyt een Rif van steen / ontrent een steen-worp van lant / dat met laegh water droog valt / ende met hoogh water op sommige plaetsen dry voet onder leyt / op

op andere minder / blijvende tusschen 't selve ende 't lant wel 4. of 5. ja 6. voeten water. Dit Rif streckt van den bergh die in't zuyden leyt tot voor by het Portugeesch Kasteel / soo dat voor de Stadt met geladen boots vol volck niet te landen is / dan by een springh soude men op sommige plaetsen met 't hooghste water met de boots naer gissinge daer wel over moghen. Den Admirael hadde gemeynt / datmen daer dicht aen den wal konde komen / ende alsoo sijn volck dat landen soude met het geschut te bevrijden / dan sach / soo haest men drie stappen op lant was / dat het geschut uyt de Schepen hem geen voordeel en konde doen / want men raeckte stracx onder de boomen / ende dan waren de Swarte soo goet als de Hollanders / daerom en wilde hy sonder de Ternatanen niet landen. 1607. May.

Den 17. dito / is de Koning van Ternate in de Vloot gekomen / met sijn broeder / ende den Koning van Gilolo, wesende alle drie Jonge maets van 12. 13. 14. jaren. Sy quamen met het Schip de Sonne verghesellschapt met een Corcorre ende 5. of 6. Prauwen, waer op maer 150. man / doch des anderen daeghs quamender noch 4. Prauwen met 50. man by. Den Admirael siende dese kleyne hulp / wist niet wat hy sou beginnê / want of hy al schoon Tydore won / dat hy in twijffel stelde / soo en sagh hy geen middel om 't selve met de Ternatanen te houden. Heeft daerom met dien Koning ende de sijne gesproken / ende haer gevraeght / of sy oock moet hadden Tydore, wanneer het gewonnen ware / te bewaren / met twee Schepen van sijn Vlote / die hy daer soude laten. Sy antwoorden / dat haren staet seer ghedeclineert was / haer volck verstroyt / ende oock veel gestorven / waer door sy vreesden / by aldiense op Tydore wilden blijven / datse hare verstroyde daer niet en soude konnen brenghen / maer wilden de onse haer een Stercke op Ternate maecken / ende daer twee Schepen laten / soo haddense moet de selve tegen 't geweld alsdoen op Ternate ende Tydore zijnde te beschermen / dan watter noch uyt de Manillas mocht komen / daer en wisten sy niet van. Op Ternate zijnde / souden de Naghelen plucken in spijt van de Spanjaerden / ende die oock alle daegh voor haer poort wesen / 't welck sy op Tydore niet en konden doen / door dien die van Tydore, welcke niet haest van haer landt vertrecken souden / want niemant geerne sijn eygen lant verlaet om in een ander te gaen woonen / haer sulcx souden beletten. Daer waren (seydense) twee plaetsen op Ternate die men stercken konde / d'een genaemt Maukonora, legghende een kleyn ure van de Stadt / op een bergachtige plaetse / die van naturen sterck was: d'ander wel drie uren van de Stadt / genaemt Malaya, die vlack was / ende met menschen handen ghesterckt moest worden. 't Welck geschiedende / soudense / alle de verstroyde Ternatanen weder daer doen komen / want die hoorende datter weder een vastigheyt op Ternate ware / souden terstondt derwaerts loopen / ende met haer alle andere Ondersaten der Ternatanen. Oock en souden sy haer niet meer van malkanderen begeven / maer by een blijven op een plaetse / want hadden nu wel gesien wat haer daer uyt ontstaen was datse haer te seer hadden verstroyt. De oorsaeck van haer verlies schrevense eerst de slapheyt van haren Koning met sijn Amfion eten toe / die sijn saken niet en beneerstigde / Ten anderen onse Hollanders die sy seyden de meeste schuld te hebben / want doen Cornelis Bastiaensz het Kasteel en den Koning van Tydore in sijn gewelt hadde / en wilde hy van tween niet een doen / te weten den selven Koning te dooden / ende daer door alle de Ondersaten van Tydore aen die van Ternate te wenden / of sulcken macht daer in 't lant te laten / dat men Tydore konden bewaren / want de Ternatanen waren wel versekert / dat de Tydoresen ter eerster gelegentheyt haer souden

De Koning van Ternate komt by den Admirael.

Ende verklaert wat hy met de sijne soude konnen doen.

1607. den wrecken / soo dat sijn vyande altijt souden op haer listen uytleggen / ende hy/ als door den vreede ghebreydelt wesende / en soude daer niet in konnen versien.
May. Daerenboven (seydense) hadden Cornelis Bastiaensz met de sijne tot haer geseyt / dat sy nu geen vyanden hadden te vreesen / want uyt Portugael was geen Armade te verwachten / als hebbende op de kuste van Goa geweest ; ende die van de Manillas, als niet sterck genoegh zijnde/ souden haer wel wachten te komen. Waer door sy Ternatanen haer in slaep hadden laten wiegen. Den Admirael / siende datse geen sin en hadden op Tydore te blijven/ heeft het selve sijnen Raet voor-gehouden/ waer door vele niet geraden vonden veel volcx in perijckel te stellen/ om een deel stroo huysen (die sy haest weder konden op-maken) in brant te steken. Doch nu sy daer lagen / was het oock tegen reputatie te vertrecken / sonder de Stadt te beschadigen/ 't welck doende/ soude sy alle de om-leggende Eylanders / soo die onder Ternate, als die onder Tydore staen / een groote vreese aenjagen/ want sy houden 't doch alle met den sterckstern.

Een Prauw met volck van Machian komt in de vloot.

Ten selven daghe/ quamper een Prau, met volck van Machian, die voor desen onder Ternate ghestaen hadden/ maer waren nu ten deele uyt vreese Tydorees geworden. Sy waren uyt-gesonden van den Sangaya of Gouverneur van Machian om heymelijck te bespieden hoe de saeck afloopen soude / ende verklaerden/ dat de Sangaya haer belast hadde tot den Admirael te seggen / soo haest als hy sach de onse wat voets in Ternate te hebben / dat hy terstont haer partye soude kiesen. Seyden voorts / dat over dry weecken de Koning van Tydore 40. mannen van Machian by hem ontboden hadde/ om den bergh die in't zuyden leyt te stercken/ ende de Castilianen daer op te logeren / ende als die van Machian niet na sijn pijp en wilden danssen/ dat hy haer terstont dreygde met de Castilianen, die haer souden uytroepen/ende voor Slaven wech voeren/so datse verheert waren/ ende niet meer en mochten. Dit alles niet tegenstaende / wert by den Raet geresolveert des morghens te landen / den brant in de huysen te steken ende dan na Ternate te vertrecken.

Den Admirael poogt de Stadt Tydoor in brandt te steecken.

Dien volgende heeft den Admirael 's morgens ten 8. uren met hoogh water 502. man in de boots gedaen/behalven datter noch 150. Ternatanen gereet waren / ende na dat hy't volck vermaent / een borst stuck aengedaen ende een pot op't hooft geset hadden / is hy in het schuytjen voor uyt na lant gevaren/in hebbende vier Roepers/sijn Surgijn/ ende twee Dienaers. Want hoewel hy ontrent 50. Spanjaerts op lant sach / ende dat hy tegen hare trencheen aen moest / soo hadd' hy nochtans sulcken moet / dat hy die eerste aen lant wilde wesen/ sich inbeelde dat hyse lichtelijck uyt hare trencheen soude ver jaeght hebben.

Maer kan niet landen.

Maer komende aen 't Rif/ mocht met het schuytjen niet over/'t welck siende/riep hy de boots/ die vol volcx quamen toe/ datse te rugge souden keeren door alsoo de Schepen schoten kondense qualijck hooren/ behalven dat haer oock den roock in de wech was. Daer over raecktender twee of dry boots aen de gront/ doch quamen terstont weder af. De Spanj. haer gewaer wordende/namen/soo't scheen/de vlucht/want in't aenkomen wert niet veel geschoten/ maer doen de onse aen de gront raeckten/ende te rugge keerden/schotense fel/soo datter 2. van den onse doot bleven. Wat schade dat sy geleden hebben / kan men niet weten. Immers dat versmachte Rif belette den Admirael sijnen aenslach / soo dat hy met advijs van sijn Raet niet goet en vonden om een deel stroo huysen het volck te avonturen / des nachts het anker ghelicht heeft / ende na Ternate gheloopen. Onder welck Eylant sy den 19. dito / ontrent den middagh gekomen zijn / ende hebben het voor Malaya geset. Den Admirael is terstondt met 12. Musket-

tiers ende een deel Ternatanen aen landt gevaren / ende des avondts weder aen boordt ghekomen / mede brengende dry Chinesen die sy gekregen hadden. Desen hadden doen al dry dagen uyt het Kasteel Ternate gheweest/ ende seyden datter op de twee Eylanden 300. Spanjaerts waren / 200. op Ternate, ende 100. op Tydore, met noch 20. Portugesen / 50. Chinesen ende ettelijcke slaven. Den 20. dito/ zijn de Schepen voor Telingama ghekomen / ende den Admirael is met den Raedt ende 150. man gegaen na Maukonora, 't welck een goede half ure vande Spanjaerden haer Fortresse leyt. Dese plaets hebbense wel besichtight/ maer niet raedtsaem ghevonden te stercken/ want hoe-wel sy met kleyne moeyte onwinbaer te maken was / werdt nochtans na-gelaten / om dat de Ternatanen hare Prauwen daer niet en konden bergen / ja seer qualijck ha re victualie halen van Gilolo, want die van Tydore souden haer altijt hebben konnen waer-nemen tusschen Tydore en Ternate. Oock konde hen haer drinck-water af-gesneden worden. Daerom den Admirael ten selven dage met den Raedt is gaen besichtighen de plaets Malaya, leggende aen de Noort-Oost-zijde van 't Eylandt in een laeghte/ sonder eenigh geberghte daer ontrent/ dat haer kan beschadighen. Heeft rontom een muer van steenen op malkanderen ghelevt sonder kalck / die gemaeckt is over 50. jaren ten tijde sy met de Portugesen oorloogden / zijnde op sommige plaetsen twee vadem hoogh/ op andere minder/ ende 8. of 10. voeten dick. Hier en daer was wat af-gevallen/doch konde in een dagh vijf of ses in difensie wesen tegen een aen-loop. Is van dit bygaende fatsoen/ ende heeft een Rif voor hem / dat met laegh water veel droogh valt / soo dat sy haer Prauwen ghenoegh konnen berghen. De Schepen konnender op een gotelincx-schoot niet aen landt komen/ doch daer is goede ancker-grondt buyten het Rif. Soo hebben sy dan besloten dese plaetse te stercken / alsoo de Ternatanen daer oock beter toe gesint waren / als tot Maukonora, ende den Admirael heeft hou-messen en bylen doen uytdeelen/ om des anderen daeghs te beginnen de ruyghte wech te doen houwen door de Ternatanen, die nu stijf 300. sterck waren. Waer van datter 2. of 3. na de Fortresse van de Spanjaerden ghesonden wierden / om daer yemant te krijgen / maer keerden ledigh wederom / seggende dat de Spanjaerden alle boomen ende ruyghte een groot stuck weeghs van 't Kasteel hadden af-gebrant/ ende ruymte gemaeckt / vreesende voor belegh.

1607. May.

Besichtigen de Maukonora

Ende Malaya

welcke plaetse besloten wordt te stercken.

Den 21. hebben de Ternatanen al de ruyghte rontom Malaya af-gehouwen/die soo dick stondt / dat men geen wallen konde bekennen ende 's morgens daer aen quam den Admirael met den Raed/om de plaets te meten ende ordineeren waer men de bolwercken soude moeten maken. 't Welck ghedaen zijnde/ deed hy den Koning ende den Hockum by hem roepen/om haer aen te seggen/watter voorder te doen stondt. Sy quamen / ende gevraeght zijnde waer al haer volck was / die den Admirael meende dat noch in Telingama waren / wert hem geseyt / datse meest al na Gilolo waren om eten te halen / niet tegenstaende hy haer des morgens een tonne Rijs hadde doen geven. Die doen seltsaem op sach / dat was Matelief, roepende Heylige Malayen, en wordende by na uyt sijn sinnen / want hadde niet een droogen draet aen 't lijf/ so hadt hy door de ruyghte geloopen: In somma hart spreken/ende half te despereren wasser geen gebreck. Den Hockum seyde/dat hy het niet beteren konde/ want het volck na hem niet en hoorde/maer de Gugugo ende Capiteyn Laud moesten daer wesen / dat waren de regeerders / daer luysterden 't volck na en na niemant anders. Al die van Gilolo quamen/ seyden / morghen komen sy/ en dat bleef vast duerende. Den Admirael sondt

De stat van Ternaten en Gamalama.

Ternatanen verloopen.

1607. terstont een Prau na Gilolo met een expressen van sijn volck / ende dede den Gugugo aen-seggen / dat hy niet langer mocht wachten / ende sich nu van weghen sijnen Prins voor Godt en de werelt ontschuldight hadde / dewijl hy gereet was / ende die van Ternate niet geholpen en wilden wesen. Dat het oock geen luyden met eeren werck was sulcken Armade te ontbieden / ende alsse quam / dan daer mede te spotten.

May.

Boodtschap des Admiraels aen den Gugugo.

Den 23. ende 24. dito / was den Admirael vast wachtende / nae den Gugugo, sonder daer-en-tusschen yet te doen / jae half versuft zijnde / ende niet wetende wat te beginnen. Den 25.'s morgens is de Capiteyn Laud aen boort gekomen / seggende / dat de Gugugo van dien selven dagh soude volghen. Den Admirael bescholt hem wel dapper van onachtsaemheydt / maer hy stack de schuldt op 't gebreck van Prauwen. Ghevraeght zijnde / of men nu soude beraetslaghen wat men te doen hadde / gaf tot antwoorde / dat den Hockum, die een neerstigh manneken was / ende de Gugugo dat souden moeten doen. Des selven daeghs hebben de onse een man ende een vrouw ghekregen / die van de Spanjaerts quamen over-loopen: Seyden / dat de Spanjaerts anders niet en deden als haer selven te stercken / doende de Slaven dapper arbeyden / die veel boschwaert in-gheloopen waren / ende met menighte souden over-komen. Den 26. is de Gugugo eyndelijck aen-ghekomen / maer soo spade / dat den Admirael hem dien avondt niet en sprack. Doch des morgens vroegh / alsoo hy aen landt ghegaen / ende de Gugugo aen sijn boordt ghevaren was / is de selve Gugugo weder nae 't landt ghekeert / ende den Admirael is met hem / met sijn Broeder Capiteyn Lauth, den oppersten Paep / den Hockum, de Sangaya van Sabonho, ende noch andere meer aen sijn Schip ghevaren / alwaer hy haer vraeghde / dewijle datse hem van Bantam ontboden hadden / wat haer begeerte was? Sy antwoorden / datse van hem versochten weder in haer lant gheholpen te worden / ende dat hy ter goeder ure daer ghekomen was / want indien hy niet gekomen en ware / die van Tidore met de Spanjaerts hadden weder een aenslag op haer / en sy hadden moeten verloren gaen / maer nu mochtense 't hooft weder op-steecken. Daer op en liet den Admirael haer niet ongheseydt hare onachtsaemheydt / dat sy soo langhsaem in haer dinghen waren / daerse nochtans wel saghen datse te doen hadden met een vyandt die nimmermeer sliep: maer nae eenighe straffe woorden moest hem even-wel noch te vreeden houden. Hy verklaerde haer sijn gantsche ghelegentheydt / ende wat hy voor Malacca teghen den Viceroy al gheleden en ghedaen hadde / voegende voorts daer by / dat hy niet machtigh en was veel landt-tochten te doen / noch oock geen ordre oft last en hadde van sijnen Prince om derwaerts te komen / maer verstaen hebbende haer verlies ende dat sy souden moghen te gronde gaen / was hy haer komen den mondt boven 't water houden / ende besien haer by malkanderen te versamelen / op dat de eerste Schepen die uyt Hollandt overkomen souden / haer mochten helpen. Want selve hadde hy wel veel Schepen / maer weynigh volck / diende daerom geen schande te begaen / maer sijn gelegentheydt aen te sien. Haer Gesanten hadden hem geseydt van 2000. man binnen twee of dry dagen te konnen opbrengen / maer na hy nu sagh / en warender boven 150. ja 100. mannen van wapenen niet / hoe-wel datter met Jongers ende Slaven ontrent 350. menschen mochten wesen. Sy seyden / datse door den oorlogh seer vermindert waren / ende al die onder haer hadden gestaen / waren haer nu tegen / soo datse geen troost en hadden als op den Admirael / begeerende dat

Die aen boordt komt.

Ende met den Admirael spraeck houdt.

dat hy daer wilde blijven met al sijn Vlote/ soo souden die van Machian ende veel plaetsen op Gilolo weder haest aen haer zijde komen/alleen door den naem. Oock warender op Tydore veel Ternatanen,die mede over-komen souden/gelijck sy seyden. Den Admirael presenteerde haer dry Schepen te laten / seggende / dat hy met de rest moest na China. Op welcke antwoordt sy versochten met haer ander volck/ dat aen landt was/ te moghen spreken / ende souden des avonts bescheydt komen seggen / 't welck den Admirael consenteerde. 1607. May. De Stadt Ternatanen.

Des avonts is den Admirael aen lant ghegaen / alwaer sy hem te kennen gegeven hebben het besluyt van haren raet/ ende begeert / dat hy daer soude blijven met geheel de Vlote / want met dry Schepen alleen docht haer datse niet ghenoegh versekert en waren / dewijl sy alle haer Corocoren quyt waren / die de Tydoresen ghenomen hadden / ende waren nu meester ter zee / soo dat sy luyden nu niet een hooft mochten uytsteken / oft souden genomen worden / behalven noch dat alle andere omliggende plaetsen in haer gevoelen soude ghestijft worden / seggende / ghelijck haer manier is / de Hollanders komen maer voor een maendt / twee oft dry / dan gaen sy wederom wegh / maer de Castilianen ende Portugesen blijven ons by / de Hollanders zijn wel beter volck / maer sy en beschermen ons niet/gelijck dees andere doen/daerom is't beter by den Portugesen wat te verdragen / als de Hollanders aenhangende tot een proye van de Spanjaerts te worden. Daer vielen noch verscheyden andere propoosten over en weder/maer sy persisteerden by haren eysch/ende den Admirael by sijn weygeringe/ so dat sy ten lesten gescheyden zijn/ende den Admirael / also 't avont was / is na boort gevaren/ en de resolutie om te vertrecken/ doch met wat hert weet God. Versoeckende dat hy blijven wilde met sijn gantsche Vlote. 't Welck hem afgeslagen wordt.

Den 28. dito/also den Admirael sijnen Raet ontboden hadde/om te resolveren op voorverhaelde propositie/siet/ so komen de Ternatanen aen boort/ende seggen/ sy willen haer alle schicken na sijnen raedt / ende soo 't hem goet docht / aldaer blijven / ja leven ende sterven. Daer op sy t' samen besloten hebben / terstont aen 't werck te vallen / ende de beschanssinge te beborderen. Ende is alsoo den Admirael met 100. van de sijne des namiddaeghs aen landt gekomen/beginnende te beschanssen het zuyder bolwerck / het welck sy den 29. ontrent een mans lengte hoogh kregen met hout ende aerde. Maer om de Ternatanen met ordre te doen wercken / was gantsch geen middel / sy wilden al over-hoop / ende onder niemants bevel staen / liepen oock terstont wegh / ende en waren dan niet weder te krijgen. Daer souden 100. mannen van den Gugugo arbeyden aen de af-ghevallen muragie van het Stedeken Malaya, maer den Admirael namiddaeghs komende om 't werck te besien / en vonter maer vijf oft ses / ende aen 't bolwerck / waer hy hem maer eens wende / daer liepen de Swarten wegh. De Overheyt heefter geen dwang over / 't welck daer uyt-spruyt / dat sy de luyden niet te eten geven/maer moeten wercken/ende self in't bosch gaen de kost soecken/ daer veel tijdts mede door gaet. Den 30. heeft den Admirael sijn beste gedaen/ om alle de Ternatanen onder 4. Capiteynen te brengen / ende over elck thien een Rotman / maer 't was al verloren moeyte / het scheen sy wilden over-hoop wercken / om middel te hebben wegh te loopen als 't haer beliefde / want alsse by de aertdragers niet en waren / gaven voor / datse uyt waren om hout. Den Admirael hadde harde woorden met de Overigheyt / seggende onder andere / indien sy meenden met hem te spotten/dat hy vertrecké soude/doch niet sonder eerst twee van de principaelste 't hooft van den buyck te houwen. Even veel was het/ sy waren uyt haren tret niet te brengen/al hadde men op sijn hooft gegaen/en sijn De Ternatanen komen weder aenboort. Ende met de beschanssinge wordt voortgevaren. Doch onwilligh lijck ende met confusie.

1607. boeten gespaert/soo dat hy moest laten wercken die wilde/ ende wegh-loopen die niet en wilde. Het werck nochtans gingh so tamelijck voort/ dan men soude met een deel van 't volck wel op een ander ghearbeydt hebben. Des avonts quamper een Ternataen over-loopen van 't Kasteel/die niet en wist te seggen/dan datter een Chinesche Ionck met Nagelen gereet lagh om te vertrecken. Waer over / also de tijdt niet toe en liet vergaderinghe te leggen/den Admirael sijnen Raet op staende voet aen sprack / die eendrachtelijck goet vonden 't Schip de Son, Enckhuysen, Delft, ende het Duyfken derwaerts te senden / ende den Fiscael Marten Aep als Commandeur te belasten / de selve Jonck te nemen / oft te verbranden / indien sulcx geschieden konde/sonder de Schepen in openbaer perijckel te brengen van de wal te na te komen / dewijl / na des Admiraels oordeel / men geen ander perijckel en hadde te vreesen. Des selven avonts heel spade worden van de Ternatanen aen boort gebracht 2. over-loopers van den vyant/ d'een een Provençael, d'ander een Venetiaen, welcke verklaerden / van dien morgen uyt het Kasteel gescheyden te wesen / alwaer sy gelaten hadden de voorsz Chinesche Jonck, met noch een ander Scheepken/dat na de Manillas wilde/met advijsen/waer door den Admirael des te neerstiger de voorsz vier Schepen af sondt. Seyden voorts / datter waren vijf Compagnien Spanjaerden van 70. man / waer onder veel siecken / soo datter niet boven de 250. en waren die wapen konden voeren. Datter oock 100. Spanjaerden op Tydore waren geweest / maer daer van warender 20. weder op Ternate gekomen. Den laetsten dito/ werter vast gearbeyt/ doch 't en was in des Admiraels macht niet de Ternatanen in ordre te brengen / om te wercken/liepen al over-hoop/ ende en wrochten de helft niet van den dagh. Den Admirael dede Rijs aen lant brengen/als de voorleden dagen geschiet was/ dat sagen sy geerne/ was wellekom/ maer 't was terstont weer 't ouwe duentjen.

May.

Over-loopers uyt het Kasteel.

Junij. Den eersten Junij / heel vroegh voer den Admirael aen alle de Prauwen, ende jaeghde de Ternatanen aen lant. Maer des namiddaeghs kond' hy geen volck krijgen liep daerom ende sloeg een kleyn Prauken in stucken / dat juyst een arme kalis toe quam/'t welck hem leet was. Schoot oock met een roer in de Prau van den Sangaya van Savonho, dat de koegel uyt het water in de matten sprongh/ doch konde even-wel de rabauwen niet aen lant krijgen / voor dat het al dry uren was/en een vijven liepense weder wech. Den 2. dito/en hebben sy door den regen maer den halven dag gearbeyt. De Koning / also hy fieck was/ gingh na Gilolo, ende met hem raeckten 2. of 3. Prauwen wech. Den Admirael sondt den Hockum ende Sangaya Ciloro na Gilolo, om haer wijven te halen / ende binnen twee dagen over te brengen/met alle de gene diese mede konnen krijghen. Dan souden weder andere groote meesters haer vrouwen halen: Want den Admirael maeckte sijn facit / alsser de wijven waren / datse dan beter sorghe soude draghen / ende alsser voor eerst de vrouwen van de groote meesters waren / dan soude de rest wel volgen. Ten selven dage kocht den Admirael 2. Chinesen voor 12. Balachos, om hem in China, daer hy eerst-daegs henen wilde/ te vertolcken. Den 3. kregen sy het bolwerck in de hooghte behalven de borstweringe / ende brachten twee Gotelingen van 3000. aen lant / met 2. affuyten/ 3. metalen bassen/ ende een psere.

Neerstigheyt van den Admirael.

Den 4. des nachts quamen de uytghesonden Schepen weder/ mede brengende de Pelo van China, daer 25. Chinesen op waren/hadden in/na haer seggen/ontrent 500. quintael Nagelen / die sy tot ses Realen ghekocht hadden / ende den tol betaelt teghen 33. en een half ten honderde / welck is van dry pondt een. Hadden oock eenigh Silver / doch weynigh / met 500. gemaeckte Bambaysen/ die

die sy weder-brachten na Manilla, ende voorts na Chinceo, soo sy seyden: Uyt de schriften by haer bevonden / noch uyt haer woorden / en konde men anders niet vermercken / dan dat alle de Nagelen haer eygen toe-quamen / waer over den Admirael vry beducht was / want nae rechten / die uyt vyande landt wil / behoort prijs te wesen / maer dewijl men in China socht te handelen / moest men oock om beste wille veel doen. Den 5. dito / voor middag werdter wederom wat gewrocht / maer naemiddaeghs moestender door den regen uyt-scheyden. De Overigheydt van de Ternatanen maeckten den Admirael kranckhoofdigh / want gingen in haer Prauwen, ende dan en wilde 't graeuw niet te werck. De andere bekende wel dat de Gugugo ende Capiteyn Lauth te slap waren / maer daer quam anders niet van. De natuer van dit volck is verlanghsaem te wesen in alle haer wercken / ende de saken des Admiraels vereyschten rasheyt / de tijdt overliep hem / nochtans en mocht hy niet vertrecken / of het zuyder bolwerck was eerst in defensie / want hy het daer voor hieldt / soo haest hy soude vertrocken zijn / dat dan de vyandt een proef daer op soude komen doen / daerom maeckte hy de Ternatanen verbaert met de kortheydt des tijdts / ende sprack de Overigheydt toe als honden / maer wat was het? 't waren oude luyden / ende en mochten tegen geen ongemack. 1607. Junij.

Den 6. werdter weder gearbeydt / doch al slappelijck. Den Hockum quam met ontrent 100. soo Vrouwen als Mannen / ende 't Schip de Son werdt weder gesonden na Gilolo om Vrouwen te halen.

Die van de Vloot besloten den 10. t'zeyl te gaen / ende op 't Fort te laten 40. mannen / ses Gotelingen van 3000. ende vier Bassen. Resolveerden oock / dat sy de Nagelen van de Chineesse Jonck in Enckhuysen souden lossen / ende de Jonck daer laten / om met Ternatanen te besetten / ende naer Manado om Rijs ende Sagu te senden / kregen sy dan handelinge in China, souden de Chinesen hare Nagelen betalen / maer soo niet / de selve houden voor gheconfisqueert of verbeurt.

Den 7. heeft den Admirael meest al sijn volck aen landt doen gaen / om het werck wat te vorderen / ende een Palissade teghen de muer te maecken / die 't bolwerck vande Stadt afsloot. Maer aen landt komende / spande de meesten hoop van 't geboefte t' samen / ende liepen op strant te hoope. Den Admirael en wist eerst niet watter was / dan verstondt daer nae / datse niet en wilden wercken. Sy jouden / tierden / en raesden als baerlijcke duyvels / soo dat men niet verstaen en konde watse begeerden. Daer werden twee Schippers aen haer gesonden / datse by 't Fort souden komen / ende haer begeerte te kennen te geven. Sy antwoorden / niet te willen komen / ende by aldien de Fiscael daer quame / souden hem (soo sy dreyghden) den beck breken. Waer over den Admirael seer gestoort wesende / is met de Fiscael alleen derwaerts ghegaen / ende heeft haer ghevraeght / sonder sijn hooft te ontdecken / of sy haren eedt betrachtende hem wilden gehoorsamen / ende by 't Fort komen / of niet? Sy antwoorden neen / waer op den Admirael wech ginck / ende weder 2. Schippers aen haer sondt / om te weten wat sy versochten / doen seydense / datse buyt wilden hebben: den Admirael antwoorde / is de Jonck prijs / men sal u geven / isse geen prijs / soo en kan ick niet doen / doch indien ghyse immers hebben wilt / sy zy prijs / ofte niet / ick salse u geven / nademael ghy my dwinght. Daer op antwoorden sy / indien de Jonck prijs was / soo wilden syse hebben / indien niet / soo en wildense niet datmense soude lossen / maer terstont laten varen. Dese antwoordt had den Admirael by-naest op 't oort van sijn sinnen gebracht / want 't quam hem niet gelegen

Mutinatie onder 't Scheepsvolck.

1607. de Jonck na de Manillas te laten varen/noch veel min na Ternate, daerom vont hy
Junij. geraden haer niet meer aen te spreken/ maer geboot se t'scheep te gaen/ 't welck sy mede niet en wilden doen. Soo dat hy ten lesten met sijn werck voort ging/ende dede eenige Gotelingen van strant op 't bolwerck halen. Nu also sy geen water hadden/ ende het teghen den middagh gingh/ quamen sy in orden dry en dry aen-ghetrocken door het volck dat aen de Gotelingen arbeyde/ ende meenden soo aen 't noordt eynde van 't Fort te gaen / daer water was. Den Admirael / niet wetende haer voornemen / meende datse quamen om 't werck te beletten / quam daerom van boven 't bolwerck / trock een kort Japons

Wort gestilt. Sabelken uyt/ ende meende den Capiteyn/die met een stock in de hant voor uyt quam te sabelen/ doch hy ontliep 't/ende als den Admirael na d'ander toe quam liep elck sijns weegs / ende vermengden haer onder 't arbeydende volck/ soo dat hy haer niet konde onderscheyden. De meesten hoop liep weder zuytwaerts / ende sommighe riepen hout stal , dan hadder yemandt stal gehouden / den Admirael soud' hem ghesabelt hebben / het welck sy oock vreesende / quamen al enckel-een by 't werck / met ooglupckinghe van den Admirael / die haer socht te verdeelen. Na den middagh waren de meeste roervincken de beste arbeyders/ gelijcker des middaegs oock veel t'scheep geraeckt waren / ende daer mede was het muyten over.

Verkiesinge van een Hooft om op Ternate te blijven. Den 8. ging den Admirael 's morgens vroeg aen lant / ende hilp de Hollanders ende Swarten in 't werck. Des middaeghs weder aen boort ghegaen zijnde/ vergaderde hy den Raedt / om een Hooft te kiesen die aldaer soude blijven. Hier toe en hadden sy geen stoffe als den Fiscael Marten Aep, die met de meeste stemmen daer toe gekoren zijnde/wende wel eenige swarigheyt voor/doch scheen eyndelijck te consenteeren/ waer op hem oock de handt ghegeven werdt. Daer wiert mede besloten 45. man aen landt te laten/doch die konde men op de vlote niet vinden/ of wilden verbetering hebben / de minste eyschende elf oft twaelf gulden ter maent. Den Admirael weder aen landt komende vont niemant van de Swarten in 't werck / waer door oock de witte moesten stil staen/ daer over seer toornig zijnde/ ging hy na den Gugugo ende Capiteyn Lauth, die hy elck in sijn Prauw vondt / ende alsoo hy niemandt by hem hadde die met haer spreecken konde / tierde en vaerde hy vast op haer/ smytende alle de matten vag de Prauw van Capiteyn Lauth, ende hem dreygende met de Sabel / maer doen hy langh ghenoeg ghetiert hadde / moest hy hem selven weder payen/ want dat volck en is uyt haer spoor niet te brengen. Hadde hy een paer maenden mogen legghen/ ende soo van langsamer handt de Fortresse maecken/ 't soude de luyden veel beter verseeckert hebben / maer nu moest de tijdt waer-ghenomen werden om na China te varen. Den 9. 's morghens vroeg quamen al de Swarten te werck / zijnde na gissinghe / over de 400. mannen sterck / 't welck des Admiraels kijven hadde ghewrocht / die de poort van 't Kasteel dede maecken/ waer in hem yeghelijck even neerstig betoonde. Des middaegs dede hy den Raedt vergaderen/ om van een Overste te spreken. De Fiscael die 's daeghs te vooren ghescheenen hadde den last te aenveerden / maeckten nu sulcke swarigheden dat het niet om te seggen was. Hier mede was den Admirael op sijn achterste solder/ doch alsoo de Fiscael immers niet en wilde/ werdt Gerrit Gerritsz, Ghekoren tot Capiteyn van 't Kasteel/ ende Jan Rossegyn tot Capiteyn van der Zee / welcke beyde onderworpen waren den Raet bestaende uyt acht persoonen / sonder welckens advijs ende consendt sy niets en vermochten te doen / ende moesten

haer

haer voort reguleren nae de Instructie haer by den Admirael ende sijnen Raet gegeven. Den 11. werden de Soldaten op 't Kasteel gemonstert/het accoort met de Ternatanen gemaeckt ondertepckent / ende de twee hoofden van de voorgaende mutinatie ghesentencieert. Den Admirael nam oock sijn afscheydt aen de Ternatanen, veerdighde brieven af/ soo aen de Heeren Bewinthebbers / als aen die van Bantam ende Amboyna, op datter doch met de toekomende Mousson hulp mocht komen / ende meende des selven avonts t' zeyl te gaen / doch met dat de wint uytter Zee quam/ konde niet doen.

1607. Junij.

Den 12. 's morgens vroegh/ hebben sy haer anckers gelight / ende sijn t' zeyl ghegaen van Ternaten met dry Schepen/namelijck Orangie, Mauritius, Erasmus, ende een Jacht, op hebbende onder jong en oudt 285 witte eters / ende 30 Swarten/behalven de 25 Chinesen van het genomen Jonck. Des Admiraels meeninge was recht door na Macao te loopen/ sonder ergens te vertoeven/ ende soo hem de Chinesen geen handel wilden toelaten/ alle die van de selve Natie / die hy bekomen konde/ te nemen.

Den Admirael gaet met vier Schepen t' zeyl na China.

Discours gestelt by den Admirael C. Matelief op den Staet ende handel van Indien.

Als ick den staet van ons Vaderlant aensie/daer wy gequelt zijn met so grooten oorloge binnen 's Lants/ hebbende te doen met eenen so machtighen vyant als Albert van Ostenrijck, die ondersteunt wort van 't Huys van Spanjen / ende sijn eygen huys van Ostenrijck, so dunckt mijn dat wy de saecke van Oost-Indien niet en sullen konnen staende houden / met de selve alleen te laten regeeren door de Heeren Bewinthebberen/ want ick sie niet datse authoriteyt ghenoegh hier in Indien sullen krijgen/om de saecke ten goeden eynde te brengen/dewijl wy met Portugesen ende Spanjaerts te doen hebben / die hier al over de 100 jaren hebben begonnen/ ende seer vast in 't landt zijn ghewortelt/ hebbende veel sterckten/ menighte van volck/ ende een gheset Gouvernement / soo dat sy alle haer saken met beter fondament konnen uytvoeren/ als wy/die het volck uyt Hollant moeten brengen / half gematteert door den langen wegh/ daer syse heel versch bekomen uyt hare na by ghelegen landen / want hoe-wel sy alhier in Portugaels Indien niet volcks genoegh en hebben om haer dingen te doen / ende sich tegen de Vloten van onse Natie te beschermen/ soo valt haer nochtans het brengen van 't volck veel lichter/ als ons/ overmits de Schepen die uyt Portugael komen/het volck maer en behoeven te lossen tot Goa, ende van daer werden hare Armaden toegemaeckt/ die alsdan weder versch zijn/ ghelijck die Spanjaerden / komende uyt de Manillas. Daerom willen wy hier in Indien yets vruchtbaers doen/ soo moeten wy oock sien een plaets te krijghen/ daer wy uyt Hollant komende onse uytspanningh hebben/waer door ons veel profijten sullen komen/ als voor eerst/ de verversinge voor ons volck ende schepen / ende ten anderen aen-was van reputatie by de Indiaensche Vorsten/ ende volcken die tot noch toe ons niet seer en betrouwen/ seggende/ 't is wel waer/ dat de Hollanders goede luyden zijn/ beter als Spanjaerden ende Portugesen / dan wat is 't te beduyden? sy komen hier maer ter loop/ ende alsse haer Schepen vol hebben/ dan gaense weder wech/ ende wy zijn alleen niet machtigh ons teghen de Spanjaerden ende Portugesen te verweeren/ de welcke/ wanneer de Hollanders vertrocken zijn/ ons komen verderven/om dat wy met de Hollanders hebbē gehandelt. Daer-en-tegen de Spanjaerts ende Portugesen beschermen ons / ende de Hollanders / al warense ons schoon machtigh/en misdoen ons niet al handelen wy met Spanjaerts en Portugesen. Daerom is 't beter dat wy het met de Portugesen houden/so worden wy

niet

1607. Junij. niet heel uytgeroept. Dit zijn vast haer propoosten ende daer-en-boven doen de Portugesen oock haer uyterste beste / om den Indianen te doen verstaen / dat wy geen macht en hebben/ maer anders niet als een gheraept volck en zijn / na dien wy hier in Indien gheen vaste sit-plaetse en verkiesen/ghelijck als sy. Dese dan moeten wy sien te krijgen/ of alle onse dingen zijn niet.

Alle den handel van Oost-Indien bestaet in dese navolgende gedeelten.

1. In Peper te halen tot Bantam, Johor, Patane, Queda ende Achem.
2. In Nagelen te halen in Amboyna ende de Moluques.
3. In Noten ende Foelie te halen op Banda.
4. In den handel op Camboya.
5. In den handel op Coromandel met kleetjens/en op Bengala noch onbekent.
6. In den handel op China, ende dat daer aen vast is/ Japon.

Dese Waeren indiense niet alle in eenen handt en zijn / het zy die van de Portugesen/ ofte de onse/ soo sullen wy malkanderen bederven / ende de selve hier in Indien op hoogen/ maer in Europa op leegen prijs brengen. Aengaende nu de Peper/ 't en is niet wel doenlijck/ dat wy die in onse handen alleen konnen krijgen/ want behalven de Portugesen/ so varen oock de Engelsche op Bantam, die daer haer huys ende Comptoor oock hebben. Dese handelenden heel gherustelijck/ dewijle wy tegen de Portugesen oorlogen/ ende sy/ als oock die van Bantam selve/ van ons beschut werden/ sonder dat sy eenige onkosten hebben te dragen. 't En is oock niet doenlijck / den Koningh van Bantam, die noch een kindt is/ een goede resolutie te doen nemen om met ons alleen te handelen / of 't soude groot gelt moeten kosten ; ja daer mede en soude noch niet uytgherecht konnen worden/ want ick houde het daer voor/dat soo wel hy/ als alle andere Indiaensche Vorsten/al haddense noch soo stercken verbont met ons/oft yemant anders gemaeckt/so haest als sy eenigen noot hebben/ oft meerder profijt konnen doen/ het selve sullen doen breecken. Daerom dient daer niet na getaelt/maer geracht/ dat de Engelschen geen ander Specerye en mogen bekomen / als Peper/ ende dat wy oock Peper over-brengen/ tot ballast/ de selve tot sulcken prijs stellende/ dat sy gheen profijt daer op konnen doen / ende dat alleen d' ander waren ons 't profijt mogen geven.

Om alle de Noten ende Foelie in onse handen te krijghen / daer is/ nae mijn oordeel/ wel raet toe. Ende op dat wy het Eylandt van Banda niet en behoefden in te nemen ende daer een Kasteel te bouwen/ ('t welck behalven de kosten die groot zijn/ ons een quaden naem soude geven by de Indiaensche Vorsten) soo moest men de saecke aldus aenvangen.

De Koningh van Macasser is een machtigh Prince van volck / ende heeft een lant dat overvloedigh is van Rijs ende alderhande lijftocht/ soo dat uyt sijn lant Malacca meest ghespijst wordt/ ghelijck mede Banda, daer hy alle jare Rijs na toe schickt. Ick soude met den selven een accoordt maken / ende senden dry Schepen/die 200. man mochten aen landt setten ('t welck met de Macassars genoegh soude wesen voor Banda) met belofte van hem 't lant te helpen innemen/ ende in handen te geven/ sonder dat wy daer aen yet souden hebben te pretenderen/mits bedingende/ datter niemant en soude mogen komen laden als wy / ende dat wy de Foelie ende Noten hem souden afnemen tot een seeckeren prijs / te weten gelijck die nu tegenwoordig is geldende. Ick en twijffel niet/of hy soude sulcx wel ingaen/en dan mocht men voorder bedingen / dat hy ons aldaer een huys soude maken tot sijnen koste/so groot ende sterck als wy dat souden begeeren/om onse

Waren

Waren daer in te bewaren / ende verseeckert te wesen teghen alle aenloop van vyanden. Dat mochtmen dan laten maken op sulcken plaets ende soo wel gheleghen als men wilde / ende dewijle de Koningh daer niet teghenwoordigh en soude wesen / soude men den Orankaya door gheschencken konnen doen maecken wat men wilde. Hier uyt soude volgen/ datter een groot vyandt soude verweckt wesen voor de Portugesen / ende voor ons een groot vriendt. Men soude oock noch andere conditien met hem moghen maecken tot verseeckeringhe van 't landt/ als namelijck / dat hy al den Adel van Banda soude voeren in sijn landt/ ende haer aldaer plaets geven om te woonen/ daer-en-teghen eenighe van sijnen Adel op Banda brenghen. Dat al den Adel in een plaets alleen soude woonen op Banda, ende in plaets datter nu vier of vijf steden zijn / dat men der maer een stadt alleen soude maecken / daer wy ons huys hadden. Dat sy / te weten die van 't landt ghehouden wesen souden alle veerthien daghen aldaer ter marct te komen / ende haer goet aen 't kantoor te leveren. Dat soo haest de vruchten ghepluckt ende ghehavent waren/ sy die aen den koopman souden leveren/ ende terstont oock betaelt werden. Ende om te verhoeden de disordre van de groote schulden daer haer de Bandanesen in steken/ ende die sy naemaels niet en konnen betalen / dat men malkanderen niet en soude moghen borghen op seeckere penen. Ick achte dat wy daer mede Banda vast hadden/ ende den Koningh van Macassar aen ons verknocht/ in de beste forme. 1607. Junij.

Maer de Nagelen alleen in onse handen te krijghen/ is swaer om doen. Die van Amboyna, Luho, ende Cambelo hebben wy ghenoegh/ maer die van Moluco ontbreecken ons / daer gheen middel toe en is / of wy moesten den Spanjaert uyt Ternate jaghen/ het welcke of het licht om doen zy/ dat geef ick een yegelijck te bedencken / doch en sal niet laten mijn meeninghe hier van te schrijven. Ick vinde de sake wel doenlijck / als men die met een goet fondament wilde by der handt vatten / ende Malacca weder aengrijpen. Want de Portugesen Malacca quyt zijnde/ en soude 't haer uyt Goa niet doenlijck wesen de Molucas te secondeeren. Ende nae mijn oordeel/ soude men de Spanjaerts met kleyne kosten wel konnen beletten/ datse Ternate uyt de Manillas niet en soude victualieren. Men mocht voor eerst met dry of vier Schepen gaen by den Koninck van Mindanao, die heel machtigh van volck is / ende (na men seyt) wel 50. Corcoren kan uyt maken / daer mede men loopen soude na 't Eylandt Panama, of Panati, dat by de Manillas leyt/ daer een plaets is genaemt Otting, op de welcke zijn 18 Spaensche Soldaten/ met soo veel ander Spaensche inwoonders datse in alles 40. witten moghen wesen. De selve plaets soude ick innemen ende destrueren / of wildense de Swarten van Mindanao houden/ dat mochtense doen/ want is overvloedigh van Rijs ende alle ander lijftocht / die van daer nae Ternate ghebracht wordt. Dan wilde ick voort nae de Manillas loopen / ende verderven alle de Schepen die ick daer vonde / op datse Ternate niet en mochten helpen. Daer nae soud' ick een schip van 80. of 100. last laten te rugge loopen nae Mindanao, ende sich houden in de straet van Tagima , met de Corcoren van Mindanao , om de gheene die noch nae Ternate wilden te grijpen / want hebben anders geenen wegh/ sulcks dat men dat eens of tweemael ghedaen hebbende / den hongher groot wesen soude in Ternate. Want wat aengaet Ternate te beschieten ende forceren / ick achte dat het de Spanjaert nu wel soo sterck sal maecken / ende soo veel volcks daer in legghen / datter groote macht toe sal behoeven. Het sal hem swaer vallen de Molucas te versien met lywaten / want de weynighe die

1607. die hy nu derwaert voert / die brenghen hem de Chinesen tot Manilla. Hier door
May. sullen de Ternatanen metter tijdt oock verdrietigh worden / alsse van gheen lywaet versien en worden/ 't welck van Malacca moet geschieden. Konde men in Ternate een Galaye brengen/ dat soude den Spanjaert groot afbreuck doen.

Den handel van China dependeert mede aen Malacca, want wy dat hebbende/ konnen de Portugesen daer niet meer varen. Wat nu de Chinen selve belanght/ daer en weet ick al noch niet van te schrijven / als ick daer sal ghe weest hebben/ sal ick dat met beter fondament konnen doen.

Den handel op Coromandel met de kleetjens/ daer mede gheheel Oost-Indien, dat wy nu bevaren/ wordt ghestoffeert/is van grooter importantien/ want dese Landen/ moeten die kleetjens hebben/ het zy dan watse oock kosten / doch elck heeft sijn besondere slach/ ende werdt op sijn besonder plaets ghemaeckt/soo dat die van Negapatan niet en maken 't gene die van Masalipatan maken/ ende als de Portugesen Malacca quijt waren/ soo en souden sy noch middel noch ghelegentheydt hebben om haer kleetjens bequamelijck te venten / al blevense de plaetse van Negapatan houdende. Dan soder geen middel getroffen kan worden om Malacca weder te beleggen / soo sullen de Portugesen middel soecken om met hare Fusten ons den handel op Coromandel te beletten / want dewijl het over al een vlacke kust is/konnen sy haer lichtelijck houden tusschen 't lant ende onse Schepen. Oock en zijn de Schepen die daer varen niet sonder perijckel / indien de Portugesen willen neerstigh wesen/ want sy konnen in acht daghen te lande bescheept in Goa hebben/ ende aldaer dan teghen ons armeren. 't Gaet oock seker als de Portugesen Malacca quijt waren/ dat sy dan de kust van Coromandel souden moeten begeven/ want souden geen wegh met de kleetjens weten/ ende alsso en soude de kust haer de kost niet moghen afwerpen. Daerom/ na mijn opinie/ is aen Malacca meest al den handel van Oost-Indien ghelegen. Die van Bantam soude dan oock wel tot reden wesen te brengen/ als hy sien soude/ dat wy vastighept hadden/ ende dat de Engelsche anders niet en konnende krijgen als Peper/ gheen groote vaert aldaer en souden hebben. De Peper die van Jambeo, Andragyri, ende ander plaetsen tot Bantam komt/ soude al te Malacca komen/daer sy beter versien souden werden van kleetjens/ als te Bantam.

In Bengala weet ick niet dat de Portugesen eenige macht hebben. Alle die ick daer van hebbe hooren spreecken / segghen / dat men daer wel soude handelen. Daer zijn twee havenen/ d' een genaemt Porte Pequeno, d' ander Porto Grande, na mijn onthout is Porte Grande de westelijckste/ staende onder den Koning van Cambaya, ende daer en valt niet besonders als Rijs / die met menighte van daer na Cochin wordt gebracht. Porto Pequeno is oostelijcker/ daer veel lywaten vallen. Dan den handel op Arrakan dient versocht met een paer schepen. De Koningh noodighet ons seer/ Daer is een Portugees Felipe de Britto, die een sterckte aldaer heeft / met ontrent 80. Portugesen beset / liggende wel 50. mijlen te landewaert in/ waer door hy het heele spel aldaer onklaer houdt/ soo dat die van Arrakan , hoe-wel machtigh van volck/ gheen raet en weet om hem van daer te verdrijven. De selve Portugees houdt door desen middel het gheheele landt van Pegu, dat nu door inlantsche oorloghe verdorven is / in roere / ende is meester van grooten rijckdom ende veel gesteente.

Op Cambaya is na mijn opinie voor dees tijt noch niet te doen / soo langh als de Portugesen soo sterck zijn op de kuste van Malabar, ende de Koningh aldaer noch niet beter tot ons ghenegen/ Sy moeten ons beter kennen / ende haer het

bloot

bloot geven tegen de Portugesen/ want soo langh de Koninck van Cambaya sijn stroomen niet en wil vryen/ dat wy daer moghen vry wesen/ sal 't al met perijckel te werck gaen/ want daer mogen geen groote Schepen binnen komen/ oock is 't soo nae Goa, dat als de Portugesen verstaen souden datter Hollanders waren/ sy terstont met macht souden derwaerts komen/ ende als men dan gheen hulp noch bescherminghe van landt soude hebben/ soud' het periculeus vallen aldaer te wesen. 1607. Junij.

Uyt dit discours mach men sien van wat importantie dat Malacca is/ daerom dient daer wel een blaeuw oogh om ghewaeght/ want wy moeten doch een vaste plaets in Oost-Indien hebben/ dewelcke hoe veelse kosten soude/ eerse soo bequaem soude wesen/ als Malacca, mach men considereren.

Den 29. Junij/ 1607. zijn de voornoemde vier Schepen in de Straet van Tagima gekomen/ ende des middaeghs voor den hoeck van Mindanao, daer sy geanckert hebben/ want de ebbe quam haer teghen/ die om de oost valt/ gaende stercker als te Vlissingen voor 't hooft. Hadden dry oft vier daghen t' soeck ghebracht in een Inham van Mindanao, ende als 't al om quam/ moesten noch thien oft twaelf mijlen voorder wesen/ want desen Inham leydt in de Kaert niet/ ende is den derden Inham van de Stadt Mindanao af te reeckenen/ daerder de Kaert niet meer en stelt als twee. Den hoeck van Mindanao leyt by gissinge op 6 en een vierde part graden/ de strate streckt west ten noord. Hier quamen haer Visschers aen boort/ brengende Visschen/ met wat wilden Caneel/ als oock eenig Wasch. Den Admirael sette hier aen landt de twee Ambassaten/ die van Ternate aen den Koningh van Mindanao ghesonden waren/ haer gevende eenighe kleetjens/ want waren kale backers. De Koningh van Mindanao ende sijn volck zijn Mahometisten. Men verstont hier uyt de Inwoonders/ dat de Spanjaerden vreede ghemaeckt hadden met die van Solor, 't welck sy al doen om verversinghe te hebben. Dan met die van Mindanao en sullense apparentelijck soo haest niet accorderen/ want die loopen tot voor de Manillas toe rooven/ ende hadde doen ter tijdt eenighe Spanjaerden ghevanghen/ diese niet en wilden laten lossen. Daer quam een van de Wilde by den Admirael/ die hem een briefken toonde van Don Pedro d' Acuna, ghedateert in Februario 1606. daer in hy beveelt dat men den toonder des briefs niet en soude beschadighen/ alsoo hy sijne Majesteyts ondersaten met vriendtschap hadde ontfanghen. De Schepen komen in de Straet van Tagima/ ende anckeren voor den hoeck van Mindanao.

Den eersten Julij/ raeckten sy door de Straet van Tagima, ende nae veel hasselinghs oock door de Eylanden/ waer van sy'er op eenen dagh wel vijf-en-veertigh mochten tellen. Den 22. waren niet verre van landt/ ende werden gewaer sesthien oft seventhien Joncken, daerder een van aen des Admiraels voortquam/ welckers Schipper seyde/ dat hy over elf daghen van Canton was ghescheyden/ ende dat sy noch wel twee daghen zeylens van Macao waren. Den Admirael bedroeft zijnde dat sy soo seer om de oost verballen waren/ daer de windt Zuydt-west hielt/ vraeghde/ of hy hem nae Macao wilde brenghen/ soude hem eerlijck betalen. Hy antwoorde ja/ gingen nae sijn Jonck, haelde sijn plunderagie daer uyt/ ende liet de Jonck zeylen/ was op al de kust wel bedreven/ want voer alle jaer vier of vijf mael tot Canton, soo dat hem den Admirael weder verblijde desen Piloot aengetroffen te hebben. Hy vertelde/ dat de Portugesen te Canton, noch waren/ doen hy van daer vertrock/ doende vast haren in-koop/ maer offer Portugeessche Schepen te Macoa lagen/ en wist hy niet te segghen. Den 25. dito/ Raken door de voorsz Straet/ ende door de Eylanden.

des

1607. des avondts zijn sy onder Lamao ghekomen / welck Eylandt ontrent een mijl van de kust leydt / en mach ontrent dry oft vier mijlen lang wesen. Daer legghen veel Eylanden soo be-oosten als be-westen langs de kust / doch dit is 't grootste. Aen de West-zijde heeft het een grooten Inham in 't vaste landt / daer op haer van verre twee heuvelen / ende daer nae noch een op doen. Een dagh reysens van daer / de Rivier op / is gheleghen de Stadt Tieuchien, daer meest alle de Armesijnen van gheheel China ghemaeckt worden / Sy leydt twee dagh-reysen te lande oft oock te water van Chincheo. 't Eylandt Lamao is by na in twee Eylanden ghedeelt / want heeft in 't midden een kloof / van waer men de Zee by nae aen de ander zijde mach sien. De Stadt leydt meest nae 't Oosten / binnen in een fraeyen Inham / daer men wel beschut leydt voor alle winden. Men mach binnen door nae Chincheo loopen. 't Is een heel berghachtigh hoogh ende steenigh landt / hebbende gheen oft weynigh gheboomte. Alsoo hier dickwils Zee-roovers op de kust komen / soo van Japon, als oock Naturale Chinen, soo heeft de Koning van China dit Eylandt over ontrent vijf-en-twintich jaeren doen besetten met een Mandorijn, welcke gestadelijck ses hondert man in sijn dienst heeft / met veel Joncken, die ontrent twintich last groot zijn. Hier en wert gantsch geen handel gedreven / selfs de Joncken van Chincheo na Canton gaende / die al-tusschen 't vaste lant ende dit Eylandt door-loopen / en spreeckender niet aen / ja de Visschers / seggense en durven de selve niet aen boort varen. Dit Eylandt is seer wel gelegen / ende van Canton, Tieuchien, Chincheo, Lamkin ende alle plaetsen kan men daer soo wel / ende beter komen / als op Canton, want het leyt tusschen alle dese groote Steden.

Julij.

Komen onder 't Eylandt Lamao.

Daer sy van wegen den Mandorijn besocht worden.

Soo haest de Schepen gheanckert waren / quamender dry Onder-Mandorijns, oft Mandorijns Dienaers aen boordt / welcke seyden / dat de Mandorijn met de Armade by 't vaste landt was (daer de onse ontrent 20. Joncken sagen) ende dat sy quamen sien / wat de onse voor volck waren / wat sy begeerden / ende of sy krijgh sochten / oft vrede? Waren ghekleet met langhe Rocken van swart Lijnwaet / ende schenen stadighe Mannen te wesen. Den Admirael antwoorde haer / dat hy een man van Chincheo nae landt ghesonden hadde aen den Mandorijn, niet wetende dat hy in de Armade was / ende dat hy dien belast hadde te segghen wat voor volck sy waren. Doch dewijle dese mannen uytghesonden waren van den Mandorijn, wilde hy haer 't selve mede wel segghen / Sy waeren Hollanders / uyt-gesonden van haren Koningh / om daer in China te handelen / brachten geldt en koopmanschap mede / ende sochten met niemandt oorloge. Daer mede gingense weder na landt / doch in 't wech-gaen / baden / dat men haer elck wat geven wilde / tot (soo men by ons seyt) drinckgeldt. Den Admirael vraegde den Tolck wat hy gheven soude / die sprack / elck een halven Reael van achten. Dit docht den Admirael te geringhe / ende deed' haer elck een heelen Reael geven / dan dat gingh soo niet wel / het moest in een papierken ghewonden / ende dan in een schootel ghepresenteert worden. Doen de dry Realen quamen / seydense / datter noch dry mannen buyten waren / die kreghen elck mede een Reael / ende dan werdter noch een Reael ghegeven voor de Soldaten / soo datter seven Realen bleven / ende daer mede gingense voort na lant. Den 26. quam de Chinees weder aen boort / die den Admirael 's avonts te voren aen lant hadde geset. Hy was met eenige andere Chinesen vergeselschapt / ende op 't gene men hem doen vragen hadde van een Hollander aen lant te sendē / bracht hy voor antwoort / dat de Mandorijn hem daer

Ende antwoort krijghen op haer versoeck.

op bedencken soude/ en wat belanghde de begeerde ververssinghe/daer op hadde 1607.
de selve Mandorijn geseyt/dat de Schepen om den hoeck souden loopen / dan sou- Julij.
der volck aen boort komen/ doch en dorst hy het openbaer niet consenteren/ door
vreese van de Mandorijns van Canton ende Chincheo, maer dewijl hy binnen een
maent na Canton ging/ om daer Mandorijn te wesen/ so beloofde hy de onsen al-
daer behulpigh te wesen. Den Admirael verstont / datse aen landt dapper ver-
vaert waren / vreesende dat de Hollanders het Stedeken souden komen afloo-
pen/ waer over sy oock haer goederen in de Fortresse brachten. In somma het
wasser al bekaypt werck / ende met dat den Admirael gheen Hollander aen landt
wilde senden/ sonder des Mandorijns consent / konde hy geen recht bescheyt krij-
ghen. Dan dit was het slot van de sake/ hy was een kleyn Mandorijn, ende en
dorst over hem niet nemen. Den Admirael heeft de Chinesen, die hy in Ternate
ghenomen hadde/ alhier hondert Realen van achten gegeven/ ende alle aen lant
gestelt/ uytgenomen ses/ die hy mede wilde nemen na Canton, alwaer so hy han-
delingh krege/ soude hen alle haer goet betalen. Den selven dagh begost de wint
oost te waeyen / waer op de Mandorijn stracx den Admirael liet weten/ dat de
wint nu goet was na Canton. Hun waren daeghs te voren wel 60 Joncken ont-
moet die van Chincheo na Canton om Rijs wilden/ ende desen dagh sagen sy'er
wel 70 die al tusschen Lamao en 't vaste landt by haer heen liepen / soo dat daer
groote vaert moet wesen. Den 27. verwachte den Admirael na bescheyt/ of de
Mandorijn oock den Hollander soude ontbieden / hebbende reet ghemaeckt een
stuck Sandalen-hout/ twee Paradijs-Vogels/een Papegay/ende wat schulpen
van Schilt-padden/ om hem te beschencken/ doch vernam niemant/ dan datter
tegen de middagh een Prauken quam/ segghende dat de wint nu goet was/ ende
waerom sy niet t' zeyl gingen? Daer quam oock geen volck van landt met ver-
versschinge/ dan altemet steels-wijs een Visscher / van welcke sy om een Reael
van achten de zode kochten voor een heel Schip.

Den Admirael siende/ dat het daer hoe langer hoe slechter afloopen soude/ Verzey-
ende datter niet te handelen was/liet hem duncken dat het best was na Canton te len om
loopen/ doch alsoo sy water van noode hadden/ ende gheen antwoort en kreghen water te
van den Mandorijn op haer versoeck van 't selve te mogen halen/riep hy tot hem halen.
den Chinesen Schipper die sy in Ternate genomen hadde/ de welcke seyde / dat-
ter water was om den hoeck/ waer over alsoo den Admirael het Jacht beval
met de Sloep derwaerts te loopen/ ende den selven Chinees mede te nemen/ soo
maeckte hy swarigheyt/ seggende/ datter Soldaten lagen / nochtans alleen ge-
nomen ende scherp afgevraeght zijnde/ watter aen lant passeerde/ ende offer yet
wert geraetslaeght tot der Hollanders nadeel/ verklaerde neen/ daer by voegen-
de / dat op 't west-eynde van 't Eylandt oock water was / daerom de Schepen
't ancker gelicht hebben/ ende na 't selve west-eynde geloopen zijn/ alwaer sy des
avonts aenkomende / vonden datter een kleyn Kercxken stont / derhalven den 't Welck
Admirael een schuyt gemant met ses roers ende eenige spiessen aen landt sondt/ sy beko-
die terstont weder keerden / ende bescheyt brachten / datter waters genoegh te men.
bekomen was / 't welck den Admirael selfs aen landt gaende alsoo bevont.
Daer woonden ontrent twintigh arme luyden by dit Capelleken / in het Chinese
welcke drie Afgoden stonden / met een Tafel voor den principaelsten Afgodt/ Cappel.
ende voor de selve eenighe kleyne Kopjens van Porceleyn met water / een wey-
nigh Rijs / ende een Lampe/ voort wasser een Autaerken/ daer sy op roockten.
Veel curieusheyt en konde den Admirael hier niet vernemen / want sijn Tolck

1607. konde qualijck Portugees/ ende d' Inwoonders en wiſten oock niet beſonders te ſeggen/ dan dat dit op de Chineſe manier was. Als ſy de onſe eerſt werden ſiende/ liepenſe berghwaert/ doch werden door de Ternataenſche Chineſen verſekert/ die tot haer ſeyden/ dat ſy goet volck waren. Daer lagen twee houtjens op de tafel/ ghelijck of het een kloot midden doorgeſneden gheweeſt hadde/ doch waren ſoo wat langhwerpigh/ ende van binnen hol/ elck hebbende de groote van een vuyſt. Gevraegt zijnde/ wat ſy daer met deden/ ſeyden/ ſy ſagender door of 't goet of quaet volck was datter quam. Den Admirael vraeghde voort/ wat het dingh van ſijn volck gheſeyt hadde? ſy antwoorden/ het hadde haer voor goede luyden bekent. Of ſy dan wel yemants avontuer daer uyt konden ſien? ende ſoo jae/ dat ſy dan beſien ſouden/ of hy oock tot Canton komen/ ende daer wellekom ſoude weſen/ of niet? Daer op nam haerder een beyde de houtjes in ſijne handt/ ende wierpſe ter aerden/ ſy vielen beyde met de hollligheydt boven/ ende de tweede mael van ghelijcke/ maer de derde gangh vielenſe met het ronde om hoogh/ ende met de holligheydt onder. 't Elckens als hy werpen ſoude/ ſprack hy ſijnen Afgodt aen/ daer na ginck hy beſien een ſeecker geſchrift ſtaende aen de want van 't Kerckjen/ quam by den Admirael/ ende ſeyde/ hy ſoude daer wel ontfangen worden. Daer na gevraeght zijnde na den windt/ deed' hy al wederom 't ſelve apen-ſpel/ ende de tweede werp viel het een houtjen met de hollighept onder/ hy gingh weder in ſijnen Calender ſien/ ende ſeyde/ dat de wint maer tamelijck goet weſen ſoude. Ten leſten deed' hy noch een kunſjen/ ende ſeyde/ dat de Schepen acht dagen onder wegen weſen ſouden. Den Admirael ſeyde tot haer/ dat ſulcke dingen rechte beuſelmart waren/ ende dat de Hollanders in eenen God geloofden/ die alle dingen regeert. Dat ſy wel doende/ het betrouwen hadden/ hy ſoude haer helpen/ maer qualijck doende/ vreeſden dat hy haer ſoude ſtraffen/ gelijck oock ghেſchiede/ maer ſulcke beelden en waren nergens toe nut/ &c. Sy ſeyden/ 't is waer/ maer dit was op de Chineſche manier.

Julij. Superſtitieuſe waerſeggery. Vreemde Afgod.

Jончken aen boort. Den 28. Julij/ quamender twee Joncken, in welcker een was des Mandorijns knecht/ ofte kleyne Mandorijn, die den Admirael een preſent van den grooten Mandorijn brocht/ weſende twee ſtuckens ſyde/ die ontrent twee Realen van achten waerdigh waren. Den Admirael gaf hem weder voor ſijn Meeſter een groot ſtuck Sandalen-hout/ twee Paradijs Vogels/ ende ſommige ſchulpen van Schilt-padden. Hy vraegde/ wanneer ſy vertrecken ſouden/ den Admirael antwoorde/ morgen. Een wijle daer na quam den anderen Mandorijn, hebbende een ſtuck gout Laecken op ſijn borſt/ ende een op ſijn rugge/ die ſeyde/ dat hy de Chineſen by den Admirael aen landt geſonden ondervraeght hadde/ ende dat de ſelve ghetuygeniſſe gegeven hadden/ dat de onſe goet volck waren/ ende niet anders en ſochten als koophandel/ 't welck hy op giſteren na Canton gheſchreven hadde/ ende ſouden binnen 10. daghen antwoordt hebben: daerom ſoo den Admirael begeerde weder op te komen voor Lamao, dat hy hem ſoude laten handelen/ ende dat die van Canton, Chincheo, Hockum, ende Tieuchieu haer waren daer ſouden brenghen. Den Admirael antwoorde/ dat hy hem bedanckte/ maer nademael de windt goet was/ ſoo docht hy/ het water in hebbende/ nae Canton te vertrecken/ dan ſo de wint veranderde/ ſoude alſ dan weder komen/ hem alle vriendtſchap toonen/ ende weder van hem verwachten. Den 29. quamender vijf Chineſche Soldaten ſonder geweer aen boort gheſonden/ ſoo ſy ſeyden/ van Mandorijn van Lamao, om te beſien wat de onſe daer deden/ ende wat volck dat ſy waren/ als oock om te ſeggen/ dat hy verblijt was/ tot noch toe niet dan

Chineſe Soldaten aen boort.

van alles goets van haer verstaen te hebben. Den 30. quamender seeckere Visschers van 't vaste lant by haer fuycken/ die een quartier mijls van onse Schepen stonden/ den Admirael sonder de boot na toe/ die een goede sode visch van haer kreegh voor de dry Scheepen. Dese ghevraeght zijnde waerom sy niet aen boordt en quamen/ seyden/ datse niet en dorsten/ soo van weghen de onse als van de Mandorijns, maer op morgen soudense wel verversschinghe brenghen/ dan de onse moesten aen de staken komen/ ende halen die met haer boot/ 't welck sy beloofden te doen. Des Admiraels volck hadden een dagh of twee te voren aen landt ghewеest/ ende de beest gespeelt met droncken te drincken/ waer sy den Arack op soo dorren plaets mochten gekregen hebben/ wist hy niet/ want hadde selfs/ voor ongheluck vreesende/ daer na ghevraeght/ maer gheen konnen bekomen. Sy waren in 't Kerckjen ghegaen/ ende hadden de beelden gehandelt/ doch niet gebroken. In 't gezaeyde Rijs warense oock geweest/ ende hadden daer wat neder getrapt/ 't welck hem grooter overghebracht was/ dan het was/ waer over hy oock den selven avondt aen landt ghegaen zijnde/ de Chinesen ghevraeght heeft/ of sy eenigen overlast hadden gheleden/ maer sy antwoorden neen. Hy bekeef oock de Chinesen dat sy 't volck Arack verkochten/ segghende/ soo sy sulcx weder deden/ dat hy haer niet en soude beklaghen/ maer selve daer op slaen/ ende tot de Soldaten/ datse wel soude toesien. Aen den Rijs seyden sy dat een half elfjen schade ghesciet was/ waer voor hy haer een heel elfjen dede weder-geven/ ende bleef alsoo de beste man van de werelt. 1607. Augustus. Visschers

Den tweeden Augustij/ alsoo den Admirael sagh/ dat de Soldaten aen landt heel naeuwe acht namen/ dat die van 't landt gheen goedt aen de onse en souden verkoopen/ is hy selve aen landt ghevaren/ ende heeft den Oversten van de Soldaten gevraegt/ waerom hy niet en wilde lijden dat de Boeren yet aen sijn volck verkochten? Hy antwoorde/ datter niet te koop en was/ ende met het quaet weder en konder oock gheen volck van Lamao komen. Den Admirael seyde weder/ dat hy wel anders sag/ begeerende daerom/ hy soude aen den Mandorijn schrijven/ indien hy niet en begeerde datter eenigh volck van de onse aen landt quame/ dat het den Admirael soude verbieden/ ja morgen vroegh/ soo het de Mandorijn gheliefde/ weder op voor de stadt komen/ soo niet/ blijven legghen daer hy was/ want hy teghen des Mandorijns wille niet en wilde doen. Dit schreef de voornoemde Overste/ ende de brief wert terstont met een man op Lamao ghesonden. Den 3. alsooder te 9. uren noch geen bescheyt en quam/ ende die van 't landt seyden/ dat de brief-brenger wel tot avont toe werck hadde eer hy konde komen/ hebben de Schepen haer anckers gelicht/ ende zijn op den middag wederom voor Lamao gekomen/ alwaer sy verstonden/ dat de Soldaten den voorleden nacht by 't Kerckjen langs de strandt wacht ghehouden hadden/ op datter niemandt eenighe verversschinge aen de onse en souden verkoopen. Even-wel werdter des nachts daer aen/ soo sy voor Lamao laghen/ een vercken aen boordt ghebracht/ met middel-rift ende darmen daer by/ 't welck sy kochten voor seven elfjens. Den 4. quamper oock een vercken al schoon ghemaeckt aen 't Schip Erasmus. Den 5. wesende Sondagh quamender 's nachts vier mannen aen boordt in een schuytjen/ mede brengende vier quartieren van een Os/ een Vercken/ 30. Hoenders/ ende 200. Eenden-eyeren/ met 3. potten Arack, ende een brieflken van den Mandorijn van der Stadt/ die onder den Mandorijn van der Zee staet. Sy seyden/ den Mandorijn sondt dit aen den Admirael tot teecken van vriendtschap/ doch en dorst het niet senden by daghe/ jae selfs den Opperste

Brief nae Lamao gesonden.

Eenighe verversinge aen boordt.

1607. persten Mandorijn was tot de onse wel gesint/ maer en dorst niet doen sonder consent van Canton te hebben/ het welck men hem ten besten moest houden. Den Admirael gaf den brengers tot antwoorde/ dat hy den Mandorijn bedanckte/ ende geerne sage datse den Inwoonders toe-lieten verversſinge te brengen/ want nu dewijle dit present alsoo heymelijck quam/ en dorst hy hem geen gheschenck dat sijnen staet weerdigh ware wederom senden/ vraeghde derhalven in presentie van de selve brengers/aen de Chinesen die hy op sijn Schip hadde/ wat hy best senden soude tot recompense/ welcke seyden/ 25. Realen van achten/ 't welck hy dede/ ende gaf voort de brengers elck een stuck van vieren/ maeckende t'samen 27. Realen/ waer voor twee Schepen eenen heelen dagh genoegh hadden te schaffen.

Auguſt.

Dieverye ondersocht.

Den 7. dito/ alsoo den Chinees die den Admirael in Ternate voor Tolck aengenomen hadde/ ontnomen waren 150. Realen van achten/ die hy in sijn hooftkussen genaeyt hadde/ 't welck des nachts als de verversſingh aen boort quam/ met een mes was opgesneden/ heeft den Admirael al het volck doen besoecken/ ende eyndelijck 't geldt gevonden by een ander Chinees, zijnde een van de twee die hy in Ternate ghekocht hadde. Desen dede hy vast sluyten/ ende schreef het den Mandorijn over/ door den Schipper die hy uyt de Jonck van Ternate ghenomen hadde/ hem ontbiedende/ indien het een Hollander ware gheweest/ soude hem terstont opgehangen hebben/ maer dewijl het een Chinees was/ wilde geen hant daer aen steecken/ daerom dat hem soude gelieven een man aen boordt te stueren/ om nae de saeck te vernemen/ ende den delinquant aen landt te voeren/ oft den Admirael verlof te geven hem met een Hollander aen landt te senden/ ende over te leveren. Den 9. kreegh den Admirael tot antwoorde/ dat sijn brief den Mandorijn wel was behandight/ ende dat hy met den misdadigen Chinees, dewijl hy hem ghekocht hadde/ mocht doen wat hem beliefde. Waer over hy op den 10. dito/ een sloepjen gemant hebbende/ met 5. of 6. Roers/ na lant gevaren is/ om te besien de plaetse daer 't volck water halen soude/ die hy heel bequaem vondt/ recht tegen over de Schepen/ ende is voort geroeyt nae de groote valleye. De inwoonders/ siende datter soo veel boodts quamen/ liepen door vreese uyt de gebergten met menighte nae de Stadt/ maer werden door 't roepen van de Chinesen die den Admirael by hem hadde versekert/ ende hen wert de gevange Chinees, die met boeyen aen sijn beenen gheslooten was/ overgelevert/ om nae den Mandorijn te brengen/ met een brief daer neffens/ waer in den Admirael verklaerde/ nademael de Mandorijn de saecke aen hem gestelt hadde/ dat hy hem den misdadigen over-sond/ versoeckende een bescheyt/ daer in de Mandorijn bekennen soude den selven ontfanghen te hebben. Daer na deed' hy hem selven roepen tot voor de Stadt/ om de selve van verre wat te besichtigen/ daer vernam hy terstondt een groot ghekriemel van volck/ soo dat de Chinesen die hy in de sloep hadde hem seer baden niet naerder te willen gaen. Alsoo voer hy door de Joncken henen/ daer van eenighe al fraey toegemaeckt waren/ onder andere een die ses ysere stucken op hadde/ aen elcke zijde dry/ dese waren steen-stucks-gewijse ghemaeckt/ staecken een voet buyten boort/ ende al dat men sien konde/ hadden een groote musquets-koegels wijdte. Daer quamen veel Schuytjens om de onse te besien/ daerom oock den Admirael sachtelijck dede roepen/ te meer om dat hy verstondt datter veel volcks in de Stadt graegh was om hem aen boordt te komen besoecken/ doch dorsten niet van den Mandorijn, en de Mandorijn, die selfs mede groote lust hadde onse Schepen te besien/ en dorst niet van die

Chineesche Joncken.

van

van Canton. Des abondts sond den Admirael de Schuyt aen Landt om te besien / wat antwoordt de Mandorijn geven soude. Sy vonden daer een Capiteyn/ die seyde/ dat de Mandorijn den delinquant thien slagen hadde doen geven / ende soude hem nae Chincheo senden / daer hy van daen was / alsoo hy daer in Lamao anders niet als over Soldaten en hadde te gebieden. Daer waren oock klachten aen de Mandorijn gekomen / dat de onse op de water-plaets een Vercken ghestolen hadden / daer nochtans den Admirael d'Officiers belast hadde / geen volck van Strandt te laten gaen / want hy al vreesde voor eenighe disordre / dewijle het Matroos / als hy aen Landt by de huysen komt / niet moghelijck en is/ of hy moet quaedt doen. Den Admirael bevondt datter een by de huysen gheweest was / ende een vigsken mede gebracht hadde / het welcke dat hy seyde gekocht te hebben voor vijf elfjens / 't welck den Admirael wel gheloofde / ende dat het den eenen Chinees van den anderen ghestolen hadde / maer naedemael de kooper teghen bevel hem van strandt begeven hadde / moest hy even-wel in de boeyen. Den Admirael dede vernemen nae de weerde van 't vercken / ende verstaende van vijf elfjens / gaf thien elfjens daer voor / welck geldt de Chinesen aen den Mandorijn droeghen / met belofte van ondersoeck te doen of de Chinesen het vercken selve niet ghestolen ende verkocht en hadden. 1607. August. Vercken gestolen.

Den 12. dito / wasser op de Joncken ende in de Stadt veel geschiet met roers/ 't welck alsoo den Admirael niet en wist wat het te beduyden hadde / seyde een van sijn Chinesen, dat hy vermoede dewijl de Mandorijn stondt om te vertrecken nae Canton, datse haer affscheyt van hem namen. Een ander seyde/ dat de Mandorijn wapen-schouwingh gingh doen op alle de Joncken, ende datse gheslagen werden die haer geweer niet wel klaer en hadden / 't welck den Admirael gheloofde / die anders meende/ dat sy het deden / om te toonen / datse wel gestoffeert waren van roers en Soldaten. Geschiet in de Stad en op de Joncken.

Den 16. zijn de Schepen weder aen Zee geloopen / hebbende / soo langh sy daer gelegen hadden / niet soo veel als een hoen ververssinge konnen koopen met consent van den Mandorijn, jae dat meer is/ waer sy met de Schepen lagen/ daer quamen terstont Soldaten van den Mandorijn om toe te sien/ dat de Boeren haer niets en souden verkoopen. De selve Soldaten waren sonder gheweer / ende kregen van de Boeren den kost om niet / doch seyden altijdt tot de onse datter niet en was / sonder dat de Boeren selve dorsten segghen dattet haer verboden was yets aen boordt te brenghen / doch des nachts quamense met Praukens van 't vaste landt / ende brachten Ossen / Verckens / Hoenderen / ende dierghelijcke Waeren meer. Den 28. dito / des abondts quamen de Schepen in de Revier van Canton aen de Oost-zijde / ende setten het dicht onder 't landt / konnende het Eylandt Macao sien / dat aen de West-zijde van de Revier leydt. Den Admirael hadde over twee daghen een Visschers Champan thien Realen belooft / dat hy met hem in de Revier van Canton soude zeylen / ende daer uyt terstondt een man over-genomen / om beneffens den ghenen die hy alreets hadde te dienen voor Piloot. De Champan werdt den 29. met een Hollander daer in gesonden / om te besien het Eylandt Macao, ende of daer geen Portugeessche Kraecken en lagen. De Schepen gaen t'zeyl na Canton. Daer sy arriveren. Septem.

Den eersten September / des morghens gingense t'zeyl / om nae boven te loopen / de Revier op. Haer Piloot en Visscher die sy in hadden wilden haer brengen op een plaets genaemt Puthamchong, die ontrent halver wegen tusschen Macao ende Hungsan leydt/ maer alsoo sy seyden/ dat den Oosten wint daer een la- Eñ vernemen / datter te Macao ses Portugeessche Schepen liggen.

 ger

1607. ger wal maeckte/ ende de Maenden Augusti ende September de rechte storm-
Septem. maenden uyt den oosten op de kust aldaer zijn/ soo en hadde den Admirael daer
geen sin toe. Seyde daerom/ dat sy de Rivier op souden loopen/ so hoogh sy kon-
den/ maer daer hadden de Piloten geen moet toe/ seggende/ datter steenen en an-
der drooghten lagen. Den Admirael merckte wel wat haer deerde/ namelijck
dat sy vreesden hem soo verre opwaerts te brenghen/ ende socht haer derhalven
te verspreken/ dat sy die vreese wilden laten varen/ want sy souden in 't Schip
blijven/ ende hy soude Lypo, den Chinesen Schipper/ die hy uyt Ternate ghe-
bracht hadde/ na lant senden/ maer daer op quam het groote woort eyndelijck
uyt/ te weten dat de Mandorijn quaet wesen soude dat de onse soo diep in 't landt
quamen. Waer op den Admirael wederom seyde/ dat sy daer geen swarigheyt
in souden maken/ want soo de Mandorijn yet daer teghen seyde/ soude hy met de
Schepen gaen legghen/ daer het den Mandorijn beliefde/ al waer 't oock voor
Macao. Hier mede waren sy wat beter te vreden/ ende wesen hem een hoeck die
recht voor uyt lag/ Noort-Noort-West van haer/ daer soudense wel beschut leg-
gen voor een Zuyd-oosten/ Oosten/ ende Noort-oosten wint. Daer liepen de sche-
pen doen na toe/ ende ontrent ten halven wege wesende/ quamender eenige Chi-
nese Prauwen voor haer loopen/ daerder een van aen boort quam/ heel stoutelijck/
teghen de nature van de Chinesen. De Patroon was een oudt Man/ ende seyde/
datter te Macao lagen ses Portugeessche Schepen/ die over thien dagen van Ma-
lacca gekomen waren/ ende dat heel Macao, door de komste van de onse in roere
was/ soo datse soo veel volck deden t' Scheep gaen als sy immermeer konden/
Waren/ seyde hy/ vier Oorlogh Schepen/ ende twee Koop-vaerders. De Por-
tugesen hadden alle Chineessche Prauwen vast-ghehouden/ op dat sy den onsen
gheen tijdinghe van haer en souden brengen/ ende hare Schepen laghen al in de
Haven. Riedt daer omme den Admirael nae 't Eylandt Lentengwan te loopen/
dat voor uyt lagh/ ende terstont een man of twee na Canton aen den Mandorijn
te senden/ ende hem van sijn komste te adviseren/ op dat hy mocht ordineren/
waer de Schepen souden vertrecken om voor de winden bevrijdt te wesen. Dese
Man was een Visscher van Lamthau, buerman van den Visscher/ die den Ad-
mirael in hadde/ doch en wist van den selven sijnen buerman/ die na Macao ghe-
Welcke tijdinge geconfirmeert wordt. sonden was/ niet te spreecken. Den Admirael was in dese tijdinge verwondert/
meenende/ dat het gemaeckt werck was/ maer liep even-wel nae 't voorsz Ey-
landt toe/ alwaer geset liggende/ quam den uytgesonden Visscher met den Hol-
lantschen Corporael Wessel Roeloffsz terstont aen boort/ die anderhalf etmael
te Macao in de Haven gelegen hadden door de storm/ met een Portugeessche Prau
nessens haer/ doch lagen onder de hut verborgen/ ende waren/ soo men dencken
mach/ wel verbaert. De Corporael seyde/ dat hy vier groote Kraecken hadde
gesien ende een kleyne/ met noch een kleynder Schip daer by/ doch wist gheen
particulariteyt meer/ of ten hadde oock gheen konnen vernemen. Den Admi-
rael heeft de Visscher terstont betaelt thien Realen/ die hy hem schuldigh was
voor sijn Loots-mans gelt/ ende schonck hem noch vijf Realen voor sijnen ghe-
trouwen dienst/ waer in niet alleen hy/ maer oock den anderen Visscher/ die de
tijdinghe van Macao eerst bracht/ een goet behaghen hadde/ en de Loots-man
gingh nae Lamthau, daer hy het volck segghen soude/ datse met ververssinghe
souden aen boordt komen. Den anderen Visscher sondt hy met sijn Prauken nae
Canton aen den Mandorijn Conbon, hem drie Realen schenckende voor de
boodschap. Met hem gingen Lipku, ende de Loots-man/ die den Admirael eerst
op

op de kust gekregen hadde/ dese kreegh twee Realen/ behalven sijn Loots-mans gelt/ dat hem soude betaelt worden/ als hy weder quame van Canton, ende Lipku ontfingh 50. Realen/ daer hy rekeningh soude van doen. Den brief die Lipku met hem droegh aen den Mandorijn Conbon, gheschreven in Chineessche tale/ ende by den Admirael onderteyckent/ luyde in substantie aldus: Wy zijn hier van onsen Prins uyt Hollandt gesonden, om in dese Landen Koop-handel te drijven, waer toe wy Silver ende andere koopmanschappen brenghen, om te verhandelen, ende den Koningh van China sijne tollen te betalen, ghelijck alle andere Koop-luyden hier komende gewoonlijck doen. Daerom, versoecke dat het den Conbon gelieve yemandt van sijnen 't wegen te senden, om alles breeder te vernemen, ende my oock verlof te geven om een van mijn volck aen hem te schicken. Ick hadde geerne met mijn Schepen naerder Canton gekomen, oft eenighe ander plaetse versocht, daer de Schepen tegen de winden, die dese tijdt 's Jaers waeyen, hadden mogen versekert wesen, doch dewijl my brenger deses heeft geraden, dat ick 't selve sonder u consent niet soude doen, so heb ick sulcks na-gelaten, ende legge hier in u Reviere onder 't Eylandt Lengtengwan, bidde daerom my een plaets te ordonneren tot versekeringh van de Schepen. Brenger deses is genaemt Lipku van Chencheo, den welcken ick in de Molucas hebbe ghenomen, daer van ick ter gelegender tijdt onderrechtinge sal doen.

1607. Septem.

Brief van den Admirael aen den Mandorijn van Conbon.

Den 2. September/ quamender vier Joncken van Lamthau, wesende oorlogh Schepen/ welcker Capiteynen oft Mandorijns aen boordt quamen/ verwondert zijnde te sien dat onse Schepen die van de Portugesen ghelijck waren/ ende seggende/ dat de Mandorijn van Namtho over eenige dagen nae Canton was gereyst/ vraeghden daerom/ wat volck ende hoe sterck de onse waren/ wat sy voor koopmanschappen brochten/ ende weder van daer begeerden? Den Admirael antwoorde/ sy waren Koop-luyden/ uyt-gesonden van den Koningh van Hollant/ hy hadde op sijn Schip hondert en vijftig man/ ende d'ander Schepen naer advenant/ brachten Realen mede/ als oock Sandalen-hout/ ende Tartarugas. Daer op beloofden sy aen den Mandorijn van Canton te schrijven/ ende haer beste te doen/ dat sy daer handelinge mochten krijghen. Indien sy oock begeerden by Lamthau te komen/ om met hare Schepen voor alle winden gheberght te liggen/ sy wilden haer voor zeylen. Den Admirael danckte haer voor de presentatie/ ende dede de anckers lichten/ seggende voorts tot haer/ dat de Portugesen sijn vyanden waren/ ende waer 't sake dat hy de gramschap van den Mandorijn van Canton niet ghevreest en hadde/ soude tot Macao aengeloopen ende met haer ghevochten hebben/ maer sonder sijn consent en wilde hy sulcks niet beginnen. Sulcks was best ghedaen/ antwoorden de Chinesen, ende de Portugesen en souden oock niets durven bestaen sonder bevel oft verlof van den Mandorijn, daerom hoefde hy oock geen vreese voor haer te hebben/ voorts beloofden sy 't volck verlof te geven om met verversinge aen de Schepen te komen.

Vier Chineessche Oorlogh Schepen aen boort.

Den 3. dito/ zeylden de Schepen vast na Lamthau, en de Mandorijn van de Jonck die by haer was/ hebbende brieven voor haer nae Canton aen den grooten Mandorijn geschreven/ sondt den Admirael op den 4. een groot verckien/ dat wel vier Realen in Lamao weerdt geweest hebben soude/ met 12. hoenderen/ sommige eyeren/ wat pompoenen ende een potjen met wijn/ tot een vereeringe/ gelijck van de Capiteyn van de Jonck oock wat Bananas sondt/ met een potjen Arack, ende eenige vruchten. Dit was een Spieringh uytgeworpen/ om een Cabeljau te vanghen/ daerom oock den Admirael aen den Capiteyn heeft doen gheven drie/ ende aen den Mandorijn twaelf Realen/ met vier Christalijne gla-

De Schepen zeylen na Lamthau.

1607. glasen/'t welck wel eens soo veel was al haer presenten bedroegen/doch door sijn brief-schrijven moest hy oock wat hebben. Den 5. alsoo sy maer 4. vadem
Septem. waters hadden/ meenden/ dat sy de droogte van 't lant hadden / daerom hielden af/ende quamen op drie vadem/want hoe wel de Mandorijn haer dede wencken na landt te komen / sy verstonden sijn meeninghe niet / soo dat sy 't setten / ende hy quam aen boordt / segghende / 't en docht hem niet gheraden dat sy binnen souden loopen / maer souden 't onder 't Eylant in de Bay setten / tot datter bescheyt van Canton quame/'t welck den Admirael goet vont. Den 6. 's morgens hebben sy 't in 't Bayken gheset / ende tegen den avont quam haer een Jonck aen boordt / met twee Dienaers van den Mandorijn van Lamthau , die een grooten brief brachten met letteren als buysten / geplackt op een berdt/ met een steel daer aen / soo dat men 't droegh ghelijck de vanen in een processie: Daer stont in/ dat de Mandorijn ghestoort was / dat sy binnen ghekomen waren sonder sijn consent / ende datse behoordt hadden te Macao aen te loopen / daer de Schepen haer plaets is. Waer op den Admirael antwoorde / dat Macao der Portugesen sijner vyanden plaets was/ die sijn volck over eenighe jaren hadden opghehanghen / als oock dat het quaedt weer was / soo dat sy moesten plaets hebben om de Schepen te berghen. Doen waren sy wat beter te vreden / ende men sagh aen haer neus wel / dat geldt de leus was. In somma de meeninghe was / dat de Mandorijn begeerde van elck Schip twee honderdt Realen te hebben / dan soude hy in haer faveur zijn / ende wonder te wege brengen/ want hy veel vermocht / daerom soude den Admirael 't gelt by sijn Schrijver tot Lamthau laten brenghen. De boden kregen dat mael elck drie Realen / ende de Soldaten oock drie / was negen / voorts seyde den Admirael tot haer / dat hy op morgen sijnen Secretaris nae Lamthau soude senden / ende ontboodt terstondt sijnen Raedt / die daer op resolveerden/ dat men een kleyntjen niet en moest aensien. Soo heeft dan den Admirael opden 7. dito/ sijnen Secretaris Abraham van den Broeck met noch een Jonghman in des Mandorijns Jonck na Lamthau ghesonden / dat hy den Mandorijn by provisie soude geven 300. Realen/ ende als sy handelinghe hadden/ dan soude men hem meer geven. Doch al de swarigheydt was/hoe men hem dit geldt behandigen soude/ want men hem niet en spreeckt dan in presentie van veel volcx / soo dat het met een plompe behendigheyt toegaen moet / 't welck den Admirael tot discretien van den Secretaris heeft ghestelt wiens instructie luyde als volght:

Geldt in China de leus.

Eerstelijck sult ghy den Mandorijn Chumpingfu verklaren/dat ick sijn schrijven door sijn Dienaers wel verstaen hebbe / ende haer oock geseyt / waerom ick soo verre in 't landt gekomen ben / sonder hem te adviseren / te weten door stroom/ ende alsoo ick tot Macao niet en mocht loopen / daer onse vyanden de Portugesen zijn / ben hier gekomen / 't welck hy my gelieve ten besten te houden. Ten 2. hebben sijn Dienaers van my begeert / dat ick hem twee hondert Realen voor elck Schip soude senden / wesende voor de drie Schepen 600. Realen / de helft terstondt/ende d'ander helft/ als wy door sijn behulp licentie van Canton krijgen / om hier te handelen / de welcke ick met u ben sendende / ende beloove daer-en-boven de vrundtschap te erkennen. Dat hem daerom ghelieve terstont na Canton te schrijven / op dat den grooten Mandorijn ghelieve yemandt herwaerts te senden / om te besien wat volck wy zijn / ende met eenen verlof te gheven/ om eenighe van mijn volck na Canton te mogen senden / om aldaer van alles met hem te handelen. Dat hy / namelijck Chumpingfu , alle de Borgerye

Instructie om te handelen met den Mandorijn van Lamthau.

1607.

Septem.

van Lamthau verlof gheve / om alle ververſſingh / oock Viſch / Vleyſch ende Arack aen boordt te moghen brengen / 't welck wy de luyden ſullen af-koopen ende betalen. Dat hy ons oock verlof geve om verſch water aen lant te halen/om onſe ſchuyten op lant te ſetten / ende ſchoon te maken. Sult oock beſien / of ghy een deel plancken kont koopen / tot behoef van de Schepen / ende hem eyndelijck ſegghen / dat ick een brief hebbe van den Prins van Hollandt aen den Koningh van China, vraghende / hoe ende door wie men die beſt beſtellen ſal.

Antwoort op de voorſz Inſtructie.

Met deſe inſtructie is de Secretaris 's morgens aen landt gegaen/ende des ſelven daeghs tegen den avont weder ghekomen. Hadde by den Mandorijn gheweeſt / daer alles met groote magnificentie was toe ghegaen / want hadde den Mandorijn moeten aen-ſpreken op ſijn knyen. Den eerſten Mandorijn, die over de Boeren ende Viſſchers is / ſprack hem eerſt heel hart aen / waerom ſy ſoo ſtout binnen gekomen waren ſonder conſent van den Mandorijn, waer op hy antwoorde / dat het onweder haer ghedwongen hadde een plaets te ſoecken om de Schepen te bergen/ want hadden al-reede twee anckers verloren. Hy ſeyde/ghy ſoudt na Macao geloopen hebben / de Secretaris antwoorde / de Portugeſen waren onſer Natien vyanden/ende daerom was dat ghelaten. Eyndelijck geboodt hy/ dat de onſe weder ſou na buyten loopen / doch dat hy eerſt met den grooten Mandorijn ſoude ſpreecken/ ende dan naerder beſcheydt ſeggen. By den grooten Mandorijn komende/ ſprack de ſelve/ nae veel ceremonien/ ende aendieninghe van de boven geſchreven articulen / dat het landt met de komſte der Schepen in roere was/ende dat de ſpraeck liep/dat ſy in elcken ſchip 400. Witte Mannen hadden/ 200. Japonneſen, 't welck haer vyanden waren/daer op hem nae ghelegentheyt werdt gheantwoort / hy ſeyde wederom / dat hy wel gheloofde datſe goet volck waren / doch om de opſpraecks wille ſoude hy morgen een man aen boordt ſenden / om de Schepen te viſiteren / ende na de viſitate alle beſcheydt na Canton ſchicken / oock alſdan alle 't volck oorlof geven om ververſſinghe aen boordt te brengen / ende haer toe-laten water te halen / oock een plaets wijſen de Rivier opwaerts/een dagh-reyſe van Canton, daer de Schepen van Siam leggen/ om voor alle winden bewaert te weſen.

De ſchepen worden geviſiteert.

Als nu deſen beſoecker des anderendaeghs t' Scheepe quam / ende 't Schip beſocht / behaeghde hem alle dingh wel/ende den Admirael noode hem te gaſte/ doch alſoo 't noch wat langh voor de middagh was/konde hem anders niet voor-ſetten/als wat ſoetigheydt/Eyeren/ Botter / Kaes / ende een teugh Wijns.

Seltſamen Courtoiſie.

Na den eten als hy d' ander Schepen ſoude gaen viſiteren / ende den Admirael bedanckten voor ſijn goet tractement/ raepte hy alle ſijn kleederen op / ende toonden hem ſijnen naeckten buyck / doende ſegghen door den Tolck / dat hy ſoo wel gegheten hadde / dat ſijn buyck alſoo gheſpannen ſtondt. Na dat hy alle de Schepen beſocht hadde / heeft hem den Admirael 20. Realen gheſchoncken/'t welck hem docht dat te weynigh was/maer den Admirael ſeyde hem/nademael hy nu na Canton gingh/indien hy te wege bracht dat de onſe aldaer handelinge kregen / dat hy hem ſoude bedencken. Sijn volck kregen derde-halven Reael/de Capiteyn van des Mandorijns Joncke vijfthien / ende ſijn magger ſes Realen/ door dien ſy met den Secretaris dapper hadden geloopen/ende oock wat by den Mandorijn vermochten. Daer na ſond den Admirael ſijnen Secretaris weder na Lamthau, die laſt hadde ſoo veel ververſſchinge te koopen als hy konde/mede-dragende 300. Realen voor den Mandorijn,met belofte/ſo de onſe handeling kregen/dat men hem beter ſoude bedencken.

Den 9. 's nachts is een Viſſcher aen boort geweeſt met wat Viſch/Oranjen ende

1607. de Arack, doch sag dapper om na de Joncken van oorloge/ want tot noch toe hadden der altijt drie oft vier Joncken van oorloge by de Schepen gelegen / alleen om te wachten / datter geen verversing aen boort soude komen. De Visschers in 't voor-by varen staecken wel visch op/ maer wesen altijt na de Joncken, willende segghen / datse om de wachts wille niet en dorsten aen boordt komen. De principaelste Capiteyn van de Joncken sondt sijn Prauken aen des Admiraels boort/ begerende dat hy den Tolck soude by hem senden. Den Admirael vraegde de Soldaten/ waerom de Capiteyn niet en begeerde/ dat de luyden haer haer visch quamen verkoopen? Sy antwoorden / dat hy het haer niet en verboot/ waer op weder gerepliceert wert/ dat de Visschers nochtans so seyden/ oock mede dat sy'er eenen genomen hadden / die des nachts aen boordt was geweest/ maer sy hadden terstont een logen gereet/ seggende dat de genomen visscher veel schuldig was. Den Admirael seyde echter tot haer / indien de Mandorijn niet en begeerde/ dat de Visschers aen boordt quamen / hy en haddet maer te segghen / want teghen sijn wille en wilde hy niet doen / soude oock de Visschers niet meer aen-roepen / noch vergheefsche moeyte doen soo langh hy des Mandorijns meeninghe niet en wiste. Daer over wierden de Soldaten uyt haer Jonck ghewenckt / ende wilden wech. Den Admirael hieltse met bidden wat op/ doch wierden al weder ghewenckt/ ende en wilden langer niet blijven. Daer na sont den Admirael een man aen de Jonck, die den Mandorijn vraegde / wat hy begeerde? Hy antwoorde / anders niet / dan te vragen / of sy bescheydt van Canton hadden ghekreghen / de uytghesonden antwoorde / neen / ende doen sprack de Mandorijn eerst sijn meyninghe recht uyt / naemelijck / dat soo langhe sy gheen bescheydt van Canton en kreghen / hy niet en mocht toe laten / dat de Visschers aen boort quamen / noch dat sy water haelden/ oft yet van landt kreghen soo dat den Admirael voortaen sijn hooft niet meer en wilde breecken met aen de Visschers te roepen.

Septem. Verversinge ende water den Hollanders afgeslagen.

Een weynig daer nae op den middach wierden sy de Portugesen ghewaer/ zijnde ses Schepen/die met een moye koelte ende recht voor de windt op haer toe quamen. De wint was zuyt-west/ ende waeyde recht de Bay in/ daer en boven was het doot-stroom/ ende daer viel alleen een weynig van de achter ebbe langs de Bay/ waer door de onse qualijck konden t' zeyl raken/ soo dat indien de vyant aengekomen hadde/ 't en soude niet wel afgeloopen hebben. Den Admirael dede den Mandorijn van de Joncken ontbieden/ dat de Portugesen daer quamen/ het welck teghen der Chinesen belofte was / daerom / indien sulcks nu met haren wille gheschiede / soo moest hy hem verweren / ten besten hy konde / soo niet / dat de Mandorijn dan by de Portugesen soude varen / ende haer verbieden nader te komen/ dan wilde hy blijven leggen. De Mandorijn antwoorde/dat hy 't niet en geloofde/ kondense uyt sijn Jonck niet sien/ doch even-wel dat den Admirael soude gerust wesen/de Portugesen en konden sonder consent van Canton daer niet doen. Maer als hyse nu sagh/ ontboot hem/ dat hy sich defenderen soude/ hy wilde hem helpen met 12. Joncken, die terstont altemael daer souden wesen/ ende dede sijn schut te boordt legghen / met sulcke praetjens meer. Teghen den avondt quam van den Broeck aen boordt / die den Admirael vertelde / wat hy aen landt ghedaen hadde / als namelijck / dat hy op gisteren wel laet voor de Stadt komende terstondt in de Jonck dede in 't net schrijven sijn brieven / die hy aen den Mandorijn soude presenteren / waer in verhaelt stont / wat de onse voor

De Portugesen komen na de Schepen toe.

Chineesche gheveynst-heydt.

volck

volck waren/ ende wat sy sochten / daer was oock een kleen brieffken by/ waer in stondt / wat den Admirael hem schonck/ want dese boeverye moet al met behendigheyt toegaen / 't gelt was al in papier gepackt/ met noch 74. Realen voor diverse Schrijvers/elck in sijn papierken. Als nu alle dingh geheel wel stont/ende hy met een schuytjen aen landt meende te gaen/ quamper aen d'ander zijde een Prauken aen boort / wiens Overste met den Capiteyn van de Jonck (die voor desen de 20. Realen ghehadt hadden) na achteren gingh / ende hem wat seyde / waer over het manneken terstont quam loopen by van den Broeck, heel verbaest zijnde/ ende seyde / dat hy terstont na boort toe varen soude met een Prauken, ende 't gelt mede nemen/ 't was al/ haest u/ haest u/al offer halsen aen ghehangen hadden. Van den Broeck, die verslagen was van soo haesten veranderinghe/ vraeghde / watter was / men konde het hem qualijck segghen / dan immers de Mandorijn was quaet/ waerom? maer daer hadde een Chinees by hem gheweest/ die ghesept hadde / dat de onse quaet volck waren / oock wasser een droncken Chinees geweest/die hadde geseyt/datter veel Hollanders in de selve Jonck waren/ en datter een kist met geldt in gekomen was / om den Mandorijn te schencken / dit was d'oorsaecke van sijn gramschap. In somma / het was soo goet als een heel Capittel uyt Machiavel/ Sy en wouden van den Broeck noch niet aen boordt brengen / maer alleen tot de water-plaets toe/ van daer soude hy te lande tot voor de Schepen hebben moeten komen met het geldt/ maer alsoo hy dat niet doen en wilde / hebbense hem noch met een kleyn Prauken aen boordt geset / en 't was al / wegh / wegh / soo dat hy meende sijn lijf ghenoegh quijt te wesen. Onder-wegen vraeghde hy den Visscher / of hy niet en wist / wat de Portugesen deden? die sprack recht uyt / ende seyde / datse al vier daghen met ses Schepen uyt de Haven van Macao waren ghekomen / daer de andere nochtans ghesept hadden/ dat sy'er niet van en wisten. 1607. Septem.

Den 10. des morgens/ na dat de onse sagen/dat de vyant onder zeyl was/ zijn sy mede t' zeyl gegaen/ende geloopen na 't noort-eynde van 't Eylant Lentengwan, alwaer sy het geset hebben op 4. vadem / met resolutie / indien de vyant van bewesté quame/dat sy alsdan te rugge souden loopen/maer quame hy van beoosten/ te weten tusschen Lamthau ende 't Eylandt deur/ soo souden sy bewesten 't Eylant loopen/Ende alsoo 't Jacht de Schepen niet volgen konde/ maer wel een cortou schoot achter af bleef/ eens-deels door dien 't vuyl was/ten anderen door onachtsaemheyt van sijn Schipper/so besloten sy't selve des nachts te sincken/op dat de vyant niet weten soude waer 't verbloghen was. Den Admirael heeft oock de Schippers ende de Koop-luyden voor-ghehouden/ dat sy malkanderen nu niet verlaten souden / ende soo wie ontrouwelijck handelde / dat die als een verrader ende moorder gehouden / ende als soodanigh by den Heeren Staten Generael aen sijn persoon ende goederen ghestraft soude worden / tot exempel van een ander/ ende profijt van den genen die hy verliet. Dit beloofden sy by den eet die se den Admirael gedaen hadden/ende is also met haer uyt de kajuyt voor by 't volck ghegaen / die hy by malkanderen hadde doen roepen / en tot kloeckmoedigheydt vermaent heeft met dese aensprake: Lieve ende vroome Mede-broeders, waert dat ick gheen proeve van uwe manheyt ende vromigheyt hadde, ick soude my in dese perijckelen wat verslaen, maer twee dinghen doen my moet grijpen, eerst uwe persoonen, die ick alle kenne, ten anderen onse vyanden, die wy twee-mael versocht hebben, waer by komt een derde, namelijck dat wy den noodt te bate hebben, want hoe-wel wy 't gheboefte, dat ghy verwonnen hebt, wel ghetracteert hebben,

Hollanders ma ken ghereetschap om tegen de Portugesen te slaen.

Aenspraken des Admiraels tot sijn volk.

soo

1607. soo zijn doch onse vyanden soo wreet ende beestigh, dat indien sy u quamen te krijgen, niemant souder 't leven af brengen, want 't zijn luyden die niet ghewoon en zijn Witte luyden te verwinnen, ende daerom en konnense hare victorie, indien sy die kreghen, niet matelijck ghebruycken. Daerom hebt ghy nu anders niet, uytghenomen de hulpe Godts, die ons op dese Reys merckelijck heeft bygestaen, als uwe handen, die u van daegh een wegh na 't Vaderlant moeten banen. 't En zijn geen stoute Krijghs-luyden die wy teghen hebben. Sy hebben een deel van haer volck aen landt ghelaten, datse sieck mede brachten, ende wederom eenige Burgers van Macao opghenomen, oock eenighe Chinesen besoldight diese dry Tayel op de handt geven, wat dat nu voor volck is, kont ghy wel oordeelen. Sy verlaten haer alleen op dese 6. groote Schepen, ende meenighte van onnut volck, jae die 't weten mocht, ick achte datter groote confusie onder haer volck is, ende waer 't dat de saecke ghelijck stont, dat sy mede haer cargasoen in hadden, ghelijck wy doen, ende dat onse Schepen oock schoon waren, ghelijck de hare, ick soude terstont haer sesse met dese dry gaen besoecken, doch nu is 't anders gheleghen, ende soo verre ick het met de zeylen mach ontlegghen, en sal ick niet soecken te slaen, noch u leven ende de Bewinthebbers goet in perijckel te stellen, maer als 't wesen moet, laet ons toonen datse met Hollanders te doen hebben. Hier op riepen alle de Maets/ Wel aen Heer Admirael, Wy willen met u leven ende sterven. Gheduerende dese aensprake/ sagen sy den vyandt by oosten 't Eylant komen met de vloet/ ende gingen terstont oock onder zeyl/ om by westen 't Eylant te komen/ want de vyandt konde haer daer sy laghen wel bezeylen/ doch met dat de vloet soo sterck gingh/ nam hy sijn zeylen in/ ende anckerde/ uyt vreese/ dat hy met de vloet beneden de onse mocht drijven. De onse anckerde oock/ doch het Jacht konde op een groot stuck niet by haer komen/ ende alsoo 't Schip Orangie eerst ten ancker was/ sach den Admirael/ datter dry Fusten na 't Jacht liepen/ daerom hy aen 't Schip Erasmus, dat noch onder zeyl was/ riep/ hy soude na 't Jacht toe houden/ 't welck hy dede/ waer over de Fusten weder nae haer Schepen liepen ende 't Jacht verlieten. Korts daer nae/ alsoo de ebbe begost uyt te vallen/ hebben de onse haer anckers gelicht/ om bewesten te loopen/ doch 't Jacht konde niet by haer komen. Derhalven beval den Admirael dragende nae 't Jacht te houden/ ende de Mars-zeyl-boelyn van 't Jacht brack/ soo dat hy een groot stuck beneden wint moest loopen/ daer by komende/ was Erasmus hem in de wegh/ dien hy toe-riep/ datse 't volck/ geldt ende gheschut uyt het Jacht souden nemen/ ende 't selve in de grondt houwen; Sy hieuwen een gat daer in/ ende lieten het Jacht alsoo drijven/ met de zeylen daer op/ behalven 't groot Mars-zeyl/ bindende 't roer midden scheeps/ soo dat het al recht uyt voor de windt nae Canton gingh/ soo langhe als sy het dien dagh konden beooghen. Ondertusschen waren sy soo seer in de ly gheraeckt/ dat de vyandt de loef van haer hadde/ soo dat het niet moghelijck en was te ontkomen sonder bataille/ doch de vyandt meende het soo dicht by 't Eylant te nemen/ dat hy de drooghte ghewaer wierdt/ ende moest draghende houden/ waer door eenighe confusie onder haer scheen te wesen/ daer-en-tusschen liepen de onse aen de west-zijde van de Rivier tot op 6. vadem/ ende doen liep de wint wat westelijck/ soo dat sy het op d'ander bouch boven het Eylandt leyden/ ende met quam de nacht op de handt/ 't welck de vyandt dede anckeren/ die voorts den geheelen nacht aldaer bleef leggen. Het scheen dat hy eenige vyer-wercken aen de nocken van sijn reeden hadde/ om onse Scepen in brandt te krijgen.

Wat daer op gevolght is.

Den 10. dito/ 's morgens voor daegh met de ebbe lichten de onse haer ancker/ ende

liepen na de uyterste Eylanden leggende in de mont van de Rivier van Canton, ende onder zeyl wesende / sagen de vyandt oock komen uyt laveren. Teghen de middach quamen sy onder een Eylandt ten ancker / daer sy hoopten water ende brant-hout te bekomen / doch konden niet sien datter hout op was / noch apparentie van water. Doen heeft den Admirael sijnen Raedt ontboden / met alle de Opper-Koopluyden ende Schippers / haer vraghende / oft oock gheraden was / dewijl sy nu te loef waert van den vyandt waren / een proef daer op te doen / daer op sy alle ghelijck besloten / dat sulcks niet geraden was / dewijl de vyant veel voordeels op haer hadde / te weten ses groote Schepen / ende die schoon teghen haer dry / die heel vuyl ende onbeniert waren / soo datse niet wel dicht by hem souden durven komen / uyt vreese van aen boort ende in den brandt te raecken / ghelijck dan de vyandt niet anders en socht / dan sijne Schepen met de onse te verbranden / hem altijdt daer op verlatende / dat hy sijn volck ghenoegh konde salveeren met sijn kleyne fustagie / die wel vijfthien oft sesthien in ghetalle waren. Daer-en-boven hadden de onse haer Capitael in de Schepen / de vyant niet dan volck en gheschut / sijn volck was versch / de onse niet / de onse waren in vyanden landt / ende soo haer yet aen stucken gheschoten wiert / hadden geen ghelegentheydt dat te repareren / nae dien sy niet soo veel als water van landt konden krijghen / de vyandt daer-en-teghen lagh in sijn eygen ende sijner vrienden landt. Oock en wisten de onse niet / of hy het bestont met consent oft ooghluyckinghe des Mandorijns van Canton oft Lamthau, jae konden uyt hare proceduren genoegh afnemen / dat jae. Den Admirael hielt den Raedt even-wel voor dat men behoorde den vyant aen te grijpen / ende hoe-wel hy sagh dat den Raedt daer teghen was / hadde nochtans wel moghen by sijn meeninge blijven / ende de selve laten aenteekenen / om alsoo den naem van een manhaftig Admirael te hebben / doch heeft liever gehadt sijn conscientie te quijten / ende daerom mede ghestemt / dat het niet raetsaem en was / gelijck hy het oock anders niet en konde verstaen.

1607. Septem. Resolutie vande vyandt te laten loopen / sonder teghen hem te slaen.

Den 12. des morghens zijn sy van 't Eylant gheloopen / ende buyten komende saghen de Portugeessche Schepen binnen de Eylande voor wint af-komen. Sommige meenden datse na haer toe quamen / maer den Admirael achte / datse na Macao liepen / dewijl sy doch al eers genoegh hebben / alsse maer voor den Koning konnen bewijsen de onse verjaegt te hebben. Immers moesten den onsen niet seer begeerig wesen / want konden den 9.'s avonts wel aen boort geweest / ende de onse / die uyt de Bay niet en konden raken / ghedwongen hebben te slaen / ende tegen de wal aen te loopen / doch Godt de Heere beroofde haer doen van haer wijsheyt.

De Portugesen komen af.

Een ding is hier voren vergeten / te weten: dat de Besoecker van onse Schepen op den 8. deses tot den Admirael seyde / dat de Koning van China niet en wist / dat de Portugesen te Macao woonden / want haddese voor desen sijn landt verboden / maer saten daer onder den naem van Castilianen. De Chinesen seyden oock / datter wel in twee jaeren geen Portugeessche Schepen tot Macao gearriveert en hadden geweest / ende waren over sulcks de Portugesen aldaer in sulcken noodt / dat / by soo verre dese Schepen hadden achter ghebleven / sy van honger souden hebben moeten vergaen / want daer was geen geldt onder 't volck. De ghemeente hadde aen de Jesuyten versocht / haer wat te willen secoureren met gelt / doch die en wilden daer niet na hooren. Maer nu met de aenkomste van dese Schepen warense weder verquickt.

De Koning van China weet niet dat de Portugesen te Macao woonen.

1607. Septem.

Den 13. dito / des morgens lichten onſe Schepen haer anckers / ende liepen om de West / om een goede Rede te krijgen. Den Admirael dede oock ſijn volck monſteren ende bevondt dat hy noch hadde 316. eters / 281. Witte / ende 35. Swarte / ſoo jongers als andere / ende daer werdt goet gevonden nae 't Eylant Sanchoam te loopen/ten waren ſy elders een bequame plaets naerder Macao konden krijgen. Den 14. 's morgens quamenſe by een hoeck van een Eylant/ datſe meenden Sanchoam te weſen/ ende vonden daer dry Joncken, dat Japoneeſſche Zee-roovers waren/ die in een Inham lagen. Geſet liggende / ſondt den Admirael een Schuytjen aen landt/ om de Viſſchers te ſpreecken / en te beſien of'er hout en water te bekomen was. Sy brachten terſtondt antwoordt / datter dat ghenoegh was te krijghen / maer de Viſſchers en waren niet wel te ſpreecken / want liepen wech/ daerom oock die van 't Schuytjen een Chinees op lant ſetten/ ende voeren voort henen / doen quamender eenige Viſſchers van verre / die tot den Chinees ſeyden / datſe verbaert waren voor de Japoneſen, die thien man van Sanchoam gehaelt hadden / dat oock daer ter plaetſe geen Prauwen na Canton om geldt en waeren te bekomen / ende dat de onſe Sanchoam al voor-by waren. Eer de Schuyt weder aen boordt quam / was de Capiteyn van de Japoneſen by den Admirael gheweeſt / ende hadde hem een Sabel gegeven met een oudt Japonees Harnas. Seyde/ dat hy van Camboya quam/ ende een Jonck verloren hadde/ niet in-hebbende als 13. Chineſen, dewelcke hy in Camboya ghenomen hadde / badt daeromme den Admirael dat hy hem niet en wilde miſdoen. De Admirael antwoorde/dat de Japoneſen den onſen geen vyant waren / ende dat hy voor hem wel ſonder ſorge mocht weſen/want hoopten binnen dry jaer in Japon te komen handelen/het welck hy te Firando, (van waer hy ſeyde te weſen) wel mocht voort ſeggen/ doch begeerde/ dat hy hem de gevangen Chineſen wilde geven/ ende de lantluyden/ ſoo lange de onſe daer lagen/ geen ſchade doen/ 't welck hy beloofde/ende is alſo na ſijn voort ghevaren/ na dat hem den Admirael 4. glaſen gheſchoncken hadde. Deſe Japons waren al-te-mael kloecke mannen / ende ſcheenen wel Zee-roovers/gelijckſe waren. 't Is een ſeer reſolupt volck/want als ſy ſien datſe het tegen de Chineſen te quaet krijgen / om niet levendigh in haer handen te vallen / ende met groote tormenten van lit tot lit gerabraeckt te werden/ſo ſnijdenſe ſelfs haren buyck dwers op. Seyden kenniſſe te hebben aen Jaep Quaeck, ende datter noch 8. oft 10. Hollanders in Japon waren / die voor den Koninck Schepen maeckten/ ende metten eerſten na Patane ſouden komen.

De Schepen verzeylen.

Dry Japoneeſſche Zee-roovers.

Beſchrijvinge van China.

Dit groot Koninckrijck van China, waer af Ptolemeus den naem wel gekent heeft/ doch ſijne macht niet/ is het ſelve / dat Marcus Paulus noemt de Provintie van Mangi, ende dat wy gewoonlijcken noemen China, ſonder dat men kan weten welck fondament de eerſte Autheuren gehad hebben / deſen naem dat Lant te geven / ten zy dat de ſake by-gekomen is door bederbinge des woordts / ende dat Sina in China gekeert is / ende dat het gebruyck met het ghebreck tot onſen tijdt toe gewandelt is.

Verſcheyden namen deſes Landts.

De ghene die deſes Landts ghebueren zijn / noemen 't ghewoonlijck Sangley, maer de Chineſers noemen 't (ghetuyge Maginus ende Mercator) Tame, ofte (volgens den Autheur van de geheele Hiſtorie van China) Taybinco, 't welck niet anders beteyckent dan Koninckrijck,eñ d'Inwoonderen noemen hun ſelven Tangis.

Het is het Ooſtelijckſte Landt van gheheel Aſien , hebbende ten Ooſten de Oceaenſche Zee / ende wat voorder het Eylandt van Corea , voorts de Eylanden van Japon : ten Zuyden / eenſdeels de Oceaenſche Zee / ende eens-

eensdeel het Koningrijck van Cochinchina: ten westen de Brachmanos, met een deel van Tartarien: ende ten Noorden Tartarien alleen/ van het welcke dit Koningrijck afgescheyden is door gebergte/ ende by gebreck van dien door eenen Muer. 1607. Septem.

Het streckt sich by nae van Tropico Cancri af tot den 53. gradum latitudinis, ende begrijpt in sijne lengde alle de zuyderlijckste deelen/ leggende tusschen de 130 ende 160 graet. Doch op dat wy wat scherper sijnen om-vang ende groote weten moghen/ sullen wy hier voortbrengen 't ghene de Chinesers selve daer af geschreven hebben.

Dit Koninckrijck begrijpt dan/ volgens haer schrijven/ 69516. diéz, 't welck een maet is die sy gebruycken/ ende dese diéz gebracht op de Spaensche maniere van rekeninge/ doen by na 3000. mijlen in de ronde/ eñ 1800. mijlen in de lengde. De groote deses Lants.

Men heeft noch gevonden in 't selve Boeck/ daer dese rekening uyt getrocken is/ dat de Chinesers alleenlijck dry maten hebben tot de Lant-meterye/ die sy op hare spraecke noemen Ly, Pu, ende Icham, ghelijck of wy mochten seggen een stadie van 125. schreden/ een myl/ een dag-reysens. De mate die sy noemen Ly, begrijpt soo veel plaets als een Man op een vlacke plaets gehoort kan worden. Thien van dese Lye maken een Pu, 't welck een groote Spaense mijle is/ ende thien Pu maken een dagh-reysens/ by hun genoemt Icham, komende op twaelf groote mijlen: Ende volgende dese reeckeninge bevint men/ dat dit Rijck de boven-genoemde mijlen bevat. Wel 't is waer/ dat door dese rekeninge van eenige andere Boecken men wel meer mijlen ghevonden heeft/ doch is van sommighe vermaerde Cosmographisten onse rekeninghe gheapprobeert/ beginnende van de Provintie Olam, de welcke alderzuytlijckste leydt/ ende naest aen Malacca is.

Dit Koningrijck wordt verdeelt in vijfthien Provintien/ waer van elck in 't bysonder grooter is/ dan eenig Koningrijck in Europa. Sommiger deser Provintie worden genoemt na de Hooft-steden der selver/ daer hun de Gouverneurs onthouden. Onder dese Provintien zijnder twee die van den Koning selve ende sijnen Raet ghegouverneert worden/ om dat den Koningh altijdts in eene der selver resideert/ zijn genoemt Pagia ende Tolanchia, ende zijn de grootste/ oock de volckrijckste van sijnen geheelen staet. Doch en is dit niet de oorsaecke waerom hy sich daer hout/ maer om datse deunst aen de Tartar liggen/ met den welcken den Chineser gestadigen oorlog voert. China wordt verdeylt in vijfthien Provintien.

De vijfthien Provintien worden genoemt Pagia, Canton, Focchi, Olam, Sinsai, Sisuam, Tolanchia, Cansay, Ochiam, Auchco, Honam, Xanton, Chieuchieu, Chiecheam, ende Susuam. Alle/ maer voornemelijck de thien/ zijn aen de Zee gelegen/ ende aen alle kanten van een gescheyden/ met schoone Rivieren/ diep ende breet/ aen beyde zijden oever hebbende/ ende langs henen met heerlijcke Steden beset diemen niet alleen tellen/ maer noemen kan/ want de Chinesers zijn so curieus datse oock de Slooten ten platten lande in hare Boecken aenteyckenen. Doch ick sal my vernoegen alhier de Steden aen te teyckenen/ die in yeder Provintie zijn/ om den Leser niet al te moeyelijck te vallen. Namen der selver.

De Provintie Pagia, alwaer den Koning ende sijnen Raedt ordinaerlijcken Hof-hout/ begrijpt 47. Steden/ ende 150. Ghehuchten. Canton heeft 36. Steden ende 190. Ghehuchten. Olam heeft 90. Steden ende 130. Ghehuchten. Sinsay 38. Steden/ ende 124. Ghehuchten. Sisuam 44. Steden ende 150. Gehuchten: Tolanchia, 51. Steden/ ende 123. Ghehuchten. Cansy, 24. Steden ende 112. Ghehuchten. Ochiam 19. Steden ende 74. Ghehuchten. Auchco 25. Steden

1607. Septem. den/ ende 29. Ghehughten. Honam 20. Steden/ ende 102. Ghehughten. Xanton 37. Steden/ ende 78. Ghehughten. Chiechieu 45. Steden/ ende 113. Ghehughten. Chiecheam 39. Steden/ ende 95. Ghehughten. Saxij ofte Susuam 42. Steden/ ende 105. Ghehughten. Nu hebben de Chinesers een maniere van alle de Steden te eyndigen met dese Sillabe Fu, 't welck so veel te seggen is/ als Stad, als Taybinfu, Cantonfu, ende de namen der Gehughten met dese Sillabe Cheu.

Onder dit groot getal van Steden ende Ghehughten/ zijnder wel ontrent de 200. Koop-steden ghetimmert aen Schip-dragende Rivieren/ ende met diepe ende wijde grachten om-cingelt/ ende met ghehouwen steenen Mueren van boven tot beneden besloten/ boven op legghen sy steenen/ die van de selve stoffe zijn/ daer het Porceleyn van ghemaeckt wordt/ die metter tijdt so hardt wordt/ dat men d' aen-een-ghevoeghde steenen met gheen hamers verbreecken en kan. De Mueren zijn soo breedt/ datter vier Mannen op wandelen konnen neven een: de Borst-weeringhen zijnder oock soo breedt/ dat ses Ruyteren ghemackelijck neven malkanderen rijden konnen. De Bollewercken ligghen seer deun by een/ als oock de Toorens/ Bateryen ende dierghelijcke noodighe wercken tot versterckinghe der Steden. Men bevindt/ dat eenighe deser Mueren over de twee duysent jaren over-eynde ghestaen hebben/ sonder datter eenighe scheuringhe oft splijtinghe in ghekomen zy/ sulcken achtinghe wort op de selve ghenomen van de Op-sienders.

Der Steden gelegentheyt ende gebouw als oock hare wijde straten. Yeder groote Stadt is ghebouwt/ als volght: Daer zijn twee groote ende breede straten/ recht/ ende kruys-ghewijse gheleydt/ soo langh als men oversien kan/ die haren loop nemen op vier Poorten even wijdt van malkanderen staende/ alle met Yser wel versien oock heerlijcken ghetimmert ende lustigh om sien. Dese twee ghekruyste straten worden onder-vat met andere straten ende steeghskens/ verrijckt met publijcke ende particuliere ghebouwen/ die tot de kennisse der plaetsen ende om-weghen dienstigh zijn. Aen de bequaemste ende meest-beganghbare plaetsen des Stadts sietmen seer schoone wooninghen ende Huysen der Gouverneurs/ met hare Hooven/ Tuynen/ Fonteynen ende Beecken/ die oock hare Ren-plaetsen hebben/ Vogel-koyen/ Boschkens/ ende Konijn-duynen daer aen-ghehecht/ soo datter niet een Palleys eens Gouverneurs en is/ daer men een Stadt soude konnen by vergelijcken. Der gemeener Luyden huysen aen de Zee-kant zijn laegh ende op 't vaste Landt: sy hebben verscheyden stadien/ ende zijn van buyten beschilderdt/ ofte met witte ceruse over-streecken.

Der kleyne Stedekens ofte Ghehughten isser soo veele/ dat men die nauwelijcks tellen en kan; sy zijn ten meestendeel ghetimmert in een schoone valleye/ wel voorsien van wateren ende Bossen/ ende en siet men door de velden by nae anders niet dan rijcke Boeren-huysen/ die seer hoogh ende groot zijn.

Alle de huysen hebben ghemeynlijck dry deuren/ de middelste is de grootste/ ende die aen beyde de zijden de kleynste/ gemaeckt na proportie/ volgens de maniere van haer timmeragie.

In China zijn vermaerde Boumeesters. In dit Koninghrijck zijn seer vermaerde Architecteurs/ ende ghelijck alsser de werck-luyden goet zijn/ so zijn de materialen oock de beste des werelts: want die worden alle van witte Aerde gemaeckt.

In alle de Hooft-steden is een Koninghs huys/ ende woon-plaetse des Gouverneurs/ 't welck altijdt seer kostelijck is.

De wegen zijn daer de beste ende effenste ghestraet van alle bekende Landen/ ende

ende soo wel allesins ghebaent ende verhoeght / datter groote wegen tot de ghe-berghte toe-loopen/met hamers af-ghekapt/ende met estricken ende key-steenen geplaveyt; soo dat dat selve (volgens 't seggen der geener die aldaer geweest hebben / ende dit ghesien) een van de bequaemste / ende aensienlijckste wercken is: datter in 't gantsche Koninghrijck vernomen wierdt. 1607. Septem. Groote geplaveyde straten tot aen de gheberghten toe.

In de Stadt Fucheo sietmen eenen Toorn voor het Huys van den Thresorier Generael des Konings / de welcke alle Roomsche gebouwselen te boven gaet / volgens 't ghetuygenisse der gener die hem gesien hebben; ghebouwt zijnde op 40. Calommen/ van de welcke elck op eenen steen gebouwt is/ die soo groot ende grof is / datse den aenschouwer verwonderingh inblaest. Van een treffelijcken Toorn in de Stadt Fucheo.

Maer om dat wy hier voorens ghesproocken hebben van den Muer / die de Chinesers van de Tartaren afscheydt / dunckt my gheboegelijck te sullen zijn van de selve hier een weynigh in 't breede te spreken.

Desen Muer ofte om-bangh / die 500. mijlen langh is / ende begint van de Stadt Ochïoy, gelegen tusschen twee hooghe Bergen / ende sich streckt van 't Westen tot 't Oosten / is ghemaeckt van eenen Koningh / ghenaemt Tzintzon, ende dat tot dien eynde/ op dat hy de Tartaren van China af-scheyden soude. Van den grooten Muer/ die de Tartaren van de Chinesers af-sondert.

Doch moet verstaen zijn/ dat van dese vijf honderdt mijlen / die dese Muer beslaet / vier hondert zijn die besloten worden met seer hooge Berghen; ende voor de andere honderdt mijlen / die alleene waren om de tusschen-scheydinge / die tusschen de Bergen in black was / te sluyten / liet desen Koninck desen muer van seer vaste ghehouwen steen op maken / de welcke seven vademen breedt is na beneden toe / ende soo veel na om hooghe. Sy begint aen de Zee-kant in de Provintie van Canton, ende loopt door de landen van Pagia ende Cansay, eyndigende in de Provintie van Susuam.

Desen Koningh willende dit wonderbaerlijck werck maecken / nam het derden-deel der Inwoonderen sijns Rijcx/die by na alle onder dit werck storven/of van wegen den wegh/ ofte van weghen de wisselinge des Lochts. Oock was dit kostelijcke werck oorsaecke / dat het gantsche Koninghrijck muytineerde / ende dat den Koningh omghebracht wiert / geregeert hebbende 40. jaren/ ende sijnen Sone ghenoemt Agutzi, oock soo veel als hy.

Laet ons nu komen tot de woon-plaetse des Konincx/om alsoo t'eenemael een eynde te maecken van 't gene schoon ende aenmerckelijck in dit Koningrijck is. Sijn Hof hout hy ghemeynlijck in de Provintie van Pagia, in de Stadt Thaybin ofte Syntien. Dese Stadt is soo groot/ dat/ om die van d'een poort tot d'andere te gaen/een man/op een goet Paert sittende/ende neerstelijck rijdende/ een gantsche dag bestede/ behalven noch de voorborghten/ die by nae so groot zijn als de Stadt. Van des Konings Hof/ ende des Stadts grootheydt.

Daer is soo grooten menighte van volck daer binnen / dat de Chinesers hun verseeckeren / indien men om eenige dringende oorsaeck volck oplichten moste / men aldaer 200000. ghewapende mannen uythalen soude konnen / waer van de een honderdt duysendt Ruyterye soude zijn.

Men siet in den ingang des Stadts / na 't Oosten/ het groote ende voortreffelijck Palleys des Konings / alwaer hy gemeenlijck woont / al-hoe-wel hy noch twee andere heeft/d'een in't midden des Stadts/ende d' andere op 't West-eynde des selfs. Dit eerste Palleys is so groot / ende vol singulariteyten/ datmen vier dagen van doen heeft/eermen 't selve te degen door-sien kan;gelijck geseyt wordt. Beschrijvinge des Koninglijcken Palleys.

Eerstelijck/is het omwalt met 7. mueren/ in vier voegen geleyt/ dat in de spatie die van d' een muer tot d' ander is / gemackelijck tien duysent Soldaten sich

1607. konnen houden / die oock ordinaris des Koninghs wacht houden.

Septem. Van binnen zijnder 79. Magnifijcke Salen / met wonderbare konst ghebouwt in de welcke men een groot getal Vrouwen siet / die den Koningh dienen in plaetse van Pagien ofte Edellupden. Maer de principale stucken deses Palleys zijn vier schoone Salen / in de welcke den Koningh audientie geeft aen den Ambassadeurs die van vreemde Princen ofte Koningen aen hem gesonden worden : als mede aen den Heeren ende voornaemste sijns Rijcks / wanneer hy Hof hout / 't welck selden gebeurt / om dat hy sich niet seer dickwils den volcke buyten sijn Palleys en vertoont / ende verschijnt by na noyt anders dan achter een glas.

De eerste deser Salen is gemaeckt van ghegoten koper / met grooter curieusheydt / ende veel schoone figuren. De tweede heeft des solderinghs verwelffsel van silver / seer kostelijck. De derde is van fijn gout / volkomelijck ge-emailleert. De vierde is soo kostelijck ende soo vol rijckdoms / datse de andere dry verre te boven gaet / vermits sy de macht ende middelen deses grooten Koninghs representeert / ende derhalven noemen sy die in hare spraecke de Kamer van 's Koninghs Thresoor / hun verseeckerende datse dien naem wel waerdigh is / want sy meerder schats waerdigh is / als eenigh Koningh hebben kan.

Behalven dit Thresoor zijnder noch ontelbare kostelijcke ghesteenten / ende eenen Setel daer desen Prins in sijne Majesteyt sitten kan / ghemaeckt van Marber / waer in soo veel kostelijcke steenen ende Karbonckelen ghewrocht zijn / datse in het alder-donckerste van de nacht de Salen soo licht maecken / als ofter menighte van kaerssen onsteken waren.

De mueren van dese Sale zijn van verscheyden steenen van grooter waerden / met sonderlinge konst aen een gewrocht ; soo dat dese Sale (om met een woordt uyt te spreken) het kostelijckste is des gantschen Koningrijcx / oock het schoonste.

Wy hebben den omgangh deses Rijcx ghesien / de optellinge der Steden ghedaen / ende aengemerckt de voortreffelijckheydt sijnder gebouwen ; laet ons nu sien of dit lant oock tegen sodanighe kosten op mach zeylen. Om dan te beginnen / moetmen weten / dat de ghematigheydt des landts / desen grooten Monarche onderworpen / seer verscheyden is / overmits datse by na alle gheleghen zijn / treckende van 't Zuyden na 't Noorden / ende hebben eene soo grooten omgangh van Landt / dat hoe-wel het Eylandt van Aynan ('t welck dicht aen dit Rijck gegrenst is) op 19. graden hoogte ofte breedte light / so heeft men nochtans kennisse van sommige Provintien / die meer als vijftigh graden van den Equator liggen / gelijck alreede gesept is.

Men kan oock genoegh bekennen de wijte die daer is van het eene eyndt deses Rijcx tot het andere / door het groote verschil van coleuren die onder de Inwoonderen is. Want de Portugesen / die ordinaerlijcken te Canton met de Chinesers gehandelt hebben (om dat dese Stad seer dicht aen Macao gelegẽ is / daer de Portugesen van over lange ingewortelt zijn) seggen / dat men in de handelaers een seer groote ongelijckformigheyt van aengesichten seer perfectelijcken mercken kan.

De gene die ghebooren worden in de Provintie van Canton, ende aen dese gantsche kuste zijn Swarte als die van Fez in Africa, om dat dit landt op de selve linie light als Barbaryen : maer die van andere Provintien / binnenwaerts in / zijn meestendeel Witte / d'een doch meer als d'andere / nae datse deun aen de kouwe Landen geboren zijn : Want daer zijn sommige die den Spanjaert gelijck zijn / andere den Duytschen / zijn wat blont ende root. Kortelijck / men soude van dit groot Koninghrijck niet konnen segghen / dat het koudt ofte

heet

heet zy/want het is besloten tusschen den Zonam Temperatam, ende streckt sich na een selfden climaet toe als Italien doet. Ende hier door kan oock ghenoeghsaem sijne vruchtbaerheyt verstaen worden / die sonder twijffel de grootste des werelts is/al-hoe-wel men de Landen Peru ende Nova Hispania daer by vergelijcken wil. 1607. Septem.

Want men weet het voor ghewis/ dat de aerde al daer drie ende viermaels des jaers draeght / ende 't welcke noch de goedigheydt des Lochts daer by erkennen doet / is dat het Landt grimmelt vol jonghe Kinderen / die in hare jonckheyt seer aerdigh zijn.

Groote ende uytnemende vruchtbaerheyt des lants van China.

Doch op dat wy van dit Landt yets specificeren moghen / laet ons segghen / dat dit Lant veel groene kruyden voort brenght / oock verscheyden vruchten ende oeft/het Spaensche seer ghelijck zijnde/ behalven veelderley andere('t welck van ons niet bekent en is / om dat het met het onse niet en accordeert / alle seer uytnemende goet. Daer zijn driederley Orangie-Appelen / d' eene soo soet/ ja boven suycker/ d' ander wat minder / ende de derde zijn met een kleynen rijnschen smaeck seer lieffelijck om eten.

Daer is oock een soorte van Pruymen / die sy Lechias noemen / die sonderlinghe goet van smaeck zijn / ende hebben behalven dat noch dese eygenschap/ datse nimmer en stoppen / nochte op de borst seer doen / hoe veel men der selver oock eet. Daer wassen oock veel Meloenen / die seer groot ende sappigh zijn : oock een soorte van bruyne Appelen / die groot ende seer smaeckelijck zijn. Door het gantsche Rijck is veel Suycker / 't welck veroorsaeckt datse alhier oock soo goedt koop is / dat hondert ponden van de fijnste ende witste (oock het al der duerste) niet meer en kost als ses Realen.

's Gelijcx isser mede overvloet van Honigh/so datser oock seer goede koop is/ ghelijck mede de Was / waer af men gheheele Vloten af-ladet. Daer is veel sijde oock volkomelijcken goet. Daer groeyt oock veel Vlas / waer mede 't gemeyne Volck sich kleedt / als oock veel Hennip / dienende tot Schip-want. Op de harde ende drooge landen / hoe-wel datse steenaghtigh zijn / versamelen sy veel Katoen / ende zaeyen daer Terwe / Garst / Haver / ende Rogge / ende andere Granen / 't welck veel draeght. Op de vochtighe ende water-achtige Landen / die daer veel zijn / van wegen de schoone Rivieren die alomme hier te landen zijn / daer zaeyen sy Rijs/'t welck de gemeyne kost van dit volck is/ ende versamelen daer soodanigen menighte af / dat ten tijde wanneer die seer duer is/ een Hanequi, zijnde een Spaensche maet / ende redelijcken groot / niet meer als een Reael en geldt : ende van dese ende andere dierghelijcke Granen konnen sy drie ende vier malen des jaers vruchten lesen. Op de hooge Landen / die tot bezaeyinge niet bequaem en zijn / hebben sy fraye reken Pijn-boomen staen / de welcke seer groote ende smaeckelijcke Pijn-appelen voort-brengen / als mede Karstanje-boomen / ende behalven dit zaeyen sy aldaer haren Maïz, 't welck de ordinaryse kost der Indianen van Mexico ende Peru is/als mede veel Boeckweyt/ om niet een span Landts verloren te laten gaen. Alle het vlacke Veldt is seer lustig om aen te sien/aldaer rieckt men verscheyden welruyckende Bloemen: Ende is daer en boven langs de Rivieren ende Beecken met schoone Boomen beset.

De Loytias zijn ghewoon groote wijde Bossen te planten / in de welcke sy luyden veel wilde Verckens / Dainkens / Conynen / Hasen / ende andere wilde Dieren voeden / van welckers velle sy hare voeringen maken / ende voornemelijck van de Marters vellen / die daer in grooter menighte zijn. Daer is oock overvloet van Muscus / de welcke van een specie van seeckere

1607. kleyne Beeſtkens komt/ die niet anders en eten als een welrieckende wortel/ ghenoemt Camarue, die een vinger grootte heeft. Hier beneffens iſſer een groote menighte van Oſſen/ Koeyen/ die ſoo weynig gelden/ dat men een ſchoonen heeft voor ander-half Franſche kroon; als mede veel Buffels / die boven half ſoo veel niet en gelden/ oock ſchoone Verckens/ welckers vleeſch ſoo goet is als het beſte Schapen-vleys in Vranckrijck ende Spangien. Daer zijn oock veel Geyten/ ende ſoo veel Vogelen / die hun op de Rivieren ende Poelen onthouden / datter in tamelijcke Steden dagelijcks menigh duyſendt verſlonden wordt/ niet tegenſtaende dat het meeſt Eyntvogels zijn. Ende men heeft aengemerckt / voornemelijck te Canton, de welcke een van de grootſte Steden niet en is / datter daghelijcks 12. duyſent gegeten zijn. Daer zijn oock ſeer veel Hennen ende Kapoenen/ dat twee ponden van dit vleys ſchoon-gemaeckt gewoonlijck voor ſeven-d'halve penningh Hollandts ghekocht wordt. Daer groeyen oock ſeer veel Medicinale kruyden/ ende ſeer fijnen Rhubarbe / oock ſeer veel wortelen die China (nae den naem des landts) ghenaemt worden; Als mede ſoo vele Noten-Muſcaten / datmer heele Vloten vol-laden kan / die dan oock ſoo goeden koop zijn / datmer vier-hondert voor een Spaenſche Reael koopen kan / ende ſes ponden Nagelen voor een halven Reael. Het is wonder om aenſien de groote menighte van allerhande Vis / die daer is / niet alleen aen de Zee-kuſten / maer oock in de landen die wijtſt van de Zee gelegen zijn / ende dit om der grooter Revieren wille/ die het gantſche Koninghrijck henen vloeyen.

Septem.

Eē groote menigte van Eyntvogels in China.

Veel Goudtmijnen/ etc. oock Peerlen/ ende andere ghesteenten.

Behalven dit/ ſoo zijnder noch vele Gout/ oock Silver ende andere Metaelmijnen. Door dit gantſche Koninghrijck vintmen oock menighte Peerlen/ ende andere geſteenten/ doch zijn de Peerlen niet ſeer ront. Laet ons nu gaen doorſnoffelen de ſeden deſer volckeren / die alle deſe leckernyen / ende welluſten ghenietende zijn / ende geen ongemack daer tegens te hebben / dan groote Aert-bevingen/ die ſomwijlen gantſche Steden om-werpen.

Groote naerſtigheydt der Chineſers.

Het is een vreemde ſake / dat/ in plaetſe van in dit Landt luye luyden te ſien/ die ſich vernoegen ſouden met 't gene het Lant hun voort-brengt / men niet anders en vint als een neerſtigh huyſhoudent volck / die tot de vruchtbaerheyt des Landts door hare ſorge ende vlijt ſeer behulpſaem zijn / die oock ſoodanigh is/ datſe den Bergen / Valleyen / ende eenige Stranden / ende Oevers niet en ſparen / ſoo datſe daer alles zaeyen ende planten wat ſy gelooven dat d'aerde dragen mach. Deſe moeyte dragen ſy ſoo veel te lichter / om dat een yeder Meeſter van ſijn eygen goet is/ oock om dattet noch Deugenieten / noch Ledigh-gangers en lijdt/ maer worden ſeer ſtrengelijck geſtraft.

Wijders worden ſy tot deſen arbeyt genoodigt door het verbodt dat onder hun is/ van niet uyt den Lande te trecken/'t welck hun dwingt / indien ſy daer woonen willen ende wel leven / datſe 't Landt bebouwen: oock zijnſe gewoon wel te eten ende te drincken / rijckelijcken huys te houwen / ende fraey gekleet te gaen/ 't welck hun al mede tot alle neerſtigheyt aen-port.

Sy en meten by hun niets met der ellen / al-hoe-wel het lijnwaedt is / maer verkoopen alles by de ponden/ om min bedrogen te worden.

Hoe den Muſcus in China toebereydet wort.

De Muſcus wort by hun op deſe wijſe gemaeckt: Sy ſlaen de kleyne Beeſtkens (ſoo geſeyt is) doodt / ende maken die door veel ſlagen ſeer murwe ; doodt zijnde / legghen ſy die op een plaets / daerſe lichts bederven/ toe-bindende voor eerſt de plaetſen daer het bloedt uyt-loopen kan ; ende latende 't ghebeente/ 't welck ſeer kleyn gheſlaghen is/ aldus vochtigh worden / wachten ſy tot

alles

alles wel ter degen rot is: ende dan snijden sy de beestkens met vel met al in stucken / doende die in kleyne sacxkens / 't welck de Portugesen / die dese koopen / Papos noemen. Dese Muscus is de beste ende fijnste die uyt de Indien ghebracht wordt; maer de bedriegerye seer onderworpen / overmidts sy daer somwijlen stuckskens loodt ende andere dinghen in steecken / om datse te swaerder weghen souden.

1607. Septem.

Gestalte haers lichaems.

d'Inwoonderen van China zijn van fraeye postuere des Lichaems / dispoost ende gaillard van persoon / maer wat grooter als kleyn. Hebben alle breede aengesichten / kleyne oogen / den neus kamuysachtigh / ende geenen baerdt / alleen een weynigh hayrs aen beyde zijden van den kin. Wel is waer datter sommige zijn / die groote oogen / een volslagen baerdt ende de trecken des aensichts seer schoon hebben: maer 't ghetal der selver ten aensien van d'andere is seer kleyn / ende wort oock gelooft dat dese van een ander volck gekomen is / dat sich eertijts met de Chinesers vermenght heeft / wanneer het geoorloft was den Chinesers, uyt het landt te moghen reysen. De nagelen aen de slincker-handt laten sy seer langh wassen / ende die aen de rechter-handt kort. Draghen oock langh hayr / waer in sy seer sinnelijck zijn: want dese dracht van langhe nagelen ende langh hayr en is niet sonder superstitie / vermits sy seggen datse met dat langh hayr ende lange nagelen ten Hemel getrocken sullen worden. Sy vlechten boven op het hooft met een gouden huyve / seer fraey toe-gemaeckt / ofte met Goude spellen.

Hare kleedinghe.

De kleedingen die den Adel en de voornaemste gebruycken / zijn van syde / verscheydelijck gecoleurt / de welcke daer te lande seer schoon ende heerlijck is. Den gemeenen Man ende slechte Luyden kleeden haer met andere syde / onkostelijcker zijnde / ofte met lijnwaet / oock met Katoen. Dese stoffe is licht / volgens de gematigheydt des Lochts aldaer: aengaende het wolle Laecken en wordt door 't gantsche Landt niet gemaeckt. Sy maecken hare onder-rocken nae de oude Wet / wijt ende dicht geployt / met een sack die op de slincker zijde toe-sluyt / hare mouwen zijn oock seer groot ende ruym. Over dese rocken dragen sy groote Tabbaerden / gemaeckt op onse manier / behalven datse wijder mouwen hebben.

De Princen van den bloede ende die in groote Ampten gestelt zijn / zijn verscheyden in kleedingen van de Ridderen; want in plaets van dat de Princen geborduerde Rocken met Goudt en Silver door de middel des gordels henen afdragen / hebben de andere niet dan aen de boorden alsoo geborduert. Draghen oock seer fraey gemaeckte Koussen / oock Broeskens ende Schoenen van Fluweel / seer aerdigh. Geduerende den winter / dragen sy Rocken ende Tabbaerden / die gevoert zijn met bonte vellen van Marters / die sy altijdt ront om den hals dragen. De ongetroude gaen oock anders gekleedt als de getroude / daer in (namelijck) datse het hayr op haer voor-hooft dragen / ende veel hooger Bonnetten gebruycken. De Vrouwen pareren hun seer sinnelijck / kleedende hun by na op de Spaensche wijse: Dragen oock veel Baguen / gesteenten / Peerlen / ende Goude Juweelen / gebruycken halve rocken met wijde mouwen / gaende van de borst af nederwaerts. Sy kleeden haer met gheborduerde Rocken / ende ghebeelde syde / maer al enckel: maer de armen draghen Fluweel / Ras ende Saey. Haer hayr is schoon / 't welck sy fraeykens krullen / ende vlechten de reste met een fraeyen Gouden bandt / verciert met Peerlen rontsom het hooft. Sy gebruycken oock blancketsel. Houden 't oock voor een groote aerdigheyt kleyne voeten te hebben / die hun oock tot desen eynde van jonghs

1607. op tuſſchen twee banden wel dicht beſloten worden / 't welck ſy gedulde lijck ver-
draghen / want die de kleynſte voeten hebben / worden voor de aerdighſte Doch-
Septem. ters gheacht. Doch en is haer deſe gewoonte niet aengewaeyt door de ſinlijck-
heydt die ſy daer in hebben / maer de jalouſye der Mannen heeft dat ingheboert / vermidts ſy dan niet als ſwaerlijck konnende gaen / weynigh uyt den huyſen loopen. Soo is oock dit gebruyck der maten oudt / dat het by na voor een Wet ingheworteld is; ſoo dat een Vrouwe / die dit aen hare Dochteren verbreeckt / niet alleen ſchande daer over begaen ſoude / maer oock geſtraft ſoude worden.

Reden waerom de Vrouwen in China ſo gaerne kleyne voeten hebben.

Sy zijn wijders ſeer eerlijck / ende opſtalligh / ſoo datmer nauw eenen immermeer aen de venſters ſoude ſien: Ende ſoo de mannen yemant nooden / en ſullen ſy hun nimmer vertoonen / noch noyt aen de Tafel ſitten ten zy den ghenooden een vriendt ofte groot bekende des mans zy. Als yemant ſijn Vader / Moeder ofte andere Vrienden beſoecken gaet / wordt ſy daer henen in een Roſbaer gebracht / die van vier Mannen ghedragen wordt / die ronts-om met ſyde Gardijntjens ende traellien beſloten zijn / konnende wel den voor-by-gaenden ſien / doch haer kan niemandt ſien / ende worden dan noch verſelt met een groot deel Knechten ende Dienaers.

Aldus en vindtmen door de gantſche Stadt nauwlijcks een vrouwe by der ſtraten gaen / ende 't ſchijnt datter geen en woonen.

Sy zijn ſeer verſtandigh in plaet-ſnijden / als mede in ſchilderye van bladeren / Vogelen ende Jacht / gelijck men ſien kan in de Bedden ende Tafelen / die daer van daen gebracht worden. Ten platten lande gebruycken ſy vele Windtwagens / gelijck te Schevelingen by 's Graven-Hage voor ſijn Princelijcke Excellentie van de Zee-luyden aldaer over eenige Jaren oock gemaeckt is / die mede te water zeylen kan. In 't koopen ende verkoopen zijn ſy ſeer loos ende deun.

Ghebruyck van Windtwagens ten platten lande.

De Koop-luyden (die in yeder Stadt ſeer veel zijn) ſtellen voor haer deur een Tafel / op de welcke alles / watſe te koop hebben / geſchreven ſtaet: 't geen ſy gemeynlijck verkoopen / zijn gebeelde ende Goude Lakenen / ende verſcheyden ſyde van ſeer ſchoone couleur: de andere / die ſoo rijck niet en zijn / verkoopen Saeye / Katoene / Lijnwate / ende Fuſteyne ſtucken van alderley couleur. Die oock eenige Droguen verkoopen / toonen 't oock alſoo voor hare deuren 't geen ſy te koop hebben. Daer zijn oock andere Winckels van Porcelene / verſcheydelijck gecouleurt / namelijck / roodt / groen / vergult / ende bleeck / 't welck ſeer goede koop is / ſoo dat men 50. ſtucken voor vier Realen krijgen kan.

Dit wordt ghemaeckt van ſeeckere harde Aerde / die ſy nat maecken ende kneden / ende ſtorten die in Backen met water / rondts-om ghemetſt met ghehouwen ſteen; ende nae datſe 't in 't water wel gebrijſelt ende toeghemaeckt hebben / maken ſy de fijnſte van het betſte dat boven drijft: van de reſte die ten gronde ſinckt / hoe grof ende dick die is / even-wel maecken ſy daer yet af / 't welck ſy verguldẽ ende ſchilderen met ſoodanighe couleur als ſy willen / die oock niet en verſchiet / ende daer nae backen ſy 't in een oven. Sommighe meynen dat het Porceleyn-werck ghemaeckt wordt van ghebroocken eyer-ſchalen / de welcke in d' aerde bewaert ſou worden den tijdt van 100. Jaren; ofte van Zee-ſlacken / die ſy nat maecken / ende oock eenen tijdt van 100. Jaren onder de aerde bewaren / ghelijck eenen ſekeren Eduardus Barboſus gheſchreven heeft: Doch ſoo dit waer is / men ſoude ſoo grooten menighte van Porceleyn in China niet vinden / om ſoo veel te vervoeren nae Portugael, Peru, ende Nova Hiſpania, oock in andere deelen der werelt. Het alderfijnſte

Hoe de Porceleyn gemaeckt wort.

shijnste wort gemaeckt in de Provintie van Saxij ofte Susuam, doch dat wort noyt uyt den Lande vervoert / maer al gebruyckt ten dienste des Koninghs ende sijner Gouverneurs/ende is so schoon om sien/dat het by na Kristal gelijck te zijn. 1607. Septem.

De Konstenaers ende Ambachts-luyden woonen in sekere Straten / in de welcke men niet eenen anders woonen en siet / als die van sodanighen ambacht is ; soo dat men by de eerste winckel in de straet weten kan / hoedanighen volck in 't geheel daer in woont.

d' Inwoonders deses Lants zijn boven al seer sorgh-vuldigh/hare Kinderen by-tijdts ergens toe te employeren / eerse verwilderen / welcke sorghe veroorsaeckt/ datter min geboeft hier te Lande is als elders. In dese sake zijn sy soo sorghvuldigh / datse dickwils eer de Kinderen geboren zijn de Vaders al geaccordeert zijn van haer uyt te houwelijcken/ stellende haer verdragh by gheschrifte. Het ghebruyck des Landts brenght mede dat de Mannen houwelijcks goet hebben / ende de Vrouwen niet. Wanneer nu den tijdt ghekomen is/ dat het Houwelijck volbrocht sal worden/ soo bereydt des Dochters Vader een groot gast-mael binnen sijnen huyse/ daer by noodende de Vader ende Moeder/ ock alle de Maghen des Schoon-soons: ende des anderen doet den Vader des Soons ofte yemandt van de naeste Vrienden het selve. Nae de Maeltijdt soo geeft den Man sijn Vrouwe de Bruyt-schat in teghenwoordigheydt van hun allen/ ende sy geeft dien wederom aen haer Ouders / soose noch leven / voor de moeyte die sy ghehadt hebben met haer op te queken. Hier uyt komt dat men daer te Lande dien voor de rijckste hout / die de meeste Dochters heeft : Wat belanghende is 't gheene de Dochters ten houwelijcke ghegeven wordt / dat moghen de Ouders besighen in dien 't hun goedt dunckt / ende wanneer sy sterven / blijft het overighe voor den Dochteren. De Mannen moghen soo veel Vrouwen trouwen als sy onderhouden konnen / behalven hare Susters ofte Nichten ; in welcken graedt van Maeghschap soo yemant trouwt / die wordt scherpelijck ghestraft. d' Eerste deser Vrouwen achten sy hare wettelijcke Vrouwe te zijn/ ende d' andere houden sy voor haer Boelen. Met d' eerste woonen ende leven sy / ende d' andere die houden sy of in verscheyden huysen / of sy verdeylen die hier en daer/ ende soo 't Koop-luyden zijn / houden sy die op alle de plaetsen daer sy als nu ende als dan hare Koopmanschap drijven : ende sodanige Vrouwen zijn niet meer als Dienst-maeghden ten aensien van de eerste.

Groote sorge der Ouderen over hare kinderen.

Den Vader komende te sterven / succedeert den oudtste Sone in het grootste deel van de goederen der eerster Vrouwe; ende d'andere Broederen daer na succederen in een gelijcke portie onder malkanderen/ 't zy oftse Sonen van d' eerste ofte van d'andere Vrouwen zijn. Ende by gebreck van eenen Soon uyt de eerste Vrouwe/so gaet d'eerste van een andere Vrouwe met den grootsten hoop strijckẽ.

Erffenisse der sonen in haers Vaders goeden.

Men seght dat in de naest-ghelegene Provintien van Tartaryen een seer vreemde Costume is/ de welcke is / dat de Gouverneurs ofte Viceroys den Mannen ende Vrouwen seeckeren tijdt stellen / in de welcke sy of trouwen / of in een Klooster gaen moeten. Desen tijdt ghekomen zijnde/ komen alle de geene die houwelijcken willen op een seeckeren dagh in een gedestineerde Stadt in yeder Provintie. Wanneer sy nu daer aengekomen zijn / gaen sy haer presenteren voor twaelf van de Voornaemste ende Principaelste/ van den Koningh daer toe ghecommitteert / die by memorie de namen der Mannen ende Vrouwen aen-teeckenen/ ock haren staet / ende informeren sich ock ter selver tijdt van de middelen die de Mannen hebben om haer toekomende Wijven te be-

1607.

Septem.

Hoe het gemeyne volck door ſekere ordinantie des Konincks uytgehouwelijckt wort.

begiften. Hier na beſien ſy de lijſte der Mannen ende Vrouwen / die ſich aenbieden / ende ſo ſy meer mannen / als vrouwen / of ter contrarie vinden / ſo werpen ſy het lot daer over / ende laten de geene die overſchieten tot het naeſte jaer toe wachten van trouwen. De ſes van dees boven-gedachte twaelf / maken dry benden van mannen / ſtellende in de eerſte bende de rijckſte / in de tweede de middelbare / in de derde de arme. Terwijlen dat deſe ſes Mannen uyt een ſcheyden / verdeylen de andere ſes de Vrouwen in gelijcke dry benden / als de Mannen; in d'eerſte de ſchoonſte / in de tweede de middelbare / in de derde de leelijckſte. Dit ghedaen zijnde / geven ſy de ſchoone aen de Rijcke / de welcke ſekere ſomme geven / daer toe ſy van den Richteren ghetaxeert zijn; daer nae geeft men de middelmatighe ſchoone aen de middelbare rijcke / ſonder dat ſy yets voor haer geven; ende ten laetſten worden de leelijcke aen de arme / onder den welcken alle het gelt / dat van den rijcken aen den Richteren gegeven is / geſmaldeelt wordt; De Huwelijcken volbracht zijnde / worden ſeer groote Maeltijden ghehouden in de Huyſen / die den Koningh in yeder Stadt heeft / die tot deſen eynde met een groot getal bedden verſien zijn / als mede Buffetten ende andere noodtſakelijcke dinghen tot den huyſ-raedt / op dat de nieuw-getroude daer af-nemen 't ghene hun van nooden is terwijlen de Feeſte duert: ende naer vijftigh daghen keert een yegelijck der nieuw-ghetroude wederom naer ſijn huys. Alle 't welcke van den ghemeynen volcke alleen verſtaen moet worden / ende niet van den Adel / ofte andere Luyden van aenſien / die niet gehouden zijn deſe Koninghs Ordonnantie te gehoorſamen / maer houwelijcken naer haren eygenen wille ende luſt.

Hoe de dertigh Concubinen des Koninghs uytgehouwelijckt worden.

Den Koningh van China getrouwt zijnde / kieſt dertigh Concubinen / van de voornaemſte des Rijcx / die ſoo langh hy leeft in ſijn Palleys woonen / ende nae ſijn doodt / ende gedane uytvaert / ſoo komt den Succeſſeur des Koninghs / ende kleet deſe dertigh Vrouwen ſeer koſtelijck / ende doetſe daer nae ſtellen op een treffelijcke plaets / gheſet in eene van de ſchoonſte Salen / daer hier boven af gheſproocken is: daer zijnde / hebbende het aenſicht bedeckt / komen ter ſelver plaetſe dertigh van de voornaemſte Ridderen des Rijcks / die den overleden Koningh in ſijn Teſtament genomineert heeft / de welcke na d'ordre haers ouderdoms ofte na de ordre die den Koningh gheſtelt heeft / toe-treden / ende grijpen elck een Vrouwe by de handen / de ſelve gedeckt wech-leydende / ghelijck hy die ghebonden heeft / tot in ſijn Huys / alwaer hy haer van dien tijdt voort voor ſijn Vrouwe hout: waer toe hem jaerlijcks groote gheſchencken ghegeven worden / tot ſijnen verdoen.

Eertijts doen de Koningen van China hare Kinderen uyt-houwelijckten / dat gheſchiede op ſekere Banquetten / die den Koningh bereyden liet / ende ſtont de keure in yeder perſoon te kieſen dien hy wilde; doch is dat ghebruyck nu niet meer in zwangh.

Ceremonien in de begraveniſſen der dooden.

Wat de begraveniſſen ende ceremonien der dooden aengaet / die worden in deſer voeghen volbracht: Wanneer yemant ſterft / ſoo waſſen ſy hem het gantſche Lichaem / ende kleeden hen met het beſte kleedt dat hy in ſijn leven ghedraghen heeft / de welcke meeſt gheparfumeelt zijn. Nae dat hy aldus bekleedt is / ſetten ſy hem op de ſchoonſte Stoel die hy heeft / dan komen ſijne Kinderen / Vrouwe / ofte Vader ende Moeder / ofte Broederen / ende vallen voor hem op hare knien / daer nae vertrecken ſy hun al weenende van daer. Daer nae komen alle de Maghen ende bloet-verwanten des overledens ordentlijck by den dooden; ende daer nae de Knechten / ſoo den overleden

den

den eenighe ghehadt heeft. Dese Ceremonie volbracht zijnde/ legghen sy hem in een kist van wel-rieckend houdt/ die uyt vreese voor eenighe quade locht seer dicht ghesloten is/ ende setten hem stracks op twee bancken ofte op een Tafel/ in een Kamer behanghen met de kostelijckste Kleeden ende Tapijten die sy hebben; ende decken hem daer naer met een wit slaeplaken/ dat tot de Aerde toe af-hanght/ op 't welcke het konterfeytsel des overledenen na 't leven af-ghe-schildert staet. In de Kamer die voor dese Kamer is/ daer de overledene rust/ ofte andersins in het Portael/ wort een Tafel met brandende Kaerssen daer op ghestelt/ op de welcken oock Broodt/ ende alderley oeft aenghherecht is/ende houden hem aldus wel 15. daghen/ gheduerende de welcke men alle nacht hare Priesteren ende Monicken komen siet/ singende ghebeden/ ende doen Offerhanden ende andere Ceremonien nae de Heydense wijse: want sy brenghen veel beschilderde Pampieren/ die sy in presentie des overleden verbranden/ hangende oock eenighe andere rondts-om hem aen kleyne koorde-kens/ te vooren tot dien eynde daer ghereedt ghelepdt/ ende verschuddende dese Pampieren daer na verscheyden-malen/met een groot ghekrijt/ segghen sy datse hier door de Ziele des overledenen ten Hemel senden. Nae de vijfthien dagen ge-duerende de welcke de Tafelen altijdts met verscheyden spijse ende dranck voor hare Priesteren ende vrienden ghedeckt staen/ nemen sy de kist met het Lichaem ende dragen 't op 't veldt: als dan ghelepden 't selve alle sijne Vrienden ende Magen/ met een groot getal Priesters/ ende veel brandende Kaerssen. Sy be-graven hare dooden ghemeynlijck op een kleyn Berghsken/ in eyghene graven/ ende al t'samen van ghehouwen Steen. Op 't veldt deun by het Graf planten sy eenen Pijn-boom/ dien sy noyt af en hacken/ ende soo hy om-valt/ laten sy hem door langheyt des tijdts verteeren/ ende dit houden sy voor een heylige sake. De gene die den dooden geleyden/ gaen ordentelijck ghelijck als hier/ met haer leydende een groot getal Musijck-singeren ende die op Instru-menten spelen gestadig henen/ tot dat het Lichaem in het graf ghelaten wordt: oock hoe op een begravinghe meer Priesteren ende speel-lieden zijn/ hoe de selve eerlijcker gehouden wort: Op hare Instrumenten spelen sy eenighe wijsen van gebeden/ter eeren hare Afgoden: Ende op het graf branden sy wederom eenige Pampieren/ op de welcke geschildert staen/ slaven/ paerden/ goudt/ silver/ syde ende andere dinghen/ die sy segghen dat den dooden na desen leven be-sitten sal. Terwijlen sy hem begraven/ zijn sy seer vrolijck met Feesten en andersins/ gheloovende dat de Engelen ende Heyligen in den Hemel 't selve ter eeren des overledens doen. Alle de vrienden zijn dan gheheel met swart laken be-hangen; dragen oock breede Bonetten/ met groote randen/ die hun tot de oogen toe komen. Dese rouw draghen sy over Vader ende Moeder een jaer ofte twee/ ende soo den Soon een Gouverneur is/ sal hy met verlof des Koninghs sijnen dienst soo langh op-schorten. De gene die soo na vrienden niet en zijn/ behangen haer eenige Maenden met ruw-geverruwt lijnwaet; andere oock niet langer dan tot dat den dooden onder d'Aerde is. Dit is 't gheene ghesepdt kan worden van de begravinghe haerder dooden. 1607. Septem.

Al-hoe-wel de Berghen vol Wijn-gaerden staen/ soo en maken sy nochtans gheenen Wijn van de Druyven/ ghelijck elders: maer zijn ghewoon hare Druyven te confijten/ ende die te bewaren tot den winter. Hier tegens trecken sy eenigh sap van een Kruydt ghenoemt Chia, 't welck sy warm drincken/ ghelijck oock de Japonnoisers doen. Desen dranck bevrijt haer voor het Plegma, Hare dranck gemaeckt van het kruyt Chia.

1607. Plegma, swaerhoofdigheydt/ loopende ooghen ende swack ghesichte; ende aldus leven sy langhen tijdt sonder by na eens sieck te worden.

Septem.

Om eenighsins de groote hitten des Somers te voorkomen/ graven sy eenighe holen in de Aerde/ waer door sy in alle hoecken haers huys lucht geven/ sterck of swack/ na hun goedt-duncken/ ende dat met een sonderlinge konst.

Hoe sy hare jaren reeckenen.

Hare jaren reeckenen sy by twaelf Manen/ so datse van drie tot drie jaren een Maen-maent tot haer jaer voeghen / ende beginnen 't jaer aen de nieuwe Mane van Maert. Dan isser een algemeyne vreughde / gelijck oock op den dagh haerder ghebooꝛte / die sy binnens-huys houdende / malkanderen met groote gheschencken vereeren. Sy houden Heerlijcke Banquetten/ ende spelen by nachte eenighe Tragedien ofte Komedien/ in de welcke geen kosten ghespaert en worden. Dit zijn ghedichten uyt lust ghestelt/ ofte oude Historien. Daer naer doen sy komen Springhers / Danssers / Tuymelaers / ende diergelijcke Sotterny-bedrijvers. De Mueren ende poorten haerder huysen worden bekleedt met groente/ Roosen/ ende Tapijten / de straten zijn gheparfumeert ende met welrieckende kruyden bestroeyt. Ende men en siet dan niet anders als Toortsen ende Fackelen: de Boomen / Traillien ende vensters schijnen in lichte vlam te staen: alle de straten daveren van den klanck der Instrumenten/ Musijck/ Fluyten ende party-sangh. De ordre haerder Banquetten is soodanigh: yeder gast ofte genoode heeft sijn Tafel / ende en worden ten hooghsten niet meer als twee aen een Tafel gestelt. Dese Tafel is gemaeckt van blinckendt houdt/ als Ebben-hout/ gemarbert met figuren van wildt gedierte / met seecker goudt ofte silver-draet seer aerdighlijck t' samen gevoeght / een werck dat den Chinesers sonderlinge wel past.

De ordre ende maniere die sy in hare gast-malen onderhouden.

Dese schoone Marmer-wercken dienen haer tot Servietten/ ende is de Tafel behanghen met zijden behanghsel tot der Aerden toe. De ghenoode sitten op kleyne beene-stoelen/ versien met kussens / om ghemackelijck op de selve te rusten. Aldus aensittende/ brenght men eerst korfkens / ghekroont met bloeme-kranskens/ende langs de boorden met Oeft gevult: de Spijs is van binnen. Alhoe-wel nu de Chinesers groote menighte van ghevogelte/ wilt-braet/ Mosselen ende Oesters hebben/ ja van allerhande leckere spijs; soo is nochtans het Verckens-vleys onder haer het meeste gheacht. Dit volck is soo dertel / dat sy het voor een bottigheydt achten de spijs metten vingeren aen den mondt te brenghen. Om de kleyn-ghesneden stuckskens in den mont te steken / bruycken sy goude ende silvere vorckskens. Dickmaels te drincken ende dat met kleyne teugjens/achten sy noodigh om den dorst te verslaen/ende nooden den mede-aensittenden seer om haer bescheyt te doen. Ondertusschen brenghen ende halen de knechten met grooter stilligheydt ende gheschicktheyt. De Vrouwen te eten in een ander beslooten kamer/ van hare mannen af/ elck bysonder.

De groetenissen worden van den ghemeynen volcke aldus gedaen: sy sluyten de slincker-handt toe / dien deckende met de rechter; daer naer brenghen sy de handt menigh-werven aen de borst hare woorden voeghende / naer den standt der woorden/ betoonen sy hoe lief hun den vriendt is/ daer sy mede spreecken. De rijcke doen malkanderen seer groote eerbiedinghe aen / uytstreckende ende buygende hare armen als eenen boogh: de vingeren der handen over malkanderen kruyssende / ende met veel vol-doende woorden pooghen sy malkanderen in courtosye te overtreffen.

Blaes-balcken/

Sy hebben so verstandigh geweest/ datse gemaeckt hebben/ dat de Blaes-balcken

ken

ken aen hare Smissen niemanden van doen hebben / die den selven op ende neder haelt; want sy hebben ghevonden sekere soorte van pijpen / soo wel gheordent / ende locht scheppende uyt sekere holen / door soodanighe teghen-ghewichte / datse nimmermeer windt ghebreck en hebben. 1607. Septem. die alleen ende sonder hulp van menschen altijd wint geven.

Oock is by hun een slagh van gheschut / 't welck gegoten zijnde / lichtelijck ontdaen wort by stucken en door gedragen van beesten daer sy 't begeeren te hebben.

Sy ghebruycken langhe vellen Pampier / seer fijn / treckende hare regelen niet van de slincker na de rechter zijde gelijck de Griecken / Latijnen ende andere volken van Europa, noch oock van de rechter na de slincker zijde gelijck de Hebreeuwen / Turcken / Arabiers ende andere / maer van boven naer beneden toe. Hare letteren vergheliјcken der Egyptenaren Hyeroglyphise Letteren: yeder beteyckent een woort / ende somwijlen een gantsche sin / ja gheheele Spreucken. Hier uyt komt dat de Chinesers die om datse door de grootte des landts wijt van malkanderen woonen / verscheyden spraken hebben / verstaen nochtans seer wel alles wat in den gedruckten Boecken staet. Behalven de gemeyne sprake / hebben de Geleerde Luyden noch een andere / die haer eyghen is / dien noemen sy Mandarijn, die den Courtisanen / Secretarisen / Rechts-geleerden / Rechteren / ende Magistraten gemeyn is. Van hare Papieren / Schriften ende Sprake.

In hare reysen / behalven verscheyden soorten van Ry-paerden / gebruycken sy noch Rosbaren ende koetsen / van een paer Paerden voort-getrocken; of oock met wint-wagens / als boven geseyt is. De vogelen voeden sy seer sorghvuldelijcken / den welcken sy leeren spreken ende springen op verscheyden wijse / kleeden ende vercieren die boven hare natuurlijcke couleuren / seer vreemt.

Hare scheeps-tuyg en toerustinge is by na ongeloofelijck: veelderley hare groote Schepen noemen sy Jonck, dese zeylen maer; Sommige deser zijn ten oorloge toe-gerust / hebbende voor op groote Kasteelkens / als mede achter aen: d' ander zijn wat lager / ende zijn alleenlijck Koop-vaerders. Sy hebben noch andere / die noemen sy Lantes Bancons ende Longs. Yeder Lant wort geroeyt met ses paer riemen / ende op yeder banck zijn vier ofte ses Mannen om te roeyen. Een Bancon en heeft maer half soo veel. De Longs ghelijcken by nae onse Galeyen / maer dienen niet anders dan op Revieren. Daer zijn noch andere Schepen / doch by naer anders nerghens toe nut / als tot vermaeck der rijcken / hebbende de voor-stevens / Kamerkens / ende veynsters vol Traillien beset / ende de Gaelderijen als verciert ende bedeckt met goudt ende silver / voorts boven op de Schepen zijn Lust-hoven ghemaeckt / ghelijck als in spijt van de Zee.

Sy hebben een sekere materie / daer sy hare Schepen mede beteeren / de welcke bequaem is om de verrottinge te weeren / ende 't ghedierte dat de Schepen door-boort te dooden.

Daer zijn veel Chinesers, die sich dapper tot de studie begeven doch weynigh oeffenen sich in Medicijnen / Philosophie / ende Astrologie. Sy houden haer belofte soo veel als de noot des Koop-handels ende de meyninge die sy hebben om haer selven tot eens anders nadeel rijck te maken / lijden mach. Den vreemdeling is hun suspect ende veracht / ende willen hem noch herbergen noch met hem verkeeren. Indien sy met schulden overladen zijn / soo verkoopen sy hare Kinderen / om hun selven te ontlasten / ofte maecken een schandelijcke ende vervloeckte makelaerdye. Zijn voorts seer laet-dunckende op haer eyghen wercken / alle eens anders verachtende.

Wanneer yemandt van slechten staet eenen Loytia gaet aen spreken / valt hy op

1607. Septem.

sijn knyen soo haest hy in de Sale komt daer den Loytia is / met hellende hoofde ende neder-geslagen oogen / aldus op sijn knyen voortkruppende tot dat hy in 't midden des Saels komt / alwaer hy stil blijft / sijn versoeck door een neederighe stem aenseggende / ofte geeftse over by geschrifte; hebbende daer na sijn antwoorde verkreghen / aerselt altijt op de knyen / tot dat hy uyt de Sael is / sonder eens den rugge na den Loytia te keeren. Ende soo yemandt van den volcke by de strate eenen der Grooten des Lants / eenen Officier / ofte Edelman vindet / sullen sy terstondt stil blijven staen / hem op de selve plaetse verwachtende / ende met een groot geswijg het hooft buygen / tot dat hy ghepasseert is; ende soo sy daer naelatig in vielen / soo souden sy daer op der straten wel heftelijck met stocken geslagen worden.

Als d' een den anderen besoecken gaet / die besocht wort / sal tot op der straten met dien gaen die hem besocht heeft. Sy zijn so versot op net ende wel gekleet te gaen / datse oock haren vrienden (hoe nae bestaende / ende van buyten 's Lants komende) die niet wel ghekleet en zijn / niet toe-spreken / noch aensien en sullen; maer hem eerst beter toerusting toesenden / ende dan hem gaen versoecken. De Vrouwen zijn by hun in grooter aensien / soo wel vreemde als binne-lantse; doch voor al de gehouwelijckte: achtende een gants oneerlijcke sake te zijn / datmen een vrouwe onbeleefdelijcken bejegent / soo met woorden / als met wercken.

Men mach sich genoeg versekeren / dat dit Lant een van de rijckste is die ter werelt zijn / aengesien dat alle dingen aldaer uytermaten overbloedig zijn / datse behalven haer eygen nootdruft / oock haer gebueren ende vergelegene lande ghenoegsaem versorgen konnen. De kust der Zee / die seer groot is / heeft veele Havenen / seer bequaem om allerhande waren te lossen ende te laden. d' Inwoonderen vergaderen uyt verscheyden Mijnen / veel gout / silver ende andere Metalen. By haer vintmen oock veel Peerlen Porceleyn / kostelijcke Vonten / Lijnwaet / Wol / Katoen / Sijde ende allerhande stoffen: Als mede veel Suycker / Honig / Was / Rhubarbum / Kampher / Vermillioen / ende Weete om te werven; als mede Muscus / die daer overvloeyt.

Hoedanige rijckdommen in China meest gevonden worden.

Wat des Konings inkomsten aengaen / die worden geacht op 120. Milioenen gouts jaerlijcks / 't welck voorwaer soo grooten somme is dat dien grooten ende gierigen Keyser Vespasianus noyt so veel in al sijn leven en vergaderde. Ick weet datter veel zijn die hier aen twijffelen / maer dit is waerachtig dat van de Haven van Canton alleen / 't welck noch van de rijckste ende wel-gelegenste niet en is / voor den Koning getrocken worden 180. duysent Kroonen van de Sout-pacht; noch van een andere kleyne / daer deun by / meer dan 100000. alleen van Tienden: Waer by ghenoeg afghemeten kan worden de seer groote inkomsten deses Konings / aengesien de groote des lants / ende menigte des volcks in 't selve. doch tot gerief des lesers sullen wy alles een weynig stucx-gewijse specificeren.

Inkomsten des Koninckx.

Om dan tot ons oog-merck te komen / moet aengesien worden het getal der cijnsbare dingen die in yeder Provintie zijn / ende waer af des Konings Officieren pertinente rekeninge by hun houden / om also de imposten ende schattingen te beter te lichten: hier by moet gemerckt zijn / datter soo veel Luyden zijn die niet en betalen / als die betalen / want de Loytias / alle Officiers / Rechters / Soldaten / te water ende te lande / zijn alle cijns-vry.

Particulier verhael vande rijckdommen des Konings.

Ick segghe dan met de gheene die hun ghemoeyt hebben met 't selve te beschrijven / ende binnen 's Landts verstaen hebben / dat in de Provintie van Pagia den Koningh twee millioenen seven honderdt ende vier duysent

sent menschen Tribuydt betalen: de Provintie van Canton drie millioenen ses hondert duysent: Focchin twee millioenen vier hondert ende seven duysent: Olam twee millioenen twee hondert ende veertig duysent: Sansay dry millioenen 13. hondert ende 60. duysendt: Sisuam twee millioenen vijftig duysendt: Tolanchia in welcke den Koning selve woont / ses millioenen 90000: Cansay twee millioenen derthien hondert vijf duysendt: Ochiam dry millioenen acht hondert duysendt: Aucheo twee millioenen acht hondert vier duysendt: Honam een millioen twee hondert duysent: Xanton een millioen negen hondert vierenveertig duysendt: Chieuchieu twee millioenen vierendertigh duysendt: Chiecheam twee millioenen twee hondert vierenveertigh duysendt: ende Susuam, de kleynste van alle de vijfthien Provintien / een millioen ses hondert tweeentsevventigh duysent ende vijf hondert. 1607. Septem.

Het ordinaris tribuyt dat yeder een / die vuer ende plaets heeft / aen den Koning schuldig is / zijn twee mases in 't jaer / soo veel doende als twee Spaensche Realen: Desen tribuyt even-wel gantsch kleyn zijnde / nochtans om de menichte des volcks / bequame Havenen / groote kijnsen / beloopt de selve door des Konings ordinaris inkomste 't geen ick hier na stellen sal / 't welck ghetrocken is uyt het regijster ende Reecken-boecken des Konings. Niet te min seggen de Chinesers dat het veel min als 't gene men hem huydens-daegs betae lt / ende dat dese Reeckeninge van ouden tijden af is.

In fijn gout van 17. tot 22. karaten / geeft men hem 4. millioenen twee hondert sesenvijftigh duysent negen hondert Tahos, waer van yeder een 10. Realen ende 24. Maravedis Spaens-gelt waerdig is. In fijn silver dry millioenen hondert dryenvijftigh duysent twee hondert 19. Tahos. De Paerlen (al-hoe-wel die daer niet seer ront en ballen) gelden hem gewoonlijck twee millioenen ses hondert dertig duysent Tahos. In alderley gesteente een millioen vier hondert seventig duysent Tahos. In Muscus ende Amber een millioen ende vijfendertigh duysent Tahos. Behalven dit heeft den Koning door sijn gantsch Rijck vele Landen die hy sijne Onderdanen ten gebruycke geeft / mits hem een deel gewas daer voor betalende; 't welck beloopt als volgt.

In Rijs / 't welck de spijs ende voetsel des Rijcx is / oock der gebueren / 60. millioenen hondert eenentsevventigh duysendt acht hondert 32. maten. In Gerste 29. millioenen dry hondert eenentnegentigh duysent negen hondert 82. maten. In Kooren 33. millioenen hondert twintig duysent 200. maten. In Sout 25. millioenen dry hondert veertig duysent 400. maten / die hy in sijn eygen Soutmijnen vergadert. In Tarwe ghenoemt Maix, 20. millioenen twee hondert vijftig duysendt maten. In Haver 24. millioenen maten. In Boeck-weydt 14. millioenen ende twee hondert duysent maten. Daer nae voorts in andere granen / oock Erweten ende Boonen 40. Milioenen / ende twee hondert duysent Maten.

In syde stucken tot 14. Ellen 't stuck / twee hondert vijf duysent / vijf hondert negentigh stucken. In Marssen syde vijf hondert ende veertig duysent ponden. In Katoen 30000. ponden. Ghecoleurde Deeckens 800000. ende 400. Chimanten van rouwe syde / tot twaelf ende een half ponden / 380. Katoene dekens / elck tot 14. ellē ses hondert achtentsevventig duysent 800. ende 70. Katoene Chimanten, dry hondert vier duysent ses hondert achtenveertig. Alle dese dinghen worden by den Koning van China opgelicht / die 't sommighe tot sijn Keucken / die seer kostelijck valt / ende 't andere om in sijn Threfoor te bewaeren ghebruyckt.

In

1607. In welcke gewiſſelijck een groote ſomme weſen moet / ten aenſien des grooten inkomſts.

Septem. De gene die niet oordeelen en ſouden van de ſtercken des Koninghs van China by het groot getal menſchen dat in het ſelve Landt is / ſoude moeten van ſinnen berooft zijn / want deſe ſterckte begrijpt in ſich ſelven alle d' andere. Maer om yet particuliers te ſeggen / de ſterckten des Konings van China zijn veel bequamer om te behouden / dan om te vermeerderen. Oock kan men genoegh ſien dat ſijn voornemen niet anders en is dan om te behouden 't ghene hy heeft / tot het welcke den muer die tuſſchen hem ende den Tartar gemaeckt is / genoegh getuygen kan. Doch laet ons tot de ſake ſelfs komen / ende ſien hoedanighen ſorghe deſen grooten Prince in tijdt van vrede draeght voor ſijne landen / even als ſommige in hare grootſte oorlogen.

Behalven dat in yeder Provintie een Krijghs-raedt is / als mede eenen Capiteyn Generael / oock veel oorloghs-volck onderhouden wort / ſoo dat hy terſtont groote Armaden ſoo ter Zee als te lande oplichten kan / volgens den noot / ſoo houdt hy noch in yeder Stadt ſekere Compagnien die de ſelve beſchermen ende bewaken als of de vyandt voor de Poorten laghe. De dagh-wacht en laet niemandt vreemts ter poorten in-gaen ſonder verlof van een Overſten des Stadts ; worden oock door expres bevel der Capiteynen de poorten geſloten ende ontſloten / ende worden met een zegel-ringh des Gouverneurs 's avondts toe-gezegelt / die des nuchtens niet ontſloten en mach worden / voor men is verſeeckert dat het ſelve zegel daer noch aen vaſt is. Soo dat een man / die 's nuchtens vroegh ergens henen reyſen wil / ſich des avondts buyten de poorte begeven moet / wil hy wegh vorderen ; want men doet nimmermeer geen poorten open / voor Sonneſchijn.

Niemandt mach geweer dragen / als de Soldaten des Coninghs. In den Steden is niemandt verooorloft eenigh offenſijf ofte defenſijf gheweer te dragen als de Soldaten / die den Koningh onderhoudt / noch oock 't ſelve binnen haer huyſen te hebben.

Den Koninck onderhoudt in de Stadt Tabin, anders Suntien, als mede in de omliggende Steden / een groot leger te voet ende te paerde / tegens alle noodt die aldaer ſoude mogen overkomen ; oock voor de bewaringe / ſekerheyt en Majeſteyt ſijns perſoons.

Tweederley Soldaten in de Steden. De Soldaten deſes Koninghrijcks zijn tweederley ; deſe zijn gheboren in de Steden / die ſy bewaren / ende worden op hare ſpraecke Cum genoemt : Hier in ſuccedeert den ſone in des vaders plaets / ende ſoo yemandt ſonder erfgenamen komt te ſterven / ſoo mach den Koning een ander in ſijn plaetſe ſtellen. Een yeders naem is ghetepckent in de reten van de muer / op welcke plaets hy loopen moet / indien den vyandt hun overkomt : D'ander zijn vreemdelinghen / ende worden by de Maent ofte Jaer betaelt ; deſe moeten ſchildt-wacht ſtaen / ende over al henen uyt-trecken daer 't hun belaſt wort / ende worden genoemt Pon.

Van hare Ruyterye / voerende vier degens ende vechtende met twee te ghelijck. Yeder Compagnie van 1000. man / heeft een Capiteyn ende Vaendrager / gelijck oock die van 100. mannen / doch zijn deſe d'andere onderworpen : De Vaendelen der 1000. mannen zijn van een ander fatſoen als die van 100. man. Alle maenden worden de Soldaten geoeffent met drillen ende anderſins / hebbende tot geweer / Muſquetten / Piecken / Roers / Rondaſſen / Kortelaſſen / Hellebaerden / Daggen / ende Harnaſſen.

De Ruyters gebruycken vier Rappieren / vechtende met twee te gelijck / ſeer behendig. Ten ſtrijde treckende / zijn ſy gewoon van een goet getal knechten ende kna-

knapen omcingelt te zijn/alle te voet/doch seer wel gewapent ende toegerust. Sy zijn seer wel ervaren/so wel als 't voet-volck; behendig/ ende weten seer listelijck hare vyanden lagen te legghen. Konnen oock seer schoon ende voor den vyanden hinderlijck vyer-werck toe-bereyden. Sy vechten oock met Pijl/ Boog ende Lancie/ jae voeren noch een Vyer-roer daer by. 1607. Septem.

Te water wort van den Koning gelijcke sorge gedragen/ ende onderhoudt tot dien eynde een grooten hoop Scheeps-vlooten met hare Generaels ende Capiteynen / die seer voorsichtige wacht houden op alle de Kusten des Rijcx. Den kloecken ter oorloghe en wordt by hum in verbeteringhen niet vergheeten.

Wanneer de Chinesers yemanden in den oorlog gevangen nemen/ die en slaen sy niet doot/maer leggen die op wijtst-gelegenste Frontier-plaetsen in garnisoen/ op welcke plaets hy van den Koning nevens andere Soldaten betaelt wort. Alle dese dragen roode Boneten / om van de andere onderscheyden te worden/ in de andere kleedingen verschillen sy van de Chinesers niet : Alhier worden oock gesonden die geene die om eenige misdaet veroordeelt zijn / dragende mede als de gevangenen/ roode Bonnetten. Hoe sy hare ghevanghene in den oorlogh tracteren.

Nu is noch overig / dat wy spreecken in 't particulier van alle het Krijgs-volck in 't Generael des gantschen Rijcks / oock van yeghelijcke Provintie. Daer is in yeder Hooft-stadt van elcke Provintie een Krijgs-raet / bestaende in vier Raets-Heeren ende eenen President/dese versorgen alles wat tot bescherminge van sodanige Provintie noodig is : Onder hun worden sy simpele Capiteynen genoemt / doch worden alle andere Officiers van haer gestelt. Ende op dat in desen niets verachtert en werde / soo hebben die vande finantie last alles haer te geven wat sy eyschen sonder eenig vertreck. 't Getal der Krijgs-luyden in yeder Provintie in den jare 1577. doen P. Martinus Herradus in dat lant was/ ende dat in tijt van vrede/ was sodanig: Ampt des Krijgs-raet. Getal der soldaten in yeder Provintie in den jare 1577.

In de Provintie van Pagia, daer den Koning sich gemeenlick onderhout/waren twee Millioenen hondert vijftig-duysent voet-knechten / ende vier hondert duysendt Ruyteren. In Canton hondert twintig duysendt voet - volck / ende veertig duysendt Ruyterije. In Focchin acht-en-vijftigh duysendt ende 900. Voet-knechten / ende 2400. Paerde-volck. In Olam 76000. Voet-knechten/ ende 25500. Ruyteren. In Sinsay 80300. te voet / ende weynig of gheen Ruyterije / van wegen het geberghte. In Ochiam hondert twintigh duysendt ses hondert te voedt / ende 1000. Ruyteren / om redenen wil. In Sisuam 86000. Voet-volck 34500. Ruyterije. In Tolanchia , 't welck met den Tarter gegrenst is / twee Millioenen. 800000. te voet/ ende twee hondert-tachtentig duysendt te Paerde/ welcke Ruyterije de beste ende voornaemste van 't gantsche Rijck is. In Cansay 50000. Voet-knechten ende 20250. Paerde-volck. In Honan 44000. te voet/ ende 18900. te paerdt. In Chieuchien 58700. te voet/ ende 15300. te paerde. In Chiechiam 34000. te voet/ende 13000. te Paerd. In Susuam 40000. te voet/ ende 6000. te Paert. Volgende dese reeckeninge/ bevintmen dat dese vijfthien Provintien te samen uyt-voeren moghen vijf Millioenen acht hondert ses-ende-veertigh duysendt ende vijf hondert Mannen te voet / ende negen hondert acht-en-veertig duysendt ende dry hondert vijftigh Mannen te Paerde. Hare Paerden zijn bequaem om veel weghs af te legghen/ maer ten meestendeele kleyn / doch seydtmen datse binnen in 't Landt grooter vallen.

Op

1607.
Septem.

Op de Frontieren des Rijcks siet men groot ghetal van kleyne Fortreffen/ doch aen de zijde van Tartaryen is den Muer. Soo dat dit Rijck aen alle kanten soo wel bewaert is / dat / willende op 't selve yets attenteren / voorwaer sulcks niet dan kinder-werck zijn en soude/ ten aensien van Menschelijcke saken.

De Vyanden aen het rijcke van China gegrenst zijnde.

Laet ons nu eens sien hoedanige vyanden hem omcingelt hebben ; Te Lande en heeft hy geenen Prince meer te vreesen als den grooten Cham van Tartaryen. Maer ter Zee grenst hy met den Koningh van Japon ende de Spangiaerden. Die van Japon en zijn niet alle even-wijdt van hem gheleghen/ want men rekent 60. mijlen van 't Eylandt Gota tot de Stadt Liampo, doch tot Canton 297. mijlen. Dese rooven seer in China, en voornemelijck op de Frontieren / die sy seer beschadighen. Dese zijn couragieuser ende dapperder ten oorloghe als de Chinesers. Dit Rijck grenst oock met de Eylanden Philippines, die van den Spangiaerden beseten worden ; dese zijn in die Landen seer suspect gehouden/ doch niet sonder reden/ want dese Eylanden alsoo gheleghen zijn/ datse dien van China veel moeyte bereyden konnen. De Portugesen/onder den Koning van Spangien behoorende/ zijn even eens geacht doch is hun van den Koningh toegheLaten aldaer te blijven om des Koop-handels wille / in het Eylandeken Macao, alwaer sy een stercktе ghebouwt hebben/ doch weynigh te beduyden/ want de Chinesers, in welckers oogen sy seer suspect zijn/ verkorten hare vryheydt van verkoopen ende koopen seer / ende soeckense door dien wegh vrywillig na de Oost-Indien te doen vertrecken.

De grootter aller deser boven-beschrevene Provintien / staet onder 't gebiedt van een eenigh Koningh: noch en weten de Chinesers niet wat den naem van Graef/ Hertogh of Baroen/ beduydt. Den Koning vergeeft alle Officien/ oock den Edeldom selve/ ende en wort niet alleen ge-eert als eenen Koning ; maer oock aengebeden als eenen Godt. Dit kan hier uyt af-gemeten worden / dat in yeder provintie het conterfaitsel des Koninghs is / van goudt gemaeckt/ ende altijt met een gordijn bedeckt/ behalven als 't nieuwe Mane is / in welcker tijt de Magistraten sich op haer knien voor hem neder-buygen / als voor den Koningh selve. Hare Wetten zijn beschreven van over de 2000. jaren/ende zijn in een selven stant ghebleven ende onderhouden/ als sy van den beginne waren. Eñ om dat sodanige Rechts-geleerthept de Poort is om tot Ampten ende digniteyten in te gaen / so zijnder vele die seer meesterlijck in de selve studeren/ende onder malkanderen stadig disputeren van politijcke saken / oock van de middelen om landen eñ staten wel te regeren ; vragen de aenkomende vreemdelingen oock seer vlijtelijck wanneer 't stont en tijt is/ na diergelijcke dingen. By na in alle steden worden van den Koning Professoren onderhouden: men kiest uyt kleyne scholen de neerstigste Jongers/ ende dese worden gevordert tot de Accademie alwaer op den niet-leerende ende traghen seer strenghe tucht ghestelt ende gehouwen wordt ; eerst met woorden / daer na met slagen / ten laetsten met wegh-jaghen : daer-en-tegen worden de naerstige ende aennemende seer gepresen: so worden oock van de gestelde Visiteurs alle 3. jaren eens de accademien ondersocht/doende dan solemnele promotien. Wanneer een Visiteur de besoeckinge der Provintie volvoert heeft/laet hy openbaerlijck omroepen/dat/so indien yemant der scholierrn de weerdigheyt van Loytia aenvaerden wil(dat is so veel te seggen/als by ons een Doctoor/al-hoe-wel 't selve woort by hun een Ridder beteykent) die moet sich in de Hooft-stad laten vinden. Sy dan alle op een gestemden dagh komende/ vertoonen hun voor den Visiteur/die dan een lijste maeckt van alle die/ende stelt haer

Hoe seer den Koning van China onder sijne ondersaten ge-eert ende ontsien wort.

Outheyt der wetten van China.

Van de ordre in hare Academien.

een

dag van examen. Desen dagh gekomen zijnde/ noodight hy alle de Doctoren des Stadts by hem ten eten/ ende na de Maeltijt volvoeren sy het examen seer scherpelijck / onder-vraghende de scholieren op alles / ende voornemelijck op de Wetten ende Ordonnantien des Rijcks volghens de welcke sy rechten ende regieren moeten. d'Ervarenste ende kloeckste worden aengheteyckent / ende aengheseydt den dagh wanneer de promotie ghescheiden sal / de welcke met vele Ceremonien seer pompeuselijcken geschiet/ want den Visiteur geeft haer inden name des Koninckx eenen gout-gewrochten gordel/met een Bonnette met twee quabben achter af-hangende. Daer zijn oock Loytias die dat Ampt verkrijgen door wanen/ ende dat zijn Ridderen; doch dese zijn Doctoren/ende hier uyt worden Raets-Heeren/ Rechteren ende Magistraten gekoren/ uyt de andere Hooftmannen / Kapiteynen; doch zijn d'eerste in meerder waerdigheyt : ende worden beyde onder de Edelen getelt. 1607. Septem.

Wanneer dese nieuwe Loytias gekoren ofte veel-eer gepromoveert sullen worden/ soo moeten sy al vooren in teghenwoordigheydt van den Visiteur ende de oude Loytias eenen Eedt sweeren knielende/ de welcke by na soodanig is: Dat hy in de Staten ende Ampten, daer hy in ghestelt sal worden, sich draghen sal als een Man met eeren, doende eenen yegelijcken goedt recht sonder eenig gheschenck van yemanden te ontsanghen: Dat hy wijders den Koningh sal ghehouw ende ghetrouw zijn, sonder immermeer eenig verraedt toe te staen teghen sijnen Persoon, Met noch veel andere diergelijcke dinghen / daer sy langhen tijdt mede besich zijn. Den eedt ghedaen zijnde/ spreeckt den Visiteur in ende uyt den naeme des Konings/ ghevende haer de boven-ghenoemde vier-teyckenen : Daer op hy haer omhelsende kust/ ende d'andere volghen hem daer-inne na. Soo worden sy dan van dese alle/ als mede van vele Soldaten / met Trommelen / Trompetten / ende Musijck-ghesang naer huys ghelepdet. Ende van desen dagh voortaen worden dese nieuwe Loytias bequaem ghehouden om alle Ampten ende waerdigheden te bedienen ; Tot desen eynde begheven sy hun dadelijck ten Hove / alwaer ghekomen zijnde / worden sy van alle ende een yeder ontfanghen / ghe-eert/ ende ghelogeert in des Koninghs Huysen / die in yeder Provintie zijn / om te herberghen die van sodanighe qualiteyt zijn. Ten Hove komende / begroeten sy de President ende Auditeuren van 's Konings Rade/ waer af elck hem belooft te voorsien soo haest de gelegentheyt hem presenteren sal/ ende wort van dien tijt af in het Register van den Raet aengheteyckent ; sich dickmaels voor haer vertoonende. Eedt der nieuwe gepromoveerde Loyt tas.

In de Stadt Taybin heeft den Koning eenen Raedt/ bestaende in twaelf Auditeurs ofte Raets-Heeren / ende eenen President / alle uytgelesene ende wel-ervarene mannen. Dese mannen behalven datse ervarene Philosophen / soo morael als naturel/ oock bewust der Wetten des Rijcks moeten zijn / moeten noch Astrologijns noch Rechts-geleerde wesen ; om datse segghen / dat een yeder die van desen hooghen Raedt moet zijn / door de welcke alle de vijfthien Provintien ghegouverneert worden / noodig is de tijden ende toekomende saecken te voor-segghen op datse in toekomende nootsaeckelijckheyden versorghen moghen. Dese twaelf Auditeurs houden haer Hof in des Koninghs Paleys / alwaer een seer rijck bekleede Sale is / met derthien ghestoelten / namelijck ses goude ende ses silvere ; maer die derthiende is kostelijcker als de andere / verciert met veel kostelijcke Paerlen ende ghesteenten. Desen stoel staet in 't midden / onder een goude lakenen Hemel / in welcken de Wapenen Vanden Raet des Konings in de Stadt Taybin/ bestaende in 12. mannen ende hoedanig deselve wesen moeten.

1607. Septem.

nen des Koninghs gheborduert zijn/ de welcke van Serpenten zijn / onderschoten met sijn gont-draet. Aldaer sit den President / indien den Koningh niet in den Raedt en is; ende indien hy daer is/ 't welck seer selden gebeurt / soo sit den President in de naeste / aen de rechterhant / in een gouden Stoel. Yeder heeft sijn plaetse van oudtheyt/ volgens welcke sy malkanderen oock succederen. Yemant van desen Raedt komende te sterven / wort by hun verkiesinge van eenen anderen ghedaen/ dien sy den Koningh voorstellen / den welcken hem mach afslaen ofte aen-nemen/ soo 't hem belieft; maer aenghenomen zijnde / moet hy aen de handen des Koninghs eenen eedt doen/ den voor-verhaelden ghelijck; ende wort dan met grooter solemniteyt in sijnen Stoel ghestelt.

Van desen Raedt en spreeckt niemant tegen den Koningh / als den President/ of by sieckte / of anders / den alder-oudtsten Raets-heer naest hem. In desen Raedt weten sy alle maenden watter het gantsche Rijck door waerdighs ghepasseert is; ende dat door expresse last der Gouverneurs van yeghelijcke Provintie/ by gheschrifte/ 't zy van oorlogh / finantie ofte anders: niet tegenstaende dat sommige Provintien wel 500. mijlen van 't Hof ghelegen zijn / nochtans soo en mist de Poste nimmermeer in sijn aenkomste. De advertissementen by den Raedt ghesien zijnde / ende den inhoudt by den President verstaen zijnde/ doet hy daer naer rapport aen den Koningh/ ende soo daer yets in geremedieert moet worden/ hy ende den Raedt moeten daer in dadelijck versien.

Al-hoe-wel doch dese Officiers groote authoriteyt hebben / ende dat dit rijck van so grooten begrijpe is/ nochtans isser noch Gouverneur/ noch eenige Rechter/ die yemanden by forme van Justitie kan doen sterven / soo den Koningh de sententie niet en bevestight/ met sijnen Rade/ uytgeseyt alsser oorlogh gheboert wort / als dan mach den Velt-Oversten / ofte sijnen Luytenant / een Soldaet doen sterven / die misdaen heeft / sonder den Koningh ofte sijnen Raedt te laten weten; alleenlijck advijs nemende van des Koninghs Thresorier ende sijnen Provoost Generael/ de welcke twee mannen zijn van grooter authoriteyt; ende moeten beyde ghelijck van meyninge zijn / al eer over yemant eenighe Justitie ghedaen mach worden.

De Provintien van Pagia ende Tolanchia, worden geregeert van den Hoogen-Raedt des Koninghs/ door middel van Officiers die men daer sent: de andere derthien hebben elck eenen Vice-Roy ofte Gouverneur/ ghenoemt Insuanto, altijt sijn Hof houdende in de Hooft-Stadt. Ende al-hoe-wel de Officieren ende Rechteren des Rijcks in 't Generael Loytias ghenoemt worden / soo hebbense nochtans elck een bysonderen naem na 't Ampt datse bedienen.

Namen der Officieren van de Provintien.

Den Vice-Roy/ die over al des Koninghs persoon representeert/ wordt Comon ghenaemt. Den anderen daer naest/ die den Gouverneur van de gantsche Provintie is/ noemt sich Insuanto. Den Correcteur/ die in de Stadt woont daer noch Gouverneur noch Vice-Roy en is/ noemt sich Tutan, desen verhandelt alle ghewichtighe saken der Steden met de Insuanto, desen confereert wederom met den Comon, die daer na van alles den Koningh ende sijnen Raedt door den verhaelden bode verwittight. Den derden noemt sich Pongasi, ende is ghelijck als President van de Finantie/ hebbende noch Raets-Heeren / ofte Auditeurs / ende veel Officiers / als Pontgaerders / ende andere Boden die des Koninghs in-komsten in-manen / ende daer naer van den Ponchasi aen den Tutan ghebrocht worden/ nae dat alle kosten ende Officieren dier Provintie betaelt zijn. Den vijfden wordt ghenoemt Anchasi, die President

dent van 't civile ende criminele recht is / alle Appellen die van andere Rechteren voor hem komen / deciderende. Den sesten is den Aytao, die den versorgher Generael ende President van den Krijghs-raedt is / last hebbende om in tijden van noot volck aen te nemen / ende Schepen te lichten / met versorginghe van alle andere Ammunitien ende ghereedtschappen van oorloghe. Desen ondervraeght oock alle de vreemdelinghen die in sijn landt komen / waerom ende tot welcken eynde sy daer komen / om van alles aen den Vice-Roy goet rapport te doen. Yeghelijck van dese ses heeft thien Raets-Heeren in sijnen Raedt / alle uytgekoren volck / die in alle expeditien van saken assisteren. 1607. Septem.

Wanneer sy in de Sale zijn / daer den Raedt ghehouden wordt ('t welcke ten huyse van de Vice-Roy gheschiedt / in welck oock voor yeghelijcken Raedt een Sael bysonder is) vijf der selver sitten aen de rechter-zijde des Presidents / ende vijf aen de slincker-zijde. Die aen de rechter-zijde zijn de oudtste / ende behalven dien verschillen sy noch van de andere daer in / datse gordels draghen / die rijckelijck met gout vereiert zijn / oock hoeden die bleeck gekouleurt zijn / in plaetse dat d' andere silvere Riemen draghen ende blaeuwen Hoeden : ende soo wel de Raets-Heeren als de Presidenten draghen op hare borst des Koninghs Wapenen / gheborduert in goudt op hare Rocken / ende en moghen sonder dat gheen publijcke acten verrichten.

Behalven dese ses boven-ghenoemde Rechters / zijn daer noch andere mindere / die oock beurt houden / dese zijn den Cantoc, die den opper-Wapen-dragher is / den Pochin, die den onder-Thresorier is / den Pochinsi, die het groote zeghel des Koninghs bewaert / den Autzatzi, die als een Ampten ofte Wacht-meester des Stadt is. Daer zijnder noch dry die als de Alcaldes in Spangien zijn / dat is als Stal-meesters of Hof-meesters / ghenoemt in hare spraecke Huitay, Tzia ende Tontay, die in haer eyghen Huysen eenmael ter weeck sitten / ende als het tijdt is om haer deuren te openen / soo doen sy vier schooten grof-gheschuts afschieten / om te kennen te gheven datse dan sitten in hare Stoelen / alwaer sy een yeghelijck verhooren / die haer komt versoecken. Soo sy yemanden vinden misdaen te hebben / dien senden sy met eenen Diender (want yeder een deser Rechteren heefter wel 10. of 12.) na de ordinarise Rechteren des Stadts (die Zompau ghenoemt worden / ende verdeylt zijn in yeder quartier (met een briefken / waer in de straffe gheschreven is die den misdadiger verdient heeft.

Yeghelijck van dese ordinarise Rechteren heeft 1000. Inwoonderen onder zijn ghebiedt / ende hare Jurisdictie en loopt niet buyten haer quartier / oock mach niemant rechter in dat quartier zijn / daer sijn huys staet. Dese gaen des nachts de ronde door haer quartier doen / ordre stellende op vyer ende licht / want het selve aldaer menighmael groote schade ghedaen heeft / om dies wille dat de huysen dicht aen een staende / oock het opperste gheheel van hout ghemaeckt is / na de maniere van die van Biscayen. Die op onbehoorlijcken tijdt met licht ghevonden is wort swaerlijck ghestraft. Van dese wort gheappelleert aen den Provoost ofte Raets-Heeren / maer niet van de andere / ende dit Appel gaet tot den Visiteur Generael / die alle de schaden / die by hun alle bedreven zijn / wederom repareert / weshalven hy op hare spraecke Houdin ghenoemt wort / dat 's te seggen / verbeteraer van 't quaet.

Behalven de boven-ghenoemde / zijnder noch andere particuliere Officieren / als den Tompo, die op de eedt-waren op-sicht heeft / ende de selve taxeert: den Tribuc, die de vagabonden ende deughnieten vanght

1607. ende straft: den Quinche; die als opper-Schout is / ende den Chomcan, die Intendent van het ghevangen-huys is; desen Officier wort veel gheacht / van weghen

Septem. sijn voordeel om te moghen over eynde staende / den Rechteren aen-spreecken / na dat hy in-komende eerst op zijn knien gheballende hebbende / daer dat andere Officieren altijdt op hare knien moeten blijven legghen.

Over al dese Officieren is eene die ghenoemt wordt Quinchay, op hare spraecke soo veel als Gouden-zeghel te segghen / die nimmer van 't Hof en vertreckt / ten zy om ghewichtige saken / den vrede ofte ruste des Rijcks betreffende.

Sy nemen sonderlinghe oogh-merck / dat den Vice-Roy / Gouverneur / ofte Auditeur niet en zy ghebooren van die plaetse daer hy henen treckt / om alle beletselen van vrienden of in den cours van justitie te verhinderen.

Aen allen desen gheeft den Koningh suffisante gagien / want het is den pleytenden op groote boeten verboden hare Rechteren gheen gheschencken te geven / als oock aen den Rechteren van ghene te ontfanghen. Ende wanneer den Hoogen Raedt haer sendt / wort hun wel strictelijck geordonneert niet toe te laten dat eenigh pleyter ofte Sollliciteur hun besoecke in hare Huysen / ofte eenighe Acte laten prononceren / dan in volle audientie / ende alle de Officieren tegenwoordigh zijnde / 't welcke in deser voeghen gheschiedt.

Den Rechter op sijnen stoel ghesteten zijnde / gaen de deur-bewaerders in den ingang van de Sale / ende roepen den persoon overluydt op / die komt om recht te eysschen / met eenen seggende wat hy eyst. Den Suppliant komt in / ende stelt sich terstont op sijne knien / een weynigh van de Rechters af / ende proponeert dan voorts ter selver plaetsen sijn versoeck overluydt / ghelijck den Deur-bewaerder ghedaen hadde; of oock wel by gheschrifte / ende als dan leest het eene der Griffiers overluydt voor den Rechter / die de selve ghehoort hebbende / dadelijck ordonneert 't gene hem dunckt recht te zijn / sijn versoeck met eygener handt onderteyckenende met rooden inckt.

De Rechteren moeten nuchterē mondts vonnisse. De Rechteren zijn door expres bevel des Koninghs verobligeert audientie te houden noch nuchteren zijnde / 't welck een soo onverbreeckelijcken verbod is / dat den contraventeur (betrapt zijnde) swaerlijck gestraft soude worden.

Sware straffe der over-tredende Rechterē. Soo yemant oock in sijn Ampt overtreedt / dien geeft men terstont een Rol in de handt / ende dien moet hy / op de knien ligghende / soo langhe vast houden tot dat de vergaderinghe scheydt: ende dan beveelt den Richter eene der Beulen die daer teghenwoordigh is / hem met stocken soo veel slaghen te geven als de misdaet dan verdient heeft / ende dit en is onder hun voorts geen schande meer / want dit ghebeurt dickmael.

In alle Processen / soo civile als criminele / procederen de Richteren altijdt by gheschrifte / maken hare acten / ende examineren de ghetuyghen openbaerlijck in tegenwoordigheyt van de Officiers / op dat teghen haer gheen bedrogh ofte listen ghebruyckt en werde / vragende dat niet ghevraeght en dient / ofte schrijvende datse niet en bekennen: soo dat in alle dingen seer goede achtinge ghenomen wort.

De Rechters tellen over al de Huysen die in hare Jurisdictie zijn / stellende de selve by thienen in gheschrifte op een verdeken / 't welcke sy op 't laetste huys van de thien hanghen / aldaer zijn ghestelt de namen van de thien Meesters der Huysgesinnen / met een Ordonnantie / door welcke een yeder belast wordt / dat soo haest sy vernemen sullen dat yemandt van hun yets tot nadeel van de Republijcke / ofte der gebueren ghedaen sal hebben / 't selve dadelijck den Gherechte te kennen sullen gheven / op dat hy een ander ten exempele ghe-

straft

straft werde; ende soo wie oock versuymt den anderen aen te brenghen/ des feyts bewust zijnde/ moet des misdadighers verdiende straffe selver draghen. Als nu een van dese thien van straet veranderen wil/ of in een andere stadt gaen woonen wil/ ofte oock een langhen reys aenvaerden wil/ moet hy een klockjsken trecken/ ofte op een Becken klincken door de gantsche buert/ thien daghen eer hy gaet/ ende alle de ghebueren zijn voornemen openbaren/ oock van de plaets daer hy henen treckt/ op dat/ indien hy yemanden eenigh geldt schuldigh is/ ofte van yemant yets gheleent heeft/ men dat selve voor sijn vertreck weder eysschen mach. Indien yemandt vertreckt/ sonder dese neerstigheydt ghebruyckt te hebben/ worden de andere/ onder de thien getelt staende/ ghedwongen voor hem te betalen/ om datse nalatigh gheweest zijn de Crediteuren ende den Gerechte te waerschouwen. 1607. Septem.

De gene nu/ die hem schuldigh zijn/ ende niet en willen betalen/ worden soo haest de schult openbaer is/ by weygeringh van betalinge in den Kercker geworpen/ ende een sekeren tijdt ghegeven/ in de welcke sy betalen moeten/ ende soo sy binnen dien tijdt den Crediteur niet betaelt ofte bevredighte en hebben/ worden sy redelijcke wijse ghegeesselt voor de eerste reyse/ ende wort dan eenen tweede tijdt ghestelt; dan noch niet betalende/ worden wel dapper gegeesselt: insghelijcx eenen derden tijdt ghestelt zijnde/ ende noch niet betaelt hebbende/ worden seer strengelijck getracteert. Dit veroorsaeckt dat een yeder sijn uyterste vlijt aenwent om te betalen/ ofte by gebreck van middelen verkoopt hem selven aen den Crediteur voor slave/ ende dat uyt vreese van slagen. Straffe tegen de schuldenaerts.

De gevangen-huysen zijn alhier seer moeyelijck ende wreedt. De misdadigers worden daer oock seer wreedelijck aen handen ende voeten ghepijnight: In 't pijnigen der gevangenen is den Opper-Richter altijts tegenwoordigh.

Al-hoe-wel nu alle dry-jarige Rechteren altijdt voor hare Ghedeputeerden rekeninge van allen haer doen moeten geven/ soo sendt den Prince even-wel jaerlijcx in yeder Provintie andere Visiteurs/ ghenoemt Leuchiz: Dese (sonder hun bekent te maecken) door-tasten over al ende allen luyden seer scherpelijck of sy yet vernemen konden/ waer in den Rechter overtreden hadde/ ende soo jae/ worden de Rechteren van hun swaerlijcken gestraft/ of voor eenen tijdt ghesuspendeert/ oock wel gantsch ghedeporteert; behalven datse metter doot niet moghen gestraft worden van hun/ dan door expres advijs des Konings. Dese Visiteurs hebben oock macht den geenen/ die hun in hare Ampten wel gequeten hebben/ vereeringen te doen/ oock hooger Ampten te geven: so dat alhier straffe ende vergeldinge eenen yegelijcken verweckt om sijnen schuldigen plicht neerstelijk te verrichten; en dit Rijk tot een de best-geschikste vande werelt maekt.

De soorten van straffe die men hier gebruyckt/ zijn hangen/ branden/ ende worgen/ de straffe des vyers is alleen geordonneert tegen den verraderen des Koninghs. De overspeelders worden daer alle ter doodt veroordeelt/ die het overspel oock toe-laten ende lijden/ worden mede met eenige daer toe gevondene straffen openbaerlijcken gestraft.

Daer is op verbeurte des levens verboden/ dat niemant noch oorlogh voere/ noch aen en vange/ in geene plaetsen/ sonder expres verlof des Koninghs ende sijnen Raedt: Als mede dat niemandt ter Zee en vare sonder 't selve verlof. Daer is oock een Ordonnantie/ die mede brenght/ dat niemant over Zee mach gaen handelen/ sonder al voren borghe ghestelt te hebben/ dat hy binnen den tijt/ die hem bepaelt wort/ weder-keeren sal/ op peene van ghebannen ende ont-aert te

1607. worden: Als mede/ dat geenig vreemdeling noch te water/ noch te lande in het Rijck en kome/ sonder expres bevel des Konings/ ofte der Gouverneurs van de

Septem. Havenen ofte plaetsen daer hy aenkomen sal/ 't welck de Gouverneurs niet sonder groote consideratien en doen/ oock niet somwijlen sonder alvorens den Koning daer af verwittigt te hebben: Niet tegenstaende dit gebot oock wel somwijlen overtreden wort: Doch moet den uytvarenden Koopman even-wel borghe stellen van op den gesetten tijt weder te komen; ende den inkomenden vreemdeling/ van nergens te vernachten/ ende geene steden te besien. Dit verlof wort hun op een wit bert geschreven/ 't welck de vreemdelingen op de voorsteven van hare Schepen uytsteken / op dat de Wachten haer geen hinder ofte letsel aen doen/ wanneer sy de havenen komen in-zeylen.

Tegen de Bedelaers. Van de versorgers der Armen.

Den Bedelaers is verboden gantsch niet te bedelen by der straten/ende elders/ als mede eenen yegelijken hun niet te geven/maer die terstont aen te brengen aen den Richter der Armen/ die altijts een der voornaemste in yeder plaetse is/ ende geen ander werck en heeft/ dan in den noot der armen te versorgen / sonder tegen de Wet te verbeuren.

Op den eersten dag als deser mannen haer ampt in-gaet/ laeten sy over al afkondigen/ dat yeder man of vrouwe die eenig kint heeft/ 't welck dermaten verlamt is/ dat het niet en soude konnen wercken/ sulcks hem kome aenseggen/ op dat daer in versien werde: die de kinderen/die gantsch onbequaem zijn tot wercken in des Konings Hospitael besteet/alwaer veel oude/kreupele ende afgesloofde Soldaten mede onderhouden worden / seer treffelijck ende fraey: op welcke Hospitalen oock uytermaten goede opsicht ghenomen wort. Doch worden alhier gheene blinde onderhouden / maer op eenige wercken besteet / daer het gesicht niet van noode is/ als om Tarw ende Rijs te malen/ aen de Smisse te blasen/ &c. Wanneer een Dochter blint is/ de selve wort/ tot hare Jaren gekomen zijnde/ in de Voor-borgten der Stadt/daer huysen toe bestelt zijn tot Courtisane gebruyckt/ onder welcke blinde Dochteren een moeder is / die alle dese pareert ende toe-maeckt / zijnde door ouderdom so verre gekomen/ datse de amoureuse schoenen versleten hebben / is 't haer echter niet gheoorloft daer van daen te trecken. De arme weduwen moghen haere sonen ende dochteren verkoopen/ waer van de sonen meest aen ambachten bestelt worden / om gelt te mogen winnen/ ten eynde sy haeren kooper daer mede betalen: maer de dochteren moeten haer (out genoeg zijnde) ter oneeren gebruycken laten / in de openbare Huysen tot dien eynde gedestineert / ende alsoo haren meester 't verschoten gelt voor haer in-winnen.

Sy en handelen met geen silver-gelt dat ghemunt is/ maer alleen met afghesneden stucken silvers/gewogen/so veele als voor de waren bedongen wort/ ende hebben gemunt Kooper-gelt/vande waerde van een oortjen/ zijnde om passinge te hebben inden handel: haer ghewicht is met 's Koninghs merck ghetepckent.

Straf tegen de Woeckenaers.

De Woeckenaers worden alhier swaerlijck gestraft. Alleenlijck is den verlemden/kreupelen ende blinden onder den gemeynen volcke toegelaten eenig gelt op interest uyt te geven/ om sich te behelpen.

Beschrijvinge eeniger Chinese Afgoden.

In China zijn alle d'Inwoonderen Afgoden-dienaren/uytgesept weynige van de Jesuiten bekeert. Wy sullen haerder Afgoden een deel beschrijven: Sy hebben eenen van seer vreemde ghedaente / den welcken sy grootelijcks eeren: Sy Schilderen hem met een lichaem / uyt wiens schouderen dry hoofden spruyten/

ten/ die d'een den anderen aensien/ 't welck beteeckent (soo sy seggen) datse alle drie eens in 't willen zijn; dit soude by na doen ghelooven datse eertijdts eenighe kennisse van de Christelijcke Religie ghehadt hebben. Daer zijn noch eenighe na-ghelaten merckteyckenen (soo sy segghen) van de 12. Apostelen/ doch soo men haer vraeght/ hoedanige mannen de Apostelen waren/ segghen sy dat het groote Philosophen gheweest zijn/ die om haer deughdigh leven Engelen in den Hemel gheworden zijn. Sy hebben oock de schilderye van een Vrouwe/ seer schoon/ houdende een kindeken in haer armen/ de welcke sy segghen ghebaert te hebben noch Maghet zijnde/ ende gheweest te zijn de dochter eens grooten Koninghs. 1607. Septem.

Sy ghelooven dat den Hemel Schepper van alle sienlijcke ende onsienlijcke dinghen is/ ende beteyckenen hem door d'eerste letter van haer A/ B/ C: segghen oock/ dat hy eenen Gouverneur heeft over de saken daer boven/ die ghenoemt wort Laocon Tzautey, dat is/ Gouverneur des grooten Gods, desen aenbidden sy nevens de Sonne 't meeste: Sy ghelooven/ dat desen noyt en zy ghe-schapen gheweest/ maer van alle eeuwigheyt gheweest zy/ onlichamelijck/ maer zielijck. Van de selve natuere isser noch eenen genoemt Cansay, dese soude hier beneden regeeren/ ende macht hebben over 't leven ende de doodt der menschen. Desen Cansay heeft drie onderdanen onder hem/ Geesten zijnde/ die hem in 't Gouvernement bystaen/ ghenoemt Tanquam, Teiquam, ende Tzuiquam, ende yeder heeft een onderscheydelijcke macht. Tanquam heeft last over den reghen/ ende 't Landt van water te besorghen. Teiquam is die/ door welcken den menschen gheboorte ghevordert wort/ ende heeft het opsien over den oorlogh/ ghewas ende vruchten. Tzuiquam heeft het gebiet over de Zee/ ende die daer overvaren. Dese offeren sy/ ende bidden haer om alles daer sy macht ende ghebiet over hebben. Doen haer oock vele beloften/ van spelen ende andersints ter eeren van haer/ voor hunne Beelden te sullen volbrenghen/ 't welck oock dickmaels gheschiet.

Desgelijcks houden sy oock soodanighe Persoonen voor heyligh/ die deughdelijck gheleeft hebben/ sonder yemanden te verkorten/ ghenoemt in hare sprake Pausaos, dat is/ Geluckige.

Oock bidden sy den Duyvel aen/ hoe-wel sy weten dat hy quaet ende verdoemt is/ ten eynde seggen sy/ dat hy haer aen lijf ofte goet niet en verkorte.

Het ghetal haerder Afgoden is soo groot/ dat wy den Leser door 't langh verhalen moeyelijck souden zijn: sullen derhalven maer drie van hare principaelste aenteyckenen/ die by haer meest ghe-eert ende gheacht worden. Den eersten van dese Heylighen wort ghenoemt Sichia, komende van het Koninghrijcke Thranteyco, het welcke na 't Westen light. Dese was den vinder van het Monnickeleven/ dat aldaer onderhouden wordt/ de welcke in Kloosters woonen/ sonder sich te vertrouwen/ ende blijven eeuwelijck beslooten. Ende om dat Sichia nimmermeer geen hayr en droegh soo en doen 't sijne navolghers oock niet.

Daer naer hebben sy een Godinne/ ghenoemt Quanina, die een Dochter was des Koninghs Tzonton, die drie Dochteren hadde/ waer af hy de twee vertroude/ doch Quanina en wilde noyt/ hem seggende/ dat sy een belofte in den Hemel ghedaen hadde/ altijdt in suyverheyt te leven. Den Vader hierom vergramt zijnde/ liet haer in een beslooten plaetse werpen/ zijnde als een Klooster/ doende haer hout ende water draghen/ ende eenen grooten Hof/ die hy daer hadde/ schoon-maecken. Die van China vertellen van haer/ dat de

Van een Koninghs Dochter/ die by den Chinesen voor Santinne aengebeden wort/ende waerom.

1607. Swanen daer by haer quamen / ende haer holpen / dat oock de Heylighen uyt den Hemel haer water putteden / dat de Voghelen den Hof veegden met hare
Septem. becken / ende dat van 't gebergh te groote Beeſten af-daelden ende haer hout brochten: Den Koningh haeren Vader dit vernemende / wanende dat sy dit door toverije dede / liet het vyer daer in ſteecken. Sy ſiende dat men dit om haeren 't wille in brandt ſtack / wilde een groote ſilvere ſpelle in haere mondt ſteecken / maer terſtondt is een groote ſlagh-reghen ghevallen / die alle het vyer uyt-bluſchte. Doen is ſy henen gevlucht ende heeft haer in 't gebergte ver-ſteecken / levende aldaer in grooter ſtrengigheyt / ende ſeer heyliglijck: doch de Vader is met Lazerije geſlaghen ghewoꝛden / ende van de Woꝛmen op-gegeten / ſonder dat de Medecijnen hem ergens mede helpen konden / van wegen de begane miſdaet. Sijne Dochter dooꝛ Godtlijck ingeven haers Vaders ſieckte vernomen hebbende / is tot hem ghekomen / om hem te gheneſen / die hem erkennende geneſen heeft / ende van hem aenghebeden ghewoꝛden is: Maer ſy willende dat beletten / ende niet konnende / heeft een anderen Sant ſich vooꝛ haer gheſtelt / te kennen gevende / dat niet ſy / maer hy d'ooꝛſaecke daer af was: ende dus heeft ſy haer terſtondt wederom na haere voorighe eenigheyt begeven / ende is aldaer gheſtoꝛven. Deſe woꝛdt by hun vooꝛ een groote Santinne gehouden / ende aengebeden om in den Hemel vergiffeniſſe te verwerven / alwaer ſy gelooven datſe is.

De derde Santinne is ghenoemt Neoma, gheboren van Cochi in de Pꝛovintie van Ochiam: Sy ſeggen datſe Dochter is geweeſt van eene der vooꝛnaemſte des Lants / ende datſe niet willende houwelijcken / in een kleyn Eylandeken vloodt / recht tegen over Ingoa, alwaer ſy een ſeer ſtreng leven leydende / vele mirakulen dede. Die ter Zee reyſen / hebben haer beelt op 't vooꝛſte van haer ſchip ſtaen / ende offeren haer dagelijcx ter Zee.

Sy ghebꝛuycken een ſoodanighe maniere van lotinghe / wanneer ſy yets aenvangen willen. Sy hebben twee ſtuckſkens hout / gemaeckt ghelijck twee halve nooten / aen d'een zijde ront / ende aen d'ander zijde plat / met een dꝛaet t' ſamen gebonden. Deſe werpen ſy vooꝛ hare Afgoden-Beelden / doch ſpꝛeken haren afgoden eerſt aen met grooter Ceremonien / ende beleefde wooꝛden / haer biddende hun te willen een goet geluck verleenen / ende belooven met eenen ſo 't wel gevalt haer te ſullen offeren / een ſchoon vercierſel ofte eenige ſpijſe: Dit gedaen zijnde / werpen ſy hare ſtuckſkens hout / ende ſoo by geval het platte opper-waerts valt / ofte een plat ende een ront boven / dat duyden ſy een quaetſten / bekijvende haere Afgoden / die noemende Honden / Krengh en / &c. Na datſe haer nu aldus bekeven hebben / ſullen ſyſe terſtondt wederom flatteren / ende van 't vooꝛgaende vergiffeniſſe bidden / haer gheſchencken beloovende / ſoo hare lotinghen wel luckt. Indien nu haer verſoeck gewichtig is / ende dat het lot te langh vertoeft van komen / treden ſy haere Beelden toe / ende ſmijten die ter Aerden / ſchoppen haer met voeten / of werpenſe in de Zee / of legghen haer het vyer aen de voeten / laetende een weynig bꝛanden tot dat het lot wel ghevalt / jae geeſſelen ende ſlaen die ſomwijlen tot dat de twee ſtuckſkens hout vallen ſoo ſy 't begheeren. Dit lot dan aldus haer ten wens vallende / maecken ſy groote Banketten vooꝛ hare Afgoden / met gheſangh en ende Lofdichten / haer offerende een verckens-hooft / welcke ſpijſe ſy wanen hem alderaengenaemſte te zijn; doch nemen altijts weg van 't geofferde den ſnavel / ende klauwen des vogels / als mede de muyl van 't Verckens-hooft / ende eenige greynen

Vreemde manieren van haers gelucks begravinge / wanneer ſy yets aenvangen willen.

Rijs/

Rijs / de reste laten sy op den Altaer staen / besproeyt met eenighe druppelen wijns / ende 't andere eten sy op in presentie van hare Afgoden. 1607.

Sy gebruycken noch een ander lot / werpende veel bondelkens in een vat / waer in een letter geschreven staet / ende hebbende dese bondelkens wel onder een ghemengelt / soo isser een kindt dat met de handt eenen uyt het vat neemt / ende besiet welcke letter daer in staet; soecken dan daer na in een boeck het blat / dat met sodanigen letter begint / uytleggende 't gene in dit blat geschreven staet tot de sake die haer bewoghen heeft tot het lot te werpen.

Septem.

Haer geloove / noopende de scheppinge van Hemel ende van Aerde.

Sy ghelooven dat den Hemel / d' Aerde ende 't Water van aller eeuwigheydt t' samen gevoeght gheweest zijn / ende dat eener die in den Hemel was / genoemt Tayn, door sijn groote wetenschap / den Hemel van de Aerde scheyde / den Hemel blijvende aen het bovenste deel / ende de Aerde aen het benedenste.

Desen Tayn heeft uyt niet een man geschapen / die sy Panson noemen / ende een Vrouwe genoemt Pansone. Desen Panson heeft door de macht / dien hem den Tayn gaf / een anderen mensche gheschapen / ghenoemt Tanhom, met noch 13. ghebroeders. Tanhom was een man van grooter wetenschap / soo dat hy alle gheschapene Dieren haren name gaf / ende kreegh kennisse / door hulpe van Tayn, des deughts van alle 't geschapene / ende de maniere om alles tot onderhout des lichaems te appliceren. Dese Tanhom ende sijn Broeders teelden vele kinderen / voornemelijck den outsten / Tayncom ghenoemt / hadder twaelf / den outsten deser hadder neghen / ende was ghenaemt Tuhucom. Het gheslachte deser ghelooven sy geduert te hebben 90000. jaren / ende dat 't eynden dese Jaren der menschen teelinghe ophielt / om seecker ongheluck dat sy den Tayn ghedaen hadden oock uyt nijdt / om datse van 't gene hy haer gheleert hadde / sy nu soo veel by na wisten / als hy / ende hem voor geenen Oversten meer en kenden / ghelijck sy hem belooft hadden. Hier naer is 't ghebeurt / dat den Hemel viel / ende is van Tayn terstont weder op-ghebeurt / ende eenen anderen mensche gheschapen op aerden / ghenoemt Lotzizam, met twee hoornen / waer uyt eenen lieffelijcken roock quam / van welcke veel vrouwen ende mannen gheboren wierden. Eyndelijck is desen Lotzizam van de werelt verscheyden / latende veel mannen ende vrouwen op deser aerden / waer af alle de teghenwoordigh levende af-ghesproten zijn. Van desen Lotzizam is eyndelijck eenen ghesprooten / die Vitey ghenoemt wiert / ende heeft China in een Koninghrijcke ghebracht / nae dat allerley oeffeninghe metter tijdt van de menschen ghepractiseert was. Dit is 't ghene sy van de Scheppinghe ende voortgangh des werelts ghelooven.

Haer gevoelen / noopende de onsterffelijckheyt der zielen.

Alle ghelooven sy d' onsterffelijckheydt der zielen / als oock een vergeldinghe van goet ende quaedt in 't andere leven. Gelooven oock dat de ziele haer beginsel van den Hemel heeft / die haer een onsterffelijck wesen ghegeven heeft / ende dat de gene die in den lichame noch zijnde / na alle de wetten des lants gheleeft heeft / sonder yemanden te verongelijcken / hier naer in den Hemel eeuwelijck leven ende een Engel worden sal; ende die anders leven / sullen in 't gheselschap der Duyvelen in groote duystere Kerckers eeuwelijck geplaeght ende ghepijnight worden. Sy bidden ende offeren mede voor hare afghestorvene vrienden ende magen met seer vreemde manieren.

In alle de Steden ende Dorpen vintmen vele Kloosters ende Kluysen / in de welcke vele mannen ende vrouwen heylighlijck ende beslooten haer leven eyndighen.

1607. Daer zijn maer vierderley ſoorten van Religieuſen/ waer van een yeder ſijnen Generael heeft/ die ghemeenlijck in de Stadt Suntien woonachtigh is: deſen Generael wordt op hare ſpraecken Tricon ghenoemt/ ende verſorght in yeder Provintie eenen Provinciael/ die alle Conventen viſiteert/ ende den qualijck-levenden cenſureert. Deſen Provinciael beſorght oock in yeder Convent eenen Overſten (als Priore zijnde) dien alle d'andere moeten ghehoorſamen. Den Generael behout dit Ampt ſoo langhe hy leeft/ ten zy om merckelijcke fauten by hem begaen: ende wordt vanden Koningh ofte ſijnen Raedt ghekooren: Is ghekleedt met ſoodanighe couleur van ſijde/ als ſijne ordre mede brenght/ namelijck/ of in het ſwarte/ bleeck/ bruyn: ofte wit/ welcke de vier couleuren der Religieuſen zijn: Als hy uyt ſijn Logement gaet/ wordt hy van vier ofte ſes mannen/ ghekleedt in de ſelve couleur/ op eenen Gouden ofte Marmeren ſtoel ghedraghen. Deſe Monnicken gaen langhs de ſtraten bedelen/ ſingende ende klinckende met kleyne bellekens/ ende andere Inſtrumenten. Haer hooft ende baerd is gheheel kael gheſchooren; eten in 't ghemeyn; haer ordinaris kleedinge is van Saeye. Biddende ſpreecken ſy tegen den Hemel/ die ſy als eenen Godt achten ende eeren; oock tot eenen Sinquian, Inventeur van haer-luyder Monnicke-leven. Des Lants Wetten verbieden den outſten ſone te moghen Monnick worden/ want die is verſchult ſijne Vader ende Moeder te onderhouden in haren ouderdom. Des nuchtens ende 's avonts offeren ſy haren Afgoden Wieroock/ Aloë-hout/ Benjoin/ ende Capolack/ ende eenighe andere wel-ruyckende Weedt. Wanneer eenigh Schip ter Zee varen ſal/ word het van hun eerſt gheheylight/ door offerhanden/ die ſy in 't voorſte des Schips doen/ alwaer de Chineſers hare Bede-kameren hebben/ preſenterende den aldaer-ſtaende Afgoden Papieren/ met verſcheyden Beeldeniſſen beſchildert/ klinckende eenige kleyne klocxkens; eerende oock den Duyvel met eenen op dat hy haer niet en beſchadighe. Hier nae eten ende drincken ſy haer ſat/ ende wanen dan de Schippers ende Bootſgeſellen van alle toekomende ongheuallen heerlijck bevrijt te ſullen zijn.

Sebtem.

Van hare Kloosteren ende vierderley Oordens van Religieusen.

Den 15. heeft de Japon thien van de voorſz gevangen Chineſen aen den Admirael geſonden/ ende den Raedt vergadert gheweeſt hebbende/ hadde beſloten/ terſtont het ancker te lichten/ ende nae Patane, Johor ende Bantam te loopen/ om ladinghe te bekomen/ ende ſoo het doenlijck ware/ noch van dat jaer om de Kaep te komen/ want konden niet verſtaen/ dat het oorbaer was van deſe reys nae den handel van China te trachten/ ſlaende haer oogemerck op deſe naervolgende ſwarigheden. Eerſtelijck ſoude men licentie moeten verwachten van den Mandorijn van Canton, waer toe/ alſoo de Portugeſen daer ontrent waren met giften en gaven/ veel tijdts ſoude vereyſſchen. Ten anderen/ ghenomen datter van Canton al beſcheydt quame tot haer faveur/ ſoo ſoude het ſelve noch bedrieghlijcken konnen weſen/ om de Portugeſen te complaceren/ om den buyt die in de Schepen is te bekomen/ jae ghenomen het waer al oprecht/ ſoo en ſoude haer den Mandorijn vande Portugeſen niet konnen bevryden/ want naedemael de Portugeeſſchen daer nu laghen met ſulcken macht/ ſouden 't ſoecken te beletten/ oft waren anders ſelve van den Chineeſſchen handel verſteken/ want krijghen de onſe daer te lande acces/ ſoo is 't met haren handel ghedaen/ daerom ſouden 't liever teghen ons waghen/ al waer het oock teghen des Mandorijns conſent (die doch na beter ſoude te vrede te ſtellen weſen met den buyt uyt onſe Scheepen/ ende ten koſte van de Portugeſen) als den gantſchen handel

Resolutie om van China te scheyden.

Uyt oorsaken alhier verhaelt.

handel van China quijt te gaen. Voorts dewijl de onse geen moet en hadden tegen de Portugesen te slaen / soo en was 't haer oock niet geraden binnen te loopen/ ende onder de Eylanden in de mond t van de Rivier te houden/ om van daer te handelen / en als men de Portugesen sagh komen/ wech te loopen/ noch min: want beneffens de disreputatie van de Natie / hadde men oock gheen anckers noch tou genoegh tegen desen tijdt van 't jaer/ die veel stormen ende winden subject is. Ende hoe-wel het den onsen / na uytwendige teyckenen docht dat sy de handelinghe wel souden bekomen hebben / nochtans wasser oock reden van het tegendeel te vermoeden / dewijl van den Broeck op den 9. niet aen landt gemocht en hadde / maer terstont weder t' Scheep moeten gaen / waer uyt te presumeren was / datter bescheyt van Canton moest ghekomen wesen / van de onse met de Portugesen te laten begaen / want hadden de Portugesen tegen des Mandorijns wille uyt-gekomen / hy soude tot van den Broeck wel geseydt hebben / de Portugesen komen teghen mijn danck / ick en kan u niet helpen / gaet helpt u selven/ sonder hem met een deel blaeuwe bloemen te paeyen. Immers 't en werdt niet raetsaem gevonden / dewijl sy niet gesint en waren met de Portugesen te slaen/ weder na Canton te loopen/ maer te vertrecken / ende soo het de Bewinthebbers goet vonden / wederom derwaert te gaen/ met meerder macht. Soo heeft dan den Admirael de voorschreven 10. Chinesen elcks een Reael van achten ghegeven / ende haer met noch twee Chinesen, van die hy in Ternate genomen hadde/ aen den Mandorijn van Lamthau gesonden/ gevende de leste twee 50. Realen / ende een memorie waer na sy haer souden hebben te reguleren; Midtsgaders een brief aen den Mandorijn van Canton, luydende als volght: 1607. Septem.

Brief van den Admirael aen den Mandorijn van Canton.

Ick ben hier voor Lamthau in de Rivier van Canton, door bevel van den Koning van Hollandt gekomen, om te handelen, waer toe ick veel geldt ende waren hebbe, ende hier komende, werdt het my van de Portugesen belet, ende en weet niet, of 't selve door u bevel wordt ghedaen, ende alsoo ick niet en begeere tegen de Portugesen te vechten dry tegen ses, daer ick mijn schepen met geldt ende waren hebbe geladen, ende de Portugesen ledigh zijn, ben vertrocken, ende indien ghy begeert dat de Hollanders in Canton komen handelen, wilt een brief na Patane, Johor ofte Bantam senden metten eersten, ende wy sullen hier komen, soo sterck, dat de Portugesen ons niet en sullen durven bevechten; Hier gaen 10. Chinesen, die ick van de Japonesen hebbe gelost, ende u sende, alsoo ick u anders geen dienst en kan doen, ende wilt dat gelooven dat de Hollanders altijdt vrienden van de Chinesen sullen blijven.

De Schepen gaen t'zeyl van de kust van China.

Aldus zijn de Schepen den 15. September des avondts t'zeyl gegaen / ende hebben China verlaten/ met wat vreughde mach men dencken. Indiense machtigh genoegh waren geweest om tegen de Portugesen te slaen / souden daer apparentelijck handelinge ghekregen hebben. Maer 't is heel quaedt / die Natie/ die nu 90. jaren hier ghehandelt heeft / uyt te jagen / als sy neffens hare ervarentheydt noch eenige macht hebben. De Chinesen wisten oock wel te segghen / dat de Portugesen van haer gaven / als de Hollanders daer quamen handelen/ dat dan haer vaert soude ophouden. Ende indien den handel weder versocht wordt/ mach in geen ander haven wesen als in Canton, want den Admirael verstondt van den man die de Schepen van wegen den Mandorijn quam besoecken (oft een gemaeckte besoeckingh was / om de onse te verspieden / weet men niet) dat de Koningh van China dese ordre houd dat die van Chincheo moghen aller-weghen vaeren / ende gheen vreemdelingh en mach daer komen / daer-

1607. Octob. daer-en-tegen mogen in Canton wel vreemdelingen komen: maer die van Canton mogen nergens varen/ ende dat op lijf-ſtraffe. Oock vermerckte den Admirael wel/ al waer 't dat ſy daer nu handelinge hadden gekregen/ ende ſtercker geweeſt als de Portugeſen/ ſoo moeſten ſy even-wel alle Jaren wederom ſtercker uyt-komen als de Portugeſen/ of die ſouden haer nemen/ ende die 't ſterckſte ter Zee quame/ ſoude Meeſter weſen. De Chineſen is wel te dencken dat de keers houden ſouden/ ende de ſtucken op-rapen/ ſpelende Vive qui gaigne. Daerom de Portugeſen in de Straet Sincapura waer te nemen/ ſo in 't gaen als in 't komen/ ſoude goet werck weſen/ oft met macht in China te varen/ ende van daer de Schepen/ dieder niet laden ſouden na Ternate ende Amboyna te ſenden/ want ſouden op goeden tijdt komen/ ende in deſe reyſen moet voor al gelet weſen op de Mouſon/ om niet daer tegen te varen. Het principaelſte is/ dat men ſoo dickmaels als men kan de ſchepen wel ſchoon maeckt ende roet.

Anckeren by Pulo Cecir. Den 13. October/ quamen ſy onder 't Landt ten ancker op 9. vadem Santgrondt een weynigh boven Cabo de Pulo Cecir, ende den Admirael ſondt terſtont drie Schuyten met ghewapent volck aen landt/ met geldt ende kleetjens/ om ververſſinge te koopen/ wanter veel volcks begonnen dicke beenen te krijghen/ ende waren voorts ſoo ſlap/ dat men by hart weder de zeylen qualijck konde regeeren. De Schuyten quamen by een Rivierken/ daer ſommige huyſen ſtonden/ ende vonden daer wel ontrent 100. gewapende mannen/ die haer vraeghden of ſy Portugeſen waren? ſy antwoorden/ neen: maer datſe Hollanders waren/ ende ververſſinge begeerden voor haer gelt ende Koopmanſchap/ waer op ſy ſeyden/ dat daer van alles ghenoegh te bekomen was/ ende ſouden gaen halen verckens/ oſſen ende anders/ de onſe mochten teghen avondt weder komen/ want het was nae-middagh; ſeyden oock/ dat ſy wel wiſten/ wat de Hollanders voor volck waren/ want daer lagh een Chineſche in 't Rivierken en timmerde/ die van Patane gekomen was/ die hadden 't haer geſeydt. Verklaerden voorts dat ſy vyanden waren van de Portugeſen/ die over ſeven jaren met de Caſtilianen van de Manillas een aenſlagh op 't landt gehadt hadden/ maer waren van haer verſlaghen ghewoorden/ ende ſichtent en haddender geen Portugeſen meer gheweeſt. Dewijl het volck aen landt was/ quam de windt uyt den Ooſten met een moye koelte; derhalven den Admirael haer een teycken dede/ datſe t' Scheep ſouden komen/ want het gingh hem in 't hert de ſchoone windt voor-by te laten waeyen/ door de grooten haeſt die hy hadde nae Bantam te komen/ om ordre te ſtellen datter yet nae Ternate ghesonden mocht worden. Aldus gingenſe met veel knorren van 't volck/ die geern ververſſinghe ghehadt hadden/ wederom t' zeyl/ ende quamen den 17. dito

Van waer ſy te reede komen in 't lant van Champa. te reede in 't landt van Champa, op een plaetſe ligghende/ nae giſſinghe/ ontrent 15. oft 20. mijlen weeghs van de voorſchreven Caep. Den 18. quam den Orankaya aen boordt/ de welcke Mathometiſt was/ doch de Koningh is Heydens/ houdende ſijn Hof benoorden de Caep/ die op elf graden leyt/ daer de groote Stadt niet verre af en is/ alwaer jaerlijcx veel Chineſen komen/ ende oock een Portugees ſchip of twee/ ladende Aguila, Calambac, Waſch/ Olyphants-tanden/ ende Ebben-hout/ waer tegen ſy brengen Lijnwaet/ Goudt/ Silver en Peper. Daer valt oock veel Rijs/ ſoo dat mender in de rechte tijdt 80. Johorſche Santans koopt om een ſtuck van achten. De Koningh is een groot vriendt van den Koningh van Johor, ende de Portugeſen haddender doen in 2. oft 3. jaren niet geweeſt. Den Orankaya vermoede oock/ nademaelſe met Johor oorloogden/ datſe

de

de Koning van Champa niet meer in sijn landt en soude willen laten komen. De Koningh (seyde hy) was 2. dagh-reysen van daer/ maer de jonghe Koningh sijn broeder soude morgen aen de Schepen komen/ eer en wildense den onsen gheen Buffels noch Verckens verkoopen/ dan kreghen in twee daghen ontrent 500. Hoenders. De jonge Koningh soude wel Moors worden/ maer durf niet van sijn broeder. Den 20. quam des Konincks Oom aen boordt met den eersten Orankay, ende schonck den Admirael van weghen den jonghen Koningh/ die hy seyde dat 's anderen daeghs aen boordt komen soude/ twee Verckens/ 33. Hoenders/ en twee potten Arack/ weerdt in alles ontrent 6. Realen. Den Admirael gaf hem 7. oft 8. Crystaline glasen/ 2. Balachos/ ende voor sijn dienaers 10. Realen; Hy at oock met hem 't middaghmael/ ende dronck wijn. In 't eten seyde den Admirael tot hem/ dat de Koningh hem gheven soude een schrift aen den Koningh van Hollandt/ op datter alle jaer een Hollantsch Schip in sijn Landt mocht komen handelen/ hy antwoorde/ de Koningh soude dat wel doen/ ende sulcks geerne sien/ seggende voorts/ datter drie Japonsche Joncken lagen in de groote Rivier/ ende dat het quaet volck was/ vraeghde daerom den Admirael/ of hy den Koningh wel soude willen helpen de selve verslaen? hy antwoorde/ met niemandt oorloge te hebben dan met de Portugesen/ ende de Japonesen oock niet te sullen willen helpen teghen die van Champa, want soude self noch in Japon varen/ hem daer by vertellende hoe hy met den Japonschen Roover gevaren was op de kust van China. De Champanees seyde/ 't was wel gesproken. Doen vraeghde hem den Admirael voort nae de macht van den Koningh/ waer op hy seyde/ dat de Koningh soude konnen op-brengen 30000. man ende 2000. peerden/ doch de peerden is kleyn goet/ ende de Soldaten en zijn oock de beste niet. Hadde oorloge tegen den Koningh van Cochinchina, daer sijn volck over een wijle tijdts eenen roof uyt het landt hadden gehaelt. Den Orankay verhaelde onder andere/ dat die van Pegu, die by Aracan woont/ sijn Dochter hadde gegeven aen den Sone van die van Siam, waer door sy nu vrienden waren geworden/ die te vooren doodt vyanden hadden geweest. Des selven daegs werdender ontrent 200. hoenderen gekoft/ ende 7. oft 8. verckens/ tot een Reael van achten 't stuck. In somma soo veel men mercken konde was een landt vol lijftocht/ maer Waren en haddense anders geen als die boven verhaelt staen/ sy en hebben geen dingh liever als gout ende silver.

1607. Octob.

Daer des Konings Oom aen boordt komt.

Den 21. des morgens begost den wint uyt den oosten te waeyen/ ende hoe-wel den Orankaya op strandt quam/ seggende/ dat de jonge Koningh al in 't Dorp was gekomen/ ende dat hy quam besien/ of het den Admirael gelegen quam den Koningh aen landt te komen spreken/ soo en heeft den Admirael nochtans geen wint willen verliggen/ maer hem-selven geexcuseert/ ende 't volck dat aen landt gegaen was t'scheep doen komen hebbende/ is t'zeyl gegaen. Den 24. alsoo de tijdt volle koort begost te vallen om van het toekomende jaer in Hollant te raden/ hebbense in den Raedt besloten/ dat het Schip Mauritius soude in Patane laden/ Erasmus in Johor, ende Orangie tot Bantam, ende dat daerom Erasmus recht nae Johor soude loopen/ sonder tot Patane aen te komen/ ende seggen den Koningh Jan de Patuan ende Raya Zabrang, dat een van haer beyde sich verboegen soude tot Paham, oft tot Linga, daer den Admirael aen-komen soude/ want hy heel noodigh hadde met haer te spreecken/ om de Heeren Staten van alles volkomen onderrechtingh te mogen doen. Het wert oock verstaen heel noodigh te zijn dat den Admirael te Patane soude aen-loopen/ want mitsdien het soo wanckelbaer ghe-

De Schepen gaen weder t'zeyl.

staen

1607. staen hadde met het Comptoor aldaer / dat indien Godt den onsen geen victorie verleent en hadde teghen de Portugesen / sy (namelijck die van Patane) onse

Novem. Factoors souden overgelevert hebben aen de selve / soo moest men sien Patane te verseeckeren / ende een generael verbondt teghen de Portugesen te raden. Maer alsoo sy door den stercken westelijcken windt beneden Patane vervielen op 6. graden / ende het hem liet aensien / datse eenighe daghen souden t' soeck brenghen eer sy daer souden konnen komen / ende over sulcx tijdt te kort hebben om tot Bantam te komen / ende voor uytgaende Januarius na 't Vaderlandt te vertrecken/werdt goet gevonden/dat het Schip Mauritius sijn best doen soude om tot Patane te raken / ende dat den Admirael met het Schip Orangie sijn Reys soude vervorderen op Bantam. Dien volgende werdt den Opper-Koopman van Mauritius, Victor Sprenckel, ende den Schipper Klaes Gerritsz. een instructie mede-gegeven / na de welcke sy haer te Patane souden hebben te reguleren.

Orangie komt voor de Revier Pahan.

Den 7. November quam 't Schip Orangie ontrent de Rivier van Pahan, alwaer sy vernamen dat Erasmus daeghs te vooren van daer was vertrocken. Des morgens daer aen heel vroeg/ also den Admirael sag/dat den wint vast in't zuytwesten hielt/ende dat hy daer eenige dagen moest stilleggen om Ossen en Buffels te koopen/ soheeft hy bedacht den Koningh van Johor, Raya Zabrang daer te ontbieden over lant/ende over sulcx een brief aen hem ende sijn broeder Jan de Patuan ghesch reven / haer ontbiedende / dat hy niet boven ses daghen daer en soude moghen blijven liggen / dat daerom Raya Zabrang niet en wilde nalaten in aller yl derwaerdts te komen / ende soo 't doenlijck ware hem den selven dagh op wegh te begheven als hy den brief ontfinghe. Ontrent ten 8. uren quam den Orankaya Seri Mahara Jalella aen boordt / ende bracht den Admirael wat Hoenderen/Bananos,Cocos ende Appelen. Dit was de selve Orankaya die op 't Klooster voor Malacca gheleghen hadde met 300. man. Hy begeerde dat den Admirael aen landt soude komen / om den Koningh te sien / die seer na hem verlanghde. Den Admirael antwoorde / dewijl sy noch soo verre (namelijck drie mijlen) van landt laghen / dat hy hem uyt het Schip / niet en dorst begheven / op offer een harde windt quame / waer door 't selve van sijn ancker mocht drijven / ende hy alsoo daer van raecken / dan 's anderen daeghs / soo sy naerder konden komen met het Schip / wilde hy geerne aen landt komen / hem daer-en-tusschen recommanderende / dat hy terstont een Prau na Johor wilde schicken / ende voor-houdende / hoe veel datter aen 't ghesprecck met den Koningh van Johor gheleghen / oock hoe naeuw hy den tijdt moest waer-nemen. Den Orankaya beloofde sijn beste te doen / ende Buffels met Arack aen boordt te doen komen / varende stracks na landt / om den Koningh van sijn wedervaren te verwittighen. Den 9. November konde den brief noch niet ghesonden worden / maer 't was al Malayen werck / de Koningh wilde den Admirael eerst spreecken. Het koopen van den Arack ende Buffels gingh oock al verlaughsaem toe / soo dat men den handel niet en konde verstaen: Immers het Schip quam / des avondts wat naerder aen landt / ende 's anderen-daeghs kreegh den Admirael bescheyt / dat Vanden Broeck ses Buffels ghekocht hadde tot neghen Maes het stuck / ende 500. Gantan Arack, maer den Brief en was noch niet bestelt. Waer over den Admirael ontboodt/dat Vanden Broeck den selven nu wel mocht op-houden/ na de mael datter so veel dagen verloopen waren/ ende soude vernemen / offer niet een plaets aen de Zee was gelegen genaemt Sedelli, maer een halven dagh gaens van Bathusauwer, daer soude hy met het Schip maecken

ken te komen / om te gheyoeghlijcker met den Koningh van Johor te spreken. 1607.
Den 11. wesende Sondagh / is Seri Mahara Jalella weder aen boort gekomen/ ende den Admirael is met hem aen landt ghevaren / mede nemende 18. Musquettiers/ 4 Trompetters/ ende noch eenig ander volck ; Sy quamen voor de middagh in de Stadt / die ontrent een mijl van strandt leydt. Daer en woont niemandt binnen als die van den Adel / het ghemeene volck onthoudt hem buyten in de voor-burghen. De Stadt na men sien konde/ was niet groot/ rontom met vierkante wel-gehouwen ende t' samen-gevoegde palen/ ontrent 4. vadem hoog/ beset. Op elcken hoeck lag een bol-werck/ alles sonder aerde. Heeft wijde straten / ende rieten heyningen/ staende vol Cocos ende ander boomen/ soo dat het eer gelijckt een Voor-stadt van Hoven ende Thuynen/ als een bewoonde Stadt. De huysen zijnder van riet ende stroo / maer des Konings Paleys van hout. Den Admirael wert tot den Orankaya in huys ghebracht / dewijl men den Koningh de weet dede van sijn komste. De Koningh dede stracks al sijnen Adel versamelen / die alle op de Balay saten/ daer drie of vier Alcatifas waren gespreyt/ ende hy selve sadt voor 't venster / dat ontrent een vadem hooger als de Balay was. Het waren meest fraye wesentlijcke oude mannen / ende saten in goeder ordonnantie. De Koning is een man van 40. jaren/ ende heeft sijnen sone gehout aen de Dochter des Konings von Queda. Den Admirael was verwondert dat soo veel persoonen als hy vraegde/ altemael verklaerden elck maer een huysvrouw te hebben. So haest als hy inde presentie des Konings by de Balay quam/ quamender twee oude mannekens/ die hem aen elcke zijde by de arm namen/ende op de Balay brachten / daer hy in 't midden ghesetwert/ende na dat hy den Koning op sijn maniere begroet hadde / seyde hy/dat hy op de Malaysche manier niet sitten konde/ ende dat hem de Koning wilde ten besten houden / dat hy sijn voeten / die beslijckt waren / nae hem toestack. De Koning antwoorde/ 't was wel / ende dede terstont een present brengen / het welck den Admirael moest boven sijn hooft lichten/ tot een teecken van danckbaerheyt / ende 't overgespreyde kleet op-lichtende/ sach/ dat het Ciry ende Pinan was/daer hy af moest eten. Daer nae sprack hy tot den Koning / door een Tolck dat een Clyn van afkomste was/ seer in deser manieren : Ick en hebbe/Heer Koning, alhier in uwe havenen niet te doen/want aengesien ick soo weynig tijdt hebbe om van dese jare mijn reys na Hollant te vervorderen / moet ick op 't spoedigste tot Bantam mijn ladingh in-nemen. Doch dewijl ick in 't belegh van Malacca vermerckt hadde/ dat ghy aldaer 400. man tot hulpe ghesonden hadt / soo hieldt ick het voor seecker / dat ghy een vriendt van den Koningh van Johor waert / ende volghens dien oock van ons. Ende alsoo wy doen ter tijdt Malacca niet en namen / door de komste van de Armade / soo hadd' ick ghemeent Raya Zabrang alhier te doen komen / om neffens hem alles te beraetslagen / wat ons te doen stont om de Portugesen te verjaegen. Maer dewijle Raya Zabrang hier nu niet komen mach / soo sal ick gaen na Sedelli,ende hem daer doen komen. Indien nu uwe Majesteyt begeert te weten / wat wy sullen beraetslaen / sal 't haer wel openbaren/ by so verre dese plaetse bequaem is om secrete dingen te handelen: soo niet/ende dat ghy even-wel begeert my te hooren/wil ick tegen den avont wederkomen / ende mocht als dan maecken sulcke persoonen by u te hebben/als ghy vertrout. Hier op heeft de Koning den Admirael bedanckt/doch de woorden van secreet te handelen/ daer scheent datse by na mede lachten / even-wel deed hy den Admirael naerder komē/ die hem doē seyde/dat mē de saeck met ernst moest aen-
grijpen/

Decem.

Daer den Admirael aen landt gaet.

Ende by den Koning gebracht woort.

Die hy aen spreeckt.

1607. grijpen / ende dat sy Hollanders waren bedroghen gheweest / want men hadde haer wijs gemaeckt/ dat men met 300. man / ende de hulp van de Malayen, die

Novem. men seyt vier of vijf duysent te sullen wesen / de Stadt wel soude veroveren/ 't welck altemael faut was/ daerom moest hy/ ende de Koningh van Johor, met alle de Koningen hier ontrent een verbont maken / ende alle hare middelen t'samen brenghen/ den onsen ontbiedende hoe veel volcks sy konden op-brengen/ende hoe langen tijt de selve souden in 't veldt brengen / dan wilde hy oock sijn beste doen / ende komen met twee duysent man / om de saecke niet meer in twijffel te stellen. De Koningh antwoorde/ dat den Admirael de waerheyt seyde/ dat men so behoorde te doen/ ende dat hy hem een Prau soude mede geven/ om 't schip tot Sedelli te brenghen/ daer mocht hy hem dan met die van Johor beraetslaghen/ ende hem met de selve Prau laten weten alles wat sy te samen besloten hadden. Den Admirael seyde/ hy soude een brief aen den Koningh van Hollant schrijven/ende die van sijn voornemen ende macht onderrechten/ waer op hy antwoorde/ dewijl de Koningh van Hollant gheen Malays en verstont/ dat hy Admirael den brief in Duyts oft Portugees soude schrijven / ende die hem dan voorlesen. Dit gingh allen met sulcken facilitteyt toe/ dat den Admirael daer seer in verwondert was/ hy na denckende datse met de krijgh geckten. In 't scheyden seyde hy/ nademael hy nu aller wegen geweest was ende niet gedacht en hadde tot Pahan te komen/ dat hy gheen presenten hadde om den Koningh te vereeren/ ende hem daerom sijn swaert schonck/ 't welck hy besagh ende accepteerde. Daer met scheyden sy van malkanderen/ ende den Admirael gingh na den Orankaya, daer hy een weynigh at. De Koningh dede hem segghen/ in dien hy wat wilde vertoeven dat hy met hem gaen soude rontom de Stadt/ ende die besien/ maer korts daer aen quamender ander boden / die seyden / de Koningh en mocht niet uytkomen/ ende ontboot hem/ hy soude sijn Constapel aen landt senden/ om een stuck geschuts te

Geschut in Pahan gegoten. proeven. Dit wert ghedaen / ende daer komende / sagen datter reetschap ghemaeckt werdt om een stuck te gieten van drie duysent pont Metaels/ wesende/ soo sy seyden / door Raya Zabrangh. Tot Pahan worden oock veel Bassen ghemaeckt/ ende over al verkocht/ zijnde beter als de Javaensche, maer niet soo goet als de Portugeessche. De Koningh hadde oock vijf oft ses Olyphanten / dat geweldige vogels waren/ ende binnen in 't Lant isser veel. Mach ontrent twee of drie duysent man in alles opbrengen/ende heeft oock gout-mijnen doch van kleyne importantie. Het lant isser altemael laegh / ende mach jaerlijcx ontrent 300. Bahar Pepers geven/in de rivier/ hoewelse drie wijdt is/ en mogense geen Galeyen gebruycken/ dan met hoogh-water / de Inwoonders seggen/ dat syse niet

Norder discours met die van Pahan. dieper en begeeren/ uyt vreese van de Portugesen. Den Admirael seyde tot den Orankaya, dat men hem noch op ondiepten noch ander dinghen en moest betrouwen/ maer naest Godt op sijn handen / ende tot den Koningh / dat men metten eersten moest houden twee schepen ontrent Malacca, in de straet van Saban, daer by dat haer moesten voegen de Prauwen ende Jachten van die van Johor ende Pahan, ende twee schepen ontrent Pulo Pinaon, daer haer moesten by-voegen die van Queda ende Achem, om also van alle kanten te beletten / datter geen victualie in Malacca mocht komen. Die praet behaeghde den Koningh wel / ende een van sijn Orankaya seyde / dat Malacca al te sterck was / om met ghewelt aen te tasten/ maer men moest al haer schip-vaert te niet maken/ ende haer alsoo uyt-hongeren/ waer op den Admirael antwoorde / als men volcks ghenoegh hadde / dat de Stadt dan weynigh tegen houden soude. Eenighe van den Adel wisten oock

te

te segghen/ dat den Vice-Roy ende Don Antonio de Meneses Capiteyn van Malacca beyde waren gestorven/ ende datter den Rijs tegenwoordigh seer dier was. 1607.
Daeghs daer nae sondt de Koningh aen den Admirael een present van twee Buffels / ses potten Arack, ende wat Bananas en Cocos, waerdigh wesende 27. oft 28. Maes/ dat is 19. Realen van achten/ in plaets van 't swaert dat hy hem gegeven hadde / geschat op 15. Realen of daer ontrent. De Constapel / die aen landt ghesonden was/ schoot aldaer met een kleyn stuckjen vijf mael na een wit/ 't welck hy drie mael raeckte/ ende kreegh van den Koningh een kleyn Osken tot een vereeringe. Den 16. na de middagh is den Admirael t' zeyl ghegaen van Pahan, met een brief van den Koningh aen de Heeren Staten ende sijn Excellentie/ welcken als Van den Broeck ging halen/ wilde de Koningh hebben/ dat hy daer eens op de Hollantsche manier bidden soude/ daer op hy antwoorde/ dat men met Godt ende sijnen dienst niet en moest gecken/ als hy badt/ so gingh hy alleen. Doen begeerde de Koningh/ dat hy dan eens singen soude/ want hadde wel ghehoort/ als de Hollanders haer gebedt in de schepen deden/ datse dan songen. Van den Broeck seyde/ dat bidden en singen/ als 't tot den dienst Gods behoorde/ even veel was/ daer op de gantschen raet seyde/ dat hy 't selve behoorde te doen/ om den Koning/ die 't so begeerde/ te vermaken/ maer Van den Broeck repliceerde/ dat hy met den Koning playsier te doen een veel grooter Koningh soude vertoornen/ namelijck God de Heere. Als sy sagen dat sy hem noch tot bidden noch tot singhen konden brengen/ hieldense op hem te molesteren. Ware hy een Papist oft anders gheweest / soude mogelijck tot verkleyningbe van de Gereformeerde Religie den Koning ghehoorsaemt hebben / daer de Mahometisten dan mede gespot hebben souden/ als die anders niet en hebben als een uyterlijcken schijn van Godsdienstigheyt/ zijnde niet religieus/ maer wonderlijck vol ceremonien ende superstitien/ so datse met den onsen geenderley vleesch en souden willen eten dat de onse gedoot hadden/ 'k swijghe Vercken-vleesch/ datse om leven noch om sterven en wilden aentasten noch ruycken. Van den Broeck, die in Pahan ghelaten wiert / om van daer na Johor te gaen/ ende aldaer volgens seker memorie hem gegeven met den Koningh te handelen/ in dien den Admirael by onweder oft anders daer selve niet komen konde bracht in rekeninge 399. Realen van achten/ bestelt aen 31. Buffels/ ende 1988. Gantans Arack, wesende wat meer als vier Leggers / so dat den Admirael de rekeninge niet sonder achterdencken en vont / maer denckende wert aen 't gemeene spreeck-woort / De Compagnie is rijck genoegh, wat bruyt het my: Waer in dat versien moet wesen/ of 't spel en sal niet deugen.

Novem.

Den Admirael vertreckt.

Den 24. November/ is 't Schip Orangien by Bantam onder 't verckens Eylant gekomen/ ende also sy tot den 27. toe/ door contrarie windt/ qualijck konden opkomen/ is den Admirael op dito met de boot na lant gevaren / om sijn saken/ die haest hadden / upt te rechten. In de Stadt komende / heeft aldaer ghevonden 't Schip de Groote Son, daer Schipper op was Abraham Matthijsz, in plaets van den afgestorven Gerrit Hendricksz Roobol. Van 't Schip West-Vrieslandt, dat op Mauritius Eylant gebleven was / waren tot Bantam den Opper-koopman Heertgen Olferts, ende Schipper Willem Jansz van de Kraeck, door den Admirael Warwijck verovert/ ende in Madagascar gelost/ als onbequaem om langer te varen/ den Opper-Koopman Klaes Simonsz Meebael, ende schipper Jan Fransz die in Madagascar voorsz een Jacht opgemaeckt hadden van 30. Last/ ende daer mede na Bantam waren gekomen/ om Schepen te krijghen/ die het goet van de Kraeck mochten naer Hollandt voeren / 't welck sy daer onder de bewaringh van 40. Man op

Komt te Bantam.

1607. op een Eylandt hadden ghelaten. Van dese persoonen heeft den Admirael een Raedt geformeert/ daer by voegende Jaques l'Hermite, Opper-Koopman tot Bantam, ende Simon Lambertsz Mau, Schipper op Orangie. Welcken Raet hy des volgenden daeghs by handtastinge den Eedt heeft af-ghenomen / waer by sy beloofden/ in alles also te helpen raetslagen als sy tot voordeel van de Compagnie dienstelijck souden vinden: Ende volgens dien heeft den Admirael haer voorgehouden dese twee poincten. Eerst wat middel dat men gebruycken soude om 't stuck van Ternate te vorderen/ nademael het Jacht Duyfken onlancks tot Bantam geweest ende verklaert hadde/ dat de vyandt een aenval ghedaen hadde op 't Fort by den Admirael aldaer ghemaeckt / doch met verlies van eenighe van de sijne weder afgetrocken was. Ten anderen/ wat men doen soude met het goedt van de Karake, die op Madagascar gelost was. Op 't eerste poinct wert geresolveert/ dat Abraham Matthysz met de Groote Son hem terstont na Ternate soude haesten/ maer eerst tot Grece, 50. of 60. last Rijs in-nemen / oft soo hy daer gheen konde bekomen/ na Macassar loopen/ ende daer so veel Rijs in-nemen als hy konde/ om daer mede voor de komste van de Schepen uyt de Manillas, in Ternate te wesen: want behalven dat men de Ternatanen daer mede dapper soude verseeckeren/ soo soudense datelijck Naghelen voor den Rijs bekomen / soo wel van dat Eylant/ als van Machian. Op het tweede/ wert wel noodigh ghevonden het goet uyt de Karake op Madagascar te halen / doch vielender eenighe swarigheden om 't selve met het Schip Orangie te doen/ werdt derhalven uytghestelt tot naerder beraet/ doch belast dat eben-wel Simon Lambertsz sijn Schip Orangie terstont soude ghereet maecken / in sulcker voeghen als of hy de last soude gaen halen / ende als 't Schip ghereet waer / dan soude men noch moghen beraetslaghen wat tot den meesten oorbaer voor de Compagnie was dienende.

Novem.

Daer hy een Raet formeert.

Met den den welcken hy resolutie neemt op 't stuck van Ternate.

Alsoo den Admirael te Bantam een Engels Jacht vondt/ dat in seven maenden uyt Engelant was ghezeylt/ ende zijn twee groote Schepen ontrent de Caep de bona Speranza ghelaten hadde/ die na vermoeden eerstdaeghs mede te Bantam zijn souden/ soo vermerckte hy wel/ dat de selve na Banda souden willen gaen/ alwaer sy den onsen een gheweldighe schade souden hebben konnen doen/ want op Banda apparentelijck veel goedts was / ende onsen Comptoor aldaer onvoorsien van gelt ende lijnwaten. Daerom vont hy gheraden 't Jacht dat op Madagascar ghemaeckt was in aller haest af te veerdighen met 50. balen lijnwaet ende 40000. Realen van achten / om alles op te koopen watter te krijghen was / ende den Engelschen dat voordeel af te sien. Doch alsoo dese saeck heel secretelijck moest ghedaen wesen en dorst hy de selve in den Raet niet voor-houden/ vreesende/ datse niet en souden konnen swijgen. Soo heeft hy haer dan voor-gedraghen/ dat men 't Jacht na Johor soude senden met lijnwaten / om den Fiscael Martinus Apius, ende den Koningh aldaer te advisseren / datter 12. Schepen uyt Hollandt ghezeylt waren in 't voorleden jaer/ ende daer na noch drie / welcke quamen om hem te assisteren teghen de Portugesen / dat hy derhalven hem soude ghereet maecken / ende in aller manieren sijne Stadt sien te stercken. Den Raedt vondt dit goet / ende 't Jacht / dat sterck ende wel bezeylt was / werdt reet ghemaeckt om nae Johor te gaen / krijghende tot Schipper Willem Jansz die op West-Vrieslant ghevaren hadde. Desen gaf den Admirael een besloten Memorie mede / die hy openen soude / als hy vier of vijf mijlen van Bantam ware / op dat alles secreet mocht toe gaen. Dese Memorie luyde aldus: Ghy sult van hier vertreckende terstont uwen cours stellen recht naer Amboyna, sonder ergens aen te loopen/

Secrete Resolutie by den Admirael alleen genomen.

loopen/ maer u haesten soo seer ghy kont/ om spoedelijck aldaer te komen. Sult mijne brieven aen den Gouverneur Frederick Houtman geven / ende aldaer lossen veel geldts ende lijnwaten als hy sal begeren / achtervolghende de selve brieven. Sult niet langher als een dagh aldaer vertoeven/ ende u voorts haesten nae Banda, jae ick beveel u wel expressselijck terstont van Amboyna te vertrecken / al waer 't dat ghy daer gheen goet en loste/ want de Compagnie daer veel aengheleghen is / dat ghy spoedig tot Banda komt. Tot Banda komende sult al het geldt ende kleetjens overleveren aen den Opper-Koopman aldaer/ ende voorts doen wat hy u bevelen sal. Mijn meeninge is/dat ghy terstont naer Amboyna sult loopen met een deel Foelie/ ende de selve aldaer ghelost hebbende/ weder keeren nae Banda, ende daer dan uwe volle ladinge innemen herwaerts na Bantam, doch eerst in Amboyna aenloopen/ om bescheyt van den Gouverneur herwaerts te brengen. Dan indien de winden niet toe-laten wilden van Banda naer Amboyna en wederom van Amboyna na Banda te loopen/ moogt met de Kooplupden aldaer beraetslagen wat best gedaen zy / ende naer haren raet gouverneuren. Doch dewyl het Jacht wel zeylt/ hope dat ghy 't wel sult konnen doen. Ghy sult u in alle plaetsen daer ghy komt / onder-worpen 't bevel van den Opperkoopman ende sijnen Raet/sonder u eenigsins onwillig daer in te toonen/ wel verstaende dat ghy op alle plaetsen mede een stemme in den Raet sult hebben / alleenlijck op 't stuck van't verzeylen ende ladinge van u Jacht/ende daer inne de meeste stemmen volghen/ waer toe ick u mits desen authorisere ende macht geve/ ende soder eenighe swarigheydt van de Kooplupden mochte gemaeckt worden om in den Raet tot sulcx toe te laten / sult haer de commissie toonen. Ghy ende u volck sult verbonden zijn een heel jaer met dit Jacht te varen op alle plaetsen daer ghy sult moghen gesonden werden/ ende niet verder.

1607. Novem.

Den 4. December 1607. heeft den Admirael de Groote Son afgeveerdigt nae Ternate, sullende onder wegen aen-loopen tot Iacatra ende Grece, om Rijs te laden. Desgelijcks is oock 't Jacht afghevaren naer Amboyna ende Banda, om daer alle de Foelie ende Naghelen op te koopen/ eer de Engelschen mochten komen/ mede nemende 33000. Realen van achten/ 1000. Rosenobels/ ende 69. balen lijnwaets. Den Admirael gaf hem een memorie ende meer ander dinghen mede/ ghelijck of hy nae Johor soude gaen / doch in 't vertrecken stack hem het voorschreven besloten schrift in de hant/dat hy op doen soude/als hy quame voor 't uyterste Eylant van Bantam, waer by oock brieven waren aen den Gouverneur van Amboyna, ende die van 't Comptoor tot Banda, gelijck de Son oock brieven mede nam aen den Gouverneur van 't Fort op Ternate. Des selven daegs dede den Admirael d'Engelschen aenseggen/dat hy/ verstaen hebbende dat sy nae Ternate gingen/ vreesden/datse den vyant aldaer met ammunitie soude versterken/gelijck andere van haer Natie voor desen hadden gedaen/ ende daerenboven den vyandt ghewesen/ hoe hy sijn loopgraben tegen de onse moest maecken / dat hy daerom sulcx niet doen en wilde / oft souden 't hem moeten verbieden. Waer op de Capiteyn van 't Engels Jacht antwoorde / datse wel eenigh kruyt verkocht hadden / maer was weynich / ende niet goet / maer van fortificatie ontkende hy sterckelijck / belovende voorts geen ammunitie meer te verkoopen / daer by het doen bleef. Den Admirael en dede dese protestatie niet / om d'Engelsche 't verkoopen van haer ammunitie te verbieden / maer om haer soo veel te meer in te beelden/ dat hy geloofde/ dat sy nae Ternate ginghen / 't welck nochtans sijn minste ghedachte was / want twijffelde niet / of sy wilden nae Banda, hoe-welse voor-

Decem. De groote Son afgeveerdigt nae Ternate/ ende 't Jacht na Amboyna en de Banda.

1607. voor-gaven/dat een van haer schepen na de Roode Zee soude/'t ander na Ternate.

Decem.

't Schip Mauritius komt te Bantam.

Den 19. dito/ is 't Schip Mauritius op de reede voor Bantam gekomen / medebrengende niet meer als 60. oft 70. last Peper(daer den Admirael wel in verwonderde)met noch eenigen Benionyn ende Suycker/ alles wel slordich gheconditioneert/waer aen men mercken kan wat huys datter in de Kantoren wort ghehouden. 't Schip hadd' een maent van Patane gheweest/daer ontrent duysent gulden aen gheschencken aen de Koninginnen ghegeven waren/ waer voor sy weder sondt een Bahar Peper van 380. pont. In somma / na des Admiraels oordeel / dient het kantoor te Patane gelicht / want daer is niet te doen / ende men wordter van de Mandorijns dapper ghequelt. De Peper valter dierder als te Bantam, want moet meest van Jambé komen / ende met de Chinesen te handelen / kan men in Bordelon beter doen / of soo wel als daer. Oock brenghender de Chinesen weynigh goet dat den onsen dient / ende maeckt men voor-koop met haer / sullen nimmermeer laten 't goedt te vervalschen/maeckt men geen/willen 't daer op de koop niet brengen / want als 't de Hollanders niet en kochten/ souden daer mede blijven sitten.

Ambassadeurs van Siam.

In't selve Schip quamen oock Ambassadeurs van Siam met Cornelis Specx, sonder dat den Admirael wist wat hem moveerde de selve mede te nemen / nademael de Heeren Bewinthebbers altijdt belasten gheen Ambassadeurs over te voeren/ om die groote kosten te schouwen. Daerom eer sy aen landt quamen / ontboodt hy den voorsz Specx, die met haer quam uyt Siam ,ende hielt hem de voorschreven swarigheydt voor / waer op hy seyde / dat hy 't niet en konde ghebeteren want de Koningh wilde se senden / ende hadde hem gevraeght/ waerom dat men sijne Ambassadeurs niet en wilde ontfangen / soo wel als die van Johor ende Achem,dat kleyne Koningen waren by hem te rekenen? Immers sy quamen den 21. dito aen landt. Waer over den Admirael sijnen Raedt by een gheroepen heeft ende ghevraeght of men de selve mede souden nemen na Hollant / of niet ? Sy antwoorden / nademael sy nu hier waren / dat het haer dacht een groote verachtinge voor den Koningh van Siam, te sullen wesen / indien mense weder te rugghe stierde / behalven dat het oock dien van Bantam ende alle de omliggende Koningen een nadencken geven soude/ dat de onse gheen vrientschap en sochten met die van Siam, die gehouden wordt voor den machtigsten Koningh van Indien. Soo heeft dan den Admirael de Ambassadeurs voor hem doen komen/ die hem gheven een kleyne Sabel met gout overtogen soo 't ghevest als de scheede. Sy werden beneden in een van de huyskens gelogeert/ tot dat de Schepen gereet soude wesen.

Resolutie over 't uytvaren van de drij Schepen genomen.

Daer wert voorder veraetslaeght/ wat men doen soude met de Schepen Orangie, Mauritius ende Erasmus, want dewyl Mauritius tegen hope sonder ladingh uyt Patane ghekomen was/ liet hem den Admirael voor-staen / dat Erasmus veel min ladinge tot Johor soude bekomen / ende daer waren drij plaetsen / daer ladingh voor alle drij de Schepen te bekomen was / namelijck Bantam, Banda ende Madagascar. Soo werdter dan gheresolveert/dat men pooghen soude van dat jaer twee Schepen in't Vaderlandt te krijgen/end e sendender een na Banda. Orangie,die nu gereet was/ soude te Bantam laden/Mauritius,die de toekomende weeck gereet soude wesen / soude na Madagascar gaen/ ende Erasmus,als hy van Johor te Bantam gekomen waer/na Banda.

Swaere Tollen te Bantem.

Alsoo Jaques l'Hermite Opper-Koopman tot Bantam klaeghde / dat de Sabandar den Tol / die maer acht ten honderde is/ onbehoorlijcken was beswarende/ want schatte de Peper/die maer twee Realen en gelt/op vier/waer door den Tol sesthien ten hondert quam te beloopen / soo is den Admirael by den Sabandar ge-

gaen/

gaen/ende nae veel woorden met hem/des anderen daeghs by den Gouverneur/ 1607.
die hem beyde tot antwoort gaven / met Frans Wittert gheaccordeert te zijn / of
de Peper meer oft minder geldt / dat men altijdt betalen soude teghen vier Re- Decem.
alen. De onse ontkenden yet daer van te weten / ende over sulcks vraeghde
den Admirael den Sabandar, of daer eenigh geschrift van was / waer op hy
antwoorde neen. De onse bekende wel goede kennisse te hebben / doen de Pe-
per ses ende seven Realen was geldende / dat doen Frans Wittert tot vier Realen
was gheaccordeert / maer dat was alleenlijck gheschiet voor die tijdt / ende
niet voor altoos. Maer by de Barbaren en was geen gehoor / waer over den Ad-
mirael / siende dat hy niet verder en mocht / seyde / indien de Koningh begeerde
den Tol teghen sesthien ten honderdt betaelt te hebben / haddet maer te seggen/
want 't was syn landt / ende hy mochter doen wat hy wilde: wasser oock eenigh
accoort ghemaeckt / daer soudense hem bescheyt van toonen / want anders in
Hollandt komende soudet Frans Wittert ontkennen. Op gheen van beyden en
wildense jae noch neen seggen / maer de Sabandar seyde alleenlijck / wilde den Ad-
mirael laden/hy mochte het doen / wild' hy oock niet laden / mocht het laten / dat
was al 't bescheyt datter uyt quam / ende wilde den Admirael vrolijck wesen /
dat mocht hy doen op sijn eyghen kosten.

Den 27. alsoo 't Schip Mauritius meende t' zeyl te gaen / hebben sy uytter Zee sien komen het Schip Gelderlandt, waer by den Admirael ontfingh de secrete instructie van de Heeren Bewinthebberen / mede brengende / datse de negotie wilden postponeren / ende voor 't eerste alleen den oorlogh behertigen. Den Raedt vergadert zijnde vont goet / dat dit Schip Gelderlandt sich terstont soude ghereet maken / om te gaen na Macasser, aldaer te laden 150. ofte 200. Coyang Rijs / daer van soo veel noodigh ware tot Amboyna te lossen / met de rest naer Ternate te loopen/ende 't Schip Delft met Enckuysen naer Amboyna ende Banda te senden. Dat oock de Sloep van 't Schip Gelderlant soude gaen nae Johor met de secrete instructie / ende dat men uyt het selve Schip soude nemen twintigh duysent Realen van achten / waer van datter veerthien duysent souden blyven in Amboyna, vijf-en-twintigh hondert na gissingh verhandelt worden in Macasser, de rest soudemen mede nemen na Ternate.

Een Hollantsch Schip uytter Zee te Bantam aengekomen.

Den 30. dito / deed den Admirael een Javaen van Jacatrá voor hem komen / die in acht dagen van Malacca ghekomen was. Hy verseker de dat de Viceroy ende Gouverneur van Malacca doodt waren / dat de Sadt seer versterckt wiert / principalijck aen Ilha das Naos, dat de Portugesen met vier Galeyen ende twintigh Fusten over ses weken naer Achem ghegaen waren / datse Johor verbrandt hadden / ende dat Raya Zabrang op Linga woonde / daer hy hem sterck maeckte / datter vijf groote Schepen voor Mallacca laghen / daer drie kleyne van de Kust van Negapatan by ghekomen waren / ghelanden met lywaet / dat den Rijs ende alle dingh te Malacca goet koop was / ende dat men de China-vaerders wis was verwachtende. Of het Schip Erasmus in Johor was en wist hy niet te segghen. Ten selven dage heeft den Admirael den Tomongon ende Sabandaar ontboden/ende haer aengeseyt / dat de Koning van Hollant 't voorsz Schip expres ghesonden hadde/om alle de Koningen te waerschouwē/dat de Portugesen met Hollantsche Schepen / Volck ende Vlagge daer souden komen / om beyde Hollanders ende Indianen te bedriegen/datse daerom voor haer sien moesten/ want de selve Portugesen souden haer oock met een groote Armade komen besoecken / ende niemandt/ jae selfs de Koninghen niet sparen/ ende het principalijck ghelanden hadden

Tydinge van Malacca.

Den Admirael waerschouwt die van Bantam.

1607. den op die van Johor ende Bantam, dat men daerom wel doen soude die van Johor te besenden/ ende daer mede te vertroosten/ dat de acht Schepen des Admiraels van Caerden daer al wesen moesten/ of haest souden komen/ datter oock het toekomende jaer een groote Hollantsche Armade komen soude/ ende dat men altijdt volck tot Johor soude laten. Sy gaven tot antwoort/ dat sy het den Koningh souden aen-dienen/ ende sich met hem daer over beraden. Daer nae zijnse gekomen/ ende hebben den Admirael van Konincks wegen bedanckt/ seggende/ datse verhoopten wel toe te sien/ ende besloten hadden gheen Schepen het zy dan van wat Natie die mochten wesen/ te admitteren/ dan met kennisse van de Hollanders Opper-Koopman/ dewelcke verklarende dat het geen goet volck en ware/ soudense deselve gheenen handel verleenen/ maer alle hostiliteyt tegen haer gebruycken/ soo te water/ als te lande/ja al waren 't Hollanders/ als sy vanden Opper-koopman niet voor goet bekent en wierden/ soudense voor vyanden houden ende vervolgen. Dat ging so verre als 't voeten hadde/den Admirael en kondense tot geen ander resolutie krijgen.

Decem.

Januarij. Den 5. Januarij 1608. des morgens is den Admirael Paulus van Caerden, met seven Schepen ende een Jacht voor Bantam op de Reede gekomen/ hebbende 't Schip Zierickzee by Mossambique verlooren/doch al het goet gesalveert. Des avondts is hy aen lant gekomen/ ende den Admirael heeft hem nae welkom eenighe saecken voor-ghehouden van sijn wedervaren/ ende geraden/ wilde hy de Schepen van China hebben/ dat hy hem moest haesten. Aengaende den staet van Indien/ wilde nae vermoghen hem gheerne informeren/ op dat hy daer op sijne resolutie mocht funderen/ ende dat hoe eer hoe beter. Dat hy daerom sijnen Raedt aen landt soude ontbieden/ ende sich daer mede beraden. Hy antwoorde/ dat hy hem t' Scheep wel beraeden soude/ om de Schepen niet sonder Overheydt te laeten/ Den Admirael sach wel wat hem deerde/ seyde daerom/ soo 't hem beliefde. Den 6. dito/ heeft hy sijnen Raedt beroepen/ ende sonder meer met den Admirael te spreecken/ besloten/ metten eersten t' zeyl te gaen na Johor om de Chinees-vaerders te verwachten/ ende soo hy door de quade moûson niet in tijts daer konde komen/ dan een Schip na Banda te senden/ ende vande 330000. Realen/ die sijn Schepen in hadden/ 48. duysent te Bantam te laten/ 't welck hy den Admirael 's ander daegs aen seyde/ die wel verwondert zijnde van soo hastigen resolutie/ hem badt/copye daer van te willen geven/om sijn opinie daer op te moghen seggen/ 't welck hy beloofde te doen/ maer daer quam niet van voor den 9. dito/ doen sy malkanderen adieu seyden. Den 7. sont hy een Prau na Jacatra, om sijn brieven/ die hy in 't Schip Gelderlant vermoede te hebben/ te gaen halen.

Den Admirael van Caerden komt met 7 Schepen ende een Jacht te Bantam.

Den 10. is van Caerden op middagh weder aen Lant gekomen/alsoo de wint uyt ter Zee quam. Den Admirael recommandeerde hem voor al/dat hy die van Johor soude helpen/ doch vondt soo weynig bescheydts in hem dat het wonder was. Als men van eenighe malle grillen lust hadde te praeten/ soude hy 't wel een wijle ghehardt hebben/ doch van de dinghen van Indien vraeghde hy weynigh/ ende als men hem daer van sprack/ wierp hy 't op een ander. Den Admirael hadde hem geerne sijnen Stierman by gevoeght/ om over al bekent te wesen/ dan hy hadder geen sin toe. Hart ende couragie scheen hy genoegh te hebben/dan ware te wenschen geweest dat hy wat meerder sorge hadde ghehadt. In somma den Admirael hadde niet veel moets op sijn hant. Den 14. is hy met twee boodts aen landt ghekomen/ latende de Schepen onder Pulo Ponda, ende

Den Admirael heeft weynigh moets op van Caerden.

bracht

bracht eenige van sijnen breeden krijghs-raet mede. Doen hielt hy den Admirael voor de swarigheyt die hy vont om tegen de Mouson tot Johor te komen/ 't welck hy nu bedacht/ ende te vooren niet gelooft en hadde / was daerom nu beter ghesint na Ternate te loopen/ ende begeerde daer op des Admiraels advijs/ die hem seyde/ het selve wel schriftelijck te willen overgeven/maer niet mondelingh want woorden altijt verdraept ende misduyt konnen worden. Van Caerden was daer in wel te vreden/ ende den Admirael sont hem sijn advijs schriftelijck over/ luydende in substantie als volght: Ick vinde heel nootwendigh, dat men den Koninck van Johor assistere / want sal anders bedorven worden. Doch hem nu assisterende/ soude nootwendigh de saecke van de Molucas een jaer verachtert worden / ende Godt weet wat inconvenienten daer-en-tusschen konnen vallen. Dan dit staet weder te considereren/ dat aen Ternate ons meer is gelegen. Want so de vyant al meester in de straet van Malacca wordt/ is de schade wel te verhalen / maer meester wordende in Ternate, is sy irreparabel. Soude daerom wel gheneghen wesen/ dat ghy met u gantsche Vloote na Ternate ginght. Dan hier moet men wel op letten / of u Vloote oock suffisant genoegh is om de Spanjaerden uyt Ternate te verdrijven/ het welck ick u wel toebetrouwe/nademael ghy alle gesont volck zijt / ende noch 860. man hebt. Doch 't soude u swaer vallen / indien ghy in Ternate komende bevonde/ dat ons volck 't selve Eylant hadden moeten verlaten/ dat Godt verhoede. Ick hebbe in 't beginsel van December van hier nae Ternate gesonden 't Schip de Groote Sonne, mits eerst in Grece oft Macassar aenloopende/om aldaer 40. oft 50. last Rijs te koopen/ ende eenigen Arack in Jacatra. Daer na oock 't schip Gelderlandt op den 4. deser 't welck in Macassar 150. last Rijs sal laden/ ende loopen daer mede naer Amboyna, ende voorts nae Ternate. Daeromme soude met de gantsche Vloote na Ternate loopen / doch uwen Vice-Admirael mocht in Macassar aengaen/ om van 't Schip Gelderlandt, dat ghy daer vinden sult/ te disponeren naer u geliefte / ende sal de Vice-Admirael tijdts ghenoegh hebben/ alsoo hy na Banda wil. Dan met de Vloote soude niet geraden vinden daer aen te loopen/ om geen tijdt te versuymen/ maer wilt ghy water halen/ kont het ghenoegh krijghen op de kuste van Salazar in 't landt van Macassar, ende mach Gelderlandt voor de Vloote Rijs na brenghen/ doch in Amboyna geen lossen/ alsoo de Vice-Admirael in Amboyna aenloopende 't selve doen kan / als oock het geldt brenghen dat Gelderlant in heeft. In Ternate komende / mooght met ons volck beraetslaghen watter te doen staet/ namelijck wat men eerst aentasten sal/ Ternate, Tidore, oft Machian. Ick en kan niet segghen / men sal moeten handelen na dat men de saecke ghestelt vint. Die van Machian zijn meest ons toeghedaen/ hare Overheydt heeft my in Ternate wesende / gheprefenteert teghen de Tidoresen ende Spanjaerden te rebelleren/ by soo verre wy haer helpen wilden/ ende die van Ternate weder op haer Eylandt raeckten. Daer op ick haer antwoorde/ dat ick die van Ternate op 't Landt stellen soude/ doch die van Machian nu te helpen / ende een Casteel op haer Eylandt te bouwen / dat quam my ongeleghen/ daerom riedt ick haer / datse haer voor 't eerste stil souden houden / tot datter een ander Armade uyt Hollandt quame/datse dan haer beste wilden doen/ ghelijckse in Andre Furtados tijdt deden / ende dat ick ondertusschen de Ternatanen, op Ternate soude versenden / 't welck sy my oock beloofden te doen/ want datse nu onder Tidore stonden / was uyt vreese. Daerom soude men moghen Machian eerst aengrijpen / om alsoo van Corrocorren ende Swarten versterckt te wesen. Het Fort van de Spanjaerts op Ternate aen te grijpen / achte ick/

1607. Decem.

Geeft hem sijn advijs op schrift.

1607. ick/ al wat swaer sal vallen/ want is seer gesterckt. Men kan 't lichtelijck uyt-
Decem. hongheren/ want soo die van Tidore haer niet en spijsden/ souden moeten vergaen. Daerom kont ghy met die van Ternate ende Machian een aenval op Tidore doen/ ende haer plaets met alle haer Corcorren verbranden/ so is het spel gewonnen/ dan hanght meest daer aen/ offer secours uyt de Manilhas is ghekomen. 't Soude een grooten roep maecken/ kost ghy yet op Tidore doen/ want alle de omligghende Landen/ ja die van Tidore selfs/ souden u terstont mede vallen. Ick achte met uwe komste/ indiender geen secours uyt de Manilhas gekomen is/ dat de Koningh van Tidore sal soecken vrientschap met u te maecken/ daer mede ghy u profijt mocht doen/ ende soo veel ghelooven als noodigh is. Ick vreese meest voor des vyandts twee Galeyen/ die haer seer gheriefflijck zijn/ want konnen af en aen spelen. Na 't sluyten van desen komt de Fiscael Marten Aep met het Schip Erasmus van Johor, ende verklaert in wat staet de Koningh aldaer is/ die apparentelijck/ sooder gheen Schepen komen/ met den vyandt payseeren sal. Doch alsoo 't tegen Mouson is/ ende men daer qualijck kan komen/ blijve by mijn voorgaende resolutie.

't Schip Erasmus komt te Bantam.

Met tijdinge uyt Johor en Malacca.

Dit is des Admiraels opinie gheweest over 't gene Van Caerden behoorden te doen. Want hoe-wel de Fiscael tijdingh bracht/ by soo verre daer in Johor geen Schepen quamen/ dat hy vreesde/ dat de Koningh aldaer payseeren soude/ jae selfs de Articulen van den pays alreedts mede bracht/ daer onder andere in stondt/ dat de Koningh van Johor de Hollanders soude gehouden wesen over te leveren/ nochtans dewijle de selve Koningh met de aen-komst van den Fiscael weder moedt ghekregen/ ende hoe dat de pays te niet was/ soo docht het den Admirael beter gheraden de Mollucas als Johor te verseeckeren/ want al maeckt die van Johor vrede/ soo haest de Hollanders komen sal hyse weder breecken/ maer Ternate verliesende/ isser geen remedie. Dan de grootheydt van de saeck deed' hem eben-wel twijffelen/ voornamelijcken dat hy vreesde/ dat de onse uyt honghers-noodt van daer souden geweecken zijn. Daer was oock tijdinge in Johor ghestroyt door de Ghesanten die om den pays te maecken uyt Malacca daer waren/ datter seven Schepen/ die in China waren/ souden van daer nae de Manilhas gaen/ ende soo voort nae Ternate, om de onse van daer te verdrijven/ 't welck den Admirael voor praet hielt/ doch konde wel waer vallen. Het stont mede te vreesen/ indien die van Johor pays maeckten/ dat hy de Hollanders wel mocht overleveren/ 't welck die van Patane lichtelijck mede souden doen/ ende soo soude men 't Capitael verliesen/ dat tot Johor thien duysent/ ende tot Patane dry-en-tseſtigh duysent Realen was/ doch den Admirael schickte 't Schip Gouda voor May daer in 't landt te sullen wesen/ 't welck men derwaerts met kleetjens/ die daer seer begeert waren/ soude moghen senden/ ende 't Capitael/ soo 't noot waer/ ten deele lichten. Erasmus bracht oock tijdinghe/ dat tot Malacca, nae des Admiraels vertreck/ veel volcks was ghestorven/ onder andere den Viceroy/ Don Antonio de Meneses, Don Paulo de Portugal, ende Don Jeronymo Bothelho.

1608.
Januarij. Den 19. Januarij/ wilde den Admirael 't Schip Erasmus (komende van Johor, niet meer in hebbende als ontrent dry duysent sacken peper) lossen/ om 't selve te senden na Banda, doch 't volck waren moetwilligh/ ende wilden na huys. Den Admirael seyde haer/ datter te Bantam gheen ladinghe voor haer en was/ noch oock wesen soude voor half Maert/ maer daer was gheen gehoor. De Schipper was wel een groote oorsaek van 's volcx moetwilligheyt/ want seyde in haer presentie/

Muytinatie onder 't Scheepsvolck.

sentie / dat hy liever voor doodt-eter wilde nae huys varen als nae Banda, doch 1608.
wierp de schult op de onghewilligheydt van sijn volck. Daerom den Admirael
's anderen daeghs aen 't Schip gevaren is / ende heeft nae veel harde woorden Januarij.
ende dreygementen de saecke soo verre gebracht / mits beloovende / datse weder te Bantam komende / niet gehouden en souden zijn verder te varen / maer al waer haer Schip onbequaem om nae Hollant te gaen / even-wel / met het eerste Schip datter nae huys ging overvaren souden / dat sy alle bewilligt hebben de reyse nae Banda te doen. Dan den 25. gavense een request over / daer bysе versochten / naedemael sy weder innewaert gingen / soo soudemen haer verseeckeren / datse met den last diese te Bantam souden brengen / oock na huys souden varen ende voorts in 't innewaerts varen ghetracteert worden als de Jachten. Waer op by den Raet geresolveert wert dat het eerste poinct behoorlijck was / maer wat belangde het tweede / daer in en dorst den Raet geen nieuwigheydt maken / want sy waren in 't gins gaen genoech versekert by 't gelt datse in haer Schip hielden / ende dat te Bantam aen landt bleef / als oock by de ladinghe diese te Banda in-nemen souden.

Den 26 des avonts quam de Sabandaar met de schout van Bantam, ende brachten den Admirael een brief van den Koning aen die van Hollant / geschreven in Arabische tale / daer in sy begeerden hulp van 2. schepen / om na Palimban te gaen. Den Admirael beloofde dien wel te bestellen / maer vraegde / soo de twee Schepen daer quamen / in hoe veel tijts die van Bantam wel soude gereet wesen? Sy antwoorden in 14. dagen / oft een maent ten hooghsten / of soo se dan niet gereet en waren / dat dan de Schepen wel souden mogen haren wegh vervorderen daerse wilden wesen / oock en souden de Hollanders anders niet doen als de staketsels om verre schieten / want dan en souden die van Palimban daer by niet mogen dueren / ende sy soudender den brant wel in-krijgen. Den 27. quam oock de Tomongon by den Admirael / met wien ghelijcken praet hadde als de Sabandaar ende Schout. Den Admirael / dien hy een kleyn Bezar-steentjen gaf / recommandeerde hem 't volck van de Loge, ende seyde / Dat de Hollanders anders geen vrient in Bantam en hadden als hem / welcke ghetuyghenisse hy oock van hem in Hollandt soude gheven. Hy antwoorde ghelijck hy wel meer tot den Admirael geseydt hadde / datmen behoorde alleen de Hollanders daer te laten komen / ende gheen Engelschen / noch andere Natien / mits datse den Peper tot de redelijcken prijs inkochten / ende elck wat wonne / maer hier toe en konde hy d'andere niet krijgen / doch als de Koning een jaer oft twee ouder waer / ende verstant hadde / soude 't hem wel te verstaen gheven / ende te weghe brenghen. De Koningh (seyde hy) was seer gestoort op den Gouverneur / om dat hy den brief aen den Prins van Hollant niet eer ghereet ghemaeckt en hadde. In somma 't was al / als de Koning wat ouder waer / soude hy veel by hem voor de Hollanders doen. Hy was oock den onsen veel beter toe-ghedaen / als d' Engelsche / want dese en besocht hy nimmermeer / maer quam dagelijcx met dry van den Adel hem in de Hollantsche loge vermaken.

Brief van den Koning van Bantam aen die van Hollandt.

Den 28 Januarij / teghen den avondt is den Admirael met het schip Orangie van Bantam t' zeyl ghegaen / op hebbende in alles hondert ende negentien Eters / waer onder vijf Siammers, 8. Portugesen ende vier Swarten / ende voorts geprovideert zijnde / met negen-en-tseventigh leggers water / een-en-twintig leggers Arack / 14. leggers Spaenschen wijn / daer van 4. wan waren / 6. vaten Buffelsvleysch / 10. vaten Ossen-vleys van outs / ende 4. overgenomen van Kaerden. Het rant-

Den Admirael gaet van Bantam t' zeyl na huys toe.

1608. Januarij.

Ontmoeten het Jacht Gouda.

rantsoen wert ghestelt op dry mutsjes Arack daeghs / 1. half pont bleys eens ter weke dry vierendeel stock-visch / ende een Flapkanne waters daeghs / boonen en Rijs soo veel men begeerde / want van die twee soorten haddense haer te Bantam ghenoegh versien. Den 2. Februarij 1608. inde Straet wesende / ontmoeten 't Jacht Gouda, dat Mauritius Eylandt niet en hadde konnen krijghen / maer was tot Achem aengheweest / ende also hy van Caerden daer niet en vernam / quam na Bantam, ende bracht brieven van de Eendracht, die t'Achem lach / om nae Masilipatan te gaen. Den Admirael dede de brieven copieren / ende den Raedt van sijn Schip ende van 't voorsz Jacht t' samen gheroepen hebbende / vonden geraden / dat Gouda metten eersten soude gaen na Johor ende van daer nae Patane, om 't Capitael van de Comptoren aldaer / soo heymelijck als men mochte / te lichten / ende den Koningh van Johor te bevelen goets moets te zijn / ende sijne Stadt te versterken. 't Voorsz Jacht / alsoo 't Mauritius niet en hadde konnen krijghen / was in de Bay van Anton Gil gheweest / alwaer het een weynigh ververssinge ghekregen hadde. Seyden / dat men voor twee koperen arm-ringen een slaef kreeg / voor vijf slaven een Os / dat de roode Contaria daer wel begeert was / insonderheydt een soort die achtkantigh ende wat langwerpigh is / lywaet wasser niet begeert / de Swarten oorlooghden sterck tegen malkanderen / die in 't in-komen van de Bay aen de rechterhant woonen waren onse vrienden / d' ander niet. Rijs wasser abondant / van gout ende silver en haddense geen wetenschap.

April.

Vernemē teeckenen van de Caep.

Den eersten April / saghense van de voghelen die de Portugesen Mangas de Veludo noemen / dat een teecken van de Caep is. Het zijn groote voghelen / die de vleughelen niet stil en houden in 't vlieghen / maer slaen die te samen / als Duyven / de punten daer van zijn heel swart. Andere kleyne voghels / als Meeuwen / verlieten haer / dat mede teecken van landt is. Den tweeden sagense noch een ander slagh van voghelen / die heel wit waren / maer hadden de vleughels boven en onder grauw.

Landen inde Tafel-Bay.

Den 12. dito / des morghens zijnse inde Tafel-Bay gheloopen / daer sy 't geset hebben op seven badem sant grondt / ende laghender besloten voor alle Winden / uytghenomen den Noort-Westen / die recht het gat in waeyt. Den Admirael heeft terstont de schuyt met yser-Roers ende eenige Spiessen aen landt gesonden / met wat kleetjens / koralen / bellen / yser ende kopere ringen. Sagen wel veel volcx op 't landt loopen / die haer veel in getale was / al innewaerts dreven / doch de onse aen lant komende / wilden niet by haer komen spraken van verre tot een Swart die de onse by haer hadden / ende seyden men soude by haren Koningh komen / die een stuck van daer woonde / daer soudense beesten ghenoegh verkoopen.

2. Swarten aen boort.

Immers daer quamen twee van de hare mede aen boordt / welcke seyden / dat haer volck van de onse verbaert was. Den Admirael gaf haer wat beschuyt te eten / twee-mael Arack te drincken / ende twee bischuyten mede na landt te nemen / daer-en-boven eenighe Coralen om den hals met een belleken daer aen / segghende / indiense maeckten dat men den onsen beesten brocht / soo wilde hy haer elck een gheschilderden doeck gheven. Sy waren wel te vreden / ende baden den Admirael / dat sijn volck die van 't landt niet en wilden naloopen nochte verbaert maecken. Den Admirael seyde / dat sy maer water en hout halen souden / waer op sy antwoorden / datter waters ghenoegh was / maer gheen hout / ende alsoo haer den Admirael eenighe boomen wees / seyden sy / dat de selve haren eyghenaers hadden / men salse dan (sprack den Admirael) betalen / ende daer mede gingen de Swarten weder vrolijck nae landt toe. Onder weegh klaeghdense / datse aen boordt ghe-

weest

weest waren / ende men haer niets en hadde ghegheven / waer over den Opper-Koopman haer noch elck een stuck Katoene lijnwaet gaf / ende doen warense wel te vreden. 1608. April.

Den 13. dito/ ging den Admirael selve des morgens vroegh aen lant met 10. roers/ 8. Spiessen/ ende 6. hout-houwers / nae de Rivier toe/ om wat houts te krijgen/ dat sy daer wel vonden/ doch was heel hart ende quastich. Hy nam oock eenig goet mede om te verhandelen/ als Arm-ringen van Koper-draet/ niet wel soo dick als een schof-spijcker/ blaeuwe coraeltjens/ ende Indiaens lijnwaet/ yser vergatense mede te nemen / doch smeten eenighe hoepen van een galey vaetjen. Een wyl tijts daer geweest hebbende/ sagen een Swart op 't veldt/ daer den Admirael sijn Tolck na toe sont/ blijvende self met sijn volck in het kreupel boschjen soo dat men haer niet sien konde. Met dat de Tolck de Swarten hadden ghesproocken / sagense over 't gheberghte eenighe Swarten met vee komen / die op een goet stuck weeghs niet by haer oft den Tolck komen wilden / maer vraegden wat sy begeerden / ende verstaen hebbende dat sy quamen om Ossen en Schapen te hebben / vraeghden wederom / wat goet sy hadden daer teghen te ruylen / ende begeerden 't te sien. De onse moesten neder sitten t' elckens als sy spraecken / riepen Kahou, Kahou, 't welck te segghen is / Sit neder. Een Os noemdense Bou, een Schaep Bae. Met malkanderen sprekende liet hem een van 't Scheeps-volck uyt het boschken sien/ daer sprongen de Wilde terstont op/ ende liepen al haer beste wegh. Den Admirael riep de man toe/ dat hy weder in 't bosch gaen soude / ende sy volgden de Wilde wel een goteling-schoot verre / welcke seyden/ datse verbaert waren/ maer quamen eben-wel weder by de back / en den Admirael liet haer wat corael ende yser sien 't welck sy in de handt hebben wilden / maer soo haest hy het haer gelangt hadde / stelden sy het op een loopen/ ende quijt was hy sijn dry stuckjens yser van hoepen ende twee koralen paternosters / want de Wilde waren niet meer te spreecken / soo dat hy meende / dat de handelingh uyt was. Maer den Tolck liep haer weder wel een gotelinghs-schoot na / ende steldese te vreden / soo dat sy weder by den Admirael quamen/ doch dreven elcke reyse haer Vee wegh Hy seyde haer / datse niet verveert wesen souden / want hy niemandt quaet en dede / maer alleenlijck begeerde met haer te ruylen. Doen brachten sy een Schaep by der hant/ 't welck sy vast hielden by de voorste poot/ daer op wees haer den Admirael een koperen arm-ring / ende wierden onderling koops eens / soo dat hy 't Schaep greep by de voet / ende gaf haer de rinck oock te raken/ ende met dat sy 't Schaep los lieten/ liet hy oock den ringh gaen/ behoudende hy het Schaep/ ende sy den ring. Dien wech hebbende / liepense met eenen loop ontrendt een scheeps langte verre / sonder ommesien / daer nae sagense om / of haer niemandt en volgde / denckende dat hem de koop berouwen was. In somma de onse ruylden in dat mael acht en dertig Schapen ende twee Koeyen / ghevende voor elcke Koe een ouden yseren hoep van een vleys ton / ende voor elck Schaep een hoep van een span langh met een ringh / soo datse voor de veertich beesten gaven ontrendt de waerde van een gulden / de Swarten haer laetende voorstaen datse de onse bedroghen hadden / ende de onse datse wel ter mart gheweest waren. Den Admirael hadde een Pistool by hem / sy vraeghden hem wat dat was / hy antwoorde / dat het een groot ghetier maeckte / ende dou dou riep. Sy begheerden/ hy soude 't eens laten tieren/ ende gingen wel hondert treden te rugge/ hy schoot het af/ ende sy vielen altemael plat neder op haren rugge/ makende een groot

Handeling met de Inwoonders.

1608. groot geschrey/ ende voort wech loopende/ doch de onse liepen haer na/ ende stelden se weder te vreden/ haer ghevende wat beschuyt/ dat sy aten met groote smaeck. Dit spel duerde tot na middagh/ ende de onse deden haer beesten/ als oock het hout dat sy gehouwen hadden/ 't welck de Swarten selven holpen dragen/ in de boot ende schuyt/ soo dat alles heel goet was/ dan het spel dat men hadde eer men haer tot handelingh konde krijgen/ waer qualijck om seggen. Sy fluyten/ den Admirael mede/ sy dansten/ hy oock/ ende was kortom een recht Apenspel. 't Is een groot volck/ niet heel swart/ hebben gekrult hayr/ ende zijn wel ghemaeckt soo van aensicht als van leden/ oock heel rat in 't loopen/ soo datse een Bul konden achterhalen/ die sy dan by de hoornen vatten/ of by d' achterste voet/ ende houden hem alsoo staende. Stoncken van haer smeersel wel een roe in de wint/ ende sagender uyt offe haer leven niet gewasschen hadden gheweest. Hebben een leeren riem om 't lijf/ daer een gevilde vossen oft katten steert aen vast is recht voor haer manlijckheyt/ ende een mantel van Herten ofte Bocken vellen/ dat alles uytermaten stinckt. Dese mantels zijn voor onder de kinne toeghebonden/ ende komen tot aen de billen/ veele hadden oock Ossen-darmen/ (den Admirael sacht voor 't net van 't beest aen) twee dick om den hals ghewronghen met vet met al/ d'een heel versch/ d' ander wat ouder en al verdrooght. Droegen alle een stockjen een vinger dick ende dry voet langh in d' een hant/ ende een kleen stockjen in d' ander/ daer een vossen oft katten steert over-getoghen was/ waer mede sy de vliegen van haer lijf keerden/ want 't lant isser so vol vliegen/ dat het wonder is. Onder aen de voeten hebbense Minne-broeders schoenen/ doch de solen wat breeder. Als sy spreken/ klappense over 't ander woort op haer mont/ gelijck of men op den duym knipte/ so dat haer mont by na gaet als een ratel. Men heeft gantsch geen scheep ofte schuytvaert by haer konnen vermercken.

April.

Ende beschrijvinge van haer gestalte ende seden.

Den 14. sont den Admirael sijnen Opper-Koopman na lant om te handelen/ niet dat sy vleysch van doen hadden/ maer om de Swarten in devotie te houden/ hem belastende/ so hy yet handelde/ dat het Ossen oft Koeyen souden wesen/ maer geen Schapen/ want hoe-wel dat het vleysch beyde van goede smaeck was/ soo en dienden nochtans de Schapen niet om te souten/ ende uyt de versche en konden syse niet eten. Aen landt komende vonden de Swarten wel de helft vryer als daeghs te voren/ ende veel meer in ghetale/ want daer waren wel twee hondert wijven/ die oock met vellen bekleet ginghen/ ende een vel om 't hooft hadden/ zijnde een leelijck goet. De Maets en konden de Swarten van haer lijf qualijck houden/ ende waerse yet in handen kreghen/ dat was terstont wech. Onder andere Daniel Nieuquet hebbende een Os by het tou/ om den selven te binden/ quam een Swart/ die hem sijn Rappier uyt-trock/ ende lieper mede wech/ ende terstont wilden alle de Swarten opter loop/ doch alsoo den Admirael bevolen hadde/ dat elck sijn goet wel bewaren soude/ ende indien de swarten boven sulcks yet quamen te stelen/ datmense niet misdoen en soude/ soo en wert nae 't Rapier niet getaelt/ ende de Swarten bleven. De Maets brachten vijfthien Schapen/ seven Koeyen ende twee Kalveren t' Scheep/ noch beter koop als daeghs te vooren. Den 15. bracht den Onder-Koopman een van haer arm-ringhen t' Scheep/ ghemaeckt van een stoffe die tusschen koper ende gout gheleeck/ daer hy dry koperen arm-ringhen/ ontrent een oortjen waert wesen/ voor ghegheven hadde. De Tolck vraeghe waer sy dat fatsoen van arm-ringhen ghekreghen hadden/ sy antwoorden/ die selve ghemaeckt te hebben/ ende dat de stoffe daer te lande viel/ doch breeder daer nae verne-

Tweede landrecht ende ruylinge.

mende

mende konde men anders niet hooren / of het was met schepen voor desen daer gebracht geweest. 1608.

Den 16. voer den Admirael met de boot / om een Eylant / dat in de mont van de Bay leyt / te besien. Het mocht ontrent ander-half mijl in 't ront hebben / ende een half mijl daer af leyt een steen na de Bay toe / daer 't seer op brant. Op 't Eylandt vonden sy een ontallijcke menigte van zee-honden / die op de steen-rotsen in de Son lagen en bakerden. 't Zijn groote ruyghe beesten / hebbende fraye vellen. De onse smetender uyt ghenoegte wel een hondert doot. Daer waren oock veel Vogels op / Pinguyns genaemt / soo groot als een kleyne Gans. Hebben kleyne dichte veders op 't lijf / ende haer vleugels zijn als die van een Eyntvogel daer de veeren uyt getogen zijn. Konnen niet vliegen / maer swemmen fel / ende duycken noch beter. Men kanse achterhalen met loopen / ende zijn voor de menschen vervaert. Leggen twee eyeren als Gansen eyeren / maecken haer nesten onder de ruychte / schrabbende het sant wech / so dat men in 't voorby gaen die nauwelijcx siet / byten fel / als sy onversiens een mensch by de handt konnen krijgen / zijn wit ende swart geschackeert. Het Eylant is heel sandig / ende heeft gantsch geen water / dan staet vol ruychte met geele bloemtjens. Den Admirael brachter ses Schapen op / twee Rammen / ende vier Oyen / om voort te teelen / op offer eenige Schepen quamen die ten vasten lande gheen handel en konden krijghen / datse daer altijdt wat souden vinden. Want Spilbergen hadde daer gheen handeling konnen krijgen / maer vont op 't Eylant seven Schapen / die de Engelsche daer geset hadden / 't welck hem wonderlijck wel te passe quam. Den Admirael vontter oock het achtste Schaep / 't welck geslacht zijnde / ongheloofijck vet bevonden wiert / de steert was 25. duym dick en woeg 19. pont zijnde niet als louter smeer / 't vet van de darmen ende 't nierbedt woegen 34. pont / behalven 't vet dat sy noch naemaels van 't vleysch deden / dat mede wel 10. oft 12. pondt mocht wesen. 't Vleysch was te vet om t'eten. Hier door wert den Admirael van sinne noch eenige Schapen op 't Eylant te setten / siende datse oock sonder water daer soo wel konnen aerden. Voer daerom den 19 dito weder derwaerts / ende setteder boven de voorgaende ses noch 14. op / soo datter nu 20. op waren / dry mannekens ende 17. wijfkens. Heeft oock aen walvisch-been een tinne plaet gespijckert / waer in gegraveert staet Matelief heeft hier geset den 19. April 1608. twintig Schapen.

April. Derde tocht op een onbewoont Eylandt.

Pinguyns.

Schaep uytnemende vet.

Den 20. sont den Admirael de helft van een door-gesaegde ton aen landt / om wat bloemen met aerde daer in te setten / ende alsoo de Maets onder haer tween een half roer schoots van de waterhaelders gingen / met een stuck van een ysere schop / quamender terstont 8. oft 10. Swarten / die haer met een abelheyt de schop uyt de handt grepen / ende liepender mede wech / de valy wildense oock met op der loop / dan dat wert belet. In 't water vullen / vielder een yseren bant van een ton / die een van de Maets opraepte / maer terstondt wasser een Swart diese hem met een snap uyt de hant hadde; Hoe-wel nu de Swarte aldus stalen / soo en wilde den Admirael nochtans niet datmense daer om slaen soude / lieber hebbende haer dieverye te verdraghen / als de handeling te verliesen / ende dan noch wel swaerder perijckel te loopen / want die haer met quaetheyt yet wil dwingen te doen / kan somtijts wel te kort springen. Exempel aen Don Francisco d'Almeyda, die met 150. gewapende Portugesé haer meende te overvallen / maer wert selve met 65. man / daer onder 11. Capiteynen / van de swarté verslagen. Ook hadde Houtman hier schade in sijn volk geledé / want dit is / naer achtinge /

Behendigheyt van de Swarte in 't stelen.

1608. tinge/ de rechte Aguada de Saldanha. By de water-plaets vonden de onse veel Engelsche namen van den jare 1604. ende oock eenige van den 28. December 1607.

Junij.

De Hollanders gaen uyt de Tafel-Bay t'zeyl.

Den 22. dito / alsoo den windt tegen den avondt Zuyd-oost begon te waeyen/ lichten de onse haer anckers/ ende liepen tusschen 't Eylant en het vaste lant deur na Zee/ Noord ten Westen aen/ na dat sy haer lustigh ververscht hadden / ende alle dage gegeten 16. oft 18. Schapen. Maer daer en is anders niet te bekomen als vleysch / van Orangien-appelen of yet sulcx wisten de Swarten niet eens te spreken/ doch brachten den Admirael een Patrijs/ die niet groot was/maer vet/ ende wel in 't vleysch / oock uytnemende goet van smake. In somma sy hadden hier gehad 173. Schapen/ 34. Koeyen ende 5. Kalveren. De Bay leyt op 34. graden / een minuyt/ onbegrepen. Rondtsom 't Schip speelden der de Walvisschen somtijts by twee of dry te gelijck/ doch waren niet heel groot.

Passeeren de Linie.

Den 5. Junij 1608. hadden sy 15. minuten benoorden de Linie/ ende bevonden doen dat het vleysch dat sy in de Bay gesouten hadden op was / want hadden 't selve eerst opgeschaft/ ende 't Hollantsche vleysch dat vetter was ende beter tegen 't sout mocht / ghespaert. De Swarten hadden wel eenige vette beesten / maer wilden die niet verkoopen/ soo lang sy de magere konden quijt raken. Den 7. Julij/ hebbende naer gissinge de hooghte van 27. en een half graden/begost de Maets het eten veel te vergaen / ende het Scheurbuyck als oock de watersucht sich aen eenighe te openbaren/ daerom den Admirael met advijs van den Raedt ordineerde / dat in plaets van 3. mutsjens Arack, men elck man geven soude soo veel mutsjens Spaenschen wijn/ die men acht gesonder te wesen als Arack. Den 9. dito/ begost den Admirael benautheydt op de borst te gevoelen/ ende sijn appetijt tot vleysch en speck / oock broot te verliesen / doch sijn krachten waren noch niet vermindert. Den 23. was'er een hapering in 't Schip met de Ambassadeurs van Siam, die aldus toeging. Cornelis Specx, die van wegen den Admirael Wybrant van Warwijck by den Koningh van Siam was gheweest / ende met dese Ambassadeurs over quam / was den elfden deser overleden. Nu en vondt den Admirael onder sijn goet gheen ghesteente van Robijnen/ dat hem verwonderde. Dan alsoo hy eenighe brieven houdende aen sijn Moeder ghelaeten hadde aen eenen Jan Volckertsz van Monnickedam / die met hem in Siam was gheweest / ende dien hy onder andere oock 100. guldens by Testamente beset hadde/ soo hadde den Admirael altijdt de presumptie / dat hy den selven Jan de Steenen te bewaren gegeven hadde / welck sijn vermoeden hy oock den Schipper Simon Lambertsz Mau openbaerde / doch meende / dewijle Jan mede kranck was / dat/ soo hy te sterven quame / de sake haer dan wel van selfs openbaren soude. Hier over quam Jan den 21. te overlijden / ende vernam geen ghesteente / soo dat den Admirael niet en wist wat dencken / noch de Schipper en wist hem niet te raden. Doch op den 22. 's avondts / quam Rem Cornelisz die Stuerman op de Schepen van Moucheron geweest hadde / ende onder Spilbergen met Specx in Indien ghekomen was / by den Admirael / seggende / dat Specx hem belast hadde / indien Jan Volckertsz quame te sterven / dat alsdan hy (Rem) seeckere steenen / die de Siammers in bewaringh hadden / aen sijn Moeder soude gheven. Tot confirmatie van dien hadde Jan Volckertsz een dagh voor sijn doodt hem geroepen / ende belast de selve Steenen / soo haest als hy doodt ware van de Siammers te eyssehen/ gelijck hy oock de Siammers beval hem die over te geven. Maer de schelmsche Siammers, siende dat Jan doodt was / ende dat Rem geen ghetuygen hadde / ontkenden plat uyt eenighe Steenen te hebben. Als nu Rem dit aen

Hapering met de Siammers.

den

den Admirael quam klagen/ dede hy den Oppersten (Conchy ghenaemt) roepen/ ende vraeghde hem/ waerom hy de Steenen niet en wilde geven/ achtervolgende den wille van Specx ende Jan Volckertsz? Hy beriedt hem niet lange/ maer ontkende wel expresselijck yets te hebben. Den Admirael seyde/ dat hy niet en vraeghde/ of hy yets hadde/ want daer was hy wel af verseeckert/ maer dat hy 't ghene hy hadde soude overgeven: ende dat het een Ambassadeur van soo machtighen Koningh niet en betaemde soo te lieghen/ met andere dierghelijcke propoosten meer. Conchy even-wel bleef by sijn propoost/ ende seyde gheen Steenen van Specx te hebben. Doen viel hem den Admirael met harde woorden aen/ segghende: Ghy swarten schelm gaet haelt my terstont de Steenen, of ick sal u op staende voet de ooren af-snijden. Doen wert hy verveert/ ende gingh wegh/ en terstont quam den tweeden/ die bracht een Asch-graeu Dam asten sacxken/ daer in de Steentjens waren/ in papierkens ghewonden/ elck met sijn op-schrift/ sonder ghezegelt te wesen. Den Admirael/ niet wetende of se daer al waren/ ghelijck de Siammers affirmeerden/ hadde geerne de brieven van Specx aen sijn Moeder geopent/ om te besien offer gheen mentie van qualiteyt ende quantiteyt in ghemaeckt en was/ doch alsoo de Schipper sulcks niet raetsaem vondt/ wilde het alleen niet over hem nemen/ want behalven dat het odieus is yemants brieven te openen/ soo konde men met de selve de Siammers altijdt soo wel aen landt als int Schip contrerolleuren. Na men de Steenen sien konde/ wasser gheen puyck veel onder/ soo dat te vreesen stont datter de Siammers achter gheweest moesten hebben.

1608. Junij.

Den 5. Augustij/ lagh de helft van 't Scheeps-volck wel sieck te kope/ ende acht dagen daer na wasser nau een gesont man op 't Schip/ doch warender noch veertigh die niet plat in de kop en lagen. Den Admirael hadde noch tamelijcke kracht/ dan mocht niet eten. Den 22. dito sterf Sapori, de Broeder van Fernando, die 't Hooft was van de Rossanives op Amboyna. Hy quam mede over om onse spraeck te leeren/ ende was een fray gheschickt quant van goede hope/ doch Moors. Den 26. des avonts quamen sy in Poortlant, ende 's morgens daer aen gingh de Schipper aen landt/ die des middaeghs wat vleysch aen boordt bracht/ ende ontrent 40. man ghehuert hadde/ om 't Schip in Hollandt oft Zeelandt te helpen brenghen. Den 29. vertrockense weder uyt Poortlandt, ende quamen den eersten Sebtember 's avonts heel spade binnen de Wielinge. Den 2. 's avondts anckerden sy voor Rammekens alwaer de Heeren Bewinthebbers van de Zeeusche Kamer haer quamen verwellekomen. Hadden uyt gheweest dry Jaren/ dry maenden/ ende een-en-twintigh daghen/ maer het volck was meest alle sieck/ dan den Admirael bevont hem/ Godt lof/ in tamelijcke ghesontheyt/ uyt ghenomen dat hy wat ghequelt was van 't Scheur-buyck. De reste van sijn volck en was niet altemael doodt/ want hy hadder in Indien een deel aen Landt ghelaten/ doch daer wasser veel ghestorven ontrent de Vlaemse Eylanden/ waer van hy de schult geeft alleen aen de ouden kost want het vleysch was sommigh vier jaer oudt/ so dat het volck geen kost in 't lijf konde krijghen/ jae Maetroos was soo verre ghekomen/ dat hy geen Spaensche wijn en mocht/ maer alleen klaer water.

August. Veel siecken. Komen in Poortlant. Binnen de Wielinge.

Den 4. dito zijn de Zeeusche Bewinthebbers/ als Adriaen Bomenee, Aernout Verhoeven ende Jan Bouroen-soon Schot, aen boordt ghekomen/ by de welcke oock was Elbert Simonsz. Jonckheyn Bewindthebber van Amsterdam/ ende hebben sy den Admirael begeert/ dat hy haer soude overleveren de Ghesteenten die hy hadde.

De Bewinthebbers aen boordt.

1608. Septem.

hadde. Hy / diese liever overgelevert hadde aen de Bewinthebbers tot Amsterdam / overmidts het Schip Orangie van die Kamer was uyt-gerust / dorst haer nochtans die niet plotselijck weygeren / maer socht behendighlijck eenigen tijt te winnen / tot dat die van Amsterdam mochten daer wesen. Doch 't en holp niet/ ende hy / om niet suspect te worden van haer te willen verkorten / heeftse haer daeghs daer na in een toe-gezegelt sackjen onder sijn merck over-gelevert / niet wel te vreden wesende op de voorsz Jonckheyn, dat hy / een Amsterdammer zijnde/ soo hart daer op drongh.

Ghe-schencken aen sijn Excellentie gepresenteert by die van Siam.

Den 11. dito / is den Admirael in den Hage gekomen met de Gesanten van Siam, die aen sijne Princelijcke Excellentie gepresenteert hebben dese naervolgende geschencken. Een gouden Doose / fray gedreven werck / stijf een span wijdt/ ende effen soo langh/ want was stijf een span wijdt/ ende effen soo langh / want was rondt / met een bladt goudt / ghelijck klatergoudt in een Yvooren Koocker daer binnen / waer in dat laghen de brieven van credentie. Twee kleyne ronde gouden dooskens / de lenghte van een vingher wijdt/ in 't eene een Diamant / in 't anderen een Rubijn. Twee Roers fray gewrocht/ met Loof-werck van Goudt. Twee Spiessen met goudt ontrent het yser beslagen/ als oock aen den voet/ seer fray gewrocht / ende noch twee Spiessen/ de een aen de borck met goudt beslagen / doch slecht. De oorsaecke van haer Gesantschap / soo den Admirael verstaen konde/ was dese Landen te sien / alsoo de Portugesen haer van de selve dapper veel quaedts hadde wijs-gemaeckt / ende onse Natie tot stinckens toe veracht / maer de Koningh gesien hebbende / dat den Admirael de Viceroy gheslagen hadde / was uyterlijck verwondert / dat de gene die soo veracht waren/ sulcken macht hadden / te weghe konnen brenghen.

Den Admirael van de Heeren Staten gepresen ende bedanckt.

Den 12. heeft den Admirael audientie ghehadt by de Heeren Staten van Hollandt / die hem nae 't verhael van sijn Reyse door den Heere Advocaet Barnevelt gheantwoort hebben / dat sy hem seer bedanckten / ende dat hy hem mannelijck ghedragen hadde / met meer andere woorden / daer inne / hoe-wel maer woorden/ hy hem seer verblijde. Des namiddaeghs was hy oock in de Vergaderinge van de Heeren Staten Generael/ die hem van gelijcke dede bedancken / ende des avonts noch in een ander Collegie / daerse hem mede hoorden ende bedanckten. Des selven avondts was hy by sijn Princelijcke Excellentie te gast/ daer hy den geheelen avondt mede alles vertelde wat hem op de Reyse was bejegent.

F I N I S.

t'AMSTELREDAM,

Gedrukt by ADRIAAN HARMENSZ ROEST, woonende in de Bloem-Straat, naast de Fonteyn van Aken. 1648.

